

Vatra veche

Vatra veche

8

Români din toate țările, uniți-vă!

Lunar de cultură * Serie veche nouă* Anul XV, nr. 8 (176) august 2023 *ISSN 2066-0952

VATRA, Foaie ilustrată pentru familie (1894) • Fondatori I. Slavici, I. L. Caragiale, G. Coșbuc
VATRA, 1971 • Redactor-șef fondator Romulus Guga • VATRA VECHE, 2009, Redactor-șef Nicolae Băciut

Muzeul pietrei, Sângeru (Prahova)

Identitatea istorică a românilor – între realitate și ficțiune

Identitatea istorică a românilor..., de Ioan Aurel Pop/3
 Moralitatea umană prezentă în Basarabia eminesciană (Theodor Codreanu), de Galina Martea/6
 Poeme de Nicolae Grigore Mărășanu/8
 Posteritatea literară a lui Lucian Blaga, de Ionel Popa/9
 Memorialistică. „Jurnalul filosofic” al lui C. Noica, de Dorin Nădrău/10
 Corespondența lui Dimitrie Stelaru, de Gheorghe Sarău/11
 Noi scene din viața literară, de Ion Lazău/12
 Jurnal de prezență, de Ecaterina Țarălungă/13
 Miezul unui ev aprins. Izbâzni teatrale, de Aurel Buzincă/14
 Deasupra orașului, poem de Victoria Milescu/15
 Un trio: creație – mesaj – comunicare, de Dumitru Hurubă/16
 Vatra veche dialog cu Narcis Zărnescu, de Liliana Popa/17
 Poeme de Liviu Pendefunda/20
 Evocări. Dan Grigorescu, de Rodica Lăzărescu/21
 Vitrina. Despre triada de aur a literaturii române : Eminescu – Arghezi – Blaga (Zenovie Cărlugea), de Mircea M. Pop/22
 Poezia salvării... (Constantin Preda), de Zenovie Cărlugea/23
 Răzvan Ducan sau „Cănele meu e poezia”, de Dumitru Serghe/25
 Poezia, ca unitate de măsură a timpului (Răzvan Ducan), de Nicolae Băciut/26
 Poetul la vârsta înțelepciunii lui Anton Pann (Răzvan Ducan), de Dărie Ducan/27
 Sfârșitul nesfârșit (Cristian Andronic), de Traian Vasile/27
 Astăzi nu e ziua de naștere a nimănui (Petru Cămuș), de Maria Cecilia Nicu/28
 Distrugere și creație (Melania Cuc), de Silvia Urdea/29
 Păcatele domnului Abel (Melania Cuc), de Simona Mișuțiu/31
 Povestiri de la Senior Help (Simona Mișuțiu), de Victor Rusu/32
 Înainte de timpul zero (Elena Săvulescu Vouduri), de Silvia Urdea/33
 Tatăl meu, Iosif, de Răzvana Niță-Lupu/35
 Proza lui Valeriu Barbu, de Nicolae Suciu/36
 Nichita Stănescu sau modelul... (Nicolae Băciut), de Cătălin Enică/38
 Mai altfel despre personalități (Dumitru Hurubă), de Doina Bălțat/41
 Scriitorii, listă văzută și lista nevăzută (Dumitru Hurubă), de Constantin Stancu/43
 He Qian, Iurta este acasă peste tot, de Constantin Lupeanu/44
 Călătorie între două lumi (Gabriela Adameșteanu), de Mircea M. Pop/46
 Lecturi polifonice (Titi Damian), de Corneliu Vasile/47
 Horia Groza și polivalența spiritului românesc, de Anca Sîrghie/48
 Cea mai frumoasă poveste (Adrian Cioroianu), de Roxana Lăduncă/51
 Drum aristotelic prin Transilvania (Aristotel Bunescu), de Radu Șerban/52
 O carte dulce-amară (Mariana Eftimie Kabbout), de Ghiță Nazare/52
 Eveniment editorial. *Speranța nu urcă niciodată cu liftul*, de Simona Mișuțiu/54
 În așteptarea speranței (Simona Mișuțiu), de Nicolae Băciut/54
 Simona Mișuțiu, dramaturg, de Diodor/55
 Simona Mișuțiu și soluțiile dramelor sale, de Valeria Bilț/55
 Simboluri și sensuri (Simona Mișuțiu), de Răzvan Ducan/56
 Spre robotizare (Simona Mișuțiu, de Doina Bălțat/57
 Suferințele noastre și inteligența artificială (Simona Mișuțiu), de Silvia Urdea/60
 Documentele continuității. Transilvania, starea noastră de veghe, de Ioan-Aurel Pop/61
 Eminescu despre creștinism, de Constantin Stancu/62
 Contribuția lui Miron Cristea. Catedrala mitropolitană Sibiu, de Ilie Șandru/64
 Amvon. Locul întâlnirii cu Dumnezeu, de Gheorghe Nicolae Șincan/66
 Convorbiri duhovnicești cu Î.P.S. Ioan, de Luminița Cornea/67
 Amintiri despre Ion Colan, de Iris Colan/68
 Mirele verii, poem de Carolina Baldea/69
 Starea prozei. Viața pe strada principală, de Silvia Urdea/70
 Să auzi zborul unui fluture, de Dorina Brândușa Lăden/73
 Povești despre muzicieni: În apărarea lui Antonio Salieri, de Veronica Pavel Lerner/75
 Revoluția franceză, între inevitabil și absurd, de Alex Măroiu/76
 Schiță de portret : Dorin N. Uritescu, de Ionel Necula/78
 Memoriile unei capre, de Dumitru Ichim/78
 Poeme Marin Moscu/79
 Starea prozei. Alegerea, de David Kimel/80
 Poeme de Andreea Elena Negoianu /81
 Protocoalele de la Toronto, de Eugen Mera/82
 Literatură și film. La camera obscură..., de Alexandru Jurcan/83
 Ocean întors. Vacanțe estivale, de Daniela Giurculescu/83
 Haiku-uri de august, de Gabriela Mocănașu/84
 Cartea zilelor noastre. Piersic amintindu-și, de Adrian Simeanu/84
 Iară premii la revistă, de Adrian Simeanu/84
 Catrene alergene, de Nicolae Măteș/85
 Lumea lui Larco, de Vasile Larco/86
 De la un clasic citire. Mircea Trifu/86
 Catrene de Corneliu Vasile/86
 Curier. De la Vatra veche la Vatra nouă/87
 Ziua Limbii Române, 31 august 2023 (N.B.)/88
 Panoramic cultural 2023. August/89

Număr ilustrat cu lucrări de la Muzeul pietrei, Sângeru (Prahova)

Identitatea istorică a românilor între realitate și ficțiune

Toate popoarele sunt preocupate de identitatea lor, dar la români această chestiune a îmbrăcat forme speciale. Românii, locuitori până în epoca modernă în două principate autonome supuse Porții Otomane și râvnite de mulți alți vecini, dar trăitori și în vaste provincii ocupate de unguri, de austrieci, de ruși și de turci, pierduți în mijlocul atâtor străini rapace, s-au întrebat, parcă mai mult decât alții, de unde vin și cine sunt ei. Până la urmă, însă, toate popoarele mici, lovite de soartă și lăsate la cheremul celor mari, au asemenea preocupări, transformate uneori în adevărate obsesii.

Chestiunea identităților – de toate felurile – trezește și ea, ca atâtea altele, controverse. Identitatea românilor e o realitate de grup sau, cu alte cuvinte, se referă la spiritul de comunitate, la convingerea de face parte din comunitate. Niciun specialist serios nu se îndoiește de identitatea românească de astăzi, numai că aceasta e definită în chip diferit. De asemenea, este clar că identitatea aceasta nu s-a născut acum, ci are o oarecare vechime. De-aici încolo, însă, opiniile specialiștilor (ca și ale intelectualilor în general) se despart. Unii spun că românii sunt (la origine) daco-romani, alții că sunt cumani; unii arată că limba română este „o comoară”, alții că este bună doar pentru înjurături; unii adaugă faptul că românii sunt primitivi și buni, alții că sunt xenofobi; unii completează cu ideea că românii sunt curajoși, alții că sunt lași etc.

1. Teorii extreme despre identitatea românilor

Dacă se selectează din paleta largă a „teoriilor” exprimate doar extremele, atunci se ajunge la următoarele: 1. Românii sunt vechi de peste două milenii, fiindcă la baza lor stau traco-dacii, cel mai numeros popor din lume după indieni (Herodot), care vorbeau latinește, erau creștini înainte de Hristos, împânzeau Europa și îi învățau pe toți ceilalți cultura lor înaltă și civilizația lor superioară; 2. Românii sunt un grup etnic firav, format în epoca modernă și contemporană (secolele XIX și XX), din fragmente regionale, reunite în chip artificial, prin eforturile conjugate și exclusive ale unor intelectuali și oameni politici (unii

masoni), influențați de lumea occidentală și prin voința marilor puteri. Prima „teorie” este una autohtonistă extremă și perenialistă în același timp, pretinzând că rădăcinile istorice ale românilor se pierd în timp, ajungând până chiar înainte de Hristos. A doua „teorie”, tot extremă, e modernistă și se încadrează în curentul care a făcut vogă până nu demult în istoriografie, al „inventărilor”. Sunt mulți specialiști serioși care se întreabă, de exemplu, dacă Europa s-a născut ori s-a făcut, dacă Europa s-a făurit ori a fost făurită sau, mai clar, dacă ea s-a construit organic, prin acumulări succesive în timp, independent de voința cuiva, ori dacă a fost „inventată” de către anumiți indivizi sau de către grupuri interesate, așa cum se spune, în chip teribilist uneori, despre tradiție, națiune, călătorie, masonerie etc. În disputa, adesea neloyală, dintre perenialism (sau primordialism) și modernism, dintre adepții unei viziuni organiciste, istorice, adică diacronice și cei care cred în generațiile spontanee, în invenția lumilor și a componentelor lor, în sincronism, pare că nu este loc de cale de mijloc, deși – după cum se știe de la romani încocoace – „calea de mijloc este cea de aur” (*aurea mediocritas*).

2. Definirea și componentele identității românești

Din experiența istorică, se știe însă că, de regulă, o identitate nu se naște spontan, nici în cazul indivizilor și nici al comunităților. În privința identităților de grup – fiindcă la una dintre acestea se face aici referire – exemplele sunt nenumărate. Pentru a putea arăta cum s-a format identitatea românilor, aceasta trebuie mai întâi definită. Cea mai simplă definiție se poate formula astfel: identitatea este felul de a fi și de a se simți împreună al românilor, pe temeiul câtorva caracteristici, cum ar fi limba (vorbirea), originea (stirpea), cultura (creațiile spirituale și instituțiile adiacente), religia (creștinis-

mul), teritoriul, obiceiurile (tradițiile) etc. Aceste caracteristici ale identității luate separat nu au întotdeauna relevanță, fiindcă poți să te fi născut român sau din părinți români și să nu mai fii neapărat român, poți vorbi românește și să nu fii român, poți fi ortodox fără să fii român etc. Aflăte însă la un loc, în interacțiune, aceste caracteristici definesc identitatea românească.

Originea se referă la modul (cum), locul (unde), și perioada istorică (când) de formare a românilor, dar și la felul în care s-au păstrat (menținut) de-a lungul timpului. În acest context, curentele autohtoniste s-au aflat – mai ales din secolul al XVIII-lea încocoace – față în față cu orientarea pro-occidentală. Altfel spus, a fost vorba despre dacism versus latinism (latinitate). Dincolo, însă, de orice controverse, e clar că românii, ca orice popor, s-au născut din mai multe elemente etnice, în urma unui îndelungat proces. Nu există popoare „pure” și popoare „mixte” sau „mixtate”, dar la aproape toate popoarele există câte o dominantă, câte un filon principal. În această cuprindere, românii trebuie definiți drept un popor romanic, singurul moștenitor al romanității orientale, format (ca orice popor romanic) din trei elemente etnice de bază, cărora, de-a lungul timpului, li s-au adăugat și altele, de mai mică importanță: 1. elementul vechi (autohton): traco-daco-geții; 2. elementul cuceritor: romanii (latinofonii); 3. elementul migrator: slavii. Dintre ele, în mod categoric, cel mai important a fost elementul cultural-lingvistic roman sau latin, dătător de specificitate până astăzi. Teritoriul inițial de formare a fost o vastă arie de la Dunărea de Jos, situată deopotrivă la nord și la sud de fluviu, peste tot unde cele trei elemente s-au întâlnit și unde s-au creat provincii romane (Moesia, Dacia, Pannonia). După anul 602, odată cu revărsarea slavilor la sud de Dunăre, nucleul central de formare s-a menținut la nord de Dunăre, romanitatea meridională, dispersându-se spre zone mai ferite, de deal și de munte și dând naștere grupurilor românești balcanice. Formarea românilor s-a derulat pe o perioadă îndelungată, începând cu secolele I-II, d. Hr. și sfârșind prin secolele VIII-IX, în paralel cu procesul analog al genezei celorlalte →

Acad. IOAN-AUREL POP (Conferință pentru Universitatea Populară de Vară „N. Iorga”, Vălenii de Munte, 2023)

popoare romanice. Cu alte cuvinte, românii s-au format ca orice popor romanic. Ceea ce este tulburător se referă nu numai la remarcarea romanității românilor de către străini, ci și la conștiința acestei romanități între românii înșiși (prin unii membri ai elitei religioase și laice). Astfel, există mărturii care atestă faptul că, în secolele XIV-XVI (înainte de marii cronicari de limbă română), anumiți români știau că se trag de la Roma și se mândreau cu acest lucru.

Limba are o importanță capitală, fiindcă este un element evident pentru toți. Formarea poporului și a limbii au mers mână-n mână, cele două procese neputând fi despărțite și nici înțelese dacă sunt tratate separat. Latinitatea limbii române a fost remarcată încă din Evul Mediu, de către sute de martori străini. Prin urmare, „teoria” relatinizării românei în secolele XVIII-XIX este doar un mit, dacă prin această noțiune se sugerează că, înainte de epoca modernă, româna ar fi fost mai puțin romanică. Limba română s-a format odată cu poporul român și i-a servit drept mijloc de comunicare. Prin toate elementele sale de bază, limba română este o limbă romanică și a fost întotdeauna așa. Baza romanică a românei este dată de structura sa gramaticală. Din cele circa 50 000 de cuvinte, 2000 de cuvinte de bază ale românei sunt moștenite din limba latină. Proporția este la fel și în celelalte limbi romanice. Toate mărturiile din secolele XIV-XVI atestă latinitatea limbii române. În secolele XVIII-XX, ca urmare a modernizării societății, limba română și-a îmbogățit vocabularul latin prin neologisme și prin precizarea regulilor gramaticale (și-a întărit latinitatea). În Evul Mediu și la începuturile epocii moderne (secolele XV-XVIII), limba română a folosit în scris alfabetul chirilic.

Cultura scrisă românească are o etapă denumită a slavonismului cultural, specifică Evului Mediu și începuturilor modernității. Dar nu este vorba despre un slavonism etnic, ci de unul cultural, receptat mai ales de categoriile sociale conducătoare. Românii au fost, prin urmare, un popor romanic cu o cultură elitară slavonă; de aceea, atunci când s-a ivit ocazia, ei au renunțat la slavonism. Toate popoarele au avut în Evul Mediu limbi liturgice, de cancelarie și de cultură diferite de lim-

bile vorbite. Astfel de limbi ale elitei au fost latina, în Occident (în aria catolică) și greaca și slavona în Răsărit (în aria ortodoxă). Românii, deși creștinați în limba latină, au devenit membri ai Bisericii Răsăritene (ortodoxe), preluând prin secolele X-XII liturgia slavonă (sub influența vecinilor bulgari, care și-au organizat biserica lor, în forme bizantine, încă din secolul al XI-lea). Limba slavonă din biserică (considerată limbă sacră) a trecut și în cancelaria domnească și în cultură, încât primele scrieri medievale elaborate în Țările Române au fost scrise în slavonă cu alfabet chirilic. Slavii etnici au existat între latinofoni și români între secolele VI-XIII, perioadă în care au fost asimilați treptat. Renunțarea la slavonism s-a produs treptat, începând cu secolele al XV-lea – al XVI-lea, odată cu elaborarea textelor manuscrise și tipărite în limba română. Momentul decisiv al trecerii la limba română scrisă a fost tiparul brașovean, început pe la 1550 de către diaconul Coresi.

Religia sau, mai exact, confesiunea creștină căreia i-au aparținut românii a fost cea răsăriteană (ortodoxia). Românii au fost și sunt, astfel, singurul popor romanic de credință răsăriteană (numită, de la un timp, ortodoxă). Ortodoxia românilor face parte din credința generală a Răsăritului, dar are specificul său, fapt pentru care a fost numită uneori „legea românească”, în sens de *forma mentis*, de modalitate de recepta și înțelegere lumea. S-a spus uneori că poporul român s-a născut creștin. Afirmația are însă nevoie neapărată de precizări. Românii, ca și ceilalți romanici și ca și grecii sau albanezii (popoare sud-est europene vechi), nu s-au creștinat la o dată precisă, prin voința unui conducător, ci s-au creștinat treptat, pe parcursul câtorva secole, de jos în sus.

Creștinarea în spațiul carpato-dunărean a început criptic, încă din secolul al II-lea d. Hr., odată cu venirea la nord de fluviu a primilor militari, funcționari și coloniști romani, unii dintre ei creștini, fără îndoială. Din secolul al IV-lea, după edictul de la Milano (legalizarea credinței creștine în Imperiul Roman, la 312), creștinarea s-a întărit, prin misionarii latinofoni trecuți din Imperiu spre nord. Aproape toate cuvintele vechi care denumesc în românește esența credinței (dogma), sărbătorile și practicile rituale sunt de

origine latină. Organizarea bisericii în forme canonice s-a produs însă târziu, după modelul bulgarilor (creștinați și organizați în rit bizantin pe la 864-865). Astfel, românii sunt singurul popor romanic de credință ortodoxă (bizantină). De-a lungul timpului, au fost mai multe încercări de atragere a românilor la alte credințe (catholicism, protestantism etc.). Ele au eșuat, în general, cu excepția celei de la finele secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea (1697-1701), când românii transilvăni, ajunși sub stăpânire austriacă, au acceptat – cu condiția păstrării ritului bizantin și a întregului specific al credinței – să recunoască autoritatea papei. Astfel, românii din Transilvania nu au devenit catolici, ci au adoptat (prin decizia conducătorilor lor) un cult hibrid, păstrând esența ortodoxă, în cadrul Bisericii Catolice. Cum ortodoxii erau numiți, prin tradiție, greci, biserica lor cea nouă s-a chemat „greco-catolică”. Până la urmă, s-a evidențiat faptul că o mare parte dintre românii ardeleni rămăseseră adepții bisericii tradiționale, așa că, de la 1761 (odată cu reoficializarea ortodoxiei), acești români din Transilvania au avut o dublă ierarhie și două biserici, una greco-catolică și alta ortodoxă (ambele de rit bizantin).

3. Numele poporului nostru și al țării/ țărilor noastre

Numele de român și cel de vlah (cu variante) au o sinonimie perfectă în spațiul carpato-dunărean, alături de un sens etimologic unic (român și vlah înseamnă același lucru, anume locuitor care se trage de la Roma, respectiv care vorbește o limbă provenită din latină). Românii, ca multe alte popoare, au avut două nume, unul intern (endonim sau endo-etnonim), dat de ei înșiși (rumân sau român) și altul extern (exonim sau exo-etnonim), dat de străini, cu multe variante (blac, vlah, valah, voloh, olah, ilac, ulagh etc.). Ambele arată, prin etimologia termenilor respectivi, originea romană a românilor. Termenul de român (cu varianta mai veche, rumân) provine din latinescul *romanus*, iar termenul de vlah vine de la numele primului trib celtic romanizat sau latinofon, *Volcae*.

La fel de important este și numele Țărilor Române, mai ales acela de „țară românească”, dat multor formațiuni politice ale românilor, dar →

moștenit temeinic și continuu de primul voievodat liber, situat între Carpați și Dunăre. „Țara Românească” a fost însă și numele dat și Moldovei în tot Evul Mediu, mai ales în Bizanț, în Polonia și la Veneția; În acest sens, este grăitoare concepția lui Ștefan cel Mare, care numește țara românilor de la sud de Carpați „cealaltă țară românească”, fiindcă prima țară românească era chiar țara sa, Moldova. Trebuie apoi menționată mulțimea de țări românești din Transilvania, fapt care exprimă, alături de forme arhaice și aproape uitate de organizare politică autohtonă, etnicitatea acelor locuri. Numele de „Țara Românească” datează din romanitatea târzie, când a avut forma de *Terra Romanesca*, sinonim cu *Terra Romana*. Toate regiunile, cât de cât compacte, unde locuiau romanici și apoi români, se cheamă *Romaniae* sau *Terrae Romanescae*. La noi s-a păstrat și s-a preferat, în mod tradițional, forma a doua, analogă cu noțiunile de „țară germană” (*Deutsch Land*), „țară engleză” (*Engl Land*), „țară scoțiană” (*Scot Land*), „țară maghiară” (*Magyar Ország*) etc. În epoca modernă, s-a reactualizat și adaptat forma de *Rumânia/România*, folosită în întreg Evul Mediu, cu alte înțelesuri, apropiate de etnicitate. Dar numele de „țară românească” nu a dispărut niciodată din limbajul cotidian și din imaginarul românilor. Formele de „Țara Românească” și „România” sunt perfect egale și echivalente, întocmai cum sunt „England” și „Anglia”, „Deutschland” și „Germania” etc.

4. Evoluția identității românești

Identitatea românească s-a păstrat și fortificat prin unitatea de limbă, conștiința romanității, credință etc. Conștiința romanității este atestată la români (la unii dintre ei) în Evul Mediu, ajungând la forme savante și erudite în secolele XVII-XVIII. Umaniștii și autorii italieni obișnuiți au aflat de români că aceștia se trăgeau de la Roma. Cronicarii moldoveni știau prin tradiție că români „una sunt” și că „de la Râm se trag”, ei întărind aceste idei cu argumente culese din mediile umaniste iezuite din Polonia.

Identitatea românească medievală a fost elitară, fragmentată și difuză. În Epoca Modernă, mai ales în secolele

al XVIII-lea și al XIX-lea, preoții, intelectualii laici și oamenii politici, adică elitele interesate de soarta națiunii, au desfășurat o imensă muncă de conștientizare a păturilor de jos, cu scopul întăririi identității și al coagulării națiunii române. La fel s-au petrecut lucrurile la toate popoarele.

Românii nu au fost, în general, nici mai uniți și nici mai dezbinați decât alte popoare, dar au avut mereu o conștiință de sine, adică s-au întrebant cine sunt, din cine provin, prin ce se caracterizează ca români și au răspuns la aceste întrebări. Termenul de vlah (exonimul) apare prin secolele VIII-IX, iar cel de rumân/român (endonimul) e consemnat pentru prima oară în secolele XII-XIII. Din moment ce există acești termeni așa de vechi, înseamnă că existau și românii ca grup etnic. Prin urmare, identitatea construită de intelectuali în Epoca Modernă nu este altceva decât o întărire, o normare, o consolidare și modernizare a vechii identități medievale românești.

Firește, nu este neapărat nevoie să te naști român ca să fii român și nici să ai „sânge românesc” ca să te simți solidar cu românii. Credința că identitatea îmbracă forme biologice (rasiste) este complet greșită. Multe regimuri politice, de-a lungul vremii, au dus politici dure de omogenizare etnică și au reușit să schimbe etnicitatea unor grupuri de oameni. Toate acestea nu arată însă că nu există identitate, ci că această identitate nu îmbracă formele pe care le credem uneori, în viața cotidiană. Identitatea etnică nu este nici inferioară și nici superioară prin natura sa, ci este doar o conștiință de grup, ca atâtea altele. În numele identității etnice, s-au elaborat opere fundamentale, adevărate mărci ale specificului național proiectate în universalitate, dar s-au comis și crime și s-au purtat războaie. La fel s-a întâmplat cu identitatea familială și de clan, cu cea religioasă, cu cea de trib, cu cea provincială etc.; la fel s-a întâmplat cu ideea de libertate sau cu sentimentul de dragoste, adică în numele tuturor s-au comis și atrocități și acte sublime. Pentru toate, sunt responsabili oamenii și nu identitățile (comunitățile) sau ideile/sentimentele respective. Este evident că procesele formării identităților etnice sunt departe de a fi cunoscute în toate detaliile lor. Să nu uităm că istoricii nu

operează cu trecutul însuși, ci cu urmele trecutului (așa cum au supraviețuit ele în felurile izvoare istorice). Ei nu pot reînvia trecutul, ci pot doar să încerce să-l reconstituie cât mai aproape de realitate. Alții, „amatorii de trecut”, își permit să „reconstituie” trecutul din scrieri îndoielnice și din impresii, străduindu-se să impună în peisajul public imagini complet deformate. Au și acestea loc într-o societate liberă, numai că ele trebuie să fie deosebite de reconstituirile profesioniste. Istoricul este un om de meserie, cu pregătire de specialitate, în centrul căreia stă tocmai investigarea vieții de odinioară. De aceea, trebuie lăsați istoricii, adică specialiștii, să se ocupe de cercetarea trecutului, cu metodele consacrate. Altminteri, opinia publică ajunge să cunoască trecutul numai din mass-media, de la esești, analiști politici, regizori de film, artiști, oameni politici, amatori scenarii istorice, preluând imagini cu totul deformate, legendare, mitologice, supuse modelor și ideologiilor. Acest fenomen regretabil și primejdios se întâmplă și cu identitatea românească.

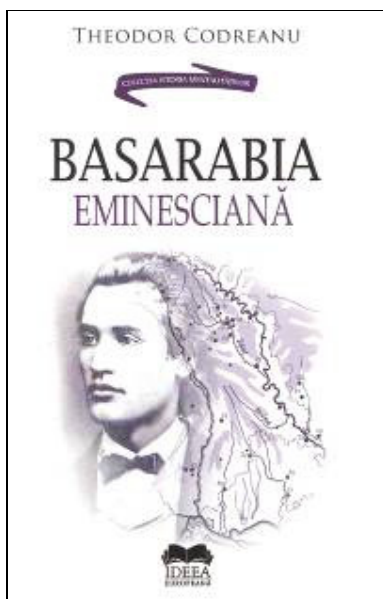
Concluzii

În perioada contemporană, când planeta pare că se grăbește și când omenirea se prezintă ca un sat global, multora li se apare de prost gust să vorbească despre identitățile istorice, ca și cum acestea ar fi fost de vină pentru toate tarele trecutului, pentru suferințele și catastrofele întâmplate. Oamenii sunt însă ființe sociale și ei nu au trăit niciodată izolați, ci grupați în variate comunități, existente pe baza unor criterii bine definite. Între aceste comunități, cele etnice au jucat și joacă încă un rol important. Ele nu trebuie acceptate sau respinse *de plano*, ci trebuie constatate și studiate, ca realități vii, existente. Chiar dacă identitățile etnice nu ar fi generat alte valori decât limbile și operele (creațiile) elaborate în aceste limbi – adevărate monumente ale spiritualității omenirii – tot ar trebui să le prețuim, cunoaștem și transmitem mai departe. Românii și România se află într-o acerbă competiție în lume, de aceea numele lor etnic și numele țării lor ar trebui nu să fie ocolite s-au blamate – cum fac chiar unii dintre români – ci să fie prezente mereu în mijloacele de difuzare în masă, în termeni de bine.

Moralitatea umană prezentă în **Basarabia eminesciană** de Theodor Codreanu

Volumul *Basarabia eminesciană*, de Theodor Codreanu, editat la Editura Ideea Europeană, 2018, 422 p., este opera literară de o valoare excepțională, dedicată marelui eveniment *Centenarul Marii Uniri*. După cum se cunoaște, sărbătorind 100 de ani de la Marea Unire în anul 2018 (27 martie 1918-27 martie 2018 – unirea Basarabiei cu România; 28 noiembrie 1918-28 noiembrie 2018 – unirea Bucovinei cu România; 1 decembrie 1918-1 decembrie 2018 – unirea Transilvaniei cu România), acțiune culturală de o pondere aparte pentru istoria națiunii române, lucrarea „Basarabia eminesciană”, scrisă de renumitul scriitor și eminescolog Theodor Codreanu (*critic și istoric literar, prozator, eminescolog, aforist, filosof al culturii și civilizației române, membru al USR; distincții din partea Academiei Române, Academiei de Știință a R.Moldova și Președinția României etc.*), vine la momentul oportun în contextul acestor evenimente istorice care se încadrează benefic în societatea română și nu numai, și, nu în ultimul rând, în existența românilor de pretutindeni. Clasificată în Colecția „Istoria mentalităților”, dar și în categoria „istorie și politică”, lucrarea în cauză este și un elogiu închinat distinsului Eminescu, - unul dintre cei mai renumiți și cunoscuți scriitori români de nivel mondial, cea mai onorabilă personalitate literară a neamului românesc, unde prin intermediul operelor și ideilor sale originale a fost promovată acea realitate care a desemnat tot ceea ce există efectiv în existența ființei umane, astfel fiind promovată în mod intens și cultura neamului românesc în diverse ipostaze, aceasta devenind în timp parte componentă și a culturii universale.

Astfel, personalitatea, identitatea și opera eminesciană reprezintă punctul de reper în notabilul volum *Basarabia eminesciană*, lucrare care însumează în sine viziunea scriitoricească a marelui Eminescu privind destinul istoric al Basarabiei, - provincie românească ruptă din sânul patriei- mamă. Titlul cărții, așa cum se exprimă însuși autorul, Theodor

Codreanu, s-a format prin „...*trecerea dincolo de referința strict exegetică, urmărind spiritul abordării eminesciene la destinul ulterior al provinciei imposibil de rupt de cel al României posteminesciene*” (pag.5, *În loc de argument*). Deci, prin opera eminesciană, s-a întemeiat și s-a pus în lumină o nouă lucrare de o mare valoare, o lucrare inedită cu implicații filozofice de înaltă ținută, modelul autentic aparținând domnului Theodor Codreanu, aceasta definind problemele reale cu care se confruntă poporul român basarabean de-a lungul timpului, 1812 - prezent, aspectele fiind centrate pe existența și identitatea Basarabiei în perioada țaristă și în bolșevism, pe războiul antiromânesc al Sovietelor, pe cinismul imperial și anii comunismului sovietic; despre lupta imperiului rus pentru dominația poporului român basarabean și teritoriul acestuia (în pagina 335 autorul spunând: „*Centrul imperial își revendică întotdeauna marginea, în conformitate cu cinismul napoleonian: „Voi cuceri pământuri, că istorici care să dovedească ale cui sunt, avem*”); despre teroarea foametei din anii 1946-1947 și efectele crimelor comise de regimul sovietic, despre deportările și represiunile politice din anii 1940-1953 din Basarabia și Bucovina de Nord; despre schimbul de regimuri și despre posibila reunire a Basarabiei cu România (în pagina 341 autorul scrie: „*Dacă Basarabia și-ar fi dobândit libertatea odată cu Declarația de Independență de la 27*

august 1991, iar România odată cu 22 decembrie 1989, reunificarea s-ar fi produs imediat, cu atât mai mult, cu cât de la Washington se dăduse undă verde...”. Dar nu: ambele părți au constatat, chiar de a doua zi, că independența și schimbările de regim de la București și Chișinău au fost simple ficțiuni istorice. Tot ce a urmat a însemnat instaurarea nu a democrației și a libertății, ci a unui regim ficțional, cleptocratic, pe ambele maluri ale Prutului, menit să reprime, mai departe, centrele de lumină”); despre Pactul Ribbentrop-Molotov, semnat în 23 august 1939, unde Basarabia, Ținutul Herța și Bucovina de Nord au fost rupte de la Statul Român; despre cultura istoriei și limba română din Basarabia, precum și din alte ținuturi românești; despre distincții scriitorii și personalități basarabene precum Dumitru Matcovschi, Grigore Vieru, Mihai Cimpoi, Mircea Druc, Ion Ungureanu etc., care au luptat mereu pentru valorile naționale românești și au gândit în spirit eminescian (pag. 338); despre cultura religiei și sistemul de credințe, procese care în mod normal ar urma să se centreze pe sentimentul divinității, în acest context autorul face o remarcă: „*Eminescu aprecia că golul sufletesc (horror vacui) care-i împinge pe țari și cercurile nobile către expansiune megalomană se datorează divorțului dintre cultură și putere*” (pag. 166); despre presa și primul ziar fondat în Basarabia, aici autorul cărții difuzând informații prețioase, pagina 192: „*În scrisoarea târzie, din 1930, către bătrânul Ion Codreanu, fostul membru al Sfatului Țării, Stere aprecia: „Basarabia de sub stăpânirea țaristă a fost parcă mai îndepărtată și mai străină de Regat decât oricare colonie europeană din Africa sau Asia. / Nimeni mai bine ca d-ta, Moș Ioane, nu poate ști cu ce greutate a trebuit să luptăm ca să putem întemeia primul ziar românesc la Chișinău, să punem începuturile unei acțiuni naționale în Basarabia și să formăm măcar un grup de tineri adăpați la izvoarele culturii naționale – pregătiți pentru misiunea de apostoli în sânul norodului basarabean*”. Așa s-a ajuns că până și cei știutori de carte nu au zăiseră vreodată de existența lui Eminescu, a lui Alecsandri, →

GALINA MARTEA

nemaivorbind de Creangă, Caragiale sau Coșbuc: singurii robi din lume, care nu au voie nici să citească o carte în limba lor, cum va spune Take Ionescu”; despre istoria și cultura neamului românesc, cât și despre sentimentul de afecțiune al românilor basarabeni redat prin dragostea pentru țara și glia strămoșească română; dar și despre marea credință în valorile naționale românești, în valorile spirituale prin intermediul cărora se poate înlătura răul și ura, aspecte ce afectează destul de grav omul în dezvoltare și existență, cauza fiind nedreptățile și neajunsurile sociale, lupta pentru putere.

Cel mai dureros aspect abordat în lucrare este despre adevărul istoric, fenomen denaturat și falsificat constant la direct și indirect doar pentru a fi în contradicție cu realitatea, la acest capitol Theodor Codreanu comentează astfel: „Întreaga istorie a Basarabiei de sub ocupație rusească stă sub semnul rațiunii cinice, cu distincția făcută de filosoful german Peter Sloterdijk între kynism și cinism, între modul de a filozofa al lui Diogene și cel al Marelui Inchizitor dostoievskian. Probabil nu întâmplător legenda Marelui Inchizitor s-a născut în spațiul rusesc, prin geniul lui Dostoievski. Cinismul, ca denaturare a kynismului antic, s-a ivit ca distorsiune imperială în sânul creștinismului catolic medieval, când Biserica a creat instituția paralelă a Inchiziției, care, prin ororile ei, a trădat dogma Sfintei Treimi (temelie a iubirii creștine), ducând la ruptura dintre știință și filosofie, pe de o parte, și teologie, pe de alta. Încă Schopenhauer a înțeles că cinismul înseamnă o gravă încălcare a principiilor care fundează adevărul. Eminescu face un pas mai departe, vorbind despre falsificarea cântarului adevărului, chiar în legătură cu cinismul imperial țarist față de Basarabia (vezi cap. Basarabia dreptului). În istoria creștinismului ortodox, numai Rusia țaristă a concurat Inchiziția catolică. Dostoievski și Tolstoi au înțeles asta”. „Cinismul este o gândire în dublu referențial: una spui și alta gândești. (paginile 21-22, Cinismul imperial). Anume prin noțiunea cinismului, atitudine care sfidează regulile morale ale omului, Theodor Codreanu descrie tabloul real cum a fost realizată vânzarea Basarabiei în 1812, astfel

fiind înfăptuită divizarea Moldovei: „Ruptura în două a Moldovei a produs o adevărată tragedie națională, oglindită în literatura cultă și în folclor. Simbolul acestei tăieturi istorice va deveni Prutul. Sate întregi au trecut râul blestemat de spaima „eliberatorilor”, încât până și generalul Pavel Kiseleff va scrie că „Locuitorii fugeau din Basarabia, preferând ocârmuirea turcească, grea pentru ei celei a noastre”. Scriitorul Constantin Stamati (1786-1869), care a rămas, în 1812, la Chișinău, scria îndurerat, privind spre Prut: Măhnit și pe gânduri stau posomorât/ Cu dor nespus/ Și ntristat și dornic, trăind amărât/ Mă uit spre apus.../ Acolo-i viața!/ Acolo-i speranța!” (pag.33-34).

Theodor Codreanu, în contextul Basarabiei eminesciene, realizează concomitent și analiza literară a poemelor și compunerilor despre Basarabia și poporul român basarabean, scrise de Mihai Eminescu, coresponzător referindu-se: „Eminescu nu se mulțumește doar cu explicația unor asemenea acte de trădare, precum ale Moruzeștilor, care au pricinuit nenorociri peste nenorociri teritoriilor românești de-a lungul secolelor. El încearcă să facă lumină de ce o etnie atât de numeroasă, comparabilă, după Herodot, cu „inzii”, traco-dacii, din care se trag românii, au stat în istorie sub Zodia Racului (vezi Doină: „Vai de biet român săracul, / Îndărăt tot dă ca racul,”) și n-au preluat de la romani spiritul imperial, precum au făcut alte nații din Europa și Asia, deși înzestrarea nativă a indivizilor compunători o recomandă cu asupra de măsură la un alt destin istoric. În fața realității, Eminescu a comparat latinitatea orientală cu o insulă mereu roasă pe margini de slavi și de alte etnii. De ce a nimerit românitatea într-un veritabil „triunghi imperial al Bermudelor”, „în calea tuturor răutăților”, după spusa cronicarului? Fiindcă, într-un fel, moștenirea tracică a fost mai puternică decât cea romană. Herodot a subliniat principala meteahnă a tracilor: dezbinarea. El profetiza că nu vor fi niciodată puternici, fiindcă nu sunt uniți. Pe acest fond arhe-mioritic s-au născut și structurile statale românești, încât, de la bun început, triumghiul imperial extern s-a „interiorizat”, iar lipsa de unitate a dus la crearea a trei

state românești, care nici ele n-au cuprins întreaga românitate din juru-le. Spre deosebire de statele puternice din Europa și Asia, românii și-au croit organizarea statală după un soi de „democrație” medievală concretizată în monarhiile electivă. Monarhia electivă e rezonantă, izbitor, cu matricea dezbinării mioritice a fraților care se ridică împotriva fratelui, moștenind păcatul fratricidului biblic al lui Cain și Abel. Balada Miorița încifrează rezolvarea crizei sacrificiale, mitul devenind de o rară complexitate prin soluția creștină a nunții cosmice, specifică spiritului creștinismului cosmic răsăritean, despre care a scris pagini esențiale Mircea Eliade (Mioara năzdrăvană)” (pag.38-39, Râul dinlăuntru). Relatări de o înaltă apreciere, discursul literar fiind centrat pe procesele vitale ale unui popor, simultan întruchipând în mod concret fenomenele esențiale ale existenței umane formată într-o colectivitate – totul fiind o legătură indispensabilă cu existența sa istorică, având în relief aspectul suferinței morale, al dezbinării naționale, al neunirii de neam etc. Sub raportul acestor înfățișări se distinge sentimentul moral-uman în relațiile dintre oameni și popoare, în cazul dat se intuiește relația dominantă din partea imperiului țarist slavon și supusul popor român din Basarabia.

În descrierile abordate, Theodor Codreanu pune un accent forte pe latura de conștientizare a proceselor identitare ce sunt atât de importante în viața și coabitarea socială a unei națiuni, iar pentru ca cetățeanul simplu muritor din societate să înțeleagă corect acțiunile respective atunci Domnia Sa valorifică în mod detaliat și sentimentul de credință autentică în valorile spiritualității, valori ce sunt parte componentă din procesele afective umane/ procesele afective naționale. Cuprinsul lucrării Basarabia eminesciană, în ansamblu, este o monografie științifică de o pondere aparte, cu cifre, date și nume concrete despre personalități, scriitori, intelectuali și politicieni din Estul Europei și Eurasia – imperiul rus, cât și din unele țări din Vestul Europei, perioada secolului XIX – XXI și nu numai, relatări de o mare semnificație și importanță istorică, cu trimiteri la evenimentele istorice ce au avut loc în perioada țaristă rusă și până în zilele de astăzi, cu tangență la→

ținutul basarabean, care continuă să fie subjugat de dominația imperială dinspre răsărit. Prin prisma tuturor expunerilor este prezent și mesajul marelui Eminescu, care reprezintă integritatea și bogăția spirituală a națiunii române, – Mihai Eminescu fiind identitatea nobilă a neamului românesc. Printre altele, autorul cărții, Theodor Codreanu, consideră: „... între toți intelectuali români, Eminescu a fost acela care a iubit și a înțeles în toată profunzimea Basarabia, pentru că poetul a iubit deopotrivă toate provinciile locuite de români, pe care le-a cunoscut nu numai la nivel livresc, ci și străbătându-le cu piciorul și cu alte mijloace, cum n-a mai făcut-o altcineva. Bucovina i-a fost, desigur, cel mai aproape de viață și de suflet, poetul considerându-se plămădită a Bucovinei: „Eu sunt născut în Bucovina. Tatăl meu e bucovinean. Un grec ca Vogoride n-a fost în stare a-l face cetățean...”, evident – cetățean român” (pag.11-12, *Un număr nefast*). Totodată, Theodor Codreanu face trimitere și la cuvintele spune de Horia Vintilă: „Fără Eminescu, România poate că nici nu ar fi putut exista, sau ar fi fost altceva, o înfiripare nestatornică în aerul timpului” (Vintilă Horia, *Peste o sută de ani, tot Eminescu!*, în „*Stindardul românilor*”, nr. 25-26, 1989) (pag. 273, Vă așteptăm de 22 de ani!).

Deci, personalitatea și identitatea marelui scriitor Mihai Eminescu va fi veșnic simbolul distinct al poporului român și al culturii naționale românești, iar opera eminesciană va fi la nesfârșit punctul de reper pentru fiecare scriitor român de azi și de mâine. Prin contribuția distinsului Eminescu literatura română nu numai că s-a promovat sau că a fost recunoscută în cultura universală, dar, în același timp, se poate spune că opera eminesciană a dezvoltat la cele mai înalte culmi cultura și literatura româna în contextul culturii universale. La rândul său, renumitul scriitor și eminescolog Theodor Codreanu, cu lucrarea în cauză, a valorificat și mai mult procesul evolutiv al istoriei, culturii și literaturii române, astfel remarcându-se profund prin arta cunoașterii, însumând în sine expresia muncii intelectuale ce este materializată prin noțiunea de a satisface necesitățile spirituale și intelectuale ale individului din

societatea română, dar și pentru toți românii de pretutindeni.

Drept urmare, *Basarabia eminesciană* este o lucrare oportună și de o importanță extraordinară pentru națiunea română, scopul principal al acestei lucrări fiind de a istorisi realitatea trăită în țara românească și, nu în ultimul rând, în Basarabia – ținut românesc; destinația finală fiind de a elucida conținutul obiectiv al evenimentelor istorice petrecute de-a lungul timpului prin intermediul cărora se conturează, în mod evident, existența și identitatea poporului român basarabean între dominații străine, dar, cu mare regret, și între conaționali mancurți și trădători ajunși în capul puterii. În viziunea autorului, *opera literară Basarabia eminesciană rămâne a fi cheia destinului României, sau, cum spune Eminescu, o „cestiune de existență pentru poporul român”* (pagina 7, *În loc de argument*).

Basarabia eminesciană transmite în mod clar mesajul despre identitatea istoriei, culturii și a limbii române din ținutul basarabean. Apariția respectivă este o lucrare academică și literară de mare prestigiu, care merită a fi lecturată de întreaga colectivitate românească și nu numai. În evidență sunt plasate conținuturi extraordinar de interesante ce sunt pătrunse de spiritul național românesc, – totul reprezentând o chemare întru valorificarea sentimentului autentic pentru neamul român din Basarabia, dar și al tuturor românilor de pretutindeni.

Așa fiind, Theodor Codreanu, scriitorul celebru din România, după nenumărate opere literare și istorice, și de această dată a reușit să pună în lumină o lucrare de excepție, o lucrare monumentală care fascinează și impresionează atât prin denumirea sa neobișnuită, cât și prin conținutul minunat, plin de semnificație ce uimește și produce numai admirație. *Basarabia eminesciană* este opera literară care completează în mod distinct patrimoniul cultural al națiunii române.

De menționat, celebrul scriitor Theodor Codreanu de-a lungul anilor a pus în lumină opere literare de mare valoare, elaborate pe cele mai moderne tehnici din arta scrisului, cu conținuturi nespuse de frumoase care provoacă veritabile satisfacții pentru publicul cititor.

EFEMERISSIMA RUSALIA

Cotropitoare chemare ești,
fluviul meu!
Ori poate ești nevremelnicia?

Că efemerissima, Rusalia,
ca-n pleromă în tine se scaldă
și se nevremelnicește!

Iar eu, vremelnicul,
de-o viață te cânt,
mă scald și beau din apele tale,

Și după desăvârșire tânjesc,
dar, ca un nevrednic,
în vremelnicie rămân să mă mistui!

Și nu pot înțelege de ce,
Cel ce m-a creat
nu mi-a dat forma chipului tău!

De vreme ce mă preface
în necurmată curgere
și în metanie?

PLONJARE ÎN MEMORIA-LEVIATHAN

Iar când vânătoarea sfârși,
cu înțelesuri,
enigme și sensuri;

Noime și tâlcuri,
la oblâncuri,
am plonjat în adâcuri...!

Și de atunci
străbat eu genunile,
să dezleg minunile,

Prin magii -
Mag al mării,
un Merlin-marchidan,

Spre mereu chemătoarea,
temuta,
memorie Leviathan!

NICOLAE GRIGORE
MĂRĂȘANU

PROZA LITERARĂ a lui LUCIAN BLAGA

(I)

UN STUDIU REVIZUIT ȘI DEZVOLTAT

„Cincizeci de ani! Momentul e un munte

Ce-mparte ape: spre răsărit și spre apus.

Răsună văi de aur undeva în urmă
Și-n scârțâit de zodii, ca de osii, sus.

Memoria mi-a caligrafiat trecutul
cu dulci contururi de peisaj lunar.

Privind spre prundul tainelor din mine

---

saliva-n gură capătă un duh amar”

(La cincizeci de ani)

Lucian Blaga e nu numai poetul, dramaturgul și filosoful de excepție, ci și autorul unei proze literare ce va trebui luată în seamă de orice exegeză din cel puțin trei motive: pentru valoarea ei în sine; pentru caracteristicile care o încadrează într-o tradiție - proza autobiografică; pentru valoarea de document, care, alături de alte documente și mărturii din partea celor care l-au cunoscut îndeaproape, furnizează numeroase informații care luminează aspecte ale biografiei și operei.

Cele două opere în proză, *Hronicul și cântecul vârstelor* și *Luntrea lui Caron*, au fost scrise în ultimii ani de viață. Ajuns în vârf, Eul blagian privește în urmă și se interoghează asupra împlinirii menirii sale creatoare. Destinul face ca acest moment interogativ, de bilanț, să coincidă temporal cu criza istorică în care e împinsă țara de către comuniștii cocoțați la putere cu ajutorul tancurile roșii ale „eliberatorilor” sovietici. Din această criză istorică și existențială, se nasc cele două opere în proză. Lucian Blaga caută alinare prin reîntoarcerea în mitul copilăriei și a satului arhaic, timpului ieșit din țâțâni în opune spațio-temporalitatea „izvoarelor supreme”: „După atâția ani de război, după atâtea neajunsuri îndurate, care mi se păreau încă numai preludivul unui haos ce va da peste noi, simțeam nevoia de a mă refugia cu familia, nu numai în spațiu undeva, ci și înapoi departe în timp. Ni se îmbia un adăpost în valea copilăriei mele.”¹

Nu trebuie uitat faptul că având ca zeu tutelar și model pe Goethe, Blaga a gândit mai dinainte a-și rotunji OPERA și prin creații în proză. Date fiind împrejurările potrivnice, neliniștile existențiale și observațiile critice asu-

pra realității imediate le-a încredințat paginii de sertar. Între cele două proze, există legături de geneză și de semnificații, care le unesc într-un diptic. De aceea, nu împărtășesc afirmația lui Mircea Zăciu, conform căreia *Hronicul și cântecul vârstelor* trebuie considerat o simplă autobiografie scrisă frumos, oprită la o anumită dată, lăsând-o neterminată. De asemenea, suntem nevoiți să contrazicem afirmația fiicei scriitorului, făcută în „Notă asupra ediției”, din 1990: „Romanul *Luntrea lui Caron* nu trebuie pus în legătură cu cealaltă operă în proză. *Hronicul și cântecul vârstelor*, care este o scriere de esență pur autobiografică”. Prin insistență și formulare, afirmațiile neagă existența oricărui element de ficțiune și al oricărui element de specific unui text românesc. Or, lucrurile nu stau așa, sunt contrazise de documentele literare, care confirmă gândul lui Blaga, ce s-a fructificat târziu. În 1933, revista *Viața literară* își informează cititorii că Blaga, aflat la Viena, lucrează la un roman. În 1935, în interviul din *Vremea*, luat de Octav Suluțiu, întrebând dacă îl interesează romanul, poetul răspunde: „Da! Mă preocupă să scriu roman, dar cred că asta nu se va întâmpla așa de curând [...] cred că după cincizeci de ani voi scrie roman”². Într-o scrisoare din 1958, adresată lui Basil Munteanu (cel care l-a propus pe Blaga pentru premiul Nobel), Rosa Del Conta (care a fost profesoară la Universitatea din Cluj și la cea din București) îi comunică că printre manuscrisele lui Blaga din ultimii 12 ani ar exista un roman în trei volume în curs de elaborare.³

„Romanul în trei volume”, proiectat, se compune din: *Hronicul și cân-*

tecul vârstelor (vol.1); *Luntrea lui Caron* (vol.2) și un volum 3, pe care Blaga n-a mai ajuns să-l scrie, deoarece „timpul n-a mai avut răbdare”. Acest al treilea volum s-ar fi referit, probabil, la perioada imediat următoare anului 1950, (anul la care se oprește narațiunea din *Luntrea lui Caron*), din viața sa și a „noii societăți” ce se „edifică cu succes pe pământul țării românești”.

Din perspectiva acestor date, nu ni se pare că ceea ce s-a publicat în 1965 sub titlul *Hronicul și cântecul vârstelor* ar fi doar o simplă autobiografie care, chipurile, ar fi neterminată, și că *Luntrea lui Caron* ar fi în aceeași situație. Dintr-o gândită trilogie, Blaga a realizat doar un diptic. În comentarea celor două proze, justificat și nejustificat, atât s-a insistat pe conținutul lor biografic și pe caracterul memorialistic, încât afirmația a devenit monedă calpă. În aceste comentarii, s-a trecut fără păș, impardonabil peste anumite cugetări și însemnări ale lui Blaga: „**Despre biografie**. Biografiile sunt de două feluri: neromanțate și romanțate. Autobiografiile sunt însă totdeauna romanțate și nici n-ar putea fi altfel; *altfel* – autorul ar prefera scrierului sinuciderea”; „**Memorialistul** – Plăcerea de a scrie memorii consistă în a reorganiza în spiritul libertății ceea ce destinul a organizat odată sub constrângerea împrejurărilor”; „**Singura autobiografie valabilă** - Când îmi privesc linia vieții, poate să iasă la iveală un trecut, trecutul meu, nu așa cum mi-l arată amintirile, ci cum îl pune în lumină divinațiunea. Pentru aceasta trebuie însă să îngădui poetului din mine să-mi citească în palmă”; „Autobiografie: O viață întregă am căutat să ridic șesurile la nivelul podișurilor getice, să limpezesc elementul nămolos al răurilor până la înălțimea mitului, să încorporez empiria cu nimbul unei metafizici, să dezbrac până la Idee orice ființă, să transform oxigenul viciat al orașelor în ozon de pădure și plai”⁴. Întrebare retorică: Pentru a-ți scrie autobiografia ai nevoie de 800 de pagini?

IONEL POPA

NOTE

1. Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, Ed. Humanitas, 2019, p.10

2. apud Mircea Zăciu, *O amlă proiectie narativă*, în RITL, nr. 1-2, 1989, p.84

3. ibidem

4. Lucian Blaga, *Elanul insulei – aforisme și însemnări*, Ed. Dacia, col. Restituiri, 1977, p. 93,108,144,172

Memorialistică

„Jurnalul filosofic“ al lui Constantin Noica

Receptat ca un filosof, probând un stil rece și un nedisimulat dogmatism intelectual, Constantin Noica, strălucit filosof, eseist și publicist, coleg de generație cu vârfulurile culturii românești din perioada interbelică Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Petre Țuțea, a exercitat o profundă influență asupra creației spirituale a celor care i-au urmat. I-a avut ca modele pe Platon, Hegel, Goethe, Heidegger și Eminescu. La rândul său a constituit o sursă proeminentă de inspirație, un adevărat etalon de inteligență și erudiție, pentru Gabriel Liiceanu, Andrei Pleșu, Sorin Vieru, Andrei Cornea.

În anul 1940, Noica a plecat la Berlin în calitate de referent de filosofie la Institutul Româno-German. A rămas la Berlin până în 1944, participând de mai multe ori la seminarul de filosofie al profesorului Martin Heidegger, la care a mai asistat și un alt filosof român cu operă de sertar, Alexandru Dragomir. În paralel, împreună cu Constantin Floru și Mircea Vulcănescu, a editat patru dintre cursurile universitare ale profesorului Nae Ionescu și anuarul „Isoare de Filosofie”.

Volumul „Jurnal filosofic” a apărut în 1944 și este o culegere de reflecții personale și gânduri, consemnate într-un mod simplu și concis. Lectura jurnalului denotă un stil atipic, complet diferit de cel al generației sale, trădând o vădită detașare. Potrivit unor exegeți ai scrierilor sale, întregul jurnal stă sub semnul pildei fiului risipitor, aceasta revenind în numeroase rânduri de la început și până la sfârșit, atât prin trimiteri directe, cât și prin invocarea ei în însemnări care aparent nu au legătură directă cu ea. Invariabil, fiul risipitor e cel pe care îl admiră constant, întruchipând elanul vieții și aventurii, aventură care pentru Noica aparține intelectului.

Deosebit de interesante sunt notările sale, puține de altfel, care menționează câteva demersuri ale sale de a înființa o școală. Ideea de a deschide o școală reapare frecvent,

surprinzând considerațiile sale despre cum ar trebui să fie ea: o școală non-conformistă, în care să nu se predea nimic, iar schimbul de idei să fie unul liber. Noica este de părere că școala ar trebui să le ofere elevilor stări de spirit, nu conținuturi, sfaturi sau învățături, socotind școala în care profesorul nu învață, la rândul său, o absurditate. Citându-l pe Nae Ionescu (care i-a fost profesor timp de trei ani), Noica susține că „școala e bună, cu condiția să n-o iei în serios”. Filosoful consideră pedagogia ca fiind o supremă absurditate, cât despre școala la care visează, nu crede că are resurse pentru a o edifica, dar, iar face plăcere ca la sfârșitul vieții să poată spune că nici nu a făcut altceva.

Reflecțiile asupra filosofiei ocupă un loc important în cuprinsul acestui atractiv amalgam de notații, filosoful comentând într-un stil original ce este, cum este și în ce mod și unde trebuie ea să apară. Transpare cu claritate viziunea pe care a avut-o despre filosofie și înclinația sa specială pentru tema ontică marcată într-o proporție predominantă de filosofia greacă și de cea germană. Este cu adevărat impresionantă aspirația lui Noica pentru filosofie, trăsătură neîndoielnică demonstrată cu evidență de dedicarea admirabilă și ușurința cu care se referă perpetuu la ea, ca și de pasiunea cu care o descrie, persuasiunea lui captivantă pentru orice cititor. Se mai cuvine remarcat că, odată cu publicarea „Jurnalului filosofic”, Constantin Noica face pentru prima dată referire la o problemă care va deveni ulterior una dintre temele caracteristice ale operei sale: specificul național românesc.

Fragmente: = *Visez o școală în care să nu se predea, la drept vorbind, nimic. Să trăiești liniștit și cuviincios, într-o margine de cetate, iar oamenii tineri ai lumii să vină acolo spre a se elibera de tirania profesoratului.*

= *Ce nu știu pedagogii și știe bunul simț românesc: nu da povață celui ce nu ți-o cere, căci nu te ascultă. Însetează-l întâi. Pune-l în situația de a ți-o cere. Și pe urmă spune-i - dacă ai de spus ceva.*

= *Esența profesorilor e de a împiedica gândirea să fie căutare, spre a fi exactitate.*

= *O școală în care profesorul nu învață și el e o absurditate. Cred că am găsit un motto pentru Școala mea. E vorba aceasta extraordinară a lui Leon Bloy: „Nu se știe niciodată cine dă și cine primește”.*

= *Toată viața noastră morală începe aci: între fiul răătăcitor și fratele său.*

= *Tristețea de a nu fi păcătuitor. Tristețe care cuprinde din când n când pe îngeri și aproape întotdeauna pe oamenii mediocri. În frunte cu fratele fiului risipitor.*

= *Nu există decât două filozofii mari: filozofia greacă și filozofia idealismului german; filozofia științei și filozofia spiritului. Iar ce e interesant, e că amândouă s-au născut în marginea devenirii.*

= *Dacă iubiți muzica, - pierderile, curgerile, creșterile; dacă vă plac geometria și rigoarea, fără să vi se împietrească inima și mintea; dacă aveți un dram de nebunie și un munte de măsură, - veți întâlni, cândva, filozofia.*

= *Tot ce e acțiune, tot ce e ieșit din somn, e ilegal; dar Dumnezeu e bun și ne dă restul. Noi punem păcatul, adică orgoliu, sete pământească, voluptate, curiozitate, întuneric. Dumnezeu pune restul.*

= *Ce extraordinar scriitor apostolul Pavel. Încerc să mi-l nchipui fără creștinism. Ar fi fost unul din „marii autori profani”.*

= *Ce are de dat un spirit feminin? O singură fericire, un singur extaz. Și toată tehnica feminității e de a pulveriza acea fericire în nenumărate fericiri, într-o succesiune și devenire de fericiri minore.*

DORIN NĂDRĂU

Correspondența lui Dimitrie Stelaru

(LXII)

Scrisoarea literatului Stan V. Cristea, trimisă din Roșiorii de Vede (str. Izbiceanu nr. 28, Bl. 3 ABCD, sc. C, ap. 52, jud. Teleorman, cod: 0600), la 25 iunie 1989 (data poștei: 27.06.1989), lui Gheorghe Sarău, la București (str. Elena Cuza nr. 79, Bl. 13, sc. I, et. V, ap. 20, cod: 75168, data poștei: 28.06.1989), în contextul editării interviului luat Anghelinei Cioacă-Stelaru de către Gheorghe Sarău.

Roșiorii de Vede, 25 iunie 1989

„Stimate domnule Gheorghe Sarău,

Iată, alăturat, un exemplar din *interviul*, așa cum l-am pregătit pentru numărul din iulie al *Paginilor teleormănene*, dar iertați-l pe fotograficul nostru, care trebuia să-mi facă copii după *poze* (pentru că noi trebuie să avem toate materialele ce se trimit la tipar în două exemplare, întrucât noi le pregătim, dar revista le tipărește, și deci trebuie să existe o cheie de control, pentru orice eventualitate) mi le-a pierdut; și iertați-mă și pe mine, deși nu mi s-a mai întâmplat, însă, vă rog, trimiteți-mi de urgență, pe adresa de acasă, alte fotografii (amîndouă) în câte două exemplare, și nu vă supărați pe mine, desigur.

Cît privește *bibliografia* de care vorbiți, ea ne interesează, dar nu știu cum am putea s-o dăm – nu știu cît spațiu cuprinde etc.; vă veți putea hotărî singur dacă să ne-o trimiteți sau nu, avînd în vedere și alternativa ca ea să nu fie publicată din motive care nu depind de noi.

Așteptînd fotografiile, vă asigur de deosebita mea prețuire, mulțumindu-vă, totodată, pentru interviu și pentru fotografii, vă rămîn îndatorat,

Al dumneavoastră,

Stan V. Cristea”.

*

Scrisoarea trimisă în 7 iulie 1989, de Teodor Ionescu, de la Constanța (Bdul „Tomis”, nr. 313, 2 A, 7, 30, cod: 5700, data plecării: 08 iulie 1989), lui Gheorghe Sarău, la București (str. Elena Cuza nr. 79, Bl. 13, sc. I, et. V, ap. 20, cod: 75168, data poștei: 11 iulie 1989), despre

perioada constănțeană a lui Stelaru (1948-1950). Sunt anexate două poezii cu eticheta „inedită” (“*Mie-mi: E sub picioarele soarelui un fiu*” și „*Cîte iluzii răspîndește luna (ea, precis)*”), respectiv, alte trei: „*Ea doarme sub pătura aspră*”, „*Exil*”, „*Odaia*” și „*Judecătorilor*”.

Constanța, 7 iulie 1989

„Stimate domnule Gheorghe Sarău,

Te rog să mă scuzi de întîrziere. Am fost tare ocupat cu treburi domestice ale familionului, ceea ce m-a întîrziat să pun mîna pe toc.

1. Cînd l-am cunoscut în vara lui 1948, nu era încă despărțit de Despina lui. Socrii și cumnații nu-l agreau, pe drept cuvînt, cu stîlul lui de viață vagabondă. Nu avea nici un venit fix. Au divorțat peste doi ani. Eu însumi am părăsit Constanța natală, că nu mai era de trăit aici.

2. Eumene mi-a spus că dînsa a lucrat ca macaragiu în port, la început. De altfel, a lucrat și taică-său în port, dar ca hamal, împreună cu subsemnatul, o vară. El era mai rezistent decît mine*.

Eumene mi-a spus odată că el ar fi sîrb**, dar nu a precizat și nici eu n-am cerut informații suplimentare.

Mama poetului se numea Parasca***. Rezonanță slavă? Amănuntul pe care mi-l spui cu „Sîrbia”, vechiul nume al comunei Segarcea Vale, ar părea semnificativ. Temperamentul lui ar pleda în acest sens și chiar „vocația” lui vehementă pentru „izma”.

3. Anexez două poezii. Inedite?**** Păstrează-le, te rog, le-

am găsit în arhivă.

4. Poate te-ar interesa dedicația lui de pe un vechi exemplar al „*Noapții geniului*”: „*După multe veri și seri marine, o noapte rară, invizibilului Tudor (numele meu mic). Octombrie 1949. Demonul*”.

Mai jos, un „P.S. Regret că nu-i plac amicului rîndurile de sus, eu totuși îl iubesc cu toată cartea asta, sper că-mi va fi sincer cu casa. Stelaru”.

Dedesubt, desenul, pe care-l reproduc aproape exact:

[n.n.: un desen cu o clădire de care este lipită un turn, iar spre partea superioară a turnului este o mențiune]: „*Aici e turnul de fildeș*” (scris de el)”

GHEORGHE SARĂU

Note

1.*În vara anului 1948, Pavel Chihaiia, Constant Tonegaru, Dimitrie Stelaru veniseră la Constanța să dea meditații liceenilor. Chihaiia și Tonegaru nu au fost, în toamnă – când nu au mai mers meditațiile – selecția ca hamali în port (gîndul lor era îmbarcarea pe un vas străin și fuga din țară!), din pricina unei firave rezistențe fizice, dar Stelaru a fost acceptat, demonstrându-și „îndărjirea țărăneasă” din zestrea lui genetică. Teodor Ionescu spune că a lucrat cu Stelaru în port, cărînd saci de pe uscat, pe punte, în vas, în perioada 1948-1949.

2.**Este adevărat că locuitorii satului nostru, Segarcea Vale, proveneau, înainte de împroprietăririle din 1864, „de pe vale”, din „Sârbie”, locul unde se așezaseră cândva „sârbii” (de fapt și de regulă reperați ca „bulgari”), în vecinătatea Săului și a Oltului Mic, a Oltului Mare.

Dar aceasta nu însemna că aceștia au trăit ca slavi, ci au trecut direct la modul de viață românesc, inclusiv, aceștia nu au păstrat limba slavă vorbită de ei (sârbă sau bulgară).

3.***În niciun caz nu se chema Parasca, ci Pasca, așa cum purtau acest nume toate femeile din satele localității Segarcea Vale.

Noi scene din viața literară

(XI)

26 iulie 1994, marți. Aseară îmi arunc ochii la tv, Simonne Signoret într-un film englezesc după *Pescărușul*. Din nou m-a impresionat mărturisirea scriitorului Trigorin, alias Cehov, cum mereu e la pîndă după subiecte, după idei. Nemaiputînd să se bucure în tihnă de nimic. Zice: „Nu mă plac, ca scriitor; cartea cînd apare îmi e nesuferită. Totul îmi sună greșit. Numai peisajele îmi reușesc, restul e fals. Laudele mă bucură, criticile mă indispun 2-3 zile. Bunicel, se spune despre mine; dar lui Tolstoi nu-i ajunge nici la genunchi. Față de cunoscuți nu sunt într-o situație firească. Mereu mi se pare că îmi bat joc de viața mea. Numai cînd scriu îmi e bine.” Etc.

Deci scena cu fetișcana. Ea e atrasă de gloria, de personalitatea lui recunoscută. El joacă scena sincerității. Mai precis, în film el joacă pe cartea sincerității, însă la actorul interpret nu se vede premeditarea, cît de cît. Bine și așa. Îmi dau seama că modernitatea lui Cehov stă în îndrăzneala și riscul de a vorbi fără menajamente despre propria persoană, ca scriitor. M-au chemat la masă, în termeni de urgență, ca la foc, așa că nu am văzut ultima parte a filmului. Fata arunca un pescăruș pe care îl împușcase Constantin, iubitul ei respins. Trigorin își notează un nou subiect: „o fată ce a crescut lîngă un lac, ca un pescăruș. Trece cineva pe acolo și, din plictiseală, o nenorocește...” Cred că în realitate chiar așa suna notița de la care a plecat totul.

Îi spun toate astea lui Niky O., cînd ne revedem, la el, în seara venirii și din felul cum reacționează îmi dau seama că sugestia i-a scăpat.

17 august. De vreo săptămîină, citesc *Fiziologia Poeziei* de N. Stănescu și găsesc lucruri demne de interes și de respect – pentru poet și pentru gînditor, dar poate încă mai mult pentru vracul cuvintelor. Păcat că nu mai trăiește, să mi-l închipui stînd la televizor, fascinat de imaginile *Telecinematecii*, ale altor reportaje de prin toate colțurile lumii. Avea o curiozitate insașiabilă, voia să știe, dar nu la modul anecdotic, ci pentru a prinde tainele vieții. Nichita chiar că ar fi meritat acest hatîr al soartei, să trăiască matusalemic, fiind

unul dintre marii delicați ai limbii române.

18 08 1994. Nichita: Schimbă-te în cuvînt ca să nu te roadă viermii. (*Marea supraviețuire*)

A murit Elias Canetti, la 89 de ani.

N. St. observă just că gîndurile despre noi înșine sunt și ele adesea reci, impersonale – de parcă le-am gîndi despre alții – sau de parcă un altul le-ar gîndi despre noi. Poate că acest aspect e ceva mai pregnant în cazul scriitorului, care prin excelență caută să se detașeze de prea-subiectiva sa muncă, să scape de acutul subiectivism, tocmai pentru că ele sunt astfel, sau pentru că el le-ar vrea răsfîrînte și asupra celorlalți, la orice om în parte. Or, Nichita a ridicat aceasta la nivelul unei obsesii, că el vede toate astea din afara sa, din Cosmos, ceea ce e o pedalare pe schizofrenie.

Iată doi inși cu capete de matematicieni: Nichita S. și Anton Dimitriu, unul a excelat în poezie, celălalt în filosofie. Concluzia: fără cap bun nu faci nimic de ispravă în nici o activitate intelectuală. Se adaugă Noica. De Barbu nu vorbim.

27 aug. 94. Azi la tv Cluj Horia Bădescu și Octavian Ghibu, fiul lui Onisifor G. Grija și educația celor trei copii în seama soției. Pe copil să-l săruți doar în somn. Îi trimite la trei internate: București, Chișinău și la sașii din Sighișoara. Foarte ocupat. Cu spirit de previziune a istoriei, excepțional organizator: al Basarabiei în 1914-18, al Școlii române din Transilvania, al Universității de la Cluj, căreia i-a adus profesori emeriți de la Paris și Berlin, al Operei din Cluj. Un astfel de personaj-model. Vezi și *Memoriile* lui. Vezi și *Oamenii între oameni*.

Louis de Broglie: „Cum se face că frumusețea și eleganța unei teorii este adesea semnul valorii și exactității ei?” L-aș întreba: Dar cum se face că o capodoperă se remarcă tocmai prin simplitatea construcției, prin eficiența stilului?

Socrate: „Dacă umblu printre voi, nu fac nimic altceva decît să încerc a vă convinge pe toți, tineri sau bătrîni, să nu vă îngrijiiți de trupuri mai presus de orice; nici să vînați cu atîta înverșunare averi, cît să vă osteniți pentru suflet; pentru felul cum s-ar putea el desăvîrși; căci nu din averi izvorăște virtutea, ci din virtute izvorăsc și averile și celelalte

bunuri omenești.” Platon, *Apologia*.

Nosce te ipsum - Cunoaște-te pe tine însuși. (Socrate) Răul se naște din ignoranță. (Tot el).

1 sept. 1994. Ce altceva face Saul Bellow în *Darul lui Humboldt*, decît să redea ditirambii unui poet cam nebun?!

Saul B. : După Ferentzi, raționalitatea este culmea nebuniei... Idem: Artiștii sunt preoți ratați. Tentați de blasfemia mulțimii. Cred că dimpotrivă: dornici să mîntuiască lumea prin cuvânt, prin frumos și bine. Însă suntem în postmodernitate, vai!

Dintre cei patru evangheliști, doi sunt cotați ca firi poetice: Luca și Ioan. Matei și-a scris lucrarea după 10 ani de la moartea lui I.Cr., ceilalți doi de-abia după 30 de ani, prin 62-64, iar Ioan la bătrînețe, ca memorii – despre o perioadă cînd era foarte tînr și cu simțurile proaspete.

Foarte aprinsă discuția dintre Iosif Sava și M. Iorgulescu de ieri 4 septembrie, ultimul pledînd pentru recupararea istoriei numai prin adevăr, pentru a nu se crea noi fisuri ce vor fi răstălmăcite – asta în privința lui Istrati. Acesta a fost bolșevizant, iar apoi a lovit în stalinism; dar plecase în URSS hotărît să se instaleze acolo, să moară acolo, oasele să-i fie aduse în România cînd în această țară va fi tot bolșevism! M.I.: Abia știind acest adevăr, gestul lui contestatar capătă greutate! I.S.: Oamenii noștri mari au repudiat comunismul, nu au primit milioane de la Stalin; că tinerii fug din țară, să li se spună că Eminescu și marii români nu au fugit. Ba, zice, M.I., cum să nu fugi cînd competențele și valorile sunt în continuare sufocate în România, forțate să dispară sau să fugă?! Se referă la Andrei Șerban. Că în '45 toți intelectualii s-au întors în Germania și nu la bine, la marea sărăcie. La care Sava nu prea are ce răspunde, înghite în sec pentru o dată.

IOAN LAZU

JURNAL DE PREZENTĂ

(IV)

1969

N-am ținut nici un jurnal în acest an. Am început să scriu la lucrarea pentru examenul de diplomă și asta mi-a înghițit o mulțime de timp. Dar am, în schimb, un caiet cu proză și versuri. Un fel de încercare a aripilor. Aleg câteva texte și le transcriu aici, pentru „temperatura momentului”.

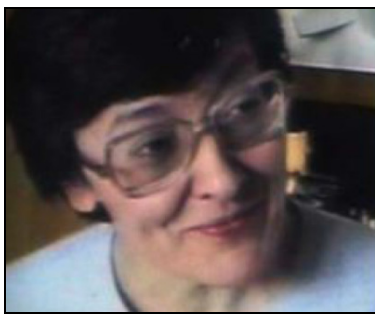
Chiar dacă

Chiar dacă știi dinainte/ Că orele tale cad în abis./ Grăbește, clipa n-așteaptă/ Zăbava faptei în vis./ Vremea prin oameni/ Mereu își rotește/ Arcul în față deschis./ Curtea de păsări

Aveam două găinușe cărora nu le plăcea deloc să stea închise în curtea de păsări. Zburau peste gard și le vedeam ciugulind harnic printre frunzele de viță de vie și porumbii înalți. Dar seara veneau acasă. Când au început să iasă în câmp deschis, mama le-a legat cu o sfoară de stinghia gardului. Le-a pus apă și mîncare și o frunză mare de brustre capentru umbră. Dar găinușele nu voiau să mănânce. Țineau capul sub aripă de parcă erau bolnave și dormeau. Uneori tresăreau și se zbăteau încercînd să zboare. Poate se visau libere. A doua zi, una dintre ele am găsit-o agățată în gard. Încercase să fugă. Murise în zori. Cealaltă a mai fost bolnavă o vreme, apoi, puțin câte puțin, a început să mănânce. Mama i-a luatsoara, dar gănușa n-a mai încercat să zboare. Lumea e acum pentru ea curtea de păsări.

Portret de bătrînă

Avea niște papuci lucrați în casă, cu vîrfurile din pânză roșie cu picățele albe și călcăile din stofă cafenie. Niște sfori de cânepă, destrămate la capete, făceau să se încrețească la glezne ciorapii lăbărțați. Picioarele ieșeau din ei subțiri, uscate și negre și înaintau până la tivul fustei din care curgeau ici, colo ațe odată albastre. Lângă fusta decolorată se vedea un băț noduros, lustruit de atîta purtat. O jachetă de doc, odată albă, largă și plină de pete de ulei, lăsa să iasă din mânecă o mână osoasă, cu unghii negre, strînsă ca o gheară pe capătul bățului. În cealaltă mână ținea un coș de piață galben, din plastic, cu două verze, un ilic cenușiu zdrențuit și,

deasupra de tot, doi pantofi negri, prăfuiți și scâlțiați, pe care probabil îi încălțase la oraș. Avea o basma de culoarea vîrfurilor de la papuci. Fața era foarte neagră în comparație cu părul, care-și ivise pe frunte smocul transpirat. Avea buzele supte înăuntru din cauza dinților lipsă și un ochi aproape închis spre soare, în timp ce, cu celălalt clipea șiret către mine.

Ana lui Manole

Iar mă cutreieră umbra cea veche/ A Anei trecînd prin ploaie și vînt./ Cerîndu-mi s-o culc în zidul cetății/ Pe care-o ridic și care sînt.

Am tradus un fragment destul de lung din Jean Paul Weber – *Neo-critică și paleo-critică* (despre critica tematică).

1970

Nici în acest an, când termin facultatea și am atâtea pe cap, n-am ținut un jurnal. Am făcut însă o rememorare a timpului trecut, pe care o transcriu în continuare.

Transcriu și trei articole scrise toate în 1970, pentru că indică standardul meu din acel moment.

***

Am terminat facultatea în anul de grație 1970. Eram a patra pe țară, din 750 de absolvenți, repartizați la grămadă, într-o zi caniculară de iunie. Toți clujenii erau în fața noastră, cu medii mai mari. Dinu Flămînd (8) îmi amintesc că era printre ei. Mi se spusese să mă prezint la Editura Univers, unde fusesem repartizată. Deci, pe 1 august, ajunsă cu greu pe o stradă al cărei nume nu mi-l mai amintesc, am intrat într-o curte de fostă casă boierească și apoi, străbătînd o cărare pietruită, am ajuns la o clădire de fapt obișnuită, nu prea mare, chiar scundă. La intrare, era un hol întunecos și totuși nu mi-a fost greu să ajung la director, pe atunci era istoricul literar Vladimir Streinu, căruia m-am prezentat. În birou se mai afla o femeie în vîrstă, am aflat că era redactor șef și se numea Ilca Melinescu. Am văzut imediat că

amîndoi aveau ceva refractar în privire, nu se prea bucurau de sosirea „noului val”. Despre Vladimir Streinu știam de la școală, scrisese, împreună cu Șerban Cioculescu, profesorul meu, o *Istorie a literaturii române*. Am avut un fel de elan de bucurie, dar s-a dovedit a fi zadarnic. M-a întrebat ce limbi străine știu, dar redactorul-șef a intervenit și mi-a spus că editura tocmai se reorganizează, își restrînge personalul și deci...

Am ieșit năucă, se chema că am în buzunar o repartitie guvernamentală și am așteptat să văd ce i se întâmplă Gabrielei Negreanu (9) (fostă Vasilache), colega și prietena mea, repartizată tot la Univers. Au respins-o și pe ea. Ne-am hotărât să ne ducem la Ministerul Culturii, al cărui antet figura pe repartitia noastră și unde ministrul adjuncț era fostul nostru profesor, Dodu Bălan. Era o căldură caniculară, nu știam unde e Casa Scînteii care adăpostea ministerul, noi două fiind provinciale, eu de la Râmnicu Sărat și ea de la Călărași. Am coborât deci mai departe cu o stație, iar Gabi mi-a propus s-o luăm „pe scurtătură”, ca să ajungem mai repede. Am intrat prin niște tufișuri prăfuite și pline de țepi, norișori înecăcioși de praf se ridicau sub pașii noștri și, ajunse astfel în spatele Casei Scînteii, am stat ocolo multă vreme, tot întrebînd care este intrarea în minister. Am găsit-o în cele din urmă și ne-am proptit la ușa fostului nostru profesor, scuturîndu-ne de praf pe cât se putea. Înăuntru am dat de o secretară, era aer condiționat și răcoare, aveam gâtjejurile uscate de atîta drum „pe scurtătură” și ochisem două fotolii joase, vișinii. Dar n-a fost să fie. Secretara ne-a spus că ministrul e în delegație la Moscova și lipsește o săptămână, dar problema noastră trebuie rezolvată la Centrala Editorială. A fost amabilă, a dat telefon acolo să ne primească un tovarăș de la Cadre, cred că-l chema Marin.

ECATERINA ȚARĂLUNGĂ

Note

8. Poetul Dinu Flămînd a plecat din țară la puțină vreme după absolvirea Facultății de Filologie a Universității din Cluj și a devenit redactor la Radio France International, Paris.

9. Poetă. S-a sinucis în 1995, pe când mă aflam la Belgrad, la o conferință dedicată colaborării țărilor dunărene.

Miezul unui ev aprins

Izbânzi teatrale

(III)

O altă izbândă a începutului glorios de epocă este *Minerii* lui Mihail Davidoglu – în care atâtea mari idei ale Partidului își găsesc o strălucită concretizare, încât, lucru nu chiar obișnuit, pe lângă cronică, semnată de Traian Șelmaru, o pagină întregă a unui număr al *Scânteii* se rezervă unei prezentări largi presărate cu citate întinse și comentarii entuziaste. Cu *Minerii*, se poate afla, *urcă pe scenele noastre nu numai lumea minerilor din Valea Jiului, ci – mai mult decât atât – noul tip de muncitor care se află azi în primele rânduri ale bătăliei pentru construirea socialismului.* Este vorba de muncitorul fruntaș, omul de avangardă al vremii noastre, educat de Partid, exponent al unei noi atitudini față de muncă, față de viață. Acțiunea se desfășoară pe fondul întrecerii socialiste și are de fapt un erou unic, care nu este altul decât eroul timpului nostru: clasa muncitoare. Este acesta și motivul principal pentru care piesa este un eveniment în viața noastră teatrală. Cu *Minerii*, crede cronicarul, apar în dramaturgia noastră elemente ale realismului socialist mai puternice decât în orice altă piesă scrisă până acum. Personajul principal, Anton Nastai, rezumă: *munca noastră îi miez din lupta noastră.* Ar exista și scăderi, precum preferința autorului pentru un balast mistic de natură să dăuneze realismului sau accentuarea insuficientă a rolului jucat nemijlocit de partid în victoriile muncitorești din Valea Jiului ca efect al înzeștrării lui Anon Nastai cu o anvergură individuală exagerată. Adică eroul pozitiv, s-ar putea spune, trece dincolo de măsura conformă a pozitivității, iar asta în dauna pozitivității ideologice absolute a partidului. Mai poate fi vorba și de alte neprincipialități – nu însă care să ajungă să știrbească valoarea de eveniment și de exemplu de urmat a piesei lui Mihail Davidoglu. În ce privește punerea în scenă, cu *Minerii* s-a realizat un spectacol de un foarte înalt nivel ideologic și artistic. Spectacole cu *Minerii* s-au organizat în localități din Valea Jiului și minerii adevărați s-au recunoscut cu entuziasm în

personajele pozitive ale piesei. De altfel, faptul trece drept un criteriu important al valorii textului dramatic și al interpretării lui scenice și, firește, devine o garanție a impactului – educativ – pe care teatrul îl vizează – constata asta și Mihail Novicov, care, stând de vorbă cu muncitorii, neapărat fruntași în producție, la proaspătul Teatru de Stat din Reșița unde s-a montat *Cumpăna*, are prilejul să exclame: *Numai acel care refuză cu îndărătnicie să recunoască că arta este în primul rând o armă de luptă ar putea să nu tragă din acest măreț spectacol concluzia cuvenită.* Simțise aici cum freamătă și reacționează cu pasiune, aproape la fiecare replică, o massă de 1200 de oameni.

Minerii, aflăm din *Contemporanul*, de la Simion Alterescu, premiată de Academia R.P.R. cu Premiul "Ion Luca Caragiale", a intrat simultan, probabil că și cu această recomandare înaltă, în repertoriul mai multor teatre și s-a jucat prima dată la Cluj, ocazionând un impresionant spectacol și putându-se spune că face trecerea de la dramaturgia burgheză a teatrului românesc la o dramaturgie nouă a clasei muncitoare sau, altundeva, reprezintă pentru dramaturgia noastră postul cel mai avansat ideologic ori, în concurs cu sine însuși de formulări destinate citării, una dintre primele lucrări din dramaturgia noastră care pot fi socotite ca realizate în spiritul realismului socialist. Același cronicar reține semificația rezultată din faptul că *Minerii* încheie la București o stagiune începută cu "O scrisoare pierdută", un Caragiale preluat și reprezentat în mod critic, astfel realizându-se trecerea de la un teatru criticist înaintat – totuși numai criticist – la teatrul revoluționar cu un rol efectiv în transformarea societății. Autorul face prin *Minerii* dovada că, de la primele lui creații până aici, a străbătut un drum apreciabil atât în ce privește poziția sa ideologică, cât și meșteșugul de a construi drama și că tinde spre o maturitate care se întrevea. Preferința lui pentru medii muncitorești cu identitate distinctă, pregnantă, precum cel al minerilor, nu-i limitează interesul pentru pitorescul dramatic, pentru că Mihail Davidoglu reușește să scoată în evidență (...) aspecte de viață care se pot generaliza pentru toți oamenii muncii. Este vorba de lupta conștiință

a muncitorilor mineri și în special a oamenilor de partid pentru organizarea mai bună a muncii, pentru ridicarea nivelului de trai, eforturi colective pentru depășirea dificultăților, a lipsurilor, înfrângerea dușmanului de clasă. Anton, membru de partid, reprezintă prin dinamica lui conștiința de clasă (...), este inițiator în muncă, el caută metode noi și le găsește, știe să îndrume masa ca agitator și s-o stăpânească prin putere de convingere în momentele ei de ezitare, are vigilența trează mereu. Într-un rezumat conform, aflat în luptă cu uneltele dușmanului de clasă și cu mentalitățile învechite – de unde conflictul dramatic –, Anton este tipul comunistului, combativ, vigilent, curajos, gata de sacrificiu, dârz și perseverent, dar blând și înțelegător, dincolo de aspectul său aspru, dincolo de impulsivitatea nerăbdării realizărilor.

Nu mai puțin interesantă și importantă găsește piesa lui Davidoglu comentatorul de literatură al *Contemporanului*, de astă dată Barbu Beceanu, prin prezența oamenilor vechi în literatura nouă – ocazie de punere în valoare a spiritului de partid, inclusiv în comentariul critic: „*Minerii*” de Mihail Davidoglu ne prezintă un grup de sabotori, rămășițe ale foștilor patroni. Grupul e redus ca efectiv, dar periculos prin metodele sale de lucru. Olga, soția fostului proprietar al minei de cărbuni, e cățeaua cea mal îndârjită. Bărbatul ei a fugit, dar ea a rămas pe poziție să-i înfrunte pe muncitori, să spioneze, să pună la cale acte de sabotaj. Piesa are și neajunsuri, mai ales de ordinul motivării evoluției unor personaje – pasabile însă, lesne de îndreptat. Ca fiind de o semnificație menționabilă se reține din replica finală a →

AUREL BUZINCU

Deasupra orașului

Deasupra orașului este cerul
cerul vede, aude tot ce se petrece
în orașul pe care îl are în grijă
orașul nu prea știe cu ce se ocupă
cerul
și e mereu curios
cerul privește cu îngăduință
forfota orașului, gâlceava celor ce
construiesc un turn din zi în zi mai
înalt
să cerceteze cerul și alte minuni de
dincolo de el
deasupra tuturor este cerul
care nu ne cere prea mult și se uită
cu nostalgie
cum ne irosim alergând după fericire
când fericirea e în noi, preț de-o
privire
deasupra orașului este un cer
provizoriu
adevăratul cer e încă în lucru
sunt discuții: să fie albastru, să fie
verde
ori ceva mai sobru, adică în frac
negru
când dirijează concertele planetare
fiecare oraș are cerul pe care îl
merită

uneori cerul vorbește blând cu
oamenii
alteori îi ceartă cu fulgere, grindină
oamenii îl imploră privindu-l în ochi
dincolo de cerul ochilor e un alt cer
și încă unul
eu sunt în al nouălea cer, tu în al
zecelea
din când în când cerul stârnește o
furtună
printre corăbiile cu pirați
împrăștiindu-le comorile prin oraș
cei mai mulți nu știu că și cerul are
spaima lui

și lui îi e foame, sete, îi mai slăbesc
balamalele
într-o zi a căzut cerul pe noi
l-am reparat cum ne-am priceput
la lumina unei stele căzătoare, loiala
a zăcut un timp, s-a însănătoșit
s-a urcat pe un vârf de munte și s-a
ridicat ca un vultur
am rămas prieteni, i-am promis
că nu-l mai otrăvim cu gânduri
negre, blesteme,
nu-l mai rânim cu rachete, obuze
lăsându-i urme însângerate pe chip
cineva a propus câte un nume
pentru cerul fiecărui oraș
cerul pe care îl salut în zori din
balcon e de neatins
și e bine așa
deasupra orașului este cerul, deși
bătrânul de la parter spune că e o
câmpie cu vioarele
peste care plutesc îngeri albaștri și
nori ciudați
ce seamănă uneori cu oamenii –
nori încruntați, mânioși, ori nori de
aur și diamant
deasupra orașului este cerul
slavă domnului, zice bătrânul că nu
sunt bombardiere
cerul e mai bun decât orice altceva.

VICTORIA MILESCU

Miezul unui ev aprins

→personajului principal: *Nu-i ușor să
fii pas cu Partidul, căci el are mers ca
zborul...* Încât pare sigur că, într-
adevăr, *nu e o întâmplare* – doar că
din alt motiv decât cel avut în vedere
de Sanda Diaconescu în
Contemporanul – dacă *Minerii*
urmează să deschidă stagiunea 1949-
1950 la Iași, Timișoara, Reșița,
Ploiești și Cluj, Teatrul de Stat
Maghiar. Ba încă, pentru o bună
interpretare – însemnând *joc sobru,*
*veridic, realist și puternic, accent pe
semnificația politică a personajului* –,
trupa de la Iași s-a deplasat în Valea
Jiului – precum cea de la Cluj la
Șorecani – pentru a cunoaște la sursă
realitățile. Încheind stagiunea 1948-
1949, "Minerii" dă cronicarului
motive să afirme că *teatrul nostru are
puse premisele necesare pentru
dezvoltarea sa spre un teatru realist
socialist.*

O premieră cu o nouă și
valoroasă lucrare originală, *inspirată
din lupta pentru construirea
socialismului în țara noastră*, scrie
Traian Șelmaru, a fost și *Iarbă rea* a
lui Aurel Baranga. Personajele țin de

lumea acelor intelectuali pe care *ideile
mărețe ale Partidului i-au adus de pe
poziții idealiste burgheze pe poziția de
luptă a clase muncitoare.* Proces
anevoios, parcurs de intelectuali cu
sprijin de Partid și din partea clasa
muncitoare, însușindu-și gândirea
marxist-leninistă și făcând obiective
proprii din obiectivele Partidului și, de
asemeni, proces care poate fi un
*puternic izvor de conflicte dramatice
de cea mai vie actualitate* – precum
dovedește *Iarbă rea*, încât *piesa
tovarășului Baranga merită a fi
salutată cu tot entuziasmul.* Două
familii de cercetători chimiști de
proveniențe sociale și cu poziții diferite
se confruntă cu un eșec al propriei
munci și se expun ca personalitate în
această împrejurare.

Desfășurarea dramatică
asimilează inevitabil câteva din temele
momentului. Între ele, cea a
sabotajului făcut de dușmanul
imperialist care își strecoară agentul,
ca pe o *iarbă rea*, acolo unde trebuie
spre a-și atinge ținta, de bună seamă
că profitând de absența unei vigilențe
suficiente. Pe un schelet dramatic
generos, comentatorul găsește câteva
neajunsuri – nepotriviri, ezitări și

inconsecvențe în ce privește
construirea personajelor și reacțiile lor,
acestea rezultând mai ales din
raportarea la același ideal al fermității
absolute de factură realist-socialistă.
Și finalului i se face o observație de
conducere a acțiunii dramatice:
deznodământul – demascarea
sabotajului – vine pe seama
neprevăzutului și s-ar fi convenit să fie
rezultatul luptei.

În *Contemporanul*, același
Simion Alterescu subliniază însă
spiritul de partid de care este *pătrunsă*
piesa lui Aurel Baranga, precum și
faptul că *"Iarbă rea" dovedește
totodată cât de mult le poate fi de
folos dramaturgilor noștri experiența
teatrului sovietic și consideră de
reținut că "Iarbă rea" constituie încă
un pas făcut pe calea realizării unei
dramaturgii cu o tematică actuală,
pătrunsă de frământarea vremii și a
societății noastre, încă o piesă care
oglindește un aspect esențial din
perioada de transformare a structurii
noastre sociale, de conturare a
tipologiei morale a individului (a
intelectualului în cazul nostru) în noile
relații de clasă, în noile condiții
dezvoltare...*

UN TRIO: CREAȚIE-MESAJ-COMUNICARE

Acum, când producțiile lirice învâluie prezumtivul cititor în dulcele leagăn al creației artistice și tot mai mulți autori se îmbăiază într-un idealism fervent, adevărata poezie cam pierde teren pierzând unele meciuri prin... neprezentare. De ce se întâmplă acest fenomen? Răspunsul pare complex și complicat? Dimpotrivă: pentru că poetul se lasă sechestrat de sentimentul dominant al construcției lirice strecurat discret, cam parșiv, dar ferm, pe cele două căi: sufletească și mentală. Uneori acestea unindu-și forțele și formând o adevărată simbioză se completează subtil formând un întreg nu tocmai binefăcător pentru poet. Alteori, însă, cele două laturi ale trăirii se distanțează, dacă nu cumva se petrece un derapaj al uneia din părți, iar edificiul se clatină și se poate dărâma. Nu total diferit a pus problema Friedrich Schiller (1759-1805) în urmă cu peste două secole: „*Dintr-odată, sufletul mi se umple de o dispoziție muzicală. Ideea poetică vine după aceea.*” Ar fi simplu de rezolvat problema de către autorul bântuit de-un entuziasm cuceritor dacă acesta, având un cult sincer al poeziei, ar proceda la metoda moștenirii expresiei lirice de la autori clasici-consacrați, dar și de la colegii de generație deja recunoscuți ca valori autentice atât de critica literară cât și de cititorii avizați. Normal ar fi și avantajos să nu se omită că există chiar un fel de aristocrație din care fac parte cei mai valoroși poeți. Însă, pentru a „promova” în această elită, e obligatoriu – nu încape discuție – ca poetul (un poet) să utilizeze o limbă curat literară, chiar dacă ea e adoptată și adaptată – mai ales! – la individualitatea creatorului nostru, stare care, în realitate, îi și creionează și consolidează mai apoi personalitatea.

Pe de altă parte: în general se știe și toată lumea este de acord că poezia, oricât am forța lucrurile este greu spre imposibil ca ea să devină un mod de viață. Ceva-ceva a reușit în acest sens spaniolul Federico Garcia Lorca (1898-1936) în urmă cu aproape un secol, dar în zilele noastre să crezi în această posibilitate este o utopie, simpatică și ademenitoare, e drept, dar care poate fi liber-traductibilă în naivitate cu subînțelesul de prostie. Aceasta tocmai fiindcă inspirația nu

este un dat, un fel de rezervă specială din care ciupim ori de câte ori vrem, sau avem nevoie, ci o trăire cu totul specială, și chiar apariția ei trebuie valorificată cu discernământ însă și cu „acelerație”, pentru ca scoaterea în lume a creației lirice proprii să constituie un eveniment, evident pozitiv!, zic amintindu-mi de Matei Călinescu (1934-1209), care afirma: „*Așadar, poezia corespunzător obiectului ei (aceia de imita diferite acțiuni omeneste), folosește un limbaj care în formele lui cele mai înalte (forme ce se întâlnesc în genurile superioare) se deosebește de limbajul comun din aproape toate punctele de vedere, cu o singură excepție de seamă: ambele sunt guvernate de legile aceleiași logici. Libertățile de care se bucură poetul în această privință rămân irelevante.*” (Matei Călinescu, *CONCEPTUL MODERN DE POEZIE, de la romantism la avangardă*, Ed. Humanitas, 2017, p. 12).

În sensul celor de mai sus, normal ar fi, dacă nu cumva chiar obligatoriu vorbind, ca mai toți producătorii de poezie, măcar cei cu pretenții, să privească un clasament alcătuit ad-hoc și să afle cu sincer și intim realism locul său măcar între cei din generația lor. Că altfel, dorind cu tot dinadinsul și neținând seama de valoarea creației proprii, să iasă în lume, dezamăgirea, în unele cazuri – bine-ar fi să nu fie multe – ar avea nuanțe de amăgire greu de consolat și de remediat. În acest fel, ajungerea pe podiumul notorietății poate fi un fiasco, dacă nu cumva un adevărat dezastru sufletesc și posibil ireparabil, oricât ar fi un autor de... viteaz.

Și-atunci, gândindu-ne la curentul suprarealist care bântuie, adesea cu autoritate, prin poezia actuală, îl îndrituiește pe Vladimir Streinu să spună: „...că, într-un fel, suprarealismul traduce în plan literar orientarea vitalistă a filozofiei lui Bergson și ceva din ideile psihanalizei lui Freud. Dar suprarealismul nu este o școală de poezie, fiindcă nu l-a interesat niciodată poemul, ci fișa psihologică.” (Vladimir Streinu, *Pagini de critică literară*, Editura pentru Literatură, 1968, p.146).

Și, fiindcă veni vorba: hai să nu exagerăm, dar majoritatea poezilor de azi, cu precădere cei care se bălăcesc mulțumiți în iazul mediocrității, își ascund producțiile lirice între coperte cu titluri atrăgătoare, unele

fantasmagorice, dar care nu sunt altceva decât gardul vopsit cu lac auriu. Aceasta, deoarece în multe situații, parcă tot mai multe, conținutul volumelor e greu de priceput, mesajul și poezia în sine sunt victimele unor metaforizări ale căror semnificații pot avea semnificații inclusiv aiuristice sau, în orice caz, fără vreo legătură cu ideea din poezie.

În asemenea cazuri, dacă autorul mai păstrează un dram de responsabilitate în fața actului de creație, își va lua marfa și, în văzul cititorilor considerați neavizați, necunoscători și insuficient pregătiți pentru a înțelege poezia actuală, azvărând întreaga producție în „groapa” suprarealismului, astfel că de-aceea... chestiunea pare cât de cât rezolvată, mai ales pentru generațiile următoare, mai școlite, mai citite, mai puternice și înțelepte într-ale receptării operei de artă. În acest fel, în ce măsură se pune problema dacă poetul este sau nu legătura și reprezentantul ideal, sincer și corect al spiritului uman... Iar aici avem o trimitere fără echivoc la poezia unui poet cam uitat, din păcate și pe nedrept – Zaharia Stancu în poezia căruia găsim conceptul-idee că poetul e un fel de intermediar indestructibil din sufletul cititorului și ansamblul spiritului universal.

De-aici și explicația maticălinesciană că „*Poezia lui Zaharia Stancu se caracterizează prin naturalitatea exprimării sentimentelor.*”

Or, suprarealismul, oricât ar fi de invocat, tâlmăcit și răstălmăcit, nu pare deloc a face față acestui deziderat, simplu dar eficient în intercomunicarea dintre producătorul de poezie și destinatarul acesteia.

DUMITRU HURUBĂ

Vatra veche dialog

NARCIS ZĂRNEȘCU
„Mi-am propus să studiez
cauzele și efectele inerțiilor
mentale, spirituale, morale”

Liliana Popa: *Urmuz poate fi atribuit mai multor scriitori premergători perioadei în care a trăit și a scris. Notați undeva: „Urmuz merită o ascendență și un blazon, el fiind un martir al luptei cu inerția. Dar, o ironie istorică sau astrală îl va arunca, din nou, post-mortem, pe Urmuz, în cercul hermeneutic, inerțial, al interpretărilor critice, care nu pot depăși grupul de recurențe oficializate treptat”.*

Narcis Zărnescu: Urmuz (se) rătăcește, de aproape un veac, prin pădurea de semne și simboluri, de interpretări critice și istoriografice însoțit, precum un Dante carnavalesc, nu de Virgiliu, ci de Caragiale și Eugène Ionesco.

Este, desigur, un stereotip mental și comparatist, care ar trebui revizuit și reevaluat, așa cum s-ar conveni cu toate stereotipurile. În caz contrar, stereotipurile învechite vor confirma nevoia noastră de inerție, lenea intelectuală, diverse criptonostalgie sau un paseism vetust, oarecum fotoshopat. În felul acesta, critica devine o litanie, reglată de calendarul aniversărilor și comemorărilor, care repetă pseudo-canoane sau standarde stabilite de marii critici, sacerdoți inamovibili.

Când modelele hermeneutice propuse de Eugen Lovinescu, George Călinescu sau de alți critici „canonici” au început să fie puse sub semnul întrebării sau înlocuite, avea loc, de fapt, o revoluție de catifea, soft, aproape firească. Călinescu îl surghiunește pe Macedonski, undeva, la periferia Istoriei literare, fără să prevadă că într-o zi Adrian Marino îl va amnistia, îi va anula exilul acestui Ovidiu modern și îl va redefini ca autor canonic. La fel se va în-

tâmpla și cu diagnosticul călinescian nemilos, pus lui Urmuz, care va fi contrazis de studiile lui Nicolae Balotă, Eugen Simion, Nicolae Manolescu, la care se adaugă mulți alți critici tineri.

Istoria ne învață că idolatrizarea unui critic, unui scriitor, a unui filosof este direct proporțională cu erorile de interpretare ale criticii. Această lege nescrisă a funcționat perfect, atât în cazul celui mai mare nedreptățit, Poetul Neperече, cât și în cazul, mai puțin vizibil și mai puțin empatic, al meta-creatorilor: critici, de la Ibrăileanu și Lovinescu până la Călinescu; istorici, de la Xenopol și Iorga la Pârvan; filosofi, de la Conta la Negulescu și Blaga. Și lista rămâne deschisă.

Aceste resetări, necesare și periodice, explică, parțial, dinamica vieții și gândirii critice, atât în literatură, cât și în știință. Jocurile hazardului, crizelor, modelor și modelelor, provoacă perturbări, mutații și permutări în ierarhiile de valori, astfel încât se poate întâmpla, exagerând nu foarte mult, ca un produs cultural, din categoriile cunoscute, de la poezie la critică, să treacă alternativ, într-o anumită unitate de timp, din categoria apocrifă în cea canonică și invers. Fenomenul fusese observat, dintr-o altă perspectivă, de Nietzsche, atunci când scria despre *die Umwertung aller Werter* (1886), răsturnarea tuturor valorilor. Este vorba, așadar, de un fenomen general uman și, mai ales, european, dacă recitim istoria războaielor și revoluțiilor Bătrânului (in)Continent, în comparație cu cele asiatice sau transatlantice.

Am început să observ, prin urmare, de multă vreme fantomele, care bântuie Europa. În topul fantomelor, primul loc e ocupat de comunism, așa cum genial și-l imagina Marx, în *Manifest* (1848): „Ein Gespenst geht um in Europa – das Gespenst des Kommunismus”. Prima traducere românească apare la Iași în 1883: „O nălucă umblă prin Europa - năluca comunismului”. Năluca va deveni, în traduceri ulterioare, fantomă, apoi spectru. Sensul profund rămâne neschimbat. Locul al doilea în top, este ocupat de inerție, care se insinuează și ia forme neașteptate în practica limbii de lemn, ca și a gândirii de lemn, care va bântui prin lume, dar și prin „neo-

umanioarele” noastre moderne și postmoderne.

Mi-am propus să studiez cauzele și efectele inerțiilor mentale, spirituale, morale; istoria lor, oficială și secretă; presiunile și blocajele, pe care le generează. Înainte de a mă declara continuatorul lui Labiș, în *Lupta cu inerția*, care era imperios necesară atunci, ca și acum, mi-am reamintit de Kepler, primul care folosește conceptul de inerție în *Mysterium Cosmographicum* (1597, 1621) și în *Harmonice Mundi* (1599); reluat, mai târziu, de Newton, în *Philosophiæ Naturalis Principia Mathematica* (1687), care definește inerția, fără să pronunțe cuvântul ca atare: „Lex I: Corpus omne perseverare in statu suo quiescendi vel movendi uniformiter in directum, nisi quatenus a viribus impressis cogitur statum illum mutare.” Traducerea este simplă: „Legea I: Fiecare corp persistă în starea sa de repaus sau de mișcare uniformă, cu excepția cazului în care e obligat să-și schimbe starea prin o forță imprimată.”

Totuși, cineva s-ar putea întreba de ce i-am invocat pe Kepler și pe Newton? Pentru că Urmuz merită o ascendență și un blazon, el fiind un martir al luptei cu inerția. Dar, o ironie istorică sau astrală îl va arunca, din nou, post-mortem, pe Urmuz, în cercul hermeneutic, inerțial, al interpretărilor critice, care nu pot depăși grupul de recurențe oficializate treptat. Nu este nici locul, nici momentul de a căuta explicații la această stare de fapt a receptării critice, explicații care se pot desfășura dinspre mentalul profund și reflexele mimetice până la spaimă și *ακηδία* sau *acedia*, unul din păcatele capitale, după Biblie și Sfinții Părinți. Ioan Scărarul, Simeon Noul Teolog, Isaac Sirul, Evagrie Ponticul, Ioan Casian și alții traduc *akedia* prin lene, plictis, lehamite, silă, urât, lăncezeală, moleșea-lă, descurajare, toropeală sau chiar prin *împrăștierea cugetării*. Din ‘fericire’, aceste performanțe continuă să fie prezente în genomul intelectualului contemporan, fie el critic, istoric, filosof sau creator/producător de plus/minus valoare.

Liliana Popa: *Mereu nemulțumit, parcă în contratimp cu tot ceea ce îl înconjură, Urmuz devine totuși oglinda neajunsurilor societății în care trăia.* →

LILIANA POPA

Narcis Zărnescu: Campion absolut și indubitabil în lupta cu monstrul numit inerție, Urmuz, ca orice scriitor de geniu, s-a revoltat împotriva societății, a literaturii, a lui însuși, trei forme de inerție, care conduc la o lignificare și o pietrificare a limbajului. Rezultatul dramatic este non-comunicarea sau zero-comunicarea. În acest caz, singura armă care îi rămăsese era umorul absurd, gotic, lugubru, horror. Personajele sale vor fi ciopârțite, măcelărite, într-o autopsie simbolică, pentru ca după aceea, ciozvărte disparate să fie montate, după o logică a umorului negru, iar părțile care lipsesc să fie înlocuite cu obiecte, formule matematice sau alți substituiți. De fapt, personajele lui Urmuz sunt moarte, sunt un fel de zombi. O lectură din perspectivă thanatică sau în registrul binar *eros vs thanatos*, încă nu a fost abordată de criticii din Generația Alpha, Generația Z sau Generației Y.

După ce pariază pe Urmuz, cititorul participă la o experiență de tip Frankenstein, a cărei intensitate se poate atenua, comparând personajul-hibrid urmuzian cu ființele hibride din picturile lui Hieronimus Bosh (1450-1516) sau cu portretele lui Arcimboldo (1527-1593), compuse din legume, fructe, flori, pești, păsări sau cărți.

Urmuz nu este numai ascendentul lui Eugène Ionesco, ci și al lui André Breton, care avea să definească, în 1939, umorul negru [vom aborda comparativ, într-un viitor apropiat, similitudinile retorice dintre magia neagră și umorul negru!] ca revoltă superioară a spiritului („la révolte supérieure de l'esprit“)^[1].

Liliana Popa: *Cum poate fi caracterizat umorul urmuzian, care au fost influențele ?*

Narcis Zărnescu: Recitindu-l pe André Breton, ai impresia că face o analiză a prozelor urmuziene. Pentru el, umorul negru ar fi o sinteză dialectică și contradictorie, în care se întrepătrund *umorul obiectiv* (Hegel) și hazardul obiectiv. Ca să rezolve contradicția ascunsă, care subminează demonstrația, Breton introduce ipoteza lui Freud, după care umorul, prin mecanismele sale psiho-semantice pare să asigure invulnerabilitatea Eului.

Concluzia lui André Breton,

obscură și metaforică, e încă funcțională: „Sfinxul negru al umorului obiectiv întâlnește, pe drumeagul prăfuit, Sfinxul alb al hazardului obiectiv“^[2].

Critica a tradus discursul voit abscons și misterios al lui Breton în fraze care descifrează, într-o perspectivă trans-culturală, umorul absurd, negru, gotic, din textele lui Urmuz. Iată diagnoza hermeneutică, în baza căreia critica românească ar putea iniția un proiect de lecturi alternative^[3], care să blocheze limbajul de lemn, folosit de jumătate de veac, în abordarea lui Urmuz: „Prin umorul negru, omul înfruntă viața sub focurile încrucișate ale morții și ale plăcerii, singurele ‘instrumente’ capabile să pătrundă în ceea ce este încă neexplorat în spațiul uman“^[4].

Între-adevăr, André Breton, deși nu are cunoștință de existența scriitorului român, pare că vorbește despre Urmuz, atunci când perorează despre suprarealism, umor negru sau dicteu automat. Poate că, în viitorul apropiat, publicația *Curtea de la Argeș*, prin vocea domnului Academician Gheorghe Păun, va propune editorilor francezi ca în următoarea ediție a *Antologiei umorului negru* să figureze și Urmuz, care și-a câștigat dreptul de precursor de geniu al suprarealismului european, recomandat, printre alții, de academicianul francez Eugène Ionesco.

Liliana Popa: *Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra?, retorică întrebarea, dar actuală și azi*

Narcis Zărnescu: Pentru a onora mai profund și mai complex

misiunea didactică, pe care am desfășurat-o timp de o jumătate de secol, atât la universitățile cu care am colaborat sau colaborez, cât și pe câmpurile de luptă ale scrisului, voi mai adăuga, și în acest eseu polemico-didactic, câteva repere-sugestii, în speranța că tinerele generații de exploratori ai literaturii își vor asuma sarcina de a dezamorsa din cultura română inerția letală, care ne subminează modul de a gândi și a decide.

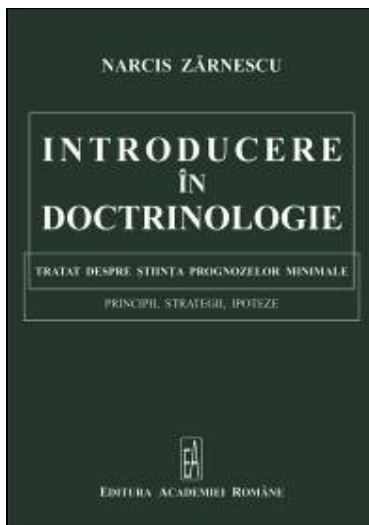
Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? este o întrebare retorică de mare forță expresivă, preluată din prima *Catilinară* a lui Cicero, pe care o putem traduce fără Google: „Cât timp, Catilina, vei abuza de răbdarea noastră?“

Această întrebare ar trebui să ne-o punem în fiecare zi, ca un semnal de alarmă, dar și ca un strigăt de mobilizare a energiilor spirituale, chemate să se împotrivescă mentalității de tip *akedia* care ne pustiește valorile și identitatea. Această întrebare este, desigur, și un strigăt metaforic de luptă cu inerțiile criticii literare.

Liliana Popa: *Care au fost metodele folosite de Urmuz în proza sa?*

Narcis Zărnescu: O temă, plurivalentă, în abordarea reîmprospătată a lui Urmuz, ar putea fi tehnica, pe care el o clonează pentru toate prozele sale, și care se numește *colaj*. Personajele, al căror desen l-am schițat mai devreme, sunt construite prin decupări și colaje. Simpla analiză a acestei tehnici ar putea deschide portaluri comparatiste, imprevizibile, de comunicare, cu literaturile și artele europene. Câteva argumente: André Breton, Pierre-Olivier Walzer și Pablo Picasso, atribuie principiul colajului literar Contelui de Lautréamont. Georges Braque și Pablo Picasso (*Natura moartă cu scaun și baston*) realizează primele colaje picturale în perioada 1912-1913.

Din 1918 până în 1931, dada-ismul și suprarealismul manipulează în colajele lor o mare varietate de materiale; în 1911, britanicul E. V. Lucas și George Morrow scriu o poveste (*Quelle vie!*) din imagini decupate dintr-un catalog de produse; în 1918, Raoul Hausmann, Hannah Hoch și John Heartfield folosesc fotografii; în 1919, →

Max Ernst va utiliza gravuri vechi, pentru colajele sale: *Femeia cu 100 de capete* (1929), *Visul unei fetițe care a vrut să intre la Carmel* (1930) și *O săptămână de bunătațe* (1934). Acești creatori sunt contemporanii lui Urmuz. Cu toții au idei, teme, obsesii, spaime, revolte similare. Apare clar o constantă tehnică în transcrierea viziunilor lor despre lume: colajul. Cum se explică această comuniune și concordanță? Aici, se deschide un alt orizont hermeneutic fascinant: : sincronicitatea (*Synchronizität*), intuită și dezbătută de un mare psihanalist, Carl Gustav Jung, și un mare fizician, Wolfgang Ernst Pauli, laureat al premiului Nobel.

Așadar, sincronicitatea e o *coincidență semnificativă* de fenomene fizice și psihice care sunt înălțuite a-cauzal. Ea este efectul, dar și confirmarea că un complex psihic sau un conținut arhetipal au fost „constelate”, adică au intrat într-un proces ce angajează, deopotrivă, fenomene din lumea fizică și din universul psihicului individual^[5]. Iată cum solitarul Urmuz poate fi „reinventat”, cu ajutorul unor coordonate și repere existente, dar neexplorate; conectat la arhivele arhetipale și proiectat ipotetic în hiperspațiul sincronicității. Marii artiști plastici, pe care îi listez infra, contemporani, mai mult sau mai puțin, ai fostului mic anonim sinucigaș, Urmuz, ar putea reprezenta, ca să folosesc câteva metafore din zona IT, tot atâtea programe și aplicații, tools-uri, funcționale, pentru inaugurarea de noi lecturi ale operei lui Urmuz. Fiecare din cei care urmează reprezintă o lume. Cu toții simbolizează o constelație de lumi, o sincronicitate, multiversuri fractale: Carmelo Arden-Quin, Jean Arp, Georges Braque, Marcelle Cahn, Salvador Dalí, Jean Dubuffet, Max Ernst, Simona Ertan, Raoul Hausmann, Marcel Janco, Fernand Léger, Man Ray, Joan Miró, Philippe Morisson, Aurélie Nemours, Pablo Picasso, Diego Rivera, Kurt Schwitters, Michel Seuphor, Nicolas de Staël, Victor Vasarely, Maria Elena Vieira da Silva.

Niciun critic nu l-a studiat pe Urmuz în contextele expresionismelor europene sau transatlantice. Majoritatea acestor creatori sunt contemporanii lui. Similitudinile de

gândire, de viziune și metaforă, imaginar și simbolistică sunt copleșitoare.

Dăruiesc tinerilor generații de critici și hermeneuți lista scurtă de creatori europeni, din care face parte și Urmuz, care compun o impresionantă fraternitate spirituală, dincolo de frontiere și sisteme politice: Ernst Barlach, Max Beckmann, Fritz Bleyl, Heinrich Campendonk, Otto Dix, Conrad Felixmüller, George Grosz, Erich Heckel, Elfriede Lauckner, Max Kaus, Ernst Ludwig Kirchner, Käthe Kollwitz, Otto Mueller, Emil Nolde, Max Pechstein, Kurt Pinthus, Karl Schmidt-Rottluff, Franz von Stuck, Werner Scholz, Paul Thesing; Richard Gerstl, Egon Schiele, Oskar Kokoschka, Alfred Kubin, Max Oppenheimer; Constant Permeke, Gustave de Smet, Frits van den Berghe, James Ensor, Albert Servaes, Albert Drosbeke, Pierre Alechinsky; Ivan Albright, Milton Clark Avery, George Biddle, Hyman Bloom, Elaine de Kooning, Willem de Kooning; Frédéric Fiebig, Georges Rouault, Georges Gimel, Eugène Paul, Maurice Rocher, Chaïm Soutine, Antoon Krusyn, Vasyl Khmeluk, Bernard Buffet; Francis Bacon, Leon Kossoff; Edvard Munch, Vassily Kandinsky, Marc Chagall, Alexej von Jawlensky, Nathalie Gontcharova, Mstislav Doboujinski etc.

Oricare dintre acești creatori se poate transforma într-un proiect comparatist pentru explorarea și decodificarea operei urmuziene.

În perioada următoare, voi propune studii de caz, modele de cercetare, ipoteze, proiecte, pentru conturarea unui program complex de studiere a încă necunoscutului și misteriosului Urmuz.

Liliana Popa: *Domnule profesor Narcis Zărnescu, sînteți membru al unor instituții academice, cercetător, scriitor, ziarist, un palmares valoros. Care au fost profesorii, personajele întâlnite care v-au marcat, v-au făcut să schimbați calea, verticalul filozofic cu orizontalitatea realității sau invers?*

Narcis Zărnescu: Primul profesor a fost mama mea, *Elena Violeta Zărnescu*, studenta lui Sextil Pușcariu și Lucian Blaga; profesor universitar, cu studii la Cluj, Oradea, Paris, Berlin, Viena, vorbitoare de

franceză, germană, maghiară, idiș, ivrit, specialistă în greacă veche și latină. S-ar putea spune, așadar, că genetic mi s-au transmis unele cunoștințe de la Blaga și Pușcariu, ca și de la ceilalți corifei din generația lor, care au fost mentorii mamei mele, și câte ceva din „poliglosia” maternă. Profesorii mei de la clasa întâia la anul V de facultate au reușit să constituie o masă amorfă, un leșt, o arhivă inutilă. Totuși, trebuie să menționez că singurul profesor care a contat și contează pentru mine sunt eu însumi. Altfel spus, deși am colecționat masterate, doctorate, studii postuniversitare și postdoctorale, am rămas un autodidact, evident, după model leonardesc, actualizat în parte de Paul Valéry, ca să fiu modest. Am avut de-a lungul vremurilor corespondențe, publicate parțial, cu André Malraux, Heidegger, Roland Barthes, Albérès, Mircea Eliade, Adrian Marino, pe care dacă nu mi le-ar fi ciopârțit, cenzurat sau furat așa-zisa securitate ceaușistă, ar fi fost o mărturie fascinantă, un *micro-Bildungsroman* al unui tânăr romantic și naiv. În acest context, trebuie să precizez că Securitatea a fost pentru mine un adevărat învățător mefistofelic, aproape analfabet, un mentor răsturnat, contraproductiv, carnavalesc și monstruos, care începând cu *Declarația de la Helsinki*, semnată la 1 august 1975, m-a hărțuit și m-a pândit pretutindeni, toată viața, fără să înțeleagă nimic din ce încercam să fac. Mărturie stă dosarul meu de la CNSAS, baroc, absurd și urmuzian.

Bineînțeles că adevărații mei învățători au fost nu numai Platon și Aristotel, filosofii și înțelepții, de la răsărit la apus, ci și marile scripturi sapiențiale, bibliile tuturor religiilor, bibliotecile și arhivele. Cerul înstelat de deasupra noastră, cohorțele de zei și zeițe, misterele universului mi-au fost și îmi sunt povățuitori apropiați. Ei mă luminează și mă ocrotesc.

Cavaler al Ordinului Palmes Académiques, Membru al Academiei germano-române [Baden-Baden], Membru al Bibliotecii și Institutului Român de Cercetări [Freiburg im Breisgau], Membru al Academiei Oamenilor de Știință din România, Membru al Uniunii Scriitorilor din România, Membru al Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România.

Rondelul nevăzut al numărului

Mai mult decât un număr nenumărat
în ou
născut sub semn divin
în lumea înghețată a fluviului de foc
e necuprinderea în taina
                        arcaniei volucrului din
sfera piramidei.

De-ar fi să'i dai un nume când
curgerea i-o simți
și fraza nerostită i-o anini
                        sub raza unei
stele stinse
este mai mult decât un număr
nenumărat în ou
născut sub semn divin.

Iar de rostești parola fără sunet
vizibil din adânc,
adâncul fără fund al universului
pretins
a rezona parfumul și veșnicul rotit
ecou
este infinitul prafului stelar din care-
ai nins
mai mult decât un număr nenumărat
în ou.

Rondelul nevăzut al calvarului

Mai mult decât captura vremilor
mutate în neant
e roata conștiinței în poarta fricii
unei cruci
ce-ar zămisli un vânt al ochiului
rănit de o mirare
a unicului drum – calvar pe care să
te duci.

E cântul armoniei raiului deschis

diavolilor să intre
în ciuda falselor vătămătoare rugi
mai mult decât captura vremilor
mutate în neant
sub roata conștiinței în poarta fricii
unei cruci.

Dar sufletul tău singur stressat de cer
și iad
simțind izvorul lumii oscilant
înțețoșează'n farmec sfâșiata minte
vibrând răgazul împlinirii scării
care-o scad
mai mult decât captura vremilor
mutate în neant.

Rondelul nevăzut al apei sfințite

Mai mult decât iubirea
ce ți-ai dori-o spusă sub un așternut

e focul care'n ceruri mistuie lumina
ce te-a pătruns de la'nceput.

E jalea ne'nfricită în durere,
copacul ce semințe-aruncă pe
pământul ud
mai mult decât iubirea
ce ți-ai dori-o spusă sub un așternut.

Dar furioasă vremea
                        fantomelor extaziate de
plăcere
îchide zborul plâns pe care îl aude
omenirea,
să'mbrățișeze norii,
sfințită apă să reverse și să bucure în
har
mai mult decât iubirea.

Rondelul nevăzut al dorului ocult

Mai mult decât un munte aurit
e visul de-a purta o robă în ocult
dar cine poate, oare, nemaipomenit,
să rupă haina unui înger ce'l consult?

M'am înțeles cu Domnul diferit
de orice lege încălcată cât mai mult
mai mult decât un munte aurit
e visul de-a purta o robă în ocult.

Și un poem, o vorbă ce-am dorit
să fie o lumină care-aduce-a labirint
străbătut de mine, nu să te insult
ci doar să știi c'am dăruit o vrajă de
alint
mai mult decât un munte aurit.

Rondelul nevăzut din frunze recitate

Mai mult decât un strop de univers
ascuns
în neființa eternelor cuvinte

e azi rostirea ultimului smuls
din ce'și aduce Dumnezeu aminte.

Părănd doar frunze dintr'un soare
uns
cu focul iadului fierbinte,
mai mult decât un strop de univers
ascuns
în neființa eternelor cuvinte.

De-aceea inimile împietrite la apus
se'ntorc în ape înfrunzite
să ceară duhul tainicului vechi
răspuns
plângând dintre vibrații aiurite
mai mult decât un strop de univers
ascuns.

Rondelul nevăzut al umbrelor dorite

Mai mult decât un câmp plin de
mohor
e visul reflectând oglinda unui bine
între norii ce apun și mă strecor
în umbra universului ce vine.

Adus dintr'un cuvânt rostit de zor
să îplinească corpul de rușine,
mai mult decât un câmp plin de
mohor
e visul reflectând oglinda unui bine.

Astfel, dorința focului să mor
sub apele ce tolerează un păcat
e ce și-au dorit lumile'n sine
e tot ce-aș vrea decât un nor uscat
mai mult decât un câmp plin de
mohor.

Rondelul nevăzut al lumii într'o fată

Mai mult decât lumina increată
splendidă'mi fu calea spre un nor
divin
această strălucire de zbor imaculată
când te-am zărit și mi'ai cerut să vin.

Oh, farmece din ceruri, minunată,
pierdut-ai în eter ambrozie – venin
mai mult decât lumina increată
splendidă'mi fu calea spre un nor
divin.

Tu, Julieta mea, a mea fuși
dintrodată,
un foc, lumină pentr'un cer senin,
o boare din apă respirată,
să'ntrepătrund un nefirec amin
mai mult decât lumina increată.

LIVIU PENDEFUNDA

Evocări
DAN GRIGORESCU
MARILE CANIOANE ÎN
EPISTOLE MICI

„Adevărul despre un autor e de căutat
mai degrabă în corespondență decât în
opera sa.

Cel mai adesea opera este o mască.”

Emil Cioran

S-au împlinit, în primăvara acestui an, trei lustri de la plecarea spre eternitate a academicianului Dan Grigorescu (13 mai 1931-15 aprilie 2008) – istoric și critic literar, eseist, traducător, anglist de marcă, profesor de literatură comparată, critic și istoric al artei.

Între anii 1970 și 1971, Dan Grigorescu este detașat ca lector în Statele Unite, pentru ca, între 1971 și 1974, să fie numit director al Bibliotecii Române din New York. Însemnările din această perioadă, conținând meditații asupra culturii și societății americane contemporane, vor fi reunite în volumul „Marile canioane” (1977).

Scrisoarea de mai jos, datând din primele luni de ședere pe pământul cowboy-lor, adresată lui Niculae Gheran, transpune în vorbe, cu gingașă uimire, impresiile est-europeanului la contactul cu geografia, cu societatea, dar mai ales cu oamenii locului.

[plic]

University of Washington
Seattle, Washington 98105
Comparative literature

Niculae Gheran
Comitetul de Stat pentru Cultură și
Artă
Piața Scânteii 1, București
România, Europe

Seattle, 23.IV.1970

Dragă Nicule,

Mărturisesc că imaginea mea despre aceste părți ale Americii s-a modificat cu totul. Păstrasem, de pe vremea cinematografului A.R.P.A.¹, de veselă amintire, reprezentări de cowboy, alergând desperați prin văi aride, înotând, plini de bravură împotriva curentului unor râuri fastuoase, cățărându-se pe cascade...

Când acolo, niște dealuri foarte înalte, care coboară abrupt, cu străzi cu tot (se pare că edilii de aici nu au cunoscut serpentina, și – de aceea –

străzile o taie de-a dreptul peste deal), spre ocean. Amestec de vegetație mediteraneeană (magnolii și lămâi) cu brazi întunecați, prelungire a pădurilor din Alaska și Canada. Stau într-un cartier liniștit, cu un fel de vile (cel mult două etaje), înconjurate de verdeață. Spre apus, dincolo de golful pe care e așezat Seattle, Munții Olimpici (bine înțeles: de ce „Olimpici”?). Spre răsărit, Munții Cascadei (ăștia, da! au legătură cu filmele cu cowboy!), cu vârfuri de câte 5000 de metri. Orașul e așezat, de fapt, pe un istm* între Oceanul Pacific și un lac cu apă dulce. Se pare că în centru sunt cldiri înalte, cu câte 35-40 de etaje, cu tramvaie aeriene (cu monorail) și cu accidente de automobil. Dar crede-mă, până acum n-am avut răgazul să cobor până în „downtown”, cum se spune aici cartierului comercial.

Orașul s-a dezvoltat mai ales în ultimii 25 de ani, de când s-au construit, foarte aproape, uzinele Boeing, unde lucrau, pe la începutul anului, vreo 90.000 de muncitori. De câteva săptămâni, se fac – însă – concedieri masive: până acum 12.000 de muncitori.

Predau aici, la Universitatea din Seattle, un curs despre literatura română în context european. Studenții par interesați: de unde, la început, veneau cam 4-5, în ultima vreme au ajuns la vreo 35, ceea ce mă bucură foarte mult. În primele zile (la început, în ianuarie-martie, am fost la Portland, un oraș mare din Oregon, nu departe de aci), mă simțeam stânjenit, văzându-i cum intră în sală cu paharele de cafea în mână, cum nu simt impulsul de a-și scoate cumva pălăriile sau cum se așază turcește pe scaun. Acum m-am deprins. Nu mă mai miră nici când îi văd pe aleile parcului de aici (Universitatea din Seattle – vreo 60 de pavilioane și peste

32.000 de studenți – e așezată în mijlocul unui parc uriaș, pe malul lacului despre care îți vorbeam), când îi văd, spun, mergând în picioarele goale, cu pantalonii ferfeniți (sunt unele magazine care vând pantaloni gata rupți pentru ca onorata clientelă să nu se mai trudească să și-i rupă singură), cu părul lung și încâlcit.

Pe străzile cartierului comercial de lângă universitate, apar în fiecare după-amiază câțiva tineri, dimpotrivă, rași în cap (pe jumătate!), îmbrăcați în halate galbene, arzând miresme și cântând, cum pot și ei, cântece călugărești tibetane.

Nicule dragă, dacă ai prilejul să vorbești cu I.D. Bălan, roagă-l din partea mea să-și amintească un lucru: că eu răspundeam scrisorilor lui pe care le trimetea când era în străinătate.

Te rog și pe tine să-mi scrii pe adresa

Dan Grigorescu
Comparative Literature
University of Washington
Seattle, Washington 98105

S-ar putea ca, în țară, să vin ceva mai târziu pe la sfârșitul lui septembrie. Între 15 iulie și 15 septembrie, sunt invitat să țin un curs de literatură comparată la Los Angeles.

Așteptând răspunsul tău, te îmbrățișează

Cu drag,

Dan Grigorescu

Te rog transmite-i și lui Ion Marinescu, a cărui adresă n-o știu, toate cele bune din parte-mi.

* citește ISTM²

1. Amplasat pe Bd. Elisabeta, imediat după intersecția cu Calea Victoriei, la parterul Cercului Militar, era unul dintre cele două cinematografe (al doilea funcționa la Cămpina) deschise de Asociația Română pentru Propaganda Aviației (înființată în 1926, urmărea încurajarea dezvoltării apetitului pentru zbor la noi în țară). Aici a avut loc premiera primului film sonor românesc, *Bing-Bang*, cu celebrii comedianți Stroe și Vasilache în rolurile principale.

2. O mică pată de cerneală pare a face cuvântul indescifrabil, așa încât autorul simte nevoia unei clarificări în subsolul paginii.

RODICA LĂZĂRESCU

(Din volumul în pregătire *Niculae Gheran în oglinda corespondenței*)

Vitrina

Despre triada de aur a literaturii române:

Eminescu-Arghezi-Blaga

Neobositul cercetător și istoric literar prof.dr. Zenovie Cârługea din Târgu-Jiu a publicat recent în Iași, la editura Tipo Moldova un op masiv, cu titlul „**Triada de aur Eminescu-Arghezi-Blaga**”¹ însumând aproape 600 de pagini, format academic.

Așa după cum arată autorul în „Cuvânt înainte”: „*Lucrarea de față cuprinde atât comentarii literare, în speță cronici și recenzii pe care le-am „cronicărit” vreme de peste un sfert de veac (până în primăvara acestui an, 2022), cât și ecourile critice venite din partea unor confracți, din generații diferite, la cărțile mele dedicate „triadei de aur” a poeziei românești*”.

Cartea se deschide cu I.Eminesciana, fiind incluse recenzii și cronicile literare ale lui Zenovie Cârługea la cărți semnate de Adrian Voica, Mihai Cimpoi, Ion Țicalo, Traian Diaconescu, George Popa, Nicolae Georgescu, Gavril Cornuțu, Lucian Boia, Vasile Petrica, Tudor Nedelcea, Florica Gh. Ceapoiu, Stan V. Cristea, Erwin Iosef Țigla, Petru Popescu-Gogan, George Vulturescu, Valentin Coșereanu, Daniela Văleanu și Mihaela Albu.

De semnalat faptul că privitor la cartea semnată de Vasile Petrica, „Titu Maiorescu și Banatul”, criticul Cârługea semnaleză niște inexactități: „*S-au strecurat în text și câteva inexactități, unele preluate documentar, via Săluț Horvat, precum data de “5 ianuarie 1884” (corect: 1 /13 ianuarie 1884), când -conform Însemnărilor zilnice – Maiorescu, împreună cu vărul său Constantin Popasu vine să-l viziteze pe Eminescu la Institutul de sănătate de la Ober Döbling al Dr. Leidesdor, aducându-i volumul de „Poesii” tipărit la Soces cu puține zile în urmă.*”

La pag. 56, în contextul „germanofiliei” criticului, incriminată de unii contemporani, autorul face o remarcă foarte aproximativă în legătură cu despărțirea acestuia de Clara („*Abia în 1886 a început să scrie numai nemțește, motiv care, se pare, a dus și la despărțirea de soția*”

sa”) când în realitate se știe, chiar din jurnalul să, că Anette Rosetti, cea care-i va deveni soție, fusese în compania lui în excursii, la ședințele „Junimii”, la spectacole, la aniversări personale, mulți ani, până la despărțirea de prima soție în decembrie 1886” (p.73).

Cu privire la cărțile despre Eminescu semnate de Zenovie Cârługea, lucrurile stau în felul următor: despre „Eminescu-mitograme ale dacoromanității” a scris Lucian Gruia și Iuliu Pârțu, despre „Mihai Eminescu – Drumuri și popasuri în Gorj” a scris Tudor Nedelcea, iar despre „Dicționar monografic Mihai Eminescu – oameni din viața lui” au scris Mihai Cimpoi, Gheorghe Grigurcu, Rodica Lăzărescu, Ana Selejan, Delia Munteanu, Aureliu Goci, Monica Grosu, Constantin Cubleșan, Stan V. Cristea, Tudor Nedelcea, Nicolae Suciș și Florian Copcea.

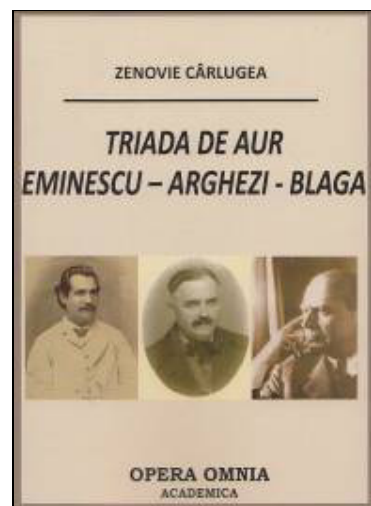
În II. Argheziana Zenovie Cârługea scrie despre cărțile lui Mirel Anghel, Florea Firan și Istvan Ferenczes. De semnalat că, cu ochiul său de Argus, sesizează o inexactitate într-o ediție academică (Tudor Arghezi: Opere IX.Publicistică, 1941-1947) (p.257).

Despre cărțile semnate de Cârługea, „Tudor Arghezi și spiritual Olteniei” a scris Gheorghe Grigurcu și Barbu Cioculescu, iar despre „Tudor Arghezi - Dicționar esențial. Oameni din viața lui” au scris Gheorghe Grigurcu, Tudor Nedelcea, Delia Munteanu, Ana Selejan, Nicolae Mareș, Toma Grigorie și Maria Daniela Pănzăan.

Privitor la III.Blagiana Zenovie Cârługea scrie despre cărțile altor confracți precum: Ion Mărgineanu, Nicolae Mareș Gheorghe Jurma, I. Oprișan, Ovidiu Pecican, Valer Popa, Doina Modola, Gheorghe Glodeanu, Mircea Popa, Iuliu-Marius Moraru, Elena Damian, Gabriela-Margareta Nisipeanu, Claudia Fecchet, Eugeniu Nistor, Nicolae Mareș, Anca Sîrghie, Ana Selejan și Nicolae Suciș.

De semnalat că nici volumele de versuri ale lui Blaga traduse în germană (Mircea M. Pop), în albaneză (Luan Topciu) sau sârbă (Adam Puslojić) nu trec neobservate de critic.

Despre cărțile lui Zenovie Cârługea s-a scris, după cum urmează: despre „Poezia lui Lucian Blaga” din 1997 a scris Jeana Morărescu, despre „Lucian Blaga. Dinamica antinomiilor imaginare” au scris Liviu Ioan Sinulici, Ovidiu Moceanu, Mircea Popa și Lucian Gruia, despre “Lucian Blaga: Studii, articole, comunicări” au

scriș Gheorghe Grigurcu, Alexandru Dumitru și Titu Pănișoară, despre „Lucian Blaga –solstiul sănzenelor” au scris Ovidiu Drimba, Dan Radu Abrudan, Gheorghe Grigurcu, Mircea Popa, Adrian Voica, Liviu Grăsoiu, Monica Grosu, Cristian Pășcălu, Gheorghe Glodeanu și Mircea M. Pop, despre „Lucian Blaga – între amintire și actualitate” au scris Adrian Voica, Ștefan Vlăduțescu și Adina Sorohan, despre cartea „Blaga - Goethe, afinități electivă” au scris Mircea Popa, Mircea M. Pop, Lucian Gruia, Aureliu Goci și Gheorghe Grigurcu, despre „L. Blaga-sfârșit de secol, început de mileniu” a scris Gheorghe Grigurcu, despre „Lucian Blaga. Dicționar esențial – Oameni din viața lui” au scris Horia Henția, Caius Munteanu, Mircea Popa, Gheorghe Grigurcu, Aureliu Goci, Nicolae Mareș, Ion Brad și Lucian Gruia, iar despre cartea “Lucian Blaga și Banatul” a scris Mihai Octavian Groza.

Se mai cuvine amintit faptul că Zenovie Cârługea semnează un documentat studiu introductiv și addenda la cartea Jeniței Naidin „Lucian Blaga la Bistrița (1938-1940)” și a acordat interviuri lui Alex Gregora, Titus Crisciu, Rodica Lăzărescu, Veronica Bălaj și Ioan Vasiu.

Masivul volum cuprinde toate aceste materiale și este bogat ilustrat.

Iată că în timp ce unii cercetători literari se ocupă toată viața în exclusivitate de un singur autor, Zenovie Cârługea, cel care editează și revista „Portal Măiaștra” și scrie și despre Constantin Brăncuși, se dedică cu succes aprofundării cunoștințelor tuturor asupra celor trei mari scriitori ai noștri.

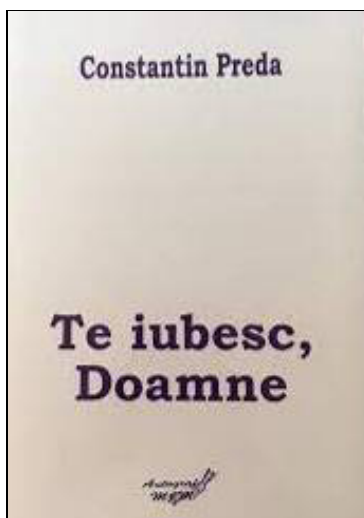
MIRCEA M. POP

¹ Zenovie Cârługea: **Triada de aur Eminescu-Arghezi-Blaga** (la sfârșit de secol XX și început de mileniu III). Comentarii critice, Editura Tipo Moldova, Iași, 2022, 590 p.

POEZIA SALVĂRII ȘI DOLORISMULUI LITURGIC

Tg.-Jiu, 29 octombrie 2022. La 13,43 primesc un telefon de la poetul CONSTANTIN PREDA, care-mi spune că a plecat din Craiova (cu mașina condusă de fiul său Constantin Romulus, țandără autentică de liric postmodernist) și se îndreaptă spre Mănăstirea Lainici din Defileul Jiului. Trecând prin Tg.-Jiu, îmi va aduce o carte, drept care mă va suna din nou când va ajunge în municipiul de pe Jiu, pentru a ne întâlni. În jurul orei 15,00, ne întâlnim, nu la fostul Castel de Apă de pe bulevard (amenajat în anii din urmă ca stație PECO), unde convenisem, ci în parcare de la Banca „Transilvania”, unde au găsit loc de parcare. Nicio problemă, vin eu spre locul indicat și-l zăresc de departe pe poet pe trotuar. Încă nu am stat față-în-față până acum, dar repede realizez că sufletul acestuia exprimă o bucurie cuceritoare, dar și o îngrijorare calmă. Îmi spune că merge la părintele arhimandrit Ioachim Părvulescu, starețul Mănăstirii Lainici, „Mireasa din Defileu”. Cunosc prea bine lăcașul sfânt cu cele două biserici, mai ales că este păstorit – îi spun poetului – de către un vrednic și de mare laudă om al lui Dumnezeu, ce s-a întâmplat a ne fi fost elev prin anii 80 ai secolului trecut. Îl rog să transmită salutările și îmbrățișările mele preacuviosului arhimandrit și exarh al mănăstirilor din Arhiepiscopia Craiovei, Mitropolia Olteniei, sub păstoriarea căruia fața mănăstirii s-a schimbat mult prin amenajările spectaculoase și în sprijinul cărora s-au încheiat recent ample lucrări de amenajare a parcerii din fața mănăstirii și a șoselei ce face legătura cu Petroșanii Hunedoarei. Cum nu am mai trecut pe la mănăstire din anul precedent pandemiei de covid (boală care l-a încercat grav pe iubitul arhimandrit, mai puternic în duhul său decât Covidul 19!), i-am trimis acestuia recentul număr al revistei „Portal-MĂIASTRA” (3/2022) și Dicționarele esențiale „Oamenii din viața lui...” MIHAI EMINESCU și CONSTANTIN BRÂNCUȘI... (Din Jurnalul personal)

Popasul poetului C. Preda la Tg.-Jiu se făcea cu dorința expresă de a-mi oferi cartea monumentală, **TE IUBESC, DOAMNE** (Editura Autograf MJM, Craiova, 2022, format A4 de 1366 de pagini). În același format monumental, îmi trimisese în

vara lui 2021 volumul **BIBLIA CU LITERE DE ZĂPADĂ** (1440 p.), despre care am scris un comentariu de un elogi meritat.

Atât „Biblia” din 2021 cât și această din urmă „Cazanie” mărturisesc despre o stare de spirit liminară, ajunsă într-un punct maxim al reflecției, căci, definindu-se „clopotar” și „iconar bătrân”, poetul trăiește un acut sentiment al sacralității în „chilia lui de sihastru”. Această stare de isihie poeticească (este, de fapt, vorba despre un univers poetic bine articulat în datele lui artistice, tematice și ideatice) exprimă, desigur, un destin poetic aparte, într-o imagistică rămasă, de-a lungul a zeci și zeci de volume, mereu proaspătă, de o sensibilitate ingenuă contingentă cu viziunea naturistă a unui alogiu luat în stăpânire de un Adam ce-și cheamă perechea sub auspiciile unei zodii noi, inaugurale...

Am scris și publicat în nr. 4 al revistei „Portal-MĂIASTRA” despre această ediție monumentală un text critic sub genericul: *Unul din feții-frumoși ai optzecismului: CONSTANTIN PREDA – „Biblia cu litere de zăpadă și alte asemenea isihii”...*

Anul 2022 a fost, însă, unul de răscruce pentru Constantin Preda, de un dramatism răvășitor, dar tot pe atât de fructuos din punct de vedere editorial... Din primăvară, când a fost internat într-un spital din București și operat de o tumoră pe creier, poetul Constantin Preda a făcut din poezie un adevărat altar al mărturisirii de sine, creând aproape în transă, zi de zi, astfel că, iată, de-a lungul celui doi-trei ani pandemici, a tipărit câteva cărți. Cartea începe cu antologarea din volumul „Învieră” din 2022 (despre care am scris o amplă cronică în „Aco-

lada”, nr. 6, iunie, 2022, p. 7) și continuă cu o concertată selecție din volumele: *Poezia ca simplitate gravă și terapeutică urgentă* și continuând cu volumele: *Biserica din picătura de mir*, *Crucea mea de miere*, *Scrisori de iconar* (toate din 2022), *Poezia are asupra mea drept de viață și de moarte*, *Partea mea de Dumnezeu*, *Numai dragostea ta mă mai poate salva*, *Miere furată din rai*, *Coroana de frunze uscate a unui sihastru*, *Dumnezeu, dumnezeu, dumnezeu* (toate din 2021), *Viața și moartea, despărțite de-o invizibilă cratimă* (2020)... Volumul mai cuprinde și 46 de poeme inedite (din 2022).

TE IUBESC, DOAMNE este o antologie din cele 11 volume menționate, cuprinzând poeme de o coerență tematică îndiscutabilă, având în vedere starea de spirit generatoare de obsesii, viziuni, premoniții, motive și idei, totul sunând ca o liturgie slujită de un căutător de Dumnezeu, de un pelerin pe la lăcașurile sfinte, în milostivirea grației divine. Desigur, mai puțin tangent cu îndoiala din psalmii argezieni, cu acel „pari când a fi, pari când că nu mai ești”, sufletul poetului îl mărturisește pe Dumnezeu și își încredințează viața în mâinile Pantocratorului, titlul volumului punând de la început un semn clar, deloc echivoc ori dilematic.

„Iconarul”, „sihastrul”, „fântânarul cu sete de izvoare”, rugătorul, pelerinul etc. nu sunt decât ipostaze ale poetului în frenetica lui căutare spirituală, deloc apostazică, a unui reazem, în momentul crucial al vieții... Toate imaginile și metaforele trimit la sensul martiric al existenței. Iată, dintr-o „*Scrisoare către Tudor Nedelcea*”, simbolul christic al jertfirii „mânjilor”: „trec mână la abator/mirosind a iarbă crudă și a nor// fiecare mână miroasă a mine, a tine/ a cruce de iarbă, de grâu, de verbine//...trec mână care n-au purtat niciodată frâu/ și miros a lumânări de iarbă verde și de grâu”...

Acest izomorfism figurativ de esență creștină ampretează întreaga poezie a lui Constantin Preda, care capătă acum accente de-a dreptul tragice, poetul fiind angajat într-o soteriologie de largi rezonanțe biblice, liturgice. Iar mijlocul acestei redempțiuni devine însăși Poezia, ca în textul cu sunet de clopot, adică o muzicalitate internă de firească exprimare dolică pe care o exprimă→

ZENOVIE CÂRLUGEA

acum întreaga lirică predistă: „ți-am cules flori, poezie a mea/ să fii mai frumoasă/ să ți le pun pe frunte/ ca pe un voal de mireasă/(...)// mă simt ca în rai/ în albul acesta de crin/ ție, poezie a mea/ în genunchi mă închin// uneori mi-e frică/ deși mi-aș dori în flori să fii îngropat/ beau din tine ca dintr-o picătură de ploaie/ atât sunt de-nsetat// cum să-ți spun poezie a mea/ toată tristețea aș vrea s-o amân/ sunt ca un pustnic ce abia se sprijină/ în toiajul său de iarbă, atât de bătrân// nu pot să tac/ te-aș implora să mă sorbi/ pe tine, poezie a mea/ te pot citi doar fluturii orbi” (*învierea prin poezie*).

Este de-a dreptul tragic și răscolitor acest discurs, de o curățenie sufletească mărturisită cu toată simplitatea vocabularului, poezie care merge direct la suflet și în care poetul își oferă „pe tavă” încercat de calvarul trăit, convins că poezia este o religie terapeutică, purificatoare și în cele din urmă salvatoare. Într-o „Liturgie a poeziei”, Constantin Preda se exprimă cu acea măreție a suferinței atenuate de daimonul creator: „când ninge în munți/ și zăpada acoperă tot (și pădure și jivine)/ te blestem: să nu poți trăi fără poezie/ adică fără mine/ (...)// eu nu exist decât cât o bătaie de gene/ decât cât un rotocol de fum ce iese din pipă/ mai frumoasă decât toată frumusețea lumii/ ești tu în această sfântă risipă// când ninge în munți/ și lupii și corbii cred că noaptea-i eternă/ te blestem: să-ți fii/ lacrima ce-ți cade pe pernă// când ninge în munți/ și aerul e ca de liturgie/ te blestem: să nu poți fără mine/ adică fără poezie”...

Ce poate fi poetul decât un „bogătaș” al lumii, un „belfer”, un prinț al Poeziei colindând spații siderale: „fac parte dintre bogații lumii/ dintre cei mai bogați/ mă plimb într-o trăsura albă/ trasă de cai înaripați// mă plimb într-o trăsura albă/ trasă de zece perechi de ai/ dincolo de calea lactee/ pe străzile sfinte din rai// fac parte dintre belferii lumii/ am conturile pline de poezie/ toate băncile mă roagă/ să le șterg din datorie// am inima largă/ acord împrumuturi/ moneda mea forte e poezia/ tipărită pe aripi de fluturi...” (*fac parte dintre bogații lumii*).

Aș înainta ideea că întregul volum e o „artă poetică”, nimic nu este în afara eului creator și a viziunilor sale trăgând spre sensuri și aluzii eclezias-tice, de unde impresia că poezia din această antologie, precum toată din volumele amintite, este ea însăși o liturgie existențială mărturisitoare de

Dumnezeu în spiritul urgenței redemptive. Încărcat cu dramele morții, cu suferința condiției pământene, poetul accede deseori la registrul psalmic, în decantări de grave ecouri: „vin crucile părinților mei/ către mine/ cu toată floarea livezilor/ de pe coline// vin crucile părinților mei/ îmi trec prin piept/ cruci din lemn de pristolnic/ cu lujer drept// vin crucile părinților mei/ direct din lumină/ și-n fiecare cuvânt pe care-l scriu/ prind rădăcină// vin crucile părinților mei/ cruci fără cuie/ prin care toată zăpada/ merilor suie// vin crucile părinților mei/ ca ghearele lupilor în inimi de miei” (*psalm*).

Lucid, poetul își surprinde starea organică în cuvinte ce tradus exact starea sa (la întâlnirea din 29 octombrie evocată mai sus, mi-a arătat mâna stângă atinsă de paralizie: „scriu greu/ mâinile îmi tremură din umeri/ m-aș duce să mă rog/ la sfânta vineri// nu-mi mai recunosc scrisul/ parcă, pe coala de scris, văd dăre de fluturi/ parcă se clatină apa/ în ciuturi// scriu greu/ inima mea, toată, e un tremur subțire/ m-aș ascunde-ntr-un cuib/ de psaltire// (...)// afară trec caii/ în inima mea ninge/ sunt ca o candelă/ care se stinge// nu-mi mai recunosc scrisul/ parcă, pe coala de scris, sunt dăre de fluturi/ parcă se clatină cerul/ din ciuturi” (*îmi tremură mâinile*).

Ne-am amintit de pictorului Luchian, care, paralizat, ținea pensula în dinți, citind poemul lui C. Preda, această imagine a scrierii cu mâna tremurândă devenind laitmotiv în poezia din această etapă ce i-am zice a *mărturisirii liturgice*.

În loc de postfață, este așezat poemul care dă titlul volumului, o spovedanie a „vulturului bătrân și nebun” care vede că „viața mea atârână/ de un singur fir”. Își dau întâlnire aici motivele tematice și metaforele-simbol al întregii lirici: „te iubesc, doamne/ cum foarte puțini, pe pământ, te iubesc/ în felul meu simplu umil, sfios/ chiar și atunci când orbesc// te iubesc, doamne/ mai mult de-atât nu pot să-ți spun/ nu sunt stareț, nici mitropolit/ ci doar un vultur bătrân și nebun// te iubesc, doamne/ te am la căpătâi/ rămâi în inima mea/ măcar până termin acest poem, rămâi/ (...)/ te iubesc, doamne/ cădelnița mea e o coajă de ghindă/ suflă, te rog, în ea/ să se aprindă// sfeșnicul meu/ e un lujer subțire de crin/ din vulturul tânăr care am fost/ a rămas doar un suspin// nu țin posturi lungi/ decât prin poezie/ cea mai apropiată biserică e inima mea/ unde cobor la liturgie/ (...)/ oare mă

auzi, doamne/ oare mă simți/ pe sub gene îmi ard/ lacrimi fierbinți// acesta sunt, doamne/ nu știu să mă prefac/ te iubesc cum iubește amurgul/ floarea de mac// te iubesc, doamne/ și-așa cum stau căzut în genunchi/ fă o minune și lasă să săsară/ lăstari verzi din putredul meu trunchi” (*te iubesc, doamne*).

Volumul conține și o *tblou bio-bibliografic*, precum și o bogată secțiune de „Aprecieri critice”, în care, pe lângă cele cunoscute, care l-au consacrat (Valeriu Cristea, Laurențiu Ulici, Alex Ștefănescu, Al. Călinescu, Nichita Stănescu, I. D. Sîrbu, Constanța Buzea, Fănuș Neagu, Ioan Alexandru, Gh. Tomozei, Geo Bogza, Dinu Săraru, Gh. Pituș, Adrian Păunescu, Grigore Vieru, D. Micu, Lucian Chișu, C. Stănescu, Marian Popa, D. Aug. Doman, Paul Aretzu, Marin Sorescu, Aurel Dumitrașcu, Ovidiu Ghidirmic, Nicolae Țone, Gabriel Chifu și mulți alții), întâlnim comentarii și judecăți de valoare mai recente, empatic receptive, bunăoară la cărțile „calvarului”: Tudor Nedelcea, Simona Catrina, Vasile orar, Lucia Mihaela Botezatu, Valentin Croitor, Zenovie Cărlugea, David Marica, Gheorghe Smeoreanu, Ion Cristofor.

TE IUBESC, DOAMNE este, precum „Biblia cu litere de zăpadă”, o antologie nu numai reprezentativă pentru etapa din urmă a poeziei lui Constantin Preda, optzecist care, coerent și armonios, și-a văzut de drumul lui propriu, își are locul lui bine definit în cadrul poeziei noastre contemporane. Ediția de față (îngrijită de Lucia Mihaela Botezatu, cu tehnoredactarea și corectură de Daniel și Constantin Romulus Preda, dtp & design de Mihai Băileșteanu) este în măsură să ofere o imagine exactă, de sinteză și într-un moment important al vieții lui Constantin Preda.

Să-i urăm Poetului, ce se zidește zilnic în măreția Templului închinat artei adevărate, însănătoșire grabnică, în credința că Dumnezeu a auzit mesajul său liturgic, de o ferventă dăruire și implacabilă urgență...

RĂZVAN DUCAN SAU „CÂINELE MEU - POEZIA”!

Am în față volumul de poeme, apărut în acest an, la Editura „Vatra Veche”, din Târgu Mureș. „Când voi fi mare, vreau să mă fac poezie”, semnat de Răzvan Ducan.

Regăsesc în poezia lui Răzvan Ducan ritmul unui suflu autentic al vieții vindecătoare de rău, la care se adaugă, întru ortodoxie și românism, precum în scrierile lui Mircea Vulcănescu, „dimensiunea românească a existenței”. În fapt, poezia îl scrie copios pe Răzvan Ducan și nu invers... Poezia îi plătește acestuia facturile, îi pune culori în farfurie și sunete în pahare, îi îmbracă în haine noi diferite „forme de interior” și îi învâluie „sufletul osmotic” în lumină.

Lirica răzvan-ducaniană este o „entitate extraterestră”, capabilă să-i contureze cititorului convingerea că poezia are origini divine și care îi predă „supusului” său lecția de religie, îi construiește „piramide” și-i „ascute romantismul”, făcându-l, astfel, să rățacească metaforic „pe cele patru cărări ale beției de cuvinte” magice. Mai mult, tânără fiind, poezia lui Răzvan Ducan îi contestă acestuia amurgul vieții (pe care poetul și-l vede, clar, în oglindă), mai degrabă, i-l anulează, prin „frumusețea și vâna versului”, autorul volumului „Când voi fi mare, voi fi poezie” reușind să rămână tânăr sufletește, atâta timp cât „bea văzduhul”, care-i generează viziuni cu „stele și nopți magnifice”. „Tânără”, în „corp bătrân”, elixir al tinereții fără bătrânețe și al vieții fără de moarte, poezia devine, astfel, o „metodă de întinerire”, un fel de Institut Național de Gerontologie și Geriatrie, asemănător celui înființat, cândva, în țara noastră, pentru prima dată în lume, de geniala Ana Aslan.

„Eu sunt o găină bătrână, bună de supă, / iar poezia tânără, morcov cu roș”, exclamă poetul din Târnăveni, spunând despre poezie că este câinele lui credincios, așa cum spunea despre Cuvânt regretatul poet slătinean Ion Georgescu, în volumul său de poeme din anul 1990, intitulat metaforic „Câinele meu – Cuvântul”.

În cazul volumului lui Răzvan Ducan, mi-aș permite să spun că cel

ținut în lesă nu este „câinele său – poezia”, ci invers, poezia îl ține pe autor în lesă și-l „duce cu zăhărelul” unde vrea mușchii ei. Căci, poezia, așa cum teoretizează autorul acestui volum special, „nu poate fi întrecută decât de ea însăși”, fiind un fel de „Organ neștiut al uimirii” ori „bomboana de pe tortul regăsirii”...

Ce poate să facă poetul, în acest context al lumii robotizate și internaționaliste, în care ne ducem viețuirea? Nu-i rămâne decât să „... moară de gât, / Cu cine atentează la o floare vie”, căci, nu-i așa?, un poet autentic, în concepția lui Ducan, este cel care „taie frunze la câinii uimirii”, ori se încumetă să scrie „versuri de mare risc”, „Dând lumii adevărul, / De-a fir de păr, / Făcând-o dependentă de adevăr”. Răzvan Ducan practică ambele variante, căci, doar așa „poezia va scoate firavă un căpușor al speranței, / Vestind tuturor că există / o Înviere a poeziei”.

Răzvan Ducan critică „anchilozările oculte” care domină poezia „politically correct”, cea care generează, pe bandă rulantă „roboții poeți, la pachet cu roboții cititori”, previzionând că tehnica ne „va trage, ca pe un covor, / poezia de sub picioare”. Căci, vorba ceea: „Poetul, ca și Dumnezeu, / Dă, dar nu bagă în traistă”, iar „biblioteci clandestine / vor fi găsite cu câini de urmă”, căci nu mai durează mult și orice poet, care nu se încadrează în noul pat globalist al lui Procust, va fi declarat „dușman al poporului”. Eminescu și Nichita vor fi citiți „cu fereală”, căci „poliția cărților” va funcționa 24 de ore din 24, cu mânie proletară...

„Polițiștii și câinii vor fi ridicăți în rang”, prinderea „infracților literari” devenind, ca și în „anii marilor ticăloși” descriși de Marin Preda sau de I. D. Sârbu, politică de stat. Poeții pământeni, umani, își vor linge propriile răni, când fildeşul din turnurile lor se va termina. „Vor fi în vogă doar cei / Cu scandalurile aduse la zi”. Se va lua în calcul de noii Popești-Dumnezei, pontifi ai religiei neomarxiste, doar contextul, nu și textul, forma și nu fondul, linia politică materialist-dialectică și nu metafizica și transcendența poeziei, prototipul Amăicălițului din romanul „Cel mai iubit dintre pământeni” redevinând eroul zilei.

Dar, pentru Răzvan Ducan poezia adevărată rămâne o „ploaie de clipe!”, o „buburuză plină de generozitate și căldură”, el fiind un poet patriot, care trăiește în „casa rostului”, hrănindu-și „bucuria cu jăratec”, mahnit că „Puii păsării cu clonț de rubin”, cea care l-a ucis pe Nicolae Labiș, nu vor mai învăța niciodată limba română.

„Vers atârând” deasupra vremii, „prizonier în propriul absolut”, Răzvan Ducan scrie în numele lui Mihai Eminescu, în numele nuferilor din „Lacul codrilor albastru”, căci „Dacă nu cu Mihai Eminescu, / Cu cine să fiu în fotografie, / Căci, în aeternum mi-e dascăl, / Să mă redau pe mine, mie?”.

Odată cu încălzirea globală, când „Busola a devenit giruetă” și gândacii hrana lumii, când „extraterestrii” ne „trag planeta de sub picioare”, iar românii din Cernăuți sunt hăituiți „Pentru fără de vina nației lor”, job-urile de vânzător de țară s-au înmulțit, iar poporul român, deznădăjduit, așteaptă „Învierea din ofilirea de mâine”, căutându-l „pe Iisus printre miei”, căci, vai!, „S-a dat drumul la smerenie, / All inclusive”.

Semnificative și remanente, pentru starea în care se află nația română în aceste momente, sunt următoarele versuri: „Ne dăm balene / Umblând pe uscat, / Dar ne-necăm în propriul scuipat. / Plini de sine, / Suntem, de fapt, goi, / Chiar trăgând luminile pe noi”.

Răzvan Ducan este un poet care percepe profund sensul mersului deformat ale lumii în care trăim. Regretă că cei mari nu văd sau se →

DUMITRU SÂRGHIE

POEZIA CA UNITATE DE MĂSURĂ A TIMPULUI

Nu cred că există în vremurile de acum, autor ca Răzvan Ducan, care să țină pasul cu timpul – timpul său interior și cel pe care îl privim pe un cadran și după care ne reglăm cursul cotidian.

Unitatea de măsură a timpului, pentru Răzvan Ducan, este poezia. Cu ea el trăiește clipa, cu ea recuperează clipe (nu de mult anunțul său poetic/editorial era „Cumpăr timp”) la care se raportează ca parte a mecanismelor sale funcționale.

Acestea sunt reperele (orarul și minutarul) după care își reglează Răzvan Ducan secunda poeziei sale.

Răzvan Ducan respiră poezia lumii de care e înconjurat, lăsându-se prins în vraja inspirației. Scrie spontan, dar o spontaneitate programată, pentru că poetul își urmează zilnic traseul său prin vacarmul orașului în care trăiește, înregistrându-i pulsul, stările sale de sublimă și de ridicol, provocând apoi reacția sa poetică. Tot ce atinge el devine poezie, din tot ce privește decupează poezia.

Nu întâmplător poemele sale sunt date și în felul acesta putem mai ușor urmări ritmurile sale poetice, felul în care reacționează la real și felul în care îl populează pe acesta cu fantasmalele imaginarului său debordant.

În vasele lui comunicante, poezia încearcă să readucă în echilibru o lume față de care nu poate rămâne indiferent.

„CÂINELE MEU – POEZIA”

→fac că nu văd frumusețea adevărată a drumului, iar românul nu se mai regăsește în rânduiala lui, în existența și sufletul lui autentice, având sentimentul pierderii absolute și al iremediabilului. Rezultatul viețuirii lui, a românului, nu mai atârnă de fapte, de biruințe, de idealuri, de speranțe... Nici de a pune lucrurile pe fâgașul lor firesc.. Nu mai există un Rosetti să-i spună: „Voiește și vei putea!” sau „Luminează-te și vei fi!”. Nu mai este un Mureșanu ca să dea Deșteptarea „din somnul cel de moarte”, niciun Alecsandri, care aidoma lui, să scrie răspicat:

Prin vasele sale comunicante circulă și un fluid al afinităților electivă Eminescu („acest alt Iisus Christos” – 8 iunie 2023), Veronica Micle („Veronica pe post de Ană” – *Teiul lui Eminescu din Copou*), Octavian Goga (*7 mai 1938*). El aduce un elogiul continuu lui Eminescu, invocă în text și subtext, un îndemn imperativ la întoarcerea la valorile care ne definesc.

Parafrazând, prin poezia sa, Răzvan Ducan își revendică un loc pe care vrea să-l locuiască „între Eminescu, Păunescu și neamul său”.

Acum, văzându-și visul împlinit („Când voi fi mare vreau să mă fac poezie”) Răzvan Ducan își consolidează statutul său poetic, urmând traseul care l-a consacrat, cu notele lui originale, și stilistice și tematice.

E atent la ce scrie și cum scrie. Își respectă angajamentul său în slujba cuvântului și a necuvântului. Savurează limbajul cotidian care umblă în cărje, dă cu sarcasm de pământ cu impostura și incultura, ignoranța, indiferența celor care cred că țin frâiele lui Dumnezeu în mână.

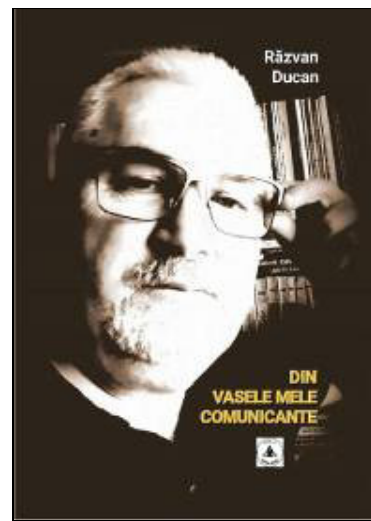
Îmblânzește limbajul tehnicist și-i pune aură metaforică, e un... înfometat de cuvinte marginalizate.

Rămâne în continuare croni-carul urbei sale, privită din toate unghiurile, trecută RMN-ul iubirii sale. Umorul său, adesea negru, e amărăciune mascată și revoltă a neputinței de a schimba ceva.

Rămâne poetul de veghe la mersul lumii, avocat al binelui și al răului, „când adevărul e o târfă”

Muzeul pietrei, Sângeru

(*Scroafa-n copac*).

Nu-i este străină hemografia nichitastănesciană. El se scrie pe sine, un sine în care se regăsesc cei care rezonază la vibrațiile lui atitudinale. Se scrie pe sine, fiind o portavoce a celor împreună cu care trage, sisific, speranța spre înălțimi, într-un oraș peste care plutește „depresia cea de toate fricile” (*Localitate smart*).

Nu lipsesc accentele autoreferențiale, „Cu siguranță se va spune cândva./ Astăzi, poetul Răzvan Ducan / ar fi împlinit un număr de ani./ Dar când trăia, unde-ați fost./ să-mi spuneți cu sinceritate, La mulți ani?” (*Cu siguranță se va spune*), definindu-și fără echivoc condiția: „poetul care a scris și s-a citit singur,/ a dat talantului prinos cu harul./ (iată-mi Graalul). (*Voi ajunge*).

NICOLAE BĂCIUȚ

„Sculați, frați de-același sânge, din adâncă letargie”, ori un Iancu, să zică scurt: „No, hai!”...

Iată, însă, că există un Răzvan Ducan, cel care scrie poemul „Până când”: „Cu 30 de arginți, / De unde penență, / Când s-au transformat / În

trafic de influență? / Și clinchetul lor / În foșnet de hârtie, / Până când bancomatele / Să mai subscrie? / Până când / Ierarhic să se-mpartă, / Trădarea la dungă, / Cu ștaif de ofrandă? / Până când Iuda, / Prin prozeliți, / Să tot vândă aurul, / Pe arginți? / Până când, / Se tot amână, / Exonerarea / De vină comună? / Până când, / Una cu pământul, / Dezideratul / Ne va umple gândul?”

„Nimic fără Dumnezeu”, pare să-și răspundă singur Poetul la toate aceste întrebări retorice, atâta timp cât, singuri, noi nu putem ieși din „marja locuibilă a sclavului modern, / Care construiește piramide fără să știe”...

Felicitări, Răzvan Ducan!

Poetul la vârsta înțelepciunii

lui Anton Pann

Răzvan Ducan e un poet cu năzbătii, un jucăuș, un nou goliard împotriva autorității, ajuns la vârsta înțelepciunii lui Anton Pann. Un fir nastratinic solid (care face legătura cu I.L. Caragiale) se întrevește, poetul fiind nu atât bătrân, cât *vechi*. Simțul satirei sale e scăpărător și nu are întotdeauna răbdarea necesară decantării. În modernitatea târzie, literatura română cunoaște două cazuri extraordinare: unul soft, în *Guillaume. Poetul și administratorul* (1983) de Virgil Mazilescu, și unul hard, în scrierile (1987-1993) lui Cristian Popescu. Răzvan Ducan are impulsuri din toți aceștia, doar că e altfel, cumplit de altfel.

Într-o lume inversată, a și avut fiu cu care să semene...

Dacă, în *Dicționarul de lucși* (2017) și în *Injecții de cumînțire*

(2019), poetul se dedulcește la aforism, în antologia *De ce nu piste și pentru poezie?* (2023), aforistica și poezia își dau mâna peste cordonul ombilical al satirei politice îndreptate împotriva progresiștilor și a unei lumi care crede orbește în ideologie, fără să înțeleagă firescul lumii și lucrurilor. Un astfel de titlu luptă cu autoritatea mai degrabă absurdă decât legitimă, cerând (și) piste pentru poezie, dacă tot ne vine atât de mult absurd aplicat din Occident. Ce face Răzvan Ducan diferit de alți poeți e să nu cadă nicio secundă în eroarea (inoculată deliberat în postceaușism) că noi, românii, am fi strict occidentali, și deloc orientali. Suntem la întretăiere de lumi și nicio dimensiune a noastră nu trebuie ignomea, ci reacționează la ea. Inteligența structurală a autorului introduce și rată. O astfel de poezie nu creează lupozii bogate în textualism și autoreferențialitate, anume pentru a estompa

teza și a construi o carte cu mai multe fațete.

Într-o lume inversată, a și avut fiu cu care să semene...

DARIE DUCAN,

Paris, 4 august 2023

Sfârșitul nesfârșit

(predoslovie la un tablou liric)

Despre Cristian Andronic nu știu mai nimic. Poate că este artist plastic, poate că nu, deși referirea, în abundență, la pictorii lumii și la poezii lumii, ar vrea să ne spună că în fața noastră e un dublu artist.

Și purtător de verb, și purtător de penel.

Aflat la a treia sa carte, precum am înțeles, mie îmi este dat să-l cunosc abia acum și cunoscându-l, să aflu că „vântul cântă o ultimă romanță”, prin „frunzele de sânge”.

Tabloul este ca și început.

Aici artistul nostru nu uită să ne anunțe că “apusul e-o rană”, iar „lilia-cul singur, purtând a doua floare”,... ”toamna va vrea s-o prelungească”.

De undeva, dintr-un cer înflorit de regrete, ori doar de „ninsori albastre”, vin și “cocorii sihaștri”.

Poetul, pare-se, este tânăr, însă „un patefon stricat îi zgârie tăcerea”.

Această imagine de pe șevaletul inimii îl trădează, spunându-ne, prin nespunerea vreunui cuvânt, că suntem cititorii unui om care, vorba lui Blaga, „tare de departe vine”.

În el parcă s-au sedimentat veacuri, cu dueluri din iubiri romantice și solitare, cu „tăceri cumplite”, dar și cu „doina care te mai doare”...

Citindu-i regretele, suntem însoțiți de versuri memorabile, ca „florile-ntre foi”. Iată doar un vers antologic: „Cum liniștește praful iubirii”...

Un vers creator de sublimă imagine! Citești, rețici cu glas tare și îți ridici ochii spre ceruri, de unde ești viscolit de praful Iubirii eterne!

Fraților, nu e prea frumoasă imaginea asta?

Însă pe cât e de frumoasă, pe atât și de adevărată o găsesc.

Dar acest vers:” Te omor când te uit pentru că mi-ai fost dragă”, nu e și el unul minunat?

Dar aceste împletiri de neobișnuite frumuseți: „Când recit Esenin, pare că e boală -/Iarna e spitalul dragostei pierdute”, cum vi se par?

Lacrimile și tristețea îl urmează peste tot, dintr-o poetică fidelitate, dar nu până la îmbrățișarea unei deznădejdi de năinș.

Dorul de mamă, dar și de țara „care-a fost odată” e, la durerosul propriu, nu doar la figuratul intuit, aidoma unui „tărâm de floare scuturată”.

Și, totuși, poetul reîntors din peregrinările vieții, nu poate să nu exclame: „În inimă la tine e acasă!”.

Versurile denotă că în fața noastră e un poet pe care-l dor prea multe într-un timp când contemporanii săi nu au dureri, ci obsesii materiale tot mai greu de atins și tot mai greu de respins.

Cristian Andronic știe că la Porțile de Fier ale Poeziei nu va fi întâmpinat cu flori de nu-mă-uita.

Știe și, fiindcă știe, saltă din tronul de verbe și cântă: „Ce tandru e blestemul de-a deveni poet!”.

Lui, ne place să credem, îi va fi ușor în literatură.

Nu din considerentul că va purta doar coroane de lauri și nu de spini.

Nicidecum. Din considerentul că autorul acestei cărți e conștient că își va purta viața (citește: Crucea) “ca pe o carte” (de dorit cu majusculă!), „pe care n-o va scrie decât dac-o să doară”.

Nu mai un poet adevărat putea scrie așa.

Să vedem dacă nu se va întoarce de pe Calea Damascului și, străluminat fiind de Durere ca de un soare, purta-va poezia ca pe-un blazon al sorții, ca pe-un herb lipit de inimă, pân-la sfârșit.

De fapt, pân-la sfârșitul nesfârșit, care, dea Domnul, să-i fie precum poezia din el ni se arată încă de pe acum!

TRAIAN VASILCĂU

Astăzi nu este ziua de naștere a nimănui

Am primit de la Petruț Cămui două cărți de poezie publicate recent: **astăzi nu este ziua de naștere a nimănui** (2018/editura Rafet) și **trei ani, poate mai mult, de obicei mai puțin** (2019/editura Caiete Silvane) și cum îl citesc pe Dan Petruț Cămui (cum semnează uneori) de câțiva ani buni de când ne-am *întâlnit* pe diverse site-uri literare și ce scria m-a surprins *obligându-mă să-l urmăresc*; „*viața / m-a învățat că / nu ocaziile se răzbuună / doar anumite momente irepetabile / nu veneai niciodată cu micile drame acasă / mă uitam la ceas înspăimântat că telefonul va suna / înainte să-mi curăp pantofii / că în rucsacul de școală epocile istorice se amestecau / cu / numerele naturale / și două-trei virgule despre care istoria literaturii nu se va sinchisi ever*” (**ninsoarea în care nu cred**)... am acum șansa să-l citesc *pe hârtie* ceea ce - fiind eu de modă veche - este extrem de important ca să-mi pot face o idee de ansamblu asupra poeziei pe care o apreciez și deseori îmi lipsește.

Se scrie multă poezie în ziua de azi, nu știu dacă se și citește în egală măsură ori se discută suficient despre „starea poeziei” în această epocă vitezistă în care nimic nu mai pare să reziste timpului așa cum îl știam, l-am conceput, de fapt, solid, așezat și mai ales ritmic...dar vorba lui Eliade Rădulescu: „*Scrieți, băieți, numai scrieți*”, schimbările cu sau fără indiferența epocii se dovedesc a fi numai momente de slăbiciune și aia impusă pentru că poezia, - literatura, arta, în general - există și e vie, bine merci!

Petruț Cămui este unul dintre „băieții” aceștia pentru care poezia „*răsare la fel de firesc ca o frunză pe un copac*” cum zice Keats, nu pentru că trebuie ci pentru că ea, poezia, este o constantă vitală... așa ca o respirație emoțională căreia îi datorează norocul de a se dezvălui și, desigur, de a se detașa de sine: „*locuiesc într-un laborator, / nu se aude nimic, / pot să mă plimb cu mouse-ul, / să-mi fie teamă în vis / un urs descoperă lumea căutând / printre medicamente, / soarele roșu*” (...) și mi se pare emblematic acest început de poem (**cusături**) invitație cu trimiteri multiple reale și subliminale în egală măsură, avertisment, poate chiar o alarmă subtilă menită să tempereze surpriza asocierilor emoționale într-o comunicare căreia îi datorăm o potrivire aparte; o curiozitate pornită din intenție se amplifică trecând pragul înțelegerii

intrând într-un „laborator” în care instrumentația neobișnuită se cere descifrată. Poet al epocii, al timpului pe care îl parcurge - nota biografică succintă și doar exactă ne spune că s-a născut în București la 18 februarie 1959 - Petruț Cămui ne îndeamnă decisiv către o gândire provocatoare construind un univers poetic personal, poezia lui marchează solid pașii fiecărei distanțe parcurse, pași dirijați de un consum temporal deloc negliabil, ba chiar punctați cu intensitatea trăirii cu care i-a parcurs. Fie **atunci-acolo** - fie **acum-aici** se oferă deschideri neașteptate ivite dintr-un căuș al timpului din care poetul a învățat să fie și se destăinuie frământat, chinuit de întrebări cărora nu le caută, de fapt, răspuns ci numai încearcă să le așeze în ordinea firească așa cum presupune să fi fost sau să fie și despre care află că e doar confuză: „*în fiecare scenă din viață / suntem naivi dacă ne închipuim destinul prieten, / fără cicatruci nu-l învingem, / receptiv la sugestii, Dumnezeu poruncește: / nu atingeți nimic!*” (**cusături**)

Ca orice poet adevărat Cămui dă *semn* unei apropieri atente pentru că nimic nu pare a fi întâmplător o linie subliminală ori poate numai inconștientizată ghidează o *călătorie* supusă unui același joc în care trăirile și gândurile se interferează în așa măsură încât ce se întâmplă **acum** este condiționat de ce **a fost**. O călătorie complexă și individualistă poezia cu pași în istorie și cu privire acută în jur, viața având o conștiență valorică, „*toate-s vechi și nouă toate (...)*” cum zice „Glossă” eminesciană și Cămui a învățat lecția valorică, continuitatea fiind element fundamental chiar dacă aparența este fragmentar scenică și, desigur, în conjunctură omul se mișcă manevrat de ansamblu; „*după război, tata a gasit o bombă / americană - / pacea atât de frumoasă - a luat-o cu ochii închiși / acasă, / i-au găsit mâinile arse.*” (**intrus**)...

Si atunci dincolo de adevăr orice valoare e relativă.

Cele două volume au - așa cum de altfel anunță și titlurile - structura metaforică a unui dialog permanentizat

de poet ca o descoperire obligatorie, viața fiind mereu răscolitor de complexă în simplitatea ei; **astăzi nu este ziua de naștere a nimănui** mi se pare cartea unui început deloc nou și mai ales deloc neștiutor: „*până m-am hotărât să nu fiu ca ceilalți, / am înțeles că moartea nu pune capăt iubirii, / iar privirea ta merită totul. / doctorul a refuzat pe motiv că nu face / operații pe / viu / îți trebuie un plămân. / nu m-am rugat, am stat și-am citit / despre apariția universului, / i-am zis: / să presupunem că aș fi o maimuță ...*” - așa cum „**trei ani, poate mai mult, de obicei mai puțin**” descifrează (cu greu?) fațetele multiple ale singurătății (poetice) cea în care intră și iese câte o fărâma de trăire și cum este firesc iubirea și moartea își au locul preferențial fie că el vin realmente ori numai se strecoară imaginativ: „*trăim de parcă lumea ar fi / piatra scăpată de-un înger în mare, / ne bântuie spaima că deasupra nu se întâmplă nimic / și niciun cer dedesubt,(...)* / iubirea / poate / reface distanța între viață și moarte, / simt presiunea dinaintea cuvintelor / precum o cumpănă,” (...) (**locuri care desfac**)

Zice Ezra Pound „**Poezia este un limbaj redus la esențele lui.**” și atunci orice discuție ori aproximație asupra calităților poeziei ar fi incompletă, poate chiar aberantă dacă n-am înțelege că lecția interpretativă trece prin cuvântul a cărui apartenență rațională devine volatilă și nuanțarea pe care o numim *metaforica* nu ar fi stăpânită de condeiul scriitoricesc. Lecția lui Rilke este desigur primordială, poetul modern știe (știe?) că „*o povestioară*” zilnică poate fi doar un eventual “breaking news” dacă nu caută “esențele” cuvântului folosit; forma, aceasta ar fi “*punctul pe l*”, așa zice, aparența unei așezări anume așa ca expresia în interiorul căreia se ascund idei și stări să comunice, altfel pot fi insesizabile, poate chiar inexistente pentru „*ochiul liber*”:

„*să facem ape / adu-mi proiectul setei, / sângele acestui pământ, / femeie trezită din somn / cu părul tăiat.*” (**țara pomisă**)

Împreună, asociate în paginile cărților, poeziile lui Cămui ne vorbesc de un talent ieșit din comun, de o minte cutremurată de învățăturile lumii, dar mai ales, de o migăloasă analiză a forței ascunse în vorbele de care ne servim, dar cărora nu știu dacă le putem pătrunde înțelesurile - așa cum zice Pound ori le *traduce* TS Elliot: „**Dar, desigur, numai cei ce au personalitate și emoții știu ce înseamnă să vrei să scapi de ele.**”

MARIA CECILIA NICU

Distrugere și creație

în romanul *Păcatele domnului Abel*

Melania Cuc a scris prin *Păcatele domnului Abel* (editura Vatra Veche, Târgu-Mureș, 2023), o carte provocatoare despre problemele spinoase ale Europei într-o perioadă amplă, care se întinde din 1938, anul Tratatului de la München și al ocupării regiunii Sudete, până la amenințatorul război din Ucraina, 2022-2023. Nimeni nu și-ar fi imaginat nici în cele mai odioase coșmaruri că Europa va fi din nou teatrul unui război mai nefast chiar decât cel anterior, din cauza amenințării nucleare.

Autoarea intenționează o cronică de familie cu numeroși membri prinși în mângina evenimentelor care ne-au marcat istoria, începând cu Al Doilea Război Mondial, continuând cu Diktatul de la Viena (30 August 1940), pacea de la Yalta (4-11 Februarie 1945), comunizarea României (23 August 1944), cu aluzii la perioada postdecembristă (ruinarea industriei, emigrarea românilor, epidemia de covid). Obiectul romanului îl constituie analiza suferințelor familiei Erden și a generației de tineri din satul dintre coline, undeva în Transilvania de Nord, cu viețile spulberate de ocupația horthistă și măcelul din stepa calmucă.

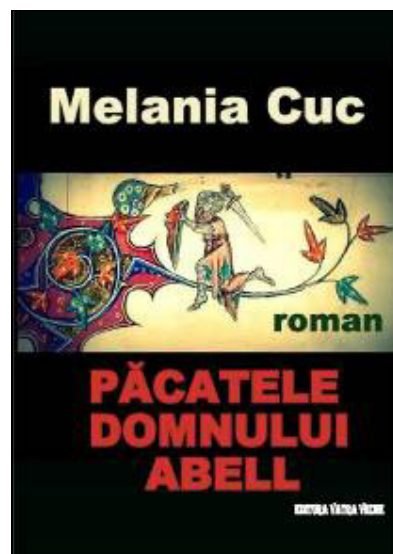
Romanul începe sugestiv cu înmormântarea lui Vasile Erden, condus la groapă doar de patru membri de familie, din cauza restricțiilor legate de epidemia de covid. Vasile, deși îndurase cu greu vicisitudinile frontului, munca în minele din Donbas ca prizonier și apoi din Siberia Orientală, este copleșit de o drastică judecată a tatălui Simon Erden, și nu numai, pentru înrolarea în divizia Tudor Valdimirescu. Lui i se pune în cărcă aducerea comunismului și înhăitarea cu bolșevicii lui Stalin. Vasile se apără cu argumentul luptei pentru supraviețuire și cu ideea culpabilității istoriei mai degrabă decât a lui personal. Înmormântarea lui Vasile ne sugerează și înmormântarea comunismului, pe care el și soția lui, Rosa îl practicaseră din oportunism ca foarte mulți români, de altfel. Fiecare membru din vasta frescă are porția lui de durere și frustrare pe care romanciera le analizează cu migală, întrebându-se mereu cine poartă vinovăția catastrofei. Fanatismul arogant al lui Abell Winzer, alias Vieru, fratele Emmei, soția avocatului Grigore Erden, ne-ar putea împinge să credem că acest român educat la Berlin, devenit mare supporter al ideologiei hitleriste, face parte dintre

cei responsabili pentru măcel. Dar el se dezvinovățește că n-a fost decât omul de legătură dintre Führer și Antonescu. Și asta era puțin lucru, ne întrebăm noi? Vinovăția pentru răul din istorie nu se poate reduce la o personalitate singulară ne spune Catalina, capul limpede al familiei: „Să nu-mi spui că doar Hitler, Horthy, Antonescu, Stalin, Lenin și gealații sunt vinovați de ceea ce s-a întâmplat în istorie!” (p. 375) Și nașul ei de botez, Toader îi răspunde: „Vinovatu-i Dracu’, el și-a băgat coada între mari și tari, i-a întărâtat. (Ibidem). Cu alte cuvinte, anumiți inși sunt înclinați spre a comite fărădelegea.

Ca să confere dinamism romanului, autoarea se folosește de misteriosul personaj, Abell Winzer, care dispare din raza familiei pentru multă vreme, generând intriga polițistă a cărții - un fel de Godot, dar unul în carne și oase, fără sensul simbolic din piesa lui S. Becket, pe care îl așteptăm. La antipod, țăranul Simon Erden, bunicul Catalinei, îl pune la punct pe Abell, contracarând criminala ideologie cu o poziție de bun simț, umanist-creștină. Când Abell îi explică țăranului cel înțelept teoria eugenică, baci Simon o întoarce în derizoriu, dezumflând aroganța interlocutorului: „ce îi cu eujenia aia, de-ar trebui să știu eu de ea? O fi ceva de mâncat, de beut, domnișorule Abel ???!” și mai departe îi oferă contraargumentul izbitor: „Christos ne iubește pe toți la fel ... să fim noi mai ai dracului?” (p.62).

Martei, mama Catalinei, războiul „îi spulberase tinerețea ca un tren de mare viteză când deraiază” (p.98). În 1938, ea se logodea cu Ioan Deleanu, unul dintre cele mai tragice personaje ale cărții, care a „îmbătrânit” în război ca prizonier la minele din Donbas și Siberia. Când toți ai săi își pierduseră speranța, el se întoarce bolnav de silicoză, se căsătorește cu logodnica lui și moare la doar patruzeci și doi de ani, lăsând o văduvă tânără de doar trezeci și șase de ani. Și câți alți veterani, intervievați de Catalina, cea obsedată de teama că fiind bătrâni s-ar putea să dispară și odată cu ei întreaga lor lume! Această teamă este un leit-motiv al cărții.

S-a observat deja de către N. Băciuț că *tema operelor* care se creează în fața noastră este a doua linie din structura de forță a romanului. Eu vreau să privesc acest proces creator ca un antidot la distrugerea datorită războiului, datorită timpului biologic. Este o dimensiune orfică a romanului această idee a recuperării din neantul anulării din varii motive, între care ostilitățile istoriei sunt pe prim plan. Nu întâmplător, Catalina

cu al ei laptop, pe care se crucifică mereu ne apare ca un personaj central. Deci, da, romanul e o frescă de familie care scrutează răul cauzat de unele grupuri malefice ale umanității, dar este, în același timp, și o celebrare a puterii de creație prin cuvânt, care recuperează și eternizează ceea ce este vulnerabil.

Catalina, din a treia generație a Erden-ilor, este jurnalista care gestionează toate piesele adunate cu migală din biografia subiecților săi. Ea este un fel de conștiință a clanului care încearcă să-i cunoască, să-i înțeleagă pe membrii lui în resorturile lor ascunse, pe ei ca indivizi și ca actanți în vârtejurile unor evenimente dramatice. Catalina este o Penelopă *sui generis*, care țese opera din capetele de fire pe care ea le unește într-o tapiserie de proporții: „Se simțea datoare să lege firele care se rupseseră între generații” (p. 23) sau „lega firele care, în răstimp, se destrămaseră ca un covor pe care l-ai pus la păstrat ...” (p. 209) „simțea că toate firele „poveștii” la care lucra duceau la vila Erdenilor” (p. 285). Deși unchiul ei, Grigore Erden, o sfătuiește să nu se omoare cu scrisul pentru că lumea „este praf luat de vânt” (p. 332), jurnalista nu se lasă convinsă, dimpotrivă, își urmează pasiunea cercetării și a creației. Ea crede în misiunea ei, în vocația ei: „Destinul meu este să scotocesc prin viețile altora, să adun mărturii, unchiule”. (p. 35). Se considera o purtătoare de cuvânt a celor „cărora nu li se oferise sansa să mărturisească cât fuseseră în viață”. (p.49). Ea urmează tradiția scriitorilor români care nu s-au retras în turnul de fildeș, ci, după cum mărturisea Octavian Goga, se făcuseră „trâmbița de alarmă” a durerilor populare. Nu altceva ne→

SILVIA URDEA

spusese George Coșbuc cu acel memorabil vers „*Sunt suflet în sufletul neamului meu*”? Scriitorul român n-a fost atras de experimentele facile pentru că vuietul de afară al mulțimii încercate de tragediile istoriei nu i-a dat pace.

Găsim în roman un îndreptar despre cum se poate scrie literatură. Nu vreau să spun că oricine ar putea-o face. Scriitorul este înzestrat cu un fel special de a privi realitatea. Fascinată de vila avocatului Grigore Erden din orașul de sub Munte, un fel de „*cloșcă*” ce-i aduna pe mulți, Catalina se întoarce mereu ca să caute „*urme pe care alții mai grăbiți fiind le-ar fi trecut cu vederea*”. (p.122). Ea vrea să ne convingă că a scrie este aproape același lucru cu a rezolva un puzzle sau a compune, sprijinindu-te pe documentare. Mama ei Marta, o inteligență nativă, cu o imbatabilă memorie, mare consumatoare de romane prezintă o mină de informații din viața familiei pentru perioada 1938-2023, „*segment cronologic pe care Catalina își structura documentarea*”, procedând ca un istoric. Și ca și acela ea-i pretinde Martei să nu fabuleze „*vreau adevărul*” (p. 86). În acest sens, ea se autodefineste „*restaurator al paginii de istorie de familie*”. (p. 144).

Insistă asupra aspectului artizanal al redactării: „*Reluă textul de la capăt, îl prelucră puțin, îl combină cu alte date, cu mărturisirile altor inși ce trecuseră și ei prin purgatoriul războiului*”. (p. 215). Procesul artistic însă se îndepărtează de rigoarea istoricului, deoarece lasă libertate invenției, fanteziei, îmbrăcând cu viață scheletul documentar. Autorul trece dincolo de obiectivare, implicându-se cu fibrele ființei lui întregi în existența personajelor sale. Iată mărturisirea Catalinei în acest sens: „*în grădina aceea urbană, nevăzută de ceilalți, zburau bucăți din timpul pe care îl petrecuse acolo, pluteau sfâșiate de vremuri și de nepăsarea umană umbrele morților ei*” (p. 29), a căror lume se destrăma ca aburul, deci trebuia prinsă, imortalizată în cuvânt.

Autoarea romanului, jurnalistă, poetă, prozatoare cu state vechi de funcțiune, manifestă un respect sacrosanct față de istorisirile părinților ei, ale veteranilor de război din satul natal. Pe lângă laptop, reportofonul, telefonul smart sunt uneltele care o însoțesc constant în jobul investigativ. Îl înregistrează pe reportofon pe Teofil, nașul ei de botez, veteran de război care îi blestema și pe Hitler și pe Stalin, și după ce prelucrează spusele lui i le citește. Satisfăcut el aprobă cu „*Fix așa o fost!*”. Norocul Catalinei este că îi moștenise pe ambii părinți, care fuseseră

înzestrați cu darul povestirii. Mamei ei, Marta, un personaj foarte viu, „*îi plăcea să-și povestească viața, o atrăgea și pe fiică în jocul acela atemporal*”. (p. 47) Incontestabil, Marta are o doză mare de idealism atunci când protestează împotriva opiniei unora că ea ar vizita satul dintre coline pentru aranjamente de terenuri. Nici prin minte nu-i trecea așa ceva deoarece pe ea o interesa „*pulberea*” amintirilor, știind că n-o să ia nimic în mormânt.

Scrisul este pentru Catalina un „*melanj de teamă și de bucurie ciudată*” (p. 273), deoarece în postura de creator de viață artistul împărtășește ceva din funcția demiurgică, din „*ziua întâi a Genezei, când Dumnezeu a despărțit apele de uscat*.” (p.317).

Obsesia fixării prin cuvânt a trăirilor, întâmplărilor evanescente nu impietează mersul narațiunii, deoarece Catalina face parte din setul de personaje ale cărții, doar că viața ei personală se confundă cu străduința de seismograf al evenimentelor care zdrobesc microcosmosurile individuale. Secvențele biografice ale celorlalte personaje sunt misiunea ei. Ca să antreneze narațiunea, autoarea introduce elemente ale romanului de mistere prin personaje ca Abell Winzer (Vieru) și Eva Evian, spioana rusoaică pentru sovietici, nemți, români și nici ea nu mai știa pentru cine. În căutarea lui Abell, care nu mai dăduse niciun semn de viață după încheierea războiului probabil și pentru a-și proteja rudele rămase dincolo de cortina de fier, poate fi un alt titlu al romanului. Aflarea lui de către Catalina la un fel de fermă viticolă pe valea Rinului nu ne aduce un răspuns la întrebarea cine este responsabil pentru catastrofa războiului. El se scuză că a fost „*un tânăr cu ambiții prostești*” că și-a făcut penitența, dar asta nu ajută cu nimic omenirea. rămânând până la moarte un egoist, un grandoman obsedat de steaua lui. Avocatul Grigore Erden îl numește un *blestem* al familiei. Judecata

Muzeul pietrei, Sângeru

cea mai dreaptă o formulează bunicul Simon Erden. Umanismul țăranilor din satul dintre coline este impresionant. Deși ei sunt cei mai devastați de istoria condusă de domni ca Abell, păstrează într-un colț al sufletului lor un dram de iubire pentru oricine rămâne om, indiferent de etnia lui.

Măcinat de boala lui de plămâni, Ioan Deleanu, ajuns acasă, luptă să-și refacă viața, dar „*Nu-i ura nici pe nemți, nici pe unguri, nici pe români, nici pe sovietici*”. (p. 179). Cu duioșie își amintește de rusoaica Dașa, „*hărtia de muște*” care l-a predat la partizani, dar îl salvase de la moarte, îngrijindu-l săptămâni în șir și hrănindu-l din sărăcia ei. Consider că este cel mai emoționant episod al romanului acesta al supraviețuirii lui Ioan Deleanu, furierul rătăcit în imensitatea stepei rusești. Țăranii din satul dintre coline care „*scriseseră istoria pe genunchi*” (p. 373) ca Ioan Deleanu, aluzie la notațiile sau cărțile poștale trimise familiilor, au o bunătate și putere de a ierta funciare. Glacialitatea lui Abell, disprețul față de originea lui valahă, îmbrățișarea unei ideologii criminale luat drept expresie a supremei culturi sunt doar unele dintre păcatele lui cele mai condamnabile. În roman, sunt contrapuse două civilizații: cea românească a pâlmașilor și cea occidentală, ridicată în slăvi de decadentul Abell, care se vede pe sine ca fiind o rotiță din Walkiria. Cazul Abell trimite la climatul de idei năstrușnice încă persistente în Europa Occidentală, unde s-a plămădit în zilele noastre războiul ucrainean.

Până la urmă, privind ideea de responsabilitate pentru faptele demnice, cred că Eva Evian, faimoasa spioană din roman, este un fel de resoneur al cărții, observând că „*Toți erau criminali și vinovat nu era nimeni*” (p. 340), adică fugeau de răspundere sau fuseseră albiți. Cu același sarcasm se exprimă doctorul Bobi, vecinul de banchetă al Catalinei din autobuzul care-i ducea la muncă în Germania: „*nazismul a ieșit basma aproape curată din haznaua istoriei*” (p. 305), iar foștii naziști ajunși la senectute se plimbă în croaziere prin lumea mare, în vreme ce emigranții români le curăță casele. (Ibidem). Recrudescența nazismului în Ucraina confirmă afirmațiile doctorului Bobi. S-a pus de un nou război în Europa, la începutul secolului al XXI-lea. Incredibil, dar adevărat. Trăim în plin absurd, așa cum ne instruește tulburătorul roman al Melaniei Cuc, o carte substanțială, izvorâtă din amărăciunea meditației asupra bătrânei și încercatei Europe.

PĂCATELE DOMNULUI ABELL

Melania Cuc își acordează rândurile pe un acordeon temporal pe care îl strânge și îl desface, plimbându-și cititorul din prezent în trecutul mai mult sau mai puțin îndepărtat, demonstrându-ne că toate evenimentele, așa după cum sunt înșăilate pe pânza timpului, sunt interconectate, interdependente. Scriitoarea, preluând chipul eroinei naratoare Catalina Erdei, și-a dorit „să reformuleze o lume”, să reconstituie o perioadă istorică tumultuoasă, amalgamată, acoperind „ca într-un puzzle” evenimente din Cel de-Al Doilea Război Mondial, cum ar fi Dictatul de la Viena, sacrificiile românești de la Cotul Donului, de la Odessa sau din Gulagul rusesc și mai apoi cele din lupta de eliberare a Ardealului.

Melania Cuc nu face acest lucru întâmplător, ci construiește o „punte peste timp”, atenționând, confruntând trecutul cu prezentul. Temerile și le presară în dialogul personajelor sale, cum ar fi, spre exemplu, Catalina: „Caut adevărul. Omenirea nu a învățat nimic din Istorie. Sigur, sunteam în vara anului 2022, în urmă cu câteva zile au atacat iar Odessa” sau cum ar fi Eva Evian: „Oamenii tipă: *Nu ne vindeți Țara! Jos labele de pe Roșia Montana! Hoții și pădurile! Vrem o țară ca afară! Fără droguri și arme în școală!! Huuuo, bandiților!* / - Drăguțo, închide geamul, trage stururile. Mulțimea asta mă neliniștește. Istoria se repetă și nu vede nimeni.”

O altă caracteristică este faptul că evenimentele sunt prezentate din perspectiva omului simplu, nevoit să „își urmeze viața de-a bușilea”. Acest lucru îi permite scriitoarei să facă o pledoarie indirectă pentru pace, pentru înțelegere între toți trăitorii meleagurilor românești. Afirmatiunile spuse fără echivoc, cum ar fi: „Cap sau pajură! Nu destinul sau soarta, ci marile puteri au măs-luit nu o dată zarurile, apoi au schimbat regulile chiar în timpul jocului” sau „În cancelarii și cazarme, cărțile istoriei erau aranjate, alianțele se făceau și se desfăceau. El habar nu avea” vin să întărească această pledoarie anti-război. Descrierea buneii înțelegeri dintre oamenii locului, indiferent de etnia acestora („Cât de fain cântau

Capitane română scriitoare Melania Cuc. O clară adevărată, a saga de familie (stăncă pe aproape un secol) Spărită actuală e oltor, între a discuti de istorie; întâmplările sunt dintr-un timp tragic război, cel al Armatei, marea de la Odessa, țipăt de la Cotul Donului, prizonieratul din Siberia, ani de după război, până la controversovane sovietice. Pater personaje emblematică traversată aceluși purgatoriu: Vasile Erdei, profesor, locuitor în armata sovietică, Ion Dolan, mare, scriitor în armata sovietică, Grigore Erdei, avocat, susținător al Aștri, și Abell Weinor, alina Viena, student sovietic, plecat cu barcă la Berlin, devenit ofițer SS, implicat în crăciunul de la Odessa. Din altare eredi, Vasile Erdei și Ion Dolan, în lume dintr-un suflet și a lui Apostol Bolșev, din „Pășera sovieticilor”, și lui Roboșan. Perestroia se încheiează, speranța și se contiază dintr-o țară, cu un eredi al unui țigăru de ardian, cepălor.

Nicolae Grigore Mărușău

ceterașii unguri *învârtita* românească, apoi, *ceardașul*, iar *învârtita*, și la urmă de tot, cântam și dansam cu toții *domnește*: tango, vals... Noa, uneori jucau cu noi și țigani. Era loc pentru toată lumea”) și descrierea mai apoi a transformării acestora în oameni capabili de „vrajbă etnică endemică”, mergând chiar până la animozități în sânul aceleiași etnii sau chiar aceleiași familii, în momentul în care oamenii sunt supuși unor presiuni externe lor, manipulative, dovedește o fină observație și o profundă înțelegere a reacțiilor umane. „Dacă îmi pare rău de ceva, îi pentru că voi muri fără să aflu pentru ce minunea am luptat acolo”. Melania Cuc aduce și un simbol care îi susține opțiunea pacifistă: crucea. Cimitirul „adunase la un loc și români și unguri, și harnici și puturoși, slugile și stăpânii lor”.

Melania Cuc pledează pentru iertare, ea nu judecă, doar analizează și o face cu respect pentru adevărul istoric. În acest context, plasez și descrierea ororilor petrecute pe frontul Ungariei lui Horthy: „Ați auzit de *linia morții*? Era un baraj format din cei mai spurcați soldați, unii scoși direct din închisorile de drept comun din Ungaria, erau așezați-lanț în spatele nostru. Din față veneau rușii. Oricât te-ai fi temut de inamic, numai dacă făceai un singur pas înapoi, cei din *linia morții* te pușcau pe loc. Nu alegeau. De ruși mai scăpai, dacă aveai noroc. De ei, nu”.

Cutremurătoare sunt și ororile petrecute în Gulagul rusesc, în Siberia. Dacă despre crimele de război ale naziștilor s-a vorbit și s-a scris pe bună dreptate mult, pentru a nu se mai repeta istoria crudă a acelor ani,

despre ororile staliniste s-a scris prea puțin. Melania Cuc nu menajează pe nimeni, nici pe nemți, nici pe unguri, nici pe americani, nici pe români. Dar o face fără obidă. „Nu judec, nu caut vina”, ne spune autoarea prin cuvintele Catalinei Erdei. Nici Ioan, prizonier în Siberia, scăpat cu viață, „nu judeca pe nimeni, nu-i ura nici pe nemți, nici pe unguri, nici pe români, nici pe sovietici”.

Iubirea de neam a autoarei este exprimată elegant, dar penetrant. O regăsim în frumoasele descrieri ale peisajului transilvănean rural, în afirmațiile „dacă nu mai avem Patrie, nu avem nici ideal, nici Dumnezeu” rostite de unul dintre personajele sale, avocatul Grigore Erdei și altele asemenea. Este prezentă și în grija nedisimulată, în lumina evenimentelor contemporane nouă, ca istoria să nu se mai repete. „Din camera de alături se auzea televizorul, și o crainică peltică vorbind despre Cele 100 zile de Război în Ucraina: ... Luptele continuă, rușii vor să spargă liniile de apărare, folosind rachete și în regiunea Lugansk”.

Apreciez în mod special descrierile scenelor de război și din prizonierat, Melania Cuc fiind un adevărat Sven Hassel sub acest aspect, netrăind efectiv evenimentele însă reconstituind din arhive, documentare și istoria propriei familii. Autoarea creionează imagini pe cât de realiste, pe atât de sfâșietoare prin duritatea și tristețea lor. Războiul duce la dezumanizare, la o restrângere a umanului la instinctul primordial, acela de supraviețuire.

„Îi degeraseră de tot degetele la picioare și la mâini. Apoi, nu și-a mai simțit mușchii obrazilor. Nu băuse defel apă și se întreba de avea nevoie să urineze. Deși era singura viată în câmpia ninsă, se jena să își descheie nasturii pantalonilor. Apoi răsă, ar fi hohotit ca să își dea seama dacă e viu sau e pe moarte, dar nu reuși. Avea buzele ca de sticlă, casante. Era situat undeva între nebunie, disperare și gândul că trebuia să-și ducă misiunea până la capăt, indiferent de sacrificii personale. Ușor de zis, greu de pus în practică”.

N-aș vrea să uit să remarc stilul de frazare plăcut lecturii, descrierile indirecte, tot de tip puzzle ale caracterelor principalilor eroi ai →

SIMONA MIHUȚIU

cărții, pe care îi vedem aieva, complecși și veridici sau exprimări de o reală frumusețe artistică, din care aş reda aici doar o mostră: „Acum, Moartea mergea alături de el. Ei, Morții, nici nu i se vedeau urmele pe zăpadă. Ea era albă, rece, rigidă și își înfipsea dinții pe tot întinsul zăpezii”.

Personal, am apreciat și utilizarea unor cuvinte și expresii populare ardelenesti, menite a contura felul de a fi al personajelor, dar realizând totodată, prin utilizare, o păstrare a acestor regionalisme și arhaisme, spre neuitare. Departe de a o înstrăina, menținerea lor îmbogățesc limba română, conferindu-i savoare.

Construcția acțiunii este ingenioasă. Catalina Erdei se pregătește de întâlnirea cu angajatorul ei neamț, Abel Winzer, bănuț a fi, nu fără oarecare temeii, unul și același cu fostul comandant SS din timpul Celui de-Al Doilea Război Mondial, oaia neagră a familiei sale.

În acest sens, Catalina adună informații din surse diverse, încercând să afle ce fel de om a fost, dacă a iubit pe cineva, dacă a avut sau nu regrete, dacă și-a împlinit destinul.

Personalitate complexă, ca toate personajele acestei cărți, Abel Winzer se dezvăluie greu. Aflăm că „moartea și iubirea merg mână în mână”, căci în această carte este vorba, ne spune chiar naratoarea, nu doar de beligeranță mondială, ci și de dragoste în situații limită, de rezistența individului în fața morții, de iertare și sacrificiu”. Ne spune asta gândindu-se la toate conflictele militare din istorie.

În ceea ce privește destinul lui Abel Winzer, îl aflăm la final, acesta fiind și quintesența acestei cărți, un final meritat, aş spune eu. „Așezat, ca la manșa unei nave cosmice, în scaunul ergonomic al Telescopului sofisticat, Abell Winzer tocmai murise. Avea ochii deschiși, căutau steaua de care el își agățase destinul, și ea, steaua lui Abell nu se născuse încă”.

Păcatele domnului Abell este o carte așa cum și-a dorit-o autoarea, „un timbru pus pe o scrisoare de front”, un timbru pe care scrie pace, înțelegere, iubire, aş adăuga eu.

Povestiri de la Senior Help

Mereu și mereu ne este dat să luăm act de realitatea deconcentrantă a difuzării cărții și revistelor de cultură și literatură, ori de câte ori, întâmplător, intrăm în posesia unei cărți a unui autor despre care nu știam nimic, cu toate că suntem buni, pasionați cititori și iubitori de literatură sau chiar critici și istorici literari. Și este firesc să avem asemenea surprize, pe cât de plăcute, pe atât de generatoare de reflecții și atitudini critice, în condițiile inexistenței unui sistem unic, național, instituționalizat, de difuzare a cărții și presei, revuisticii de cultură, artă și literatură.

Un asemenea moment am avut când, printr-un concurs fericit de întâmplări, am primit prin poștă volumul *Povestiri de la Senior Help*, expediat de autoarea lui, doamna Simona Miheuțiu, căreia îi mulțumesc și pe această cale pentru bunăvoința și amabilitatea de care a dat dovadă, dar și pentru faptul că ne-a prilejuit să aflăm mai multe despre literatura, arta și cultura din toposul valoros de creație din jurul orașului Oradea.

Dintr-o lapidară notă, tipărită chiar pe pagina de gardă (pe verso) aflăm despre Simona Miheuțiu că s-a născut la Codlea, județul Brașov, a absolvit Universitatea de Medicină și Farmacie „Iuliu Hațieganu” din Cluj-Napoca și este de profesie medic oncolog.

A publicat deja trei romane, un volum de proză scurtă, două de poezii, precum și în numeroase antologii și reviste de cultură, artă și literatură, obținând mai multe distincții și premii.

Din anul 2022, este redactor la revista „Vatra Veche”.

Două comentarii simt nevoia să fac, în legătură cu aceste succinte date biobibliografice. Primul cu referire la cât de ușor putem aluneca în capcana unor prejudecăți, mai explicit, să socotim cu suferință și suficiență că, în cazul unei asemenea autoare, este vorba doar de un simplu hobby, deci despre un amatorism cel mult onorabil. Al doilea comentariu despre faptul că un intelectual de primă mărime și un scriitor de valoare și prestigiul unanim recunoscut, cum este redactorul șef al revistei „Vatra Veche”, Nicolae Băciuț, nu avea cum să-și permită actul unei selecții incorecte, nejustificate de valoarea reală, de talentul doamnei Simona Miheuțiu.

Revenind la text, la volumul *Povestiri de la Senior Help*, facem ab intio precizarea că noi nu-l clasificăm la

povestiri, la proză scurtă, ci la genul proteic, la roman, aserțiune critică în favoarea căreia aducem următoarele argumente: scrierea configurează un topos epic, acțiunea desfășurându-se într-un singur loc, la azilul de bătrâni „Senior Help”, iar personajele trec dintr-o povestire în alta, participă activ, semnificativ, la trama tuturor „povestirilor”.

Un demers critic conținutist, narativ, ar fi după opinia noastră, în cazul acestor „povestiri”, neproductiv și nerelevant. Vom identifica, deci, și vom transcrie câteva dintre valorile estetice ale discursului epic.

În primul rând, este de remarcă calitatea substanței epice organizată în structuri narative viabile, ce dovedește o bună, profundă cunoaștere a lumii și vieții.

Apoi, este evidentă știința și arta construcției epice deplin stăpânită, un acut, penetrant spirit de observație, conjugat cu prețuirea amănuntului semnificativ, revelator, grad înalt de obiectivare, capacitate și forță analitică, o bună, profundă intuiție psihologică, firesc, autenticitate și o convingătoare motivație psihologică a momentelor narative, a gesticii și dialogurilor, stilul elegant, expresiv, cu note vibrante de poem în proză, talentul de a crea atmosferă și al unor evocări notabile.

Ajunsă la vârsta deplinei sale maturități artistice, cu o activitate de creație intensă, de certă valoare, avem convingerea fermă că Simona Miheuțiu va relansa în curând cariera de prozator de autentică vocație și rară înzestrare, la cote estetice și mai înalte.

VICTOR RUSU

Un roman al imigrației românești: **Înainte de timpul zero**

Elena Săvulescu Voudouri (n. 1942), prozatoare, eseistă, poetă, traducătoare din literatura olandeză este un nume relativ cunoscut cititorilor români datorită unei activități literare bogate, între care romanul *Dati-mi un alt glob* (1992, Editura Ion Creangă), premiat de Uniunea Scriitorilor a cărei membră este. Din 1985 scriitoarea trăiește în Olanda și Grecia. lucrând în ultimii douăzeci de ani în domeniul sociologiei la diferite centre specializate în cercetarea psihologiei imigrației din Estul Europei. Este președinta Societății Culturale „*Balkanica Contemporană*” din Atena și regizoare a Studioului de Teatru Profesionist din diaspora.

Romanul *Înainte de timpul zero* (Ed. Tracus Arte, București, 2022) s-a născut din aceste circumstanțe de viață, reflectând avatarurile existențiale ale celor care s-au transplatat dincolo de Cortina de Fier. Avem de-a face cu o carte scrisă la cald deoarece reflectă nu doar problemele imigrației românești anterioare lui 1990, ci implicit, și aceasta se simte, frământările personale ale scriitoarei, ea însăși parte a fenomenului. Este înainte de toate o carte incitantă, care îl implică pe fiecare intelectual deșărat în ceea ce se poate numi drama *idealului contrazis*, ca să cităm un concept al Dariai, unul dintre personajele romanului, autoarea unei vaste cercetări asupra elitelor spirituale desprinse din sânul nației românești. Studiul Dariai vizează *Highly skilled intellectuals (Intelectuali de înaltă clasă)* scăpați din lagărul comunist înainte de 1990. Daria pune în centrul dezvoltării unei societăți efortul acestor elite compuse din indivizi de excepție, care luptă pentru excelență în profesie. Ea definește clar categoria ei de interes: „*Acel strat rezistent la manipulari ... fără de care lumea n-ar fi mers înainte. Oameni care nu pot fi cu nimic cumpărați. Oameni care acceptă ab initio că se poate trăi și cu mai puțin, dar conduși de vocație*”. (p. 97). Or, noi învășasem la orele de marxism că masele făuresc istoria, nu personalitățile. În realitate, fără a diminua câtuși de puțin rolul maselor, trebuie să recunoaștem că fără ideile directe multumile nu pot înfăptui

nimic doar cu brațele lor harnice. Le trebuie o lumină, un duh călăuzitor pe un drum al necunoscutului. Și orice creație constă dintr-o luptă cu o mare de enigme ce se cer descifrate.

Viziunea Dariai are tangențe cu definiția camilpetresciană a intelectualului. Pentru Daria ca și pentru Camil Petrescu intelectual nu este cel care are o diplomă, ci acela care este bătut de neliniștea cunoașterii. Intelectualul autentic nu este un simplu funcționar. Marina, un personaj predestinat la chinul lăuntric, descrie starea insului obsedat de creație, indiferent de domeniu: „*Nu își poate nimeni închipui cum te roade această angoasă instalată în tine la naștere. Pe care probabil doar moartea o poate neutraliza*”. (p. 136).

Daria este *personajul martor* prin chiar îndeletnicirea ei de cercetătoare a imigrației, în sfera căreia intră și Marina, și Robert și Sofia, părinții ei, ingineri constructori și doctorul de la Constanța, și mulți alții de pe cinci continente, intervievați pentru studiul menționat. Romanul se compune din combinarea investigațiilor asupra imigrației cu narațiunea Dariai, confesiunile Marinei, ale părinților ei, intervențiile episodice ale grecilor din Utrecht ca Afroditi și Manolis, Irini, administratoarea de la un club și ale altor prezențe efemere precum atletul Ovidiu, grecul Takis, venit la Atena din Sulina etc. Reflectoarele stau însă fixate pe aventura existențială a Dariai, a Marinei și a lui Hans, deoarece ei întruchipează lupta încordată pentru excelență. toți trei fiind căutători ai sensului profund al vieții omenești. Cu excepția lui Hans, originar din Olanda, celelalte

personaje au aproape toate antecedente românești. Hans este luat ca un punct de referință pentru biografiile celorlalte personaje.

Obsesia *excelenței* în acest roman are un sens polemic, orientat atât împotriva mediocrității care se instalase în societățile comuniste, cât și împotriva dictaturii banului din societățile capitaliste. Daria mărturisește că a plecat fără regrete din România din cauza faptului că „*de la bază la vârf se întindea o mare de mediocritate și de corupție*.” (p. 54). Rămânând în România s-ar fi simțit „*omul unui ideal contrazis*” (Ibidem). Adică între ceea ce considera ea că este cu adevărat esențial pentru o viață de om și ceea ce se petrecea în realitate în politica partidului se căscase o prăpastie. Culmea este însă că drama *idealului contrazis* Daria o descoperă și la Hans, care ori de câte ori suferă eșecuri într-un demers al său părăsește locul pentru altundeva, altceva. De altfel, una dintre constatările Dariai în urma cercetărilor sale aproape ne dezarmează prin cruzimea adevărului: „*În mai multe interviuri mi s-a explicat că sentimentul cu care trăiesc respondenții români este acela de a fi părăsit un sistem politic falit moral și de a fi optat pentru un altul, moral la fel de falit. Ne aflăm deci în fața unui grup social care în marea lui majoritate își mai face puține iluzii*”. (p. 167, subl. ns.).

Unii respondenți se declară integrați în societatea țării de adopție, precizând că păstrează rezidui de etos românesc „*care fac din mine un țăran de la Dunăre*.”, se confesează unul dintre ei. (p. 165). Daria ține să menționeze acest aspect, deoarece s-a constatat în unele țări europene o tendință de a amputa din structura intelectualului român componentele estice și balcanice ale „*identității lui complexe și ambigue*”. (p. 158). Daria se referă la etosul românesc complex în care s-au topit elemente estice, influențe vestice, central europene (acea Mittel Europa atât de bine surprinsă de Radu Ciobanu în eseistica sa), plus balcanice, plus aspecte slave. Și apropo de acele infimezimale slave din ființa noastră, romanciera scrie o pagină minunată despre cântecul *Katiușa* și reverberațiile afective din sufletul Dariai, care a trăit la Moscova clipe sublime, după →

SILVIA URDEA

care a simțit că ar fi putut muri fără păreri de rău. Capitolul s-ar fi putut intitula *despre abisul suflet slav*.

Studiul Dariei dă glas deziluziilor românilor de înaltă clasă strămutați în Occident cu mari speranțe de autorealizare. Unul ca Robert consideră că o vină este a imigranților care și-au făcut propria imagine despre Vest, fără o documentare prealabilă. Un respondent întrebat dacă regretă imigrarea răspunde : „*Nu regret, dar n-aș mai face-o.*” (p. 148) și mai departe trage astfel linia de demarcație dintre o lume și alta: „*Am înțeles că aici poți să deschizi oricând gura, oricum nu te aude nimeni*”, „*Acolo nu eram liberi, dar însemnam ceva. Aici suntem liberi, dar nu însemnăm nimic*”. (p. 148). De unde se naște sentimentul de însingurare. Astfel că Daria îi comunică lui Hans „*mă tem să nu fie o carte a singurătății. Mulți dintre cei pe care-i întâlnesc îmi dau acest sentiment.*” (p. 98). Este clar exprimată aici drama ruperii de rădăcinile de acasă, unde era luată în seamă identitatea individului, precum și suferința cauzată de anonimizare în lumea capitalului, care lucrează cu numere în loc de ființe omenești. Ceea ce unește însă ambele sisteme, atât cel revolucționar comunist, cât și cel capitalist este reacția virulentă împotriva personalităților care contestă establishment-ul.

Deși Daria este atotcunoscătoarea, personajul care conferă profunzime cărții este balerina Marina, adusă la vârsta de patru ani de serviciul TAROM părinților, care defectaseră în Grecia. Autoarea recunoaște că, datorită educației serioase oferită gratuit în România, inginerii constructori Robert și Sofia, cu ceva rădăcini elene putuseră să se angajeze în posturi foarte bine remunerate deoarece știau carte. Ajung să aibă un trai opulent, mulțumiți de reușita lor, dar cu reziduuri de nostalgie după ceea ce definește farmecul vieții pe meleagurile mioritice. Ei reprezintă generația vârstnică, adeptă a unei viziuni pragmatice despre viață și profesie. Fiica lor Marina de o frumusețe aparte, cu un talent înnăscut de dansatoare este chinuită de obsesia perfecțiunii pe care o caută în lumea mare. La un centru cultural grecesc în Utrecht Marina, prezentă în festival, impresionează pe spectatori, inclusiv pe Hans care vede în dansul ei „*magic*”. Doctorul din Constanța

stabilit demult peste hotare o evocă pe Marina ca pe o „*splendoare de om*”, care a interpretat un dans inubliabil. (p. 194). Portretul Marinei se compune mai mult din impresiile celor care o admiră. După un interludiu petrecut la New York la *Dance Theater* din Harlem balerina, care practica dansul modern, este fascinată de mediul dezinhibat și libertatea americană. America fiind *the melting pot* nu mai persista confruntarea Est-Vest. Întoarsă pe continentul european luptă să se afirme, dar i se pun multe piedici deoarece, se spune în carte, că grecii acceptă fără probleme mediocritatea străinilor, dar sunt ostili alogenilor care aspiră spre vârf. Cam asta s-a petrecut cu Marina, a cărei traiectorie s-a frânt datorită unor experiențe mediocre la clubul doamnelor supraponderale și altele asemenea. Ea își riscă viața în spectacole susținute pe schelele de pe un șantier de construcții care o rasplătesc la superlativ.

Prin Marina romanciera introduce tema morții, acel *timp zero* după care totul este tăcere. Hans, *resoneur-ul* cărții, observă că „*Nimic nu se poate crea ... dacă nu privești totul din perspectiva morții, singura certitudine care ne valorifică viața*”. (p. 45). Cu mult înainte de teribilul deznodământ, văzând-o cu un șal lung Daria o aseamănă pe Marina cu Isadora Duncan, având presentimentul unei tragedii. Fără acces la trupe faimoase de dans, unde nu este admisă din motive mai mult sau mai puțin superficiale, Marina își pierde încrederea în steaua ei. Când participă

Muzeul Pietrei, Sângeru

la spectacolele de pe schele din cauza temerii de cădere primește de la regizorul mescalină, un drog care o face să se simtă bine. Tânjește din ce în ce mai mult după clipele de extaz din spectacolul abandonat după plecarea regizorului și începe să compenseze lipsa lor prin prizarea drogurilor, care o împing spre stări paroxistice. Într-o criză de maximă depresie se aruncă pe caldarâm de la etajul al cincilea, din apartamentul ei. Disperarea tatălui ei, Robert, care are premoniția tragediei, este prinsă pe viu într-un pasaj memorabil. În momentul în care tatăl îi descoperă trupul pe caldarâm auzit un geamăt, ca o răsufletare. Iată descrierea scenei: „*Cine e ... cine e ... geamătul acela nu se mai auzea. Dar el îl avea în urechi. Acolo se repeta la infinit, sfâșietor, ca un ultim strigăt de ajutor, o ultimă nevoie de comunicare. O spirală care se frânge. Care se rupe, nu în exterior, ci în interiorul necunoscut al ființei umane. Lanțul genetic care cedează*”. (p. 201). Marina e transportată la spital și conectată la aparate fără nici o speranță. Romanul începe cu scena devastatoare a părinților care, în cele din urmă, flancați de prietenii din diaspora, vin la spital pentru a subscrie la deconectarea fiicei lor de la aparate, orice nădejde de revenire la viață fiind deșartă. Așa se termină destinul de excepție al Marinei, cea al cărei dans părea „*mai mult o fugă, un zbor al unei păsări albe de mare*”. (p. 53).

Un alt destin captivant din acest roman este cel al Dariei despre care am amintit deja că este personajul liant al tuturor biografiilor, al celor expuse detaliat, precum și al masei de respondenți chestionați. Ea reprezintă conștiința de sine a adulților din imigrație. Ei i se potrivește zicerea lui Camil Petrescu: „*câtă luciditate - atâta dramă*”. Originară din Transilvania, copilărintă imediat după război, ea este fiica tatălui ei, doctorul de țară care s-a ridicat din sânul sărăcimii. Nu averea, nici fama nu contează pentru a deveni un membru al elitei unui popor, ci activitatea ta exemplară. În acest sens tatăl Dariei este un elitist care, imediat după război, duminică de duminică se ducea pe coclauri într-o zonă muntoasă ca să eradiceze sifilisul. Morala lui foarte sănătoasă este și a Dariei: „*Fiecare om e obligat să facă musai ceva, nu numai pentru sine, dar și pentru cei printre care trăiește*”. (p. 87).

Tatăl meu, Iosif

În a doua jumătate a anilor 70, un grup de tineri – cunoscuți azi drept „Grup Canal 77” – s-au opus regimului ceaușist, pe care îl acuzau de nerespectarea drepturilor omului. Inspirați de Paul Goma, aceștia îi vor trimite o scrisoare lui Nicolae Ceaușescu, vor organiza diverse forme și formule de protest care vor culmina cu arestarea lor și trimiterea la Canal, respectiv șantierul Canalului Dunăre-Marea Neagră. După o serie de peripeții, și intervenția în extremis a președintelui american de la acea vreme Jimmy Carter, au fost lăsați să plece în străinătate. Acești tineri erau: Radu Negrescu-Suțu, Raymond Păunescu, Nicolae Windisch, Ion Marinescu și Iosif Dan Niță, tatăl meu.

Eu și sora mea geamănă ne-am născut în 1975, rod al unei relații scurte (îmi e greu să o numesc aventură, fiindcă nu acesta e cuvântul care ar acoperi tot adevărul) între părinții noștri, ambii recepționeri la Hotelul Parc din București. Abia

în timp am aflat că tatăl meu era și la acel moment (și va rămâne până la moartea sa, în 1994) un bărbat căsătorit. Mai multe detalii se găsesc la un simplu search pe google. În timpul protestelor și arestării tatălui meu dar și după plecarea lui definitivă din țară, mama a fost hăituită de Securitate și a suportat

consecințele „înhăitării” cu un dușman al regimului. Iar noi, copiii, am purtat până în decembrie 1989 stigmatul progeneriturilor unui fugar.

Nu mi-am cunoscut tatăl. Toată copilăria am fost stăpânită de două sentimente: ura față de Ceaușescu și dorul de tatăl meu despre care știam de la mama că era un erou. Și, în plus, își împlinise visul - trăia în patria libertății: SUA. Tatăl meu, Iosif este povestea acestei dureroase dualități: ura față de Tatăl Națiunii și dorul de tatăl meu pe care Marele Părinte mi l-a răpit. Am ales formula epistolară pentru că obișnuiam să fac asta: până la 14 ani am vorbit cu tata îngând și m-am rugat Tatălui Nostru al tuturor să mi-l aducă acasă. Ceea ce nu s-a întâmplat. Poate nu am meritat.

Această carte este în egală măsură povestea unei neîmpliniri, radiografia unui regim crud, opresiv și nemilos mai ales cu cei inocenți dar și o pledoarie pentru neuitare și pentru dragoste, cea care vindecă, cea care întreține speranța, cea care topește cortine de fier.

RĂZVANA NIȚĂ-LUPU

Înainte de timpul zero

→Daria este purtătoarea mesajului cărții și anume că sistemul occidental nu a adus acelor *highly skilled intellectuals* din imigrația românească o deplină realizare a potențialului lor profesional. Bine și rău există în ambele sisteme, doar că arată altfel. Un respondent al Dariei conchide că a schimbat dictatura comunistă cu dictatura consumistă. Viețuirea în capitalism o vindecă pe Daria de utopia creării unei lumi mai bune. Obsesia capitalistă este banul, în nici un caz omul cu problemele lui. Concluzia Dariei este pesimistă sau doar realistă: „*In comunism credea că poate face lumea mai bună. Acum știu că nu există nici o cale pentru așa ceva*”. (p. 149). Poate și pentru că imigrația română a descoperit Occidentul în faza lui de declin globalist când *woke-ismul* se căznește să domine lumea, care, la rândul ei, se detașează din ce în ce mai mult de bizareriile gândirii vestice și americane.

Întruchiparea eșecului acestui ideal o simbolizează Hans, olandezul ales în carte ca model pentru ceilalți prin dăruirea totală față de profesie. El, medicul psihiatru colindă lumea din

România până în Afganistan pentru a-i ajuta pe oameni în cadrul acelei divizii speciale a *medicilor fără frontieră*. Cele două femei împătimită într-un ideal îl caută pe Hans ori de câte ori se simt în impas, derutate, angoasate. Dar Hans este de negăsit deoarece pare absorbit de propria-i experiență. Semnificativă este încercarea disperată a Marinei de a-l contacta pe Hans în al doispnezecelea ceas al crizei ei existențiale fără a da de el. Hans se dovedește a fi cel mai inutil model uman, absurd în final când, după consumarea morții Marinei, el vine cu marea descoperire că sensul profund al vieții omenești rămâne totuși purul ideal domestic: o familie, o casă frumoasă și odrasle în jurul tău. Cam același lucru ne-a spus Voltaire în nuvela sa *Candide*, îndemnându-ne să ne cultivăm propria grădină. În ciuda încărcăturii simbolice atribuite lui Hans, el este un personaj cam fantomatic, cam lipsit de viață și de aceea puțin convingător, spre deosebire de celelalte personaje chiar și episodice ca Afroditi sau Irini care par mult mai viabile.

Despre poporul român autoarea nu are opinii prea măgulitoare. Îl acuză că s-a lăsat dus de valurile istoriei, a

fost prea flexibil, luând întotdeauna forma vasului în care istoria l-a turnat. Cred că această opinie nu ține cont de numeroasele cazuri în care cu prețul vieții lor românii s-au opus istoriei injuste. În privința celei de-a doua opinii exprimate de tatăl Dariei, cu regret trebuie să spun că, cel puțin în zilele noastre, este total adevărată: „*Patrioții sunt oameni indezirabili, fiindcă țara asta, de când e ea și atâta timp cât va exista, a vrut, vrea și se va strădui să se vândă. .... S-au vândut când unuia, când altuia - și încă la modul cel mai păgubos*.” (p. 119). Este dificil de contrazis această tristă, mordantă constatare.

Romanul *Înainte de timpul zero* indeamnă la reflecție și autoexaminare în relație cu fenomenul imigraționist și țara de baștină. Sunt multe întrebări răscolitoare la care ești chemat să răspunzi în fața propriei tale conștiințe.

Nu este o carte comodă, deoarece dezbate prin traiectoria personajelor temele stringente ale momentului actual și nu numai. Scriitoarea are privilegiul de a fi cunoscut ambele lumi, comunistă și capitalistă, ceea ce îi conferă autoritate în demersul ei investigativ.

PROZA LUI VALERIU BARBU ȘI ÎNTOARCEREA DIN URMA

Cunoscut ca un mare poet al diasporei și fondator al *Cenaclului de la Roma*, Valeriu Dg. Barbu debutează în proză, cu acest roman, *Bă, țărane* (1), un prim pas dintr-o trilogie, așa cum mărturisea el însuși, deunăzi, la Tg. Lăpuș. Cu alte cuvinte, poetul Barbu se înscrie în literatura română douămiistă și ca un abil prozator, atât pentru stilul atipic, cât și pentru hermeneutica textului.

Deși structurat în 9 capitole inegale, romanul reunește într-un tot unitar, trei discursuri narative distincte (al jurnalistului, al lui Virgiliu Banu și al autorului) care, abordând tehnica contrapunctului, au în centrul atenției aceeași temă, același subiect și același protagonist: Virgiliu Banu, românul bântuit de chemarea pământului natal.

Întreaga acțiune a romanului pornește de la „un caiet negru găsit lângă un coș de gunoi” (p. 5). Fericitul este un jurnalist care, mergând de la Roma spre Milano, în avion găsește răgazul de a răsfoi paginile caietului și de a constata că în el este vorba despre povestea unui emigrant român care, muncind în mai multe orașe din Europa și devenind „un alergător de cursă lungă” (p. 6), își scrisese „jurnalul de bord pe caiete scumpe, de la Claire Fontaine, cu coperti negre, folosind un elegant stilou Watermann, cu cerneală humărie sau, când era trist, doar cu un ciot de creion” (p. 6). Impresionat de conținutul deosebit atractiv al caietului, jurnalistul se decide să se întoarcă și el în România, pe urmele lui Virgiliu.

Următoarele capitole sunt și mai provocatoare, jurnalistul preferând să inereze în scrierea lui, pasaje preluate direct din *caietul negru*. Perspectiva subiectivă trimite de această dată, la un spor de autenticitate. Abia acum cititorul face cunoștință cu adevărata intrigă a romanului: plimbându-se într-o dimineață prin locurile cunoscute din Roma, Virgiliu observă că cu el se petrece ceva neobișnuit: „O vrăbiuță mă urmărise încă de când am coborât din autocarul de linie” (p. 8). Atunci gândul îi fuge la „pădurea copilăriei”. Mai apoi, el are senzația că „toate buzunarele mele păreau pline cu păsări!”, ceea ce denotă că deja era obsedat de existența acelei vrăbiuțe. Urmărind pasărea două luni de zile și, mai apoi, presărând firimituri prin Piața San Marco, ca s-o reîntânească, o aude adresându-i-se cu „Bă, țărane!”, precum animalele miraculoase din basme, care, ajutate la ananghie, de om, îi erau în viață, de un real folos.

Astfel Virgiliu află că năzdrăvana vrăbie nu este alta decât „stră-stră-nepoata vrăbiei în care ai refuzat să trași cu praștia. Și pentru ca să nu rădă băieții de tine, ai tras intenționat aiurea. Stră-stră-bunica mea te-a ajutat apoi cum nu îți poți imagina, până și-a dat viața pentru tine”. Funcționând ca un veritabil alter-ego, vrăbiuța așază lucrurile la locul lor, insistând pe importanța titlului de țărăn, care „a fost mare cinste pe întreg Pământul” și că „este cel mai mare titlu dat și iubit de Dumnezeu” (pp. 12-13) Dialogul peste fire cu pasărea, va avea mari repercusiuni asupra întregii vieți a lui Virgiliu. După ce îl convinge să se uite în propria inimă, Virgiliu este convins că pasărea aceasta îl înnebunește de-a dreptul, și decide să se prezinte la un consult medical. Stând o lună în concediu medical, șefii îi cer să-și dea demisia și bietul om, în cele ce urmează, nici nu va mai întâlni vrăbiuța și nici loc de muncă nu va mai avea.

Odată cu capitoul *În miezul umbrelor*, jurnalistul schimbă din nou perspectiva narativă, evocând pas cu pas, drumeția lui în România. În minte repetă un pasaj de o profunzime lirică rar întâlnită, găsit în *caietul negru*, căruia nu-i rezistă: „Oile se preling lacrimi frumoase pe obrazul câmpiei. Dinspre stână se aude un cântec, nu-i baladă, nici doină, nu-i fluier, ci suspină a jale dealul desfrunzit. – Hei, femeie, hai, vino să-ți arăt că până și ploaia încărunește!” (p. 18). Este supremul îndemn la cea mai adâncă trăire a dorului de patrie, care deschide o nouă cale de acces în acțiunea romanului. Jurnalistul povestește despre tentația lui Virgiliu, la sfatul medicului și „cum îi șoptise lui o păsărică!”, de a pleca de la Roma și de a ajunge degrabă în locurile dragi din România. Aici constată că satul lui natal e pustiu, cu casele și ogrăzile aflate în paragină, și se decide să ia calea codrilor, viețuind în natură: „Nu vorbea acum doar cu păsările sau cu arborii, ci până și cu pietrele” (p. 20), pe care „le plimba prin tot ținutul” și le așeza „într-o ordine nouă, neînțeleasă” (p. 22) sau le purta „ca într-un dans ritualic, inițiativ” (p. 23). Traiul în „pădurea copilăriei” îl schimbă total, aspectul lui căpătând „pe zi ce trece aură de patriarh. Îi crescuseră părul, mustața, perciunii și barba într-o dezordine frumoasă” (p. 23). După ce se retrag tăietorii de lemne, el iese din ascunzătoare și „mângâie rănile copacilor tăiați” (p. 25). Este supranumit *Virgiliu Nebunul* și cel care-l depistează este un băiat tot cu numele de Virgiliu Acestuia îi mărturisește: „Aici este acasă al meu” și-i recomandă să nu strângă prea tare nuielele, „să nu le doa-

ră” (p. 27). În curând ceilalți copii din sat așa îl vor ști pe copilandru, drept „Nebunu’ ăla a lu’ Smaranda”. Viața tihnită și plină de sens, petrecută în sânul naturii, îl determină pe Virgiliu, să le plângă de milă sufletelor care „trăiesc și acum la oraș sau pentru cele de la sate care nu-și iubesc satul” (p. 32). Acum pătrunde adânc în sufletul său, îndemnul vrăbiuței din parcul San Marco: „Să te uiți în inima ta!”, deoarece tot acum va înțelege pulsul și rostul naturii. Pe de altă parte îl cuprindea „o jale groasă” pentru faptul că și în celelalte sate „oamenii se răreau” și „luau calea srăinătății” (p. 33). Într-un dialog imaginar cu Dumnezeu, Virgiliu îl întreabă: „Doamne! Pustiirea asta este voia Ta?”. Așa simte Virgiliu că „se dezghiocase taina țărâniei neamului său”, deoarece El „hărăzi să fie după sufletul omului! Iar dacă își pierdea sufletul, să i se piardă și vatra odată cu el!” (p. 34). Doar și „țara asta, ca de altfel orice țară, a avut soarta pe măsura inimii o oamenilor săi” (p. 35). Acestea sunt, poate, cele mai profunde aserțiuni, eterne adevăruri-alarmă (a se observa ponderea propozițiilor exclamative de mare valoare, inedite îndemnuri pentru românul care, orbit de mirajul civilizator al Occidentului, *nu mai crede* de ceva vreme în sufletul neamului său, ceea ce s-ar putea numi lipsa sentimentului *patriotic*), pe care le vehiculează în suflet Virgiliu. Iată acel *quod erat demonstrandum* la care trebuia să trimită acumularea înțelepciunii, ca o a doua naștere, în spirit, în liniște, în singurătate și în tăcere, cât mai aproape de *duhul pământului*. Însemnările jurnalistului continuă în același capitol, fie cu extinderea informațiilor despre satul →

NICOLAE SUCIU

lui Virgiliu, fie cu citate din *caietul negru*, într-o surprinzătoare combinație de perspective, fie obiective, reprezentând stilul jurnalistului care stă în gazdă la Mama Lina, fie subiective, proprii mărturisirilor făcute cu atâta sete ale lui Virgiliu. Atenă la poveștile despre lumea de demult a satului, jurnalistul apreciază cu bun gust, crâmpie de tradiții și obiceiuri din lumea de odinioară a satului, pline de tâlc, cum bunăoară, la horă, când începea câte o bătaie între feciori, fetele „interveneau și ele, dând fără milă în stânga și-n dreapta, întregind ciomăgeala și eliberarea sângelui înfierbântat de băutura ori de iubiri tânjite și nesfârșite” (p. 42). Stând de vorbă cu sătenii, Jurnalistul află că părinții lui Virgiliu „au fost oameni cu frica de Dumnezeu - Anicuța și mai apoi, Maria Banu” (p. 43) și reia lectura la *caietul negru*, aflând totodată lucruri noi atât despre Anicuța, cât și despre lemnarul Costache cu nevasta lui, Casandra, specializată în plămădit sobe. Mare parte din paginile capitolului *Mama Lină* sunt dedicate evocării vieții liniștite, de familie, a lemnarului Costache, până într-o zi când acesta decide, împreună cu Casandra, să înfieze o fată, pe nume Anicuța care, ajungând la vârsta cheie, face plozi și pleacă de acasă, cel de-al treilea copil al ei fiind chiar Virgiliu.

În *Se înfiripă speranța*, se schimbă din nou perspectiva narativă, de bun augur fiind de această dată, stilul obiectiv, omnicient. Virgiliu Nebunul se hotărăște, cu banii adunați în străinătate, să refacă satul pustiit. Deși preotul satului, venit să-i facă lui Virgiliu o binecuvântare, îl avertizează, recomandându-i să-și vadă de pământurile lui, nu de ale celorlalți, ca să nu dea de bucluc, Virgiliu se implică tot mai mult în reconstrucția satului, intrând în conflict cu sătenii care, acum, când totul este pus la punct, își vor vrea drepturile asupra averilor pe care cândva le părăsiseră. Jurnalistul, alias Valeriu Dg. Barbu, surprinde foarte bine gândirea gloatei care, precum în *Izgonirea lui Prometeu* a lui Alexandru Philippide, începe să-l huiduie pe cel care-i arătase calea spre lumină. Unii îl vor primar pe Virgiliu, alții îl amenință cu bătaia și, în sfârșit, alții îi reproșează de ce nu dotase casele și cu geamuri termopane. Virgiliu însă, își păstrează calmul și demonstrează mulțumii că nu dorește nimic, nicio despăgubire, și pleacă, deoarece „nemurirea se reîntorcea în satul care nu mai părea chiar atât de părăsit” (p. 97).

Pe-ncetul, satul capătă aripi: „Băncuțe de lemn, ici-colo pe la porți, troițe la intersecțiile ulițelor, iar cimitirul satului cu-rând își recăpătase demnitatea avută

cândva” (p. 107). Înainte de a pleca, Virgiliu le adresează câteva cuvinte memorabile: „Acum, lăsați-mă să plec, mai am de îndeplinit câteva treburi, bucurați-vă de regăsirea pământului și a casei părintești! Am credința că odată cu ele vă regăsiți și copilăria, iertați-mă și nu mă băgați prea tare în seamă!” (p. 112).

Cum se poate lesne observa, direct proporțional cu „curajul descotorosirii de mofturile civilizației” al lui Virgiliu, în momentul plecării, crește și curajul jurnalistului. Ambii devin imuni la provocările marelui oraș. Plecând spre satul Nebunului, jurnalistul își amintește de o poezie descoperită în *caietul negru*. „Doamne/ ai frânt adevărul precum pâinea/ și ai împrăștiat-o țărâni...” (p. 105). Mai apoi, când „toate în jurul lui păreau că-i sunt supuse”, jurnalistul pleacă în Dobrogea, la o mânăstire unde se va retrage într-o chilie.

Ultimul capitol al romanului aparține discursului auctorial, funcționând ca un fel de epilog. Aici, cititorul poate afla, ca altădată, în finalul nuvelei *Popa Tânda* a lui Ion Slavici, că în satul lui Virgiliu se întâmplaseră minuni: se deschisese o librărie, biserica se renovase, dar în loc să fie construită în formă de corabie, era zidită în formă de căuș, semnificând căușul palmei lui Dumnezeu, singurul care va mai putea salva omenirea. Un copil reîntors cu familia din Germania, Ditrich, găsește într-o scorbură din pădure, o legătură de caiete. Tatăl lui Ditrich, devenit vindecătorul satului, își ia din aceste caiete, „îmboldul iar restul: știința, înțelepciunea, răbdarea și sânguința îi sosiră prin revelație” (p. 118). Stilul indirect liber adaugă din nou, alte și alte detalii ale filozofiei de viață Vigiliu, printre care, la loc de cinste este și: „Sinele se întregește reînviind așa cum a fost” (p. 50); „Pământul acesta, aici, pe zi ce trece părea a fi căzut din cer” (p. 119)

Muzeul pietrei, Sângeru

Împăcat cu sine, Virgiliu se reîntoarce la Roma, ca să caute pasărea care cândva, îi vorbise așa de frumos, dar dorul de ea, îl mânănește. Ajuns în Piața San Marco, obosit, se așază pe una dintre bănci, iar în somn, are o viziune despre satul copilăriei și despre duhul reînvierii neamului românesc. „Dumnezeu retrocedase Edenul unor cetățeni oarecare” și tot în vis aude o voce „Bă, țărane!”. În ultima secvență, cadavrul îi e descoperit de carabinieri. Unul dintre ei, profund marcat, își dă cu părerea: „Pare mai degrabă un sacerdot” (p. 121). În sfârșit, romanul se încheie cum nu se poate mai impresionant, făcându-se conexiunea dintre straietele de odinioară ale dacilor și îmbrăcăminte tradițională a celor din satul reînviat: „Pe partea cealaltă a părculețului, la nord, o siluetă o luase în direcția spre impunătoarea și misterioasa Columnă lui Traian. Pe coloană păreau încrustate chipurile sătenilor de astăzi din satul Nebunului”(121).

În ansamblul său, textul romanului, deși aparent unul simplu, e încărcat de motive cu semnificații multiple. Înțeles ca o alegorie a drumului spre abisul suferinței, jurnalul din *caietul negru* debutează cu un *misse en abyme*, creat de intervenția unui banal factor supranatural: întâlnirea ca în basme, cu vrăbiuța miraculoasă. Așadar, să înțelegem că apariția vrăbiuței vorbitoare are rolul doar să îl trezească pe Virgiliu Banu din banalul cotidian, propriu stresantei vieți urbane. Mai apoi, să înțelegem că semnalul peste fire, al vrăbiuței, ar fi un bun prilej de autoimunizare spirituală, a omului împovărat de angaralele vieții? Cert este că protagonistul găsește numai acum, rarismul prilej de a se îngriji și de sine, tânjirea spre *pădurea copilăriei* fiind cel mai propice prilej de a ajunge la esențele vieții. Întoarcerea în satul natal îi va alimenta dezamăgirea, acesta fiind părăsit de locuitorii plecați la muncă în străinătate. De aceea, el preferă să se mortifice, găsind sălaş în pădurea care, pentru el, devenise deja o obsesie. Ei bine, segmentul de viață petrecut de el, aici, stând de vorbă cu pietrele, cu arborii și cu toate viețuitoarele pădurii, ar putea echivala cu reclusiunea neofitului într-un cetaceu sau într-o colibă, așa cum se proceda în lumea omului arhaic, descrișă de Mircea Eliade, în scopul „întoarcerii din urmă” (2). Și cred că n-aș merge prea departe dacă aș compara acest trai în liniște și singurătate, cu excursul lui Zamolxe din drama marelui Blaga. Este și viața în sălbăticie, un excurs, o coborâre din punct de vedere fizic, dar mai ales un unic prilej înălțare spirituală. Așa cum, pentru Zamolxe, peștera reprezintă →

un spațiu al inițierii, tot așa pădurea are puterea de a-l fortifica pe Virgiliu suflătește, schimbându-i radical viața. În acest răstimp, el decide cum să procedeze cu satul părăsit, devenit o epavă, luând hotărârea să-l reconstruiască. Dacă Zamolxe avea să le aducă dacilor, după ieșirea din peșteră, o nouă religie, Virgiliu avea să le lase sătenilor, la ieșirea din pădure, drept moștenire, o nouă mentalitate. Cu riscul de a nu fi înțeles. Cu riscul de a fi respins de săteni și de a se retrage pentru totdeauna din locul unde-și cheltuisese tot ce ce avea mai bun.

Pornind pe urmele lui Virgiliu, Jurnalistul, ca un Dante postmodern, ca și cum ar fi condus de poetul Virgiliu în *Infern*, încearcă și el, o revenire la matca suflătească a românului. O revenire la o înțelegere mai atentă a lumii satului și a menirii omului pe pământ. Pentru el, satul de altădată înseamnă, printre altele, nu numai o întâlnire cu Virgiliu Nebunul, ci și cu propria sa copilărie.

Romanul prezintă mare interes și pentru structura sa atipică. Capitoarele, asimetrice cum sunt, atât ca lungime, cât și ca interferență a planurilor și a perspectivelor narative – umăresc concomitent, prin tehnica contrapunctului, două destine marcate de alienare și două priviri în oglindă: Jurnalistul și Virgiliu Banu; Virgiliu Nebunul și Virgiliu al Smărăndiței.

Captivant prin mesajul patriotic de mare actualitate, discursul narativ, aparținând *caietului negru*, amintește nu numai de dramaturgia de tinerețe a lui Lucian Blaga, dar și de poezia postumă a acestuia: viziunea vieții din perspectiva eternității, conștientizarea sacrificiului, întoarcerea la matrice, mănănat de stridentă discrepantă oraș-sat, dobândirea unui auz special sau „străauz” cum îl numește Harold Bloom (3), sentimentul profundului și nu în ultimul rând stilul metaforic.

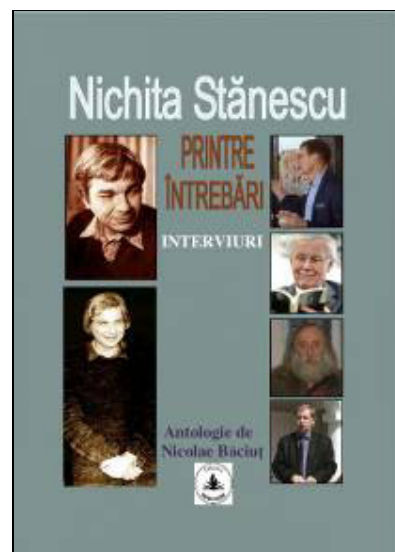
În concluzie, *Bă, țărane*, este o carte atât de densă, încât, în cele 121 de pagini, poate comunica atâtea mesaje de aur, adresate inimii românului de pretutindeni, cât alte 10 cărți la un loc. Pe cât de densă și pretențioasă, pe atât de accesibilă oricui. O carte a „întoarcerii din urmă” a neofitului înstrăinat, pentru a se putea reintegra pe orbita spirituală a neamului său.

BIBLIOGRAFIE:

1. VALERIU DG. BARBU - *Bă, țărane!* – ed. Minela, 2023
2. MIRCEA ELIADE - *Aspecte ale mitului* - ed. Univers, 1978, pp. 75-80
3. HAROLD BLOOM - *The Art of Reading Poetry* - HarperCollins Publishers, New York, 2004.

NICHITA STĂNESCU MODELUL ÎNTĂLNIRII CU POETUL

Pentru diferitele texte care ne trec prin mână ne-am format în timp propria măsură critică, de la care, odată cu experiența, încercăm să nu ne mai abatem, chiar dacă prea reclamata consecvență ar putea să aducă a dogmatism. Și totuși, trebuie să mărturisesc încă de la început că de data asta nu pot fi chiar obiectiv nici față de cartea prezentată, *Nichita Stănescu. Printre întrebări**, nici față de autorul ei, *Nicolae Băciuș*. Pentru simplul motiv că eu însumi fac parte dintr-o generație „nichitastănesciană”, care a crescut și s-a format estetic prin modelul marelui poet. De asemenea, pentru că numele autorului mi-a rezonat plăcut în memorie, amintindu-mi de anii studenției, atunci când ne-am cunoscut. Îi știam încă din vremea aceea pasiunea arzătoare pentru poezie în general și pentru Nichita în special; de aceea, primind volumul, n-am mai putut avea răbdare: l-am răsfoit în pripă, ca să mă bucur de rândurile scrise, dar și de ilustrație, de așezarea în pagină, de cuprins, așa cum face de obicei un cunoscător al literelor, un scriitor, un jurnalist, din categoria cărora ne străduiam noi încă de pe atunci să facem parte. Și am rămas încântat, deși noua apariție editorială a lui Nicolae Băciuș nu putea să mă mai mire. Am regăsit aici consistenta sa contribuție la evocarea unei personalități poetice tulburătoare, căreia îi sunt revelate și laturile mai puțin cunoscute, concentrate într-o „antologie” de interviuri (cum o subintitulează autorul), dar și de schițe biografice, micromemorii, jurnale, mărturisiri, dialoguri spontane (înregistrate), analize, anchete literare. O adevărată demonstrație de eclecticism savant, în care fragmentele florilegiului își câștigă multimeritatea coeziune prin evocarea monografică – Nichita Stănescu, personalitate poetică reconstituită cu dragoste și recunoștință. Nu întâmplător, în acest conglomerat ideatic, însuflețit de trăirea poetică și pus în operă de liantul său tematic, chipul Poetului, se operează o selecție și o (re)ordonare (6) a materialelor, pe care, cu devoțiune de discipol, autorul antologiei le-a

adunat de-a lungul întregii sale cariere în slujba nobilei arte a cuvântului. Acest lucru este mărturisit încă de la început, într-un „cuvânt înainte” (*Dialogul continuu*), unde acesta rememorează succint întâlnirile sale „memorabile”(5) cu opera (mai întâi) și cu poetul, circumstanțe care aveau să-i marcheze decisiv existența. Idealul său poetic începea astfel să se formeze, iar poezia îi devenise o lecție de viață. Maestrul său ales i-a oferit-o de la primele cuvinte, cu generozitate, dezvăluindu-i, cum mărturiseste, cu generozitate întregul său elan creator. Cu care discipolul a rămas „într-un continuu dialog”(5). Era și va rămâne o lecție de (con)viețuire poetică pentru toți cei care vor să învețe prin versuri profunzimile limbii române. De aceea, consider că primele pagini ale antologiei sunt o profesiune de credință reiterată în timp („...am încercat mereu să pun câte o mărturie/ piatră pentru templul său.”). În acest context, sunt evocate momentele primei lor cunoștințe și urmările perene ale acesteia, o parte dintre ele constituindu-se într-o „virtuală masă rotundă” (5), un *colloquium* de peste ani, la care vor participa prieteni și cunoscuți ai poetului. Este un spațiu poetic ideal, unde fiecare va putea contribui cu câte ceva readus din memorie la complicata operație de reconstituire a personalității poetului, acțiune pe care ei toți vor fi considerat-o dintotdeauna o datorie de onoare. Dintre aceste mărturii, cele mai multe au apărut mai întâi în revista *Vatra veche*, fondată chiar de Nicolae Băciuș în 2009. →

Conf. dr. CĂTĂLIN ENICĂ

Introducerea este urmată de un prolog cu accente confesive, „*Nichita Stănescu, la purtător*”: „...cât de bun a fost Dumnezeu cu mine când mi l-a scos în cale pe Nichita Stănescu...”(7) sau, altfel spus, cu vorbele Poetului: „*Ce bine că ești, ce mirare că sînt!*” (*Cântec*). Mărturisire prin care Nicolae Băciuț își recunoaște coexistența cu idealul, pe care-l receptează personal – „*Acesta este Nichita al meu...*”(7).

Realizată individual, împărtășirea modelului devine astfel profund subiectivă, însă trăirea sa ca atare este pe deplin recunoscută și asumată. Mai mult, din sentiment, în timp, se dezvoltă o concepție, care se va dezvolta pe două planuri, teoretic și demonstrativ (în prezentul volum și în cele promise, viitoare).

Singurul dialog autentic dintre cei doi se desfășoară acasă la Nichita Stănescu în octombrie 1980, când Băciuț, studentul de la vremea aceea, sosește încărcat cu ditamai reportofonul (din dotarea *Echinoxului* clujean) ca să-i ia un interviu. Așa începe conturarea unui portret dinamic cu un aspect fizic comun și un chip „rostit” uluitor, pe care banda îl înregistrează fidel, în consonanță cu derularea mentală a evenimentului pe care învățăcelul împărtășit din perfecțiune o pune cu generozitate la dispoziția cititorului. Sunt întrebări îndelung cizelate, care primesc răspunsuri spontane; dintre cuvintele aparent obișnuite izbucnesc observații și analize extreme. Interesant se dovedește stilul incisiv al constatărilor, opozițiile tranșante, definirile prin negație. Aproape fiecare răspuns conține o astfel de respingere: dacă nu neagă, Nichita afirmă negația: „*Cuvintele nici într-un caz nu pot îmbătrâni*”; „*Nici nu suntem totuși ceea ce fimem minte căsuntem...*” etc. Din tumultul acesta retoric, generat, din câte am înțeles, în timpul unei continue plimbări prin cameră, se naște magistral o filosofie a existenței poetice, o metamorfoză ireversibilă a prozaicului în artă. Cuvintele devin metacuvinte (și-mi amintesc de excepționalele convorbiri cu Aurelian Titu Dumitrescu din *Antimetafizica*, publicate în foileton). Pe măsură ce interviul se desfășoară, eu, cititorul, constat străduința tânărului jurnalist de a găsi întrebarea cea mai potrivită, la obiect și incitantă în același timp, care să-l „deschidă” pe maestru, să-l căș-

Muzeul pietrei, Sângeru

tige încrederea și bunăvoința. La multe, răspunsul vine totuși sec și tranșant: „*Nu-i adevărat!*”; „*Nu înțeleg întrebarea. Să trecem mai departe!*” Descurajator, nu? Au mai pățit-o și alții! Îmi amintesc spontan de un interviu al lui Liviu Tudor Samuilă, care începuse să-i recite unele dintre cele mai cunoscute versuri, fiind întrebat de Nichita, care l-a întrebat nonșalant cine le-a scris! Așa era Nichita Stănescu, pentru necunoscători, plin de contradicții. Nicolae Băciuț contribuie substanțial la alcătuirea biografiei sale bipolare, terestră și celestă, două trăsături care par antagonice, dar se întrepătrund organic. Din imanența lor se naște o efigie somatico-simbolică, de „înger blond” cu gândire excepțională și revelații abisale: „*Noi l-am respirat pe Eminescu însuși!*”(16)

Dau pagina și mă întâmpină o schiță de portret. Este foarte expresiv și, citind, aflu că e desenul lui Nichita. Îl înfățișează pe musafirul său, Nicolae Băciuț, despre care spune că „seamănă cu Horea”. Mă ridic și caut printre fotografiile mele din studenție. Gălesc două poze în care apare Băciuț: e înalt, spătos, dar subțiratic. Fața alungită pare sculptată pe obrajii supti. O umbră de mustață îl maturizează ușor. Într-una din poze suntem în fața Universității din Iași. În cealaltă, la Casa de Cultură a Studenților (un schimb de experiență *Opinia studențească – Echinox*). Mă uit și în carte: fața i s-a împlinit, dar a rămas energetică. Mustața, ca vrabia, cum se spune în popor. Îl înțeleg foarte bine pe Nichita, cu dedicația lui: „*Al Meu Privit De-Al Său*”(18).

În continuare, asistăm indiscreți, prin intermediul aceluiași reportofon, rămas deschis, la polemica lui Nichita cu Maria Luiza Cristescu pe tema diferenței dintre poet și prozator. Disputa e cu atât mai palpitantă, cu cât ea îi urmează interviului și are aceeași alură de dramă existențială desfășurată în spațiu domestic. Devenit martor,

Nicolae Băciuț înregistrează conștiincios nu numai replicile, ci și antractele, pe care le comentează pentru cititor. Fără să intre în amănunte, observăm că, filosofând, Nichita își dezvoltă ideile și-și fundamentează argumentele pe o retorică foarte complexă, de sorginte estetică, poetică, de teorie și critică literară, retorică, istorică etc. Toate se subordonează unei concepții proprii, surprinzător de coerentă, cu toate că include aprecieri atât de diverse. Și cum Maria Luiza (altminteri o prozatoare valoroasă) nu poate fi convinsă atât de ușor, este purtată ad-hoc prin inefabilele spații ale creației, de la Homer, la Balzac și de la Mateiu Caragiale, la Mozart.

Un alt capitol consistent al antologiei este *jurnalul de călătorie*, care consemnează cele mai importante momente ale drumului către Struga (Iugoslavia), acolo unde Nichita Stănescu a primit *Cununa de Aur* pe 1982, ca recunoaștere internațională a valorii sale (în cadrul Festivalului Serile de la Struga).

Nicolae Băciuț își „foiletează” aici amintirile, din care spicuim și noi: recomandările de la plecarea ale lui Romulus Guga (redactorul-șef al revistei *Vatra* din Târgu-Mureș), ieșirea spontană în stradă pentru un *vox populi* pe tema „Cine este Nichita Stănescu?”, formalitățile pentru obținerea pașaportului (Norocosul, l-a primit, și era înainte de '89!), o serie de cugetări blagiene legate de „mirabila sămânță”, itinerarul, pigmentat, în trecere de prozaismele zilnice ale ansamblului „Șireagul”, împreună cu care a călătorit un timp, etc. Sunt episoade vii, rămase proaspete chiar după atâta vreme, pe care călătorul le inventariază conștiincios, le numerotează și le ordonează atent pentru a obține prin rezovarea acestui *puzzle* o imagine cât mai grăitoare a faptelor și a personajelor. În primul rând, despre sine aflăm că se simte ca „badea Cârțan”, plecat cu merindea tradițională în rucsac, dar și cu hrana sufletului, cărțile lui Nichita, plus câteva numere din *Echinox* și *Vatra*. Drumul, aproape aventuros, prin schimbarea aleatorie a mijloacelor de transport, trece printre altele prin Plevna, Sofia, Skopje (imortalizate și fotografic), pentru a se opri la Struga, pe malul lacului Ohrid. Nu se întâmplă chiar la fel, dar comparația mă →

duce iar cu gândul la peripeții asemănătoare: Romulus Rusan și Ana Blandiana în *America ogarului cenușiu!*

La Struga e sărbătoare. Vin mulți autori locali, dar și mai mulți străini. „*Va fi o invazie română!*” (47). Într-adevăr, aici se va scrie o importantă pagină de istorie a literaturii române contemporane - Nichita Stănescu este „încununat” și refuză un interviu în franceză: „*Patria mea este limba română!*” (48). Nicolae Băciuț profită de contextul internațional pentru o serie de interviuri: Eira Stenberg (Finlanda), Taško Sarov (Macedonia), Rolando Certa (Italia), Alexandru Andrițoiu, Ion Miloș (Suedia). Tema: ecourile internaționale ale literaturii române, în general și ale poeziei lui Nichita Stănescu, în special. În plus, despre viitorul poeziei, despre traduceri, despre literaturi mari și literaturi mici etc.

A treia parte substanțială a volumului este dialogul cu artistul plastic Mihai Bandac, unul dintre cei mai apropiați prieteni ai poetului. Capitolul este deconcertant atât prin densitatea informației, cât și prin dezvăluirea universului intim al creatorului, cu ipostazele și avatarurile sale din familie, din relațiile cu scriitorii, din iubirile sale împărtășite sau nu. La convorbire, se asociază în diferite momente și alte personaje, dintre care se disting vocea mamei și cea a surorii poetului. Aflăm aici despre el o mulțime de amănunte, un întreg repertoriu de amintiri boeme, aprecieri și delimitări, adăogiri și corectări, se invocă un vălmășag de episoade, care se petrec în diverse momente și-n diferite locuri (în principal, din Capitală), evenimente la care participă enorm de multe persoane. Numele amintite sunt atât de numeroase, încât cu ele s-ar putea alcătui un indice onomastic. Ca să mă exprim sintetic, pătrundem acum în lumea politică de până la evenimentele din '89, cu ordinea și ordinea sale absurde, supravegherea continuă, conștiințele deformate hidos. Sunt dedesubturi tenebroase, orchestrate de anumite servicii, care se ocupă cu înăbușirea oricărei manifestări de independență. Nichita era însă departe de această lume coruptă, chiar dacă anumite idei ale sale ar fi putut fi încadrate de mai-marii vremii în categoria celor suspecte. În intimitate, el era *Nini*, băiatul blond atât de iubit,

dar fără noroc în dragoste (ca Beethoven în cartea lui Romain Rolland), răsfațatul familiei, „*întotdeauna majestuos și deopotrivă adorabil*” (92). Nu s-a înregimentat niciodată, era extraordinar de modest și mândru de originea lui română. Dar a fost „etichetat” și negativ: profitor, colaboraționist, lipsit de valoare. Răutăți născute din invidie, care demonstrează încă o dată marea povară pe care trebuie s-o suporte omul de creație în existența lui zbuciumată: „*Viața l-a devorat!*” (91). Din această cronică sui-generis aflăm atât de multe, încât ar trebui să avem foarte multă răbdare ca să-l putem extrage de acolo pe adevăratul Nichita, omul singur din mijlocul societății, cel care fusese chemat la IATC să țină conferințe, care dedica versuri oricui în atelierul prietenului său, care nu putea să refuze pe nimeni și era asaltat de falși admiratori. Chiar sfârșitul lui neașteptat, în urma unor evenimente precipitate și dubioase, rămâne învăluit într-o nebuloasă profundă. Ca și în cazul lui Labiș, un șir de întrebări fără răspuns rămâne... Dintre toate aprecierile care s-au făcut apoi, după plecarea lui, cred că cea mai frumoasă îi aparține surorii Mariana: „*Nu numai că scria extraordinar, dar avea un geniu al vorbirii, al comunicării...*” (99)

Deși mult mai scurte, la fel de importante în definirea personalității poetului sunt microinterviurile. Acad. Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române: „*Am impresia că vine de undeva din esența lumii...*” Acad. Eugen Simion, prietenul și colegul său de clasă: „*Nichita Stănescu nu era un înger. Nichita era un om viu și prin aceasta era un om interesant.*” Adam Puslojić, prietenul lui sârb: „*A fi Nichita fără de Nichita e destul de greu...*”. La care se adaugă aprecierile făcute de editorul Mircea Coloșenco, prof. univ. Marin Mincu, Cornel Ungureanu, Carolina Ilica și alții, la fel de importante, dar cu neputință de redat în totalitate în această recenzie. Apoi, nu poate fi trecut cu vederea Festivalul „Nichita Stănescu” de la Ploiești, ilustrat prin câteva „întâlniri admirabile” între laureați, printre care și autorul însuși. Înregistrarea convorbirilor nonconformiste și a șarjelor amicale generate cu această ocazie ilustrează încă o dată caracterul mirololant al activității poetice, la care și Nichita

achiesase de mai multe ori (vezi de pildă inițierea „Bandaciadei” sau „Situ Acțiunea clocotistă”). În final, autorul inserează o anchetă a revistei „Vatra veche”, cu trei întrebări deschise, la care răspund mai mulți intelectuali, între care și oameni ai catedrei. Receptarea actuală a poetului, critica de azi față în față cu Nichita Stănescu și studiul operei sale în școală sunt desigur întrebări incitante și pot dezvolta o serie întregă de răspunsuri productive nu numai pentru poetul în cauză, ci și pentru întreaga literatură actuală, după cum răspunsurile chiar o demonstrează.

Antologia se încheie cu două interviuri-epilog, în care rolurile se schimbă: cel chestionat este autorul, Nicolae Băciuț, laureat în anul 2014 al Festivalului „Nichita Stănescu”. Iar dintre cuvintele lui pilduitoare am reținut această constatare plină de recunoștință: „*...eu am întâlnit doar poetul.. în toată marea lui, în simplitatea, sinceritatea, generozitatea lui cu junele poet ce eram.*” (162)

Acesta a fost textul, însă nu pot să nu remarc colecția de fotografii de la sfârșit, intitulată „File de album”, o scurtă biografie ilustrată, culeasă cu perseverență din diferite surse, așa cum este și ilustrarea consecventă a paginilor cărții cu imagini memorabile surprinse de fotografi români și străini. Și dacă am ajuns iarăși în afara cărții, remarc și copertele inspirate: prima, cu Nichita Stănescu în stânga, având întipărit pe față fermecătorul său surâs, și unii dintre cei mai buni prieteni ai săi în dreapta: Eugen Simion, Ion Aurel Pop, Adam Puslojić și autorul antologiei, Nicolae Băciuț; a patra, cu același Nicolae Băciuț depunând un buchet de flori la bustul Poetului din fața Casei Memoriale. Autor căruia îi dorim în continuare să calce la fel de sigur pe urmele magistrului său, în care și-a găsit înainte de vreme modelul poetic. Și dacă s-au strâns peste 700 de pagini în zestre literară a lui Nichita, să dovedească tenacitate și consecvență, clarviziune și acribie în înfăptuirea generosului său proiect, publicarea lor într-o ediție critică!

_____
*Nichita Stănescu. *Printre întrebări*. Interviuri/Antologie de Nicolae Băciuț, Editura *Vatra veche*, Târgu-Mureș, 2023

MAI ALTELE DESPRE PERSONALITĂȚI...

(I)

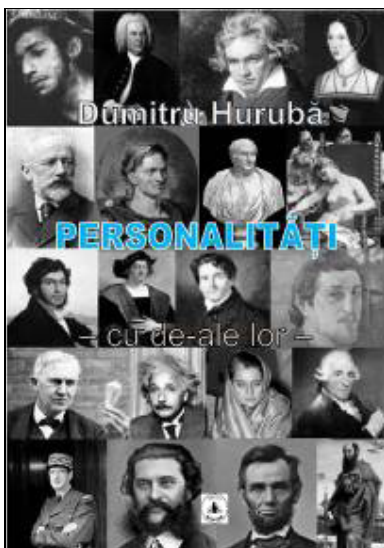
Cu acest nou volum intitulat simplu dar sugestiv: „Personalități – cu de-ale lor...”, Dumitru Hurubă continuă, cam pe aceleași coordonate, volumul publicat anterior „Scriitori celebri”, apărut la Editura „Vatra veche”. Astfel autorul rămâne loial crezului său de a prezenta prezumtivilor cititori, succint desigur, micro-biografiile ale unor personalități care au marcat într-un fel sau altul evoluția societății: oameni de știință, inventatori, figuri religioase, artiști plastici, muzicieni, conducători politici și militari, care au făcut istorie – cum se spune – precum și date importante despre viața lor personală deloc sau mai puțin cunoscută publicului cititor, de la copilărie până la modul mai aparte în care aceștia și-au sfârșit zilele.

Avem de parcurs paginile unei cărți despre oameni-genii, despre munca și dăruirea lor în folosul umanității, despre oameni cu sacrificii în dese cazuri incredibile care, inspirați au folosit puterea minții lor pentru a schimba lumea, pentru a o face mai bună, mai frumoasă, dar și despre demnități, temeritate... Este o carte care prezintă victoriile, înfrângerile, deciziile, eșecurile, erorile sau sclipirile lor de geniu, având deseori consecințe asupra destinului societăților și națiunilor.

Și din aceste motive cartea poate fi socotită și o minienciclopedie de referință cumva, care prezintă, în ordine alfabetică, câteva dintre aceste personalități, așa cum ni le-au lăsat mărturie documentele vremii sau martorii oculari, care au avut norocul să se afle în preajma acestora într-un moment sau altul al vieții lor, al istoriei...

Din punctul de vedere al autorului, „cartea poate fi considerată și un fel de mini dicționar, sau antologie caracterizată, în mare măsură, pe criteriul subiectivității” (p.6), observație corectă, pentru că a ales doar anumite personalități din diuumul acestora la nivel global, din toate timpurile și domeniile...

În analiza de față, voi începe cu o prezentare succintă a muzicienilor, păstrând ordinea cronologică, așa cum apar aceștia în volum, însă voi

rezuma, selectiv desigur, doar anumite curiozități legate de personalitatea ori de sfârșitul acestora. Naratorul s-a oprit asupra muzicii clasice nu întâmplător. El însuși un pasionat ascultător al acestui tip de muzică, este conștient de beneficiile acesteia asupra organismului ascultătorilor, prin efectele pozitive pe care le generează la nivel organic, mental și psihic. Oricum este cunoscut faptul că muzica stimulează creativitatea, favorizează somnul liniștit, contribuie pozitiv la dezvoltarea personală și culturală, îmbunătățește funcțiile cognitive, reduce anxietatea, facilitează procesul decizional, reduce stresul și oboseala, ameliorează simptomele de depresie și anxietate, scade tensiunea arterială ș.a. Din aceste considerente am început cu această categorie de personalități...

Iată, de pildă, din domeniul muzical, cum l-a prezentat pe **Johann Sebastian Bach**, „compozitor și organist german din perioada barocă, și considerat unanim ca fiind unul dintre marii muzicieni ai lumii.” (p.20). Autorul remarcă și că „muzica lui Bach este una cu precădere melodioasă-armonioasă în care nu se simte caracterul impulsiv al lui Bach, or se cunoaște că el a avut un comportament excentric și lipsit de politețe și că, deseori, din cauza temperamentului său impulsiv își strica instrumentele.” (p.22), ba chiar avea, ca o curiozitate, un adevărat cult pentru a dormi având în fundal o muzică relaxantă respectând un principiu de bază în acest sens: „Pentru a dormi bine, nu trebuie să vă culcați în aceeași zi când este necesar să vă treziți.” (p.22).

Umoristul nu poate să nu remarce că „la vârsta de 22 de ani (în 1707) el s-a căsătorit cu Maria Barbara (1707-1720) – 7 copii, apoi cu Anna Magdalena (1721-1750) – 13 copii, căsătorii din care au rezultat în total nu mai puțin decât 20 de copii...” (p.21).

Ca o noutate pentru unii cititori, naratorul face precizarea că muzicianul orbise „aproape complet” spre sfârșitul vieții, iar la 18 iulie și-a revenit suficient de bine cu vederea, situație urmată de un atac cerebral. La zece zile după acest atac cerebral a murmurat „Voi auzi, în sfârșit, muzica adevărată”, apoi a murit.

Cu spiritul său critic, naratorul remarcă la **Ludwig van Beethoven** acel „spirit... nemțesc foarte bine... dezorganizat, excepție unică fiind muzică” (p.24), bazându-se pe o descriere a Baronului Trémont (*Louis-Philippe-Joseph Girod de Vienney, baron de Trémont, 1779-1852*), în urma unei vizite făcute lui Beethoven în anul 1809: „*imaginați-vă încăperea cea mai întunecoasă și mai dezordonată cu puțință – cu plafonul acoperit de pete de umezeală, un pian mare, vechi, pe care praful își dispută locul cu diverse partituri gravate sau în manuscris; sub pian (și nu exagerez) se află o oală de noapte negolită; alături, o măsuță mică din lemn de nuc ce pare să fi fost răsturnată adesea odată cu serviciul de scris pe ea; o mare cantitate de pene murdare de cerneală pe lângă care proverbialele pene din taverne ar străluci; și apoi alte partituri. Scaunele, cele mai multe cu fundul din trestie, sunt acoperite cu fărurii cu resturile cinei de ieri și cu haine uzate etc.*” (Harold C. Schonberg, *Viețile marilor compozitori*, Editura „Lider”, București, 1997, p. 105).

Producția muzicală a acestuia, un volum uriaș de compoziții, este considerată în mod tradițional o trecere dintre clasicism și romantism, o contribuție extraordinară la evoluția calitativă a muzicii pe plan mondial.

Prin anul 1818, Beethoven devine complet surd, singura modalitate de comunicare cu interlocutorii erau „caietele de conversații”, în care aceștia scriau în loc să vorbească. A murit la vârsta de 57 de ani, în urma unei boli de ficat, într-o încăpere mizeră, în prezența unor prieteni cărora a apucat să →

DOINA BĂLȚAT

le mai spună: „Aplaudați, prieteni! *Comedia s-a sfârșit!*” (Plaudite, amici! Finita est comedia!), după care a început să delireze... (p.25).

Celebrul compozitor rus **Piotr Ilici Ceaikovski**, a cărui operă reprezintă o fericită sinteză între operele clasice occidentale și tradiția rusă, nu a avut o viață fericită: „În luna iulie a anului 1877, Ceaikovski va trăi unul din episoadele cele mai neferice ale vieții sale. Pentru a pune capăt speculațiilor privind homosexualitatea sa, se căsătorește cu Antonia Milioukova, o fostă elevă a sa, care nutrea o reală pasiune pentru el. Căsătoria a fost un eșec deplin. Nemaiputând să suporte prezența soției sale, Ceaikovski încearcă să se sinucidă, prin încercarea de a se îmbolnăvi de pneumonie. La scurt timp după aceea, se desparte de Antonia.” (p.36).

Legat de sfârșitul său, se cunoaște că doar „cu o zi înainte de a muri, Ceaikovski a fost diagnosticat cu holeră, pe care e posibil să o fi contractat după ce a băut (intenționat, spun unii) apă nesterilizată la un restaurant, exact în perioada în care Rusia era răvășită de această maladie. Unii spun că holera, dar și efectele fumatului și ale băutului excesiv, au fost cauzele decesului timpuriu; alții cred că actul a fost deliberat, deci o sinucidere cu arsenic (ce ar fi putut genera simptome similare cu cele ale holerei), mai ales că în ultima vreme apăruseră dezvăluiri publice legate de o presupusă relație a sa cu un bărbat aristocrat. În orice caz, rapoartele medicilor privitoare la cauza decesului au fost contradictorii, iar opiniile apropiaților – sceptice. Dacă a fost sinucidere, nu a fost prima tentativă din viața sa; în plus este cunoscut istoricul său de depresie precum și faptul că a fost dintotdeauna o fire hipersensibilă și cu permanente conflicte interioare.” (p.38).

Austriacul **Joseph Haydn** a fost și unul dintre compozitorii europeni de anvergură, autorul melodiei Imnului Național al Germaniei compusă inițial în onoarea împăratului Francisc al II-lea al Austriei în timpul războaielor napoleoniene și introdus apoi ca „mișcare a doua” în Cvartetul de coarde op. 76 Nr. 3 (Hob. III:77), cunoscut sub numele de „*Kaiserquartett*” (Cvartetul

imperial). În anul 1805 s-a zvonit că Haydn ar fi murit și i s-a compus de Rodolphe Kreutzer (violinist și compozitor) un concert pentru vioară în cadrul serviciului funebru, iar Luigi Cherubini a compus o cantată în același scop... Aflând de această întâmplare, Haydn a exclamat: „*Ah, ce oameni de ispravă! Le sunt recunoscător pentru această onoare deosebită. Dacă știam din timp, veneam personal să dirijez misa.*” (p.106). Despre moartea acestuia, aflăm că ea s-a produs patru ani mai târziu, că s-a datorat unui șoc din care nu și-a mai putut reveni, iar după 14 zile a rugat să fie instalat la pian. A interpretat de trei ori la rând compoziția sa *Imn Împăratului*, a fost apoi dus la pat unde a spus cu voce stinsă: „*Doamne, salvează-l pe Francisc!*” (Francisc al II-lea – n. d.h.). Și a intrat într-un somn profund din care nu și-a mai revenit, decedând cinci zile mai târziu. (p.106). Din pricina războiului, moartea sa a trecut aproape neobservată...

Naratorul consideră că „*de numele niciunui alt compozitor nu se lipește atât de bine superlativul geniu precum de cel al lui Wolfgang Amadeus Mozart.*” (p.148). Și acestuia, ca de altfel fiecărei personalități cuprinse în volum, îi prezintă „*un desfășurător al vieții lui*”, iar primul gând va fi exclamația: neverosimil! Și este de înțeles admirația naratorului care ni-l prezintă pe Mozart ca pe un copil precoce care, la vârsta de 3 ani, știa să cânte la pian o piesă muzicală învățată într-o jumătate de oră. Mai mult chiar, „*între 3 și 5 ani, în viața copilului apar și se manifestă ca atare primele semne ale unei inteligențe depășind normalul, și a unei precocități uimitoare în ceea ce privea arta muzicală (auz fin, cântatul la pian și perfect la clavecin...), iar la vârsta de 5 ani, după unele informații (și la 6 ani după altele), compune primele piese muzicale... De menționat că acest lucru s-a petrecut înainte de a ști să scrie!*” (p.149).

Portretul fizic al compozitorului este creionat succint: „*Avea un fizic ingrat: era scund, avea fața galbenă și ciupită de vărsat și capul disproporționat de mare față de trupul firav. Era miop și avea ochi albaștri ușor bulbucați, părul des, nasul mare și mâini grăsuțe.*” (Harold C. Schonberg, *Viețile marilor compozitori* – Miracolul de la

Salzburg, 1997, p. 90)” (p.153). Tatăl compozitorului, Leopold, îi conturează și portretul moral: „*Cheltuia banii, își irosea talentul, cultiva pe cine nu trebuia, nu învăța niciodată să aprecieze corect un caracter.*” (p.153).

Joseph Haydn a afirmat în fața lui Leopold: „*Fiul Dumneavoastră este cel mai mare compozitor pe care l-am cunoscut.*” (153-154), iar Richard Wagner, i-a pus o etichetă pentru eternitate: „*Geniul său excepțional îl situează mai presus de oricare maestru, în toate domeniile artei și în toate timpurile.*” (p.157).

Interesantă mi se pare referirea naratorului la moartea lui Mozart, suferind de o febră reumatismală recurentă dublată de insuficiență renală: „*în prima decadă a lunii decembrie 1791, starea sănătății marelui muzician se ameliorează oarecum și își poate continua munca la Requiem-ul pe care nu va reuși să-l termine. Paranteză: există unele mărturii cum că Requiemul să fi fost comandat compozitorului de o persoană necunoscută, venită în vizită îmbrăcată fiind în haine complet de culoare neagră, însă Mozart, așa cum se știe, a fost convins că muzica și-o compune pentru propria moarte, ceea ce se și întâmplă în ziua de 5 decembrie 1791, tocmai când Mozart abia împlinise 35 de ani.*”

Cauza decesului nu este clară, poate că și pentru că medicul constator a comunicat un diagnostic ireal de complex: hitziges Frieselfieber („febră cu eczemă”), enumerând și alte cauze: reumatism, febră reumatică (infecție streptococică), sifilis, trichineloză, Purpura Schönlein-Henoch (hiperemie generalizată), congestie renală, insuficiență cardiacă și venisecție.” (p.156-157).

Nu au lipsit nici speculațiile și supozițiile, suspectându-se „*inclusiv otrăvirea pusă la cale de rivalii lui de care, normal, nu a dus lipsă, cum ar fi fost, de pildă, Antonio Salieri (1750-1825), compozitor și dirijor, rival al lui Mozart, îndrumător al lui Beethoven, Schubert și Liszt, unul dintre cei mai importanți muzicieni ai timpului său. Se bănuiește și astăzi că ar fi fost implicat în moartea lui Mozart, deși marea majoritate a muzicologilor specializați în epoca respectivă sunt de părere că suspiciunea este total nefondată.*” (p.157).

Scritori, lista văzută și lista nevăzută

Lumea literară are personalitățile și eroii ei, croiți după valori care scapă omului normal, afectați de epocă, de slăbiciuni omenești, limitări de tot felul. Este o lume aparte, cu evenimente și întâmplări care au bulversat epocile și stau ca semne într-un viitor de unică folosință. Dumitru Hurubă, scriitor cu multe cărți la activ, umorist și moralist implicat, fondator al ciclului de cărți „Rezervația de zăpăciți de tranziție”, a abordat fenomenul din interior, din punctul de vedere al celui care scrie cu pasiune. Interesul său pentru personalitățile istoriei a fost constant, începe cu Apostolul Pavel, cu alte personalități ale vremurilor și continuă în „Biroul dușilor de-acasă” sau cu „Filiala Casei de Nebuni”, ori „Crime și strălucire”, etape în creația sa. Titlurile cărților sale sunt relevante pentru o istorie dinamică și în cădere liberă spre o strălucire presupusă...

Cartea *Scritori celebri. Curiozități și ciudățeniile** a apărut la Editura Vatra veche în anul 2023, cuprinde o serie de scurte prezentări a vieții scriitorilor marcanți din literatura universală și literatura română, punctând ciudățeniile, curiozitățile, deviantele de la normalul standardului social al fiecărei epoci. Lista este lungă, sunt cei de aproape, chiar dacă sunt departe în timp sau spațiu, raportat la locul scrierii. Sunt „prietenii” care au lăsat urme luminoase în viața lui Dumitru Hurubă, atent la fenomenul literar de la noi și din lume. Autorul mărturisește că nu a epuizat subiectul, din contră, a lăsat o punte de legătură cu alte cărți (unele pe care le-a scris dânsul, altele care se vor scrie, tema fiind aproape inepuizabilă. O altă carte dedicată acestui fenomen a apărut tot la Editura Vatra veche cu titlul *Personalități – cu de-ale lor*, 2023). Cu alte cuvinte, autorul recidivează, simte nevoia de a pune accentul pe valorile culturii, unele abandonate în brațele... Inteligenței Artificiale (IA), cea care poate lua orice formă, chip sau absență...Istoria nu iartă, din acest motiv Dumitru Hurubă ține să ne atenționeze asupra pierderii din vedere a valorilor literaturii, multe modelând societatea prin idei, teme, ipoteze de lucru, fanteziei, imaginație, SF, revoluții sau tăcerii asurzitoare.

Temele cărții de față fac parte din sfera informațiilor care intră în zona „breaking news”, știri de senzație, cele atrag publicul larg, mereu în căutare de argumente pentru a proba că „scriitorii e și ei oameni”.

Notele dedicate fiecărui scriitor sunt scurte, esențiale și dau o imagine fixată în timp de istoria literară și de jurnalismul culturali, „activiștii suferinței”, vorba lui Nichita Stănescu. Cu fraze scurte, familiare, el punctează, după o schemă proprie autorului, date despre viața acestora, câteva elemente esențiale care le-au influențat opera, opera publicată sau în manuscris, dramele prin care au trecut de-a lungul timpului și ciudățeniile, elementele de curiozitate, sarea și piperul care atrag cititorii și dau având operei de-a lungul timpului. Chiar dacă tema este punctată pe scurt, totodată trebuie remarcate elementele de context care au afectat viața acestor scriitori, le-au umbrat operele și de care, ei, scriitorii, nu au vină. Există un impuls social, mereu generat, care apare în viața lor, dat fiind și sensibilitatea aparte a lor, luciditatea sau viziunea de ansamblu asupra istoriei și asupra lumii. Ciudățenia dă o notă personală asupra personalității artistului, ceva ce-l face deosebit de restul oamenilor. Poate aduce originalitatea, poate genera ilaritate, poate părea bizar în ochii cetățeanului de la etajul zece. Oricum, lasă o amprentă asupra omului și asupra operei sale. Totodată, în spatele lucrurilor bizare, se află o muncă extraordinară, una pe care un om obișnuit nu o poate duce, indiferent de preferințele sale. Intră în joc talentul,

chiar dacă toți oamenii au un anumit talent /talant, cum scrie Evanghelia/, un talent care permite modelarea temelor și ideilor după regulile literaturii, ceea ce dovedește, până la urmă, rigoare, disciplină. Acestea vin în contrast cu stilul lor de viață, uneori aflat la limita nesiguranței sau a autodistrugerii.

...Și totuși, au existat superstiții, ritualuri, tabieturi, mistică, religiozitate, uneori idolatrie sau credință dusă la extrem. Toate sunt argumente psihologice pentru a declanșa fenomenul de creație. Unele sunt dezgustătoare sau respinse de bunul simț, altele sunt argumentele pentru o detentă literară importantă. Ciudățeniile și curiozitățile au constituit doar ingredientele unei opere, chiar dacă picante sau dulcege. Până la urmă, mulți oameni sunt afectați de aceste stări aparte, chiar oameni ai bisericii, apăsați de povara firii pământești care-și impune prețul. Cei din anturajul scriitorilor au înțeles năravurile lor, le-au acceptat sau le-au respins, ele au străbătut timpul ca o culoare aparte a operei scriitorului, fulger în timp.

Cartea de față este o muncă de-o viață, se relevă ca un laborator de creație, multe din elementele ei influențând scrierile lui Dumitru Hurubă. Scriitorii, chiar nevăzuți, dar prezenți, o prezență prin absență, au constituit anturajul autorului. Operele lor au dat răspunsuri la întrebările sale, au prezentat argumentele pentru prietenii literare, impulsul de a publica un număr însemnat de cărți, semne în literatura de la noi.

Esenin a trăit 30 de ani, dar a fost căsătorit de cinci ori, cu o viață tumultoasă, de multe ori aflat sub influența alcoolului sau a drogurilor, cu manifestări de furie și violență. A ars din iubire, dragoste de viață, nefericire și muncă abisală.

Machiavelli a suferit de dureri stomacale, s-a tratat cu ceai de aloe, spre sfârșitul vieții a mărit doza de medicamente, murind din cauza bolii. Principiile puterii politice se vor defini de atunci ca machiavelism..., un curent care a bântuit/ atinge lumea bună.

Mark Twain a fost inventator, a și câștigat din aceste invenții, avea o pasiune pentru a colecționa imagini și articole din ziare, a generat și o invenție pe bază de benzi →

CONSTANTIN STANCU

adezive pentru aceste frânturi de jurnal.

Cărțile rămase de la acești scriitori prezentați în carte punctează memoria cititorului și au făcut istorie în literatura universală sau sugerează esența ființei umane: *Marile speranțe* (Dickens, 1861); *Educația sentimentală* (Flaubert, 1869); *Arta iubirii* (Ovidiu, 1 îHr); *Pășunile Raiului* (John Steinbeck, 1932); *Douăzeci de mii de leghe sub mări* (Jules Verne, 1869); *Lacrimi și sfinți* (Emil Cioran, 1937) etc.

De reținut și scurte ziceri, vorbe care au marcat istoria gândirii umane: „Să fie oare pentru noi existența un exil și neantul o patrie? (Cioran, p. 61).

Machiavelli, întrebat de destinația sa după moarte, Iad sau Rai, a răspuns: „În Iad, să pot discuta chestiuni de stat cu toate marile spirite, decât în Rai cu o droaie de blegi” (p. 178).

Antoine de Saint-Exupery a gândit în parametrii temelor sale: „Un individ trebuie să se sacrifice pentru salvarea unei colectivități. Nu este vorba aici de o aritmetică stupidă. E vorba de respectarea omului ca individ” (p.275).

Socrate a lăsat multe idei abisale: „Singurul lucru pe care îl știi este că nu știi nimic” (p. 296)

Citatele pot continua, am punctat doar câteva vorbe cu adevăr inclus, așa cum le-a reținut, chiar schematic, autorul cărții.

Dumitru Hurubă mărturisește, în introducerea la cartea sa: „...Așadar, într-o ordine alfabetică, pentru a nu se... supăra nimeni, am adunat în această carte un număr de personalități scriitoricești pe care le-am putut cuprinde în tematica gândită de mine, respectiv: curiozități și ciudățenii din existența și viața unor scriitori... Evident, departe de mine gândul că aș fi epuizat „materia primă” care a stat la baza scrierii prezente (*Înainte, cuvântul...*, p. 7).

Sunt prezenți, prin „declarația de avere și incompatibilități”, alcătuită de Dumitru Hurubă, scriitori celebri și cunoscuți din literatura universală, traduși și-n limba română, precum și de la noi, cei care au adus glorie limbii române și culturii.

Câteva nume: Balzac, Byron, Dostoievski, Faulkner, Kafka, Murakami, Neruda, Sartre, Seneca, Zola, Rilke, Tolstoi etc. Apoi, de la noi: Cioran, Creangă, Eliade,

Eminescu, Hașdeu, Nichita Stănescu, Marin Preda etc.

Este „Lista lui Mitică”, una care i-a adus bucurie de-a lungul vieții, muzele și „sufleurii” din spatele draperiei, cei care au contribuit la paginile scrise de autorul lor, chiar și-n mod indirect, prin influență spirituală.

Este și o carte de cultură generală, una de geografie culturală, una de istorie literară, una de psihologie artistică, una de detectiv al istoriei, una de „fapt divers” sau de „breaking news”...

Nu este o carte pretențioasă, bazată pe o analiză academică, ci una care sprijină cărțile din biblioteca de pe raftul de sus... Ea este necesară deoarece istoria literaturii universale pare o materie de domeniul...trecutului sau una care va ataca IA, de care se face atâta caz.

Merită „citită lent”, așa cum se promovează acum produsele de calitate, bio... Sunt toți la un loc, formând „rezervația” de scriitori celebri care au evadat din timp pentru o eternitate necesară.

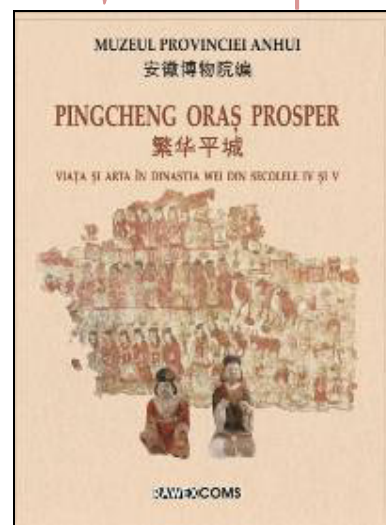
La finalul cărții avem câteva date despre cel care a adunat aceste fișe de scriitori, cu bune și rele, cu muncă și rătăcire, cu atenție și bucurie. Se simte bucuria lecturilor în această carte, tocmai când se pune problema dispariției sau reducerii cărților pe suport de hârtie.

Este cultura care s-a consolidat prin cartea pe suport de hârtie, o civilizație legată de muncă și speranță. Cum lucrurile se schimbă în timp, toți acești scriitori se vor izbi de zidul vremurilor. Datele ne prezintă un scriitor care a suferit pentru cărțile sale, le-a lansat spre cititor cu generozitate și o provocare spre bunul simț cultural. Sunt peste 73 de cărți, plus cărțile scrise împreună cu ale persoane care i-au împărtășit pasiunile și... iluziile, cum se exprima prin titlul uneia dintre ele.

Am putea reține tema acestei cărți, cum preciza și Emil Cioran: „Nu am inventat nimic, am fost doar secretarul senzațiilor mele” (p. 61).

*Dumitru Hurubă, *Scriitori celebri. Curiozități și ciudățenii*, 376 pagini, Târgu Mureș, Editura Vatra veche, 2023. Coperta Nicolae Băciuț, grafica portretelor scriitorilor realizată de Maria Muntean.

He Qian, lupta este acasă peste tot

Mergi oriunde, oricând, calul și căruța sunt casa ta.

În cultura pășunilor, de mișcare și migrație,

în nordul bătuit de geruri și de vânt, conceptul ciudat Qionglu – Iurtă este întruchiparea spiritului tihnei și a te simți în largul tău.

Cântecul „Chilechuan” de sub Muntele Yin:

„Cerul este ca o cupolă, acoperă câmpia pe cele patru laturi.

Cerul este gri, sălbăcia vastă, vântul bate, vacile și oile pasc iarba.”

Cele mai multe cunoștințe perceptive ale oamenilor

despre pășuni provin din cântecul popular „Chilechuan”

din perioada Dinastiilor de Nord și de Sud.

Cu mai bine de 1.000 de ani în urmă, când tuoba xianbei galopau pe pășunile întinse, viața lor era simplă și pură. Departe, unde cerul și sălbăcia se întâlnesc, tribul tuoba nu numai că aștepta cu nerăbdare să răsară soarele, dar a plantat deja semințele pentru a trece dincolo de graniță. Ei hrăneau cai, vâneau, luptau și se integrau constant în natură, duceau o viață nomadă, cu migrație pe termen lung, construiau un spațiu cosmic misterios și magnific – marea lume a „iurtei” implantată în inimă.

Pentru a imita forma corpurilor cerești, oamenii nomazi îngrămădeau pietre în movile sau foloseau dealurile naturale pentru a aduce jertfe, exprimându-și evlavia față de Cer și Pământ în cel mai intuitiv și simplu →

CONSTANTIN LUPEANU

mod, închinându-se soarelui, lunii, stelelor, munților, râurilor, plantelor și copacilor. Cu toate acestea, sacrificiul prin stivuirea pietrelor nu putea satisface necesitățile de apă și iarbă ale popoarelor migratoare, de aceea, iurta – încăperea unde locuiau, a devenit noul loc pentru oferte.

„Orașul Dragon” din „Generalii zburători, Dan Shi Longcheng Flying Generals” „Dar lăsați generalii zburători din Orașul Dragonului să rămână și nu învățați caii hunilor să meargă pe Muntele Yin” a scris poetul Wang Changlin din Dinastia Tang, iar Orașul Dragonului este iurta mare a căpeteniei – cel mai impozant loc pentru sacrificii al întregii seminții. În fiecare an, în luna mai, hunii țineau o întâlnire în „Orașul Dragonului” pentru a se închina cerului și a venera fantome și zei. După ei, wuhuan, xianbei, turci, gaoche, uighuri, khitan, mongoli și alte grupuri etnice au păstrat acest obicei. Ei au integrat economia și cultura triburilor nomade în iurta mare și au proiectat priveliștea cupolei asemenea cerului drept acoperământ și a pământului drept loc de casă.

Cuvântul „Qionglu”, Iurtă, a apărut pentru prima dată în cronică „Însemnări istorice”. În limba chineză, desemnează modul de viață al oamenilor nomazi. Iurta din pâslă este un fel de clădire asemănătoare cortului, care a fost utilizată pe scară largă în perioada pre-Qin. Avea două forme: iurta rotundă și cortul negru pătrat. Materialul principal este pâslă. Deoarece iurta este detașabilă și ușor de mutat, oferă căldură iarna și răcoare vara, înseamnă purtătorul viu universal al grupurilor etnice de stepă eurasiatică. Chiar și după ce tribul tuoba s-a stabilit în câmpia centrală a Chinei, corturile de pâslă au rămas destul de populare.

Picturile murale, modelele de pe sicriele colorate și modelele de ustensile practice, fi e că sunt imagini plane sau expozate tridimensionale, fie că au fost folosite pe câmpurile de luptă, fie pentru jertfe, banchete sau nunți, viața, politica, afacerile militare și cultura popoarelor din pășuni sunt toate concentrate în lumea

înconjurătoare a corturilor de pâslă: corturile mari de pâslă ale prinților și nobililor sunt placate într-un „oraș de pâslă” magnific; corturile de pâslă ale păstorilor sunt împrăștiate pe pășunile întinse; în iurta de pâslă neagră s-ar fi putut să locuiască împăratul Xiaowen,

Muzeul pietrei, Sângeru

cel care a condus armata spre sud; iar ceaiul cu lapte preparat în cortul de pâslă îl aștepta întotdeauna pe stăpânul care se întorcea de la îngrijirea cailor...

Sima Jinlong, regele Langya, s-a născut în Pingcheng cu jumătate din genele nobililor Jin de Est și avea, de asemenea, o slăbiciune pentru corturile de pâslă. În mormântul său au fost dezgropate două corturi de pâslă din ceramică smălțuită, unul cafeniu ca soia și celălalt verde, ambele făcute din lut. Fundul cortului din pâslă de formă pătrată este gol. Pereții din stânga, din dreapta și din față se umplă ușor spre exterior și converg treptat când ajung în vârf.

Peretele din spate este ridicat în sus și se conectează cu peretele frontal, iar pereții din stânga și din dreapta sunt adânciți în partea superioară a arcului.

Două luminatoare dreptunghiulare mici sunt deschise în partea de sus a cortului din pâslă, permițând ventilației și luminii să treacă. Pe peretele din față există o ușă dreptunghiulară, buiandrugul sau lintoul este proeminent și mai lat decât tocul ușii, iar pragul este puțin mai jos, sufiicient pentru a putea observa aspectul general al cortului pătrat din pâslă la acea vreme.

Odată cu migrarea tribului tuoba spre sud, corturile de pâslă au concurat cu clădirile din lemn în stil han și au înflorit în perioada de glorie a Dinastiei Tang. Au devenit nu numai un loc ceremonial pentru închinarea tinerilor căsătoriți în fața părinților, ci și un loc plăcut, un colț liniștit pentru poetul Bai Juyi (28 februarie 772-8 septembrie 846) în ultimii săi ani, la Luoyang. În al șaptelea an de domnie Taihe (833 d.Hr.), Bai Juyi a scris „Corturi de pâslă verde – douăzeci de rime”, în care a descris corturile de pâslă în mod cuprinzător și viu:

„Adună mii de capre și dă-i lui Zhang o sută de fi i.

Bazinul lui Liu Jian este vopsit și umplut cu albastru proaspăt.

Sistemul de nord a fost creat de Rong, iar sudul a fost mutat de captivi.

Vântul nu poate sulfa iurta, ploaia și umezeala o fac mai puternică.

Ea are un vârf cu un centru falnic, fără de colțuri,

Indiferentă la cele patru direcții.

Ocolind ușa deschisă, aerul din interior este cald.”

Corturile din pâslă din afara Marelui Zid sunt „niște arome” ale poporului Dinastiei Tang.

Ele au fost absorbite în cultura câmpiei centrale, purtând dorința de libertate a multor oameni, dorința de frumusețe și prosperitate, în încercarea de a reveni în natură.

O iurtă, un cort de pâslă înseamnă o lume în miniatură. În lumea nomadă, zi după zi, oamenii din pășuni sunt aproape de cer și de pământ. Ei își transformă admirația față de cer și pământ sub formă de lucruri, ca o umbră. Iurta a fost transformată după formatul de peșteră timpurie din Grotele Yungang, creând un model unic, zis yungang; apoi a evoluat de asemenea într-un cort tip cupolă, care a fost fezabil și trăibil și a îndeplinit foarte multe dintre nevoile nomazilor. Mașina blindată tip țestoasă care a apărut în această perioadă a fost probabil influențată de acest cort de pâslă.

Dezgropat din mormântul lui Shaozu din Dinastia Wei de Nord la Universitatea Normală Yanbei din Datong

Mergi oriunde, oricând, calul și căruța sunt casa ta. În cultura pășunilor, de mișcare și migrație, în nordul băntuit de geruri și de vânt, conceptul ciudat Qionglu – Iurtă este întruchiparea spiritului tihnei și a te simți în largul tău și a creat civilizația materială a pajiștilor.

Totodată, iurta, o floare minunată de culoare, a adus mari realizări în civilizația chineză.

(Din cartea în curs de apariție la Editura și Tipografia Rawex Coms, București: PINGCHENG ORAȘ PROSPER 繁华平城 VIAȚA ȘI ARTA ÎN DINASTIA WEI DE NORD SECOLELE IV ȘI V 4-5 世纪的北魏生活与艺术, în traducerea lui Constantin Lupeanu. Redactor de carte – Adriana Furtună)

Călătorește între două lumi

După ce în 1975 a apărut romanul Gabrielei Adameșteanu „Drumul egal al fiecărei zile”, scris la persoana întâi, în care asistăm la formarea protagonistei, Letiția Branea, atât ca fostă elevă de liceu cât și ca studentă, după care în 2010² apare romanul „Provizat”, scris la persoana a treia, în care e redată aventura erotică a Letiției cu colegul ei de servicii Sorin Olaru, în sfârșit, „Fontana di Trevi”, publicat în 2018, scris tot la persoana întâi, precum primul, vine să încheie și să rotunjească imaginea din această trilogie, care este o cronică de peste cincizeci de ani.

De remarcat că cele trei romane au apărut în traducere germană în 2013, în 2021 și ultimul, în 2023, cu titlul ales de traducătoarea ceva mai puțin cosmopolită, „Fântâna Trevi”³.

Romanul de față e publicat în casetă, cu semn de carte și este constituit din două părți inegale, prima, „Aleea teilor”, constând din 18 capitole, care, în majoritate, poartă drept titlu numele cunoscuților și rudelor, apărând chiar și câțiva care au murit, precum Harry Fischer, Caius Branea, Rafael Branea sau Traian Branea.

A doua parte cu același titlu, doar în franceză, „Allées des Tilleuls”, pentru că ea cu soțul ei, Petru Arcan, locuiesc acum în Franța, în localitatea Neuvy, pe o stradă cu același nume, și partea a doua are un singur capitol, „Viața în două culori”.

Deși stabilită în Franța, Letiția vine în România în speranța de a intra, acum după revoluție, în posesia averii unchiului Caius Branea, fost secretar de stat, împreună cu fratele ei vitreg. De fapt la început, după ce soțul ei nu s-a mai întors de la conferința de la Geneva, au locuit la München, unde el era angajat la postul de radio Europa Liberă și unde el a fost victima atentatului despre care s-a auzit și a primit o sumă de bani de la asigurare, cu care și-au cumpărat casa în localitatea franceză.

Ea a urmat în Germania cursurile de kinetoterapeută.

În țară ea locuiește la familia Morar, ca fostă colegă cu Sultana. Aceștia fuseseră în 2 aprilie 1990 la Roma și fiica lor, Claudia, are un afiș cu fântâna Trevi. Ea trișează însă, aruncă în fântâna Trevi „câțiva leuți românești amărâți” (p.101).

Fântâna Trevi, ca simbol al dorințelor ce pot fi îndeplinite, apare în mai multe cazuri în economia romanului. Aflăm că: „Fântâna Trevi a fost acoperită cu un giulgiu când a murit Marcello Mastroiani” (p.59).

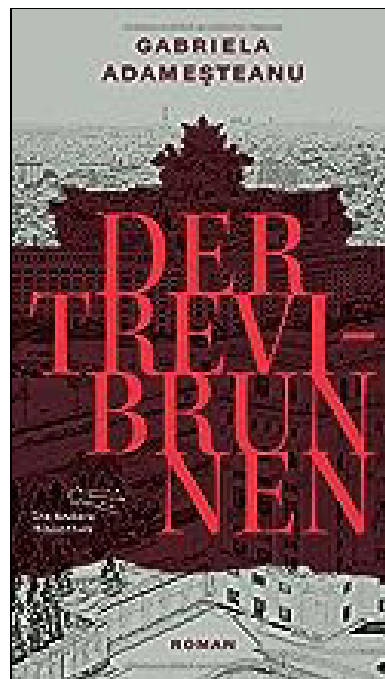
Un personaj interesant este Tincuța, servitoare ocazională la familia Morar, care descinde din lumea cunoscutei Vica. Totuși ne-am permite să amendăm afirmația: „Femei puternice, gata să învețe limbi străine, fac menajul pentru cel puțin 25 euro pe oră.” (p.165). În timp ce Sultana primește 3 euro de pagină tradusă...

Aflăm că la cutremurul din martie 1977 au murit 1540 de persoane și 11.000 au fost rănite, 13 clădiri demolate și că cutremurul a fost de intensitatea 7,3 pe scala Richter.

Avortul pe care îl făcuse înainte de plecarea la Petru Arcan e amănunțit descris, cu toate durerile și teama avută, scăpând basma curată cu puțin mai mult noroc decât altele.

Muzeul pietrei, Sângeru

De semnalat că sunt inserate și câteva anecdote.

E adevărată afirmația: „Pentru români este America țara atrăgătoare și americanii sunt semize” (p.184). Precum și: „Mulți dintre cei care au plecat, s-ar întoarce ca pensionari, dar buna asigurare de sănătate îi oprește” (p.218).

Revoluției îi este dedicată câteva pagini de tristă aducere aminte, acolo moare prietenul Cludiei. Taman la 11 septembrie, aflându-se ca bursieră în America, Claudia merge la New York, în căutarea unei frizerie...

„Ford Polo” (p.p.420) nu exită, doar Volkswagen Polo.

Presa germană consideră revenirea Letiției în țară drept căutarea timpului trecut.

Pe supracoperta exterioară a cărții, scrie, printre altele:

„Gabriela Adameșteanu simte existența mișcătoare a acelora care au părăsit România și a acelora care au rămas. Ea reflectează asupra viselor, dintre care unul nu a părăsit-o: să tranforme într-un roman viața ei”.

„Cu rafinamentul psihologic și legant ei artă a povestirii, care mai mult ca oricând trăiește din dialoguri vii, pline de ritm și pline de temperament, urmează Gabriela Adameșteanu marile ei teme: dragoste și trădare, patrie și exil, vină și împăcare.”.

MIRCEA M. POP

² 1. Gabriela Adameșteanu: **Der Trevi-Brunnen**. Roman. Aus dem Rumänischen übersetzt von Eva Ruth Wemme, Die Andere Bibliothek, Berlin, 2023, 440 p.

LECTURI POLIFONICE

În deschiderea volumului, autorul, distins scriitor, membru al Uniunii Scriitorilor din România, prozator și critic cu greutate, excelent pregătit în domeniul literelor, inclusiv ca profesor de elită la liceul din Urziceni, autor al unei documentate și originale monografii dedicate unui alt prozator de seamă al literaturii române, Damian Stănoiu, își exprimă satisfacția de a fi citit scrierile celor treizeci de autori incluși aici, menționând publicațiile de cultură unde au apărut prima oară cronicile, precum și numele sponsorilor, între care directorii bibliotecilor județene din Slobozia, Elena Balog, și Buzău, Sorin Burlacu, reprezentând atât județul în care s-a născut autorul, cât și pe cel în care a activat în domeniul educațional, cultural și publicistic.

Scriitorul Titi Damian, la ale cărui lansări de carte am participat, la prestigioase instituții de cultură din București și Buzău, a debutat cu un roman, intitulat *Fagul*, în anul 2005, urmat de romanele *Umbra*, *Norul*, trilogia *Muscelenii* inclusiv volumul IV, *Sisif coborând muntele*, *Victoria*, *ultima secundă!...*, *Secunda astrală*, apoi cărțile de proză scurtă *Judecătorul de suflute*, 2015, *Călător*, ca și pamflete: *Sens giratoriu*, 2016, eseuri și cronici literare: *Fascinația fascinației*, 2009, *Fidelitatea memoriei colective*, *Interioare de conștiință*, *Exegeze contemporane*, *Lecturi la miezul nopții*, pagini jurnalistice, fiind și un constant colaborator și redactor la publicații literare și culturale. A obținut numeroase premii literare, care încununează o îndelungată și fructuoasă activitate de scriitor și profesor. Referitor la scriitorii avuți în vedere de cronicarul literar, am ales câteva fragmente care le definesc opera și personalitatea.

Între esești, Titi Damian se apleacă asupra operelor lui Radu Voinescu, Marin Iancu, Stan V.Cristea, Ovidiu Dunăreanu, Nicolae Dina ș.a.

„O critică plauzibilă este una ce se menține în raport cu opera la distanța potrivită, dar are, totuși, și capacitatea de a pătrunde în articulațiile și interstițiile ei” (Radu Voinescu). Repunerea în circulație a

ecourilor critice la opera și la personajele lui Marin Preda, prin integrarea în eseu armonios și inteligent este ceea ce remarcă autorul la criticul Marin Iancu. Caracterul științific și stilul de o limpezime de cristal sunt observate în cartea lui Stan V.Cristea despre trecerea lui Mihai Eminescu prin sudul țării. O simbioză fericită între sinele autorului și spațiul dobrogean este considerată cartea de publicistică, întâmplător având un titlu asemănător, *Polifoniile sinelui*, scrisă de Ovidiu Dunăreanu. O altă antologie critică, publicată de Nicole Dina, îi prilejuiește conicarului aprecierea pentru exercițiul lecturii și al condeiului la un adevărat profesionist.

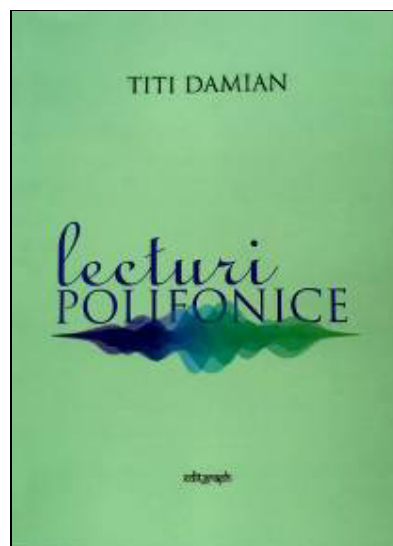
Dintre prozatori, cronicarul comentează scrierile lui George Toma Veseliu, Diana Dobrița Bâlea, Florentina Loredana Dalian, Florin M.Ciocea etc.

Recursul la forma interactivă de a comunica imediat cu cititorul, modernitatea inserării în textul epic a unor informații de natură socială și îmbinarea stilurilor: direct, indirect, indirect liber și argotic, specifice mediului sunt specifice prozatorului Gorge Toma Veseliu. La Diana Dobrița Bâlea, cronicarul remarcă dimensiunea psihologică a căutării sufletești, talentul înăscut al povestitoare și imaginația distributivă, debordantă și adaptată din mers labirintului sufletesc pe care îl compune. Autoare de nuvele psihologice, Florentina Loredana Dalian folosește un stil savuros, plin de umor fin, pe un fond de descrieri vibrante și dialoguri scilpitoare. Rețeta literară a prozatorului Florin M.Ciocea include trecerea de la o întâmplare aparent banală la un univers fantastic, încadrat de umor și situații inedite, având o încărcătură morală, însă fără a aluneca în didacticism.

Capitolul dedicat volumelor și plachetelor de versuri include, între alții, scrierile lui Emil Stănescu Mihaela Meravei, Mircea Teculescu, Elena Căpățână.

Muzeul pietrei, Sângeru

Aducând în prim-plan mitul Meșterului Manole din creația folclorică românească, Emil Stănescu se dovedește a fi un poet inspirat, construind o arhitectură poetică originală, folosind un limbaj proaspăt, un metru antic și transmite discret un mesaj patriotic. Poeta Mihaela Meravei, folosind o gamă variată de procedee artistice clasice și moderne, sugerează sublimarea prin arta poetică, purificarea suferinței, transformând-o într-o iluzorie fericire. Publicând cărți unitare ca stil și problematică, Mircea Teculescu surprinde imagini din viața cotidiană și, ca și la alți autori, cronicarul Titi Damian își exprimă preferința pentru versul clasic, acest poet scriind și clasic și modern. Iubirea și călătoria sunt două mari teme ale literaturii universale prezente în scrisul Elenei Căpățână, registrul stilistic dominant fiind cel religios, cronicarul observând și profunzimea, maturitatea versurilor, ca și discreția sentimentelor.

Această nouă carte de cronici literare a lui Titi Damian inițial publicate în revistele de cultură, așa cum indică însuși cronicarul, demonstrează o dată în plus competența și talentul scriitorului cu o solidă pregătire filologică, cu exercițiul îndelungat al scrisului deopotrivă cu al catedrei, ceea ce explică pe deplin prestigiul și simpatia de care se bucură între confracți și între cititori, în vasta lume literară din România.

CORNELIU VASILE

TITI DAMIAN, *Lecturi polifonice*
Buzău, Editura Editgraph, 2022

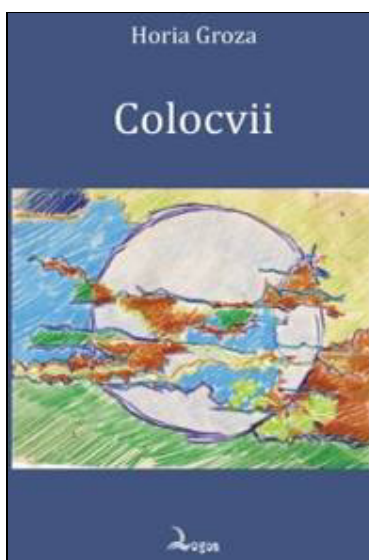
HORIA GROZA

ȘI PLURIVALENȚA SPIRITULUI ROMÂNESC.

Citind cartea lui Horia Groza, *Colocvii*, apărută în mod recuperator la Editura Logos din București în anul 2022, cu un *Cuvânt introductiv* de Ion Dur, într-o ediție îngrijită de fiul autorului, Horia Ion Groza din California americană, prima surpriză mi-a produs-o fișa biografică a acestui intelectual român de elită, în sensul înalt al cuvântului. Horia Groza (n. 10 nov. 1910- d. 5 aug. 1954) a fost primul dintre cei patru copii ai învățătorului Groza din comuna Păunești, jud. Bacău. Școala primară o face în Focșani, unde începe și liceul, el debutând în cls. a II-a cu poezii. Va absolvi liceul la Bacău în 1929, clasificat al doilea dintre cei 119 examinați. Admiterea la Academia de Înalte Studii Agronomice de la Herăstrău se finalizează prin intrarea cu bursă pe primul loc din cei 280 candidați.

În evoluția intelectuală a liceanului se remarcă o precocitate literară, dovedită în cenaclul Liceului “Regele Ferdinand” din Bacău. Sunt ani rodnici de învățatură când Horia este trimis la concursul național “Tinerimea Română” de la București, unde e premiat chiar în prezența Majestății Sale Regele. În revista liceului „Încercări”, publică una dintre primele analize literare făcute poeziei bacoviene, iar la Bacău semnează alte texte în revista „Zări senine”, unde a debutat cu poemul *Florăreasa*, ca și în „Spada” din Focșani, sau în „Adevărul literar și artistic”, suplimentul ziarului bucureștean „Adevărul”. O anumită amplitudine a preocupărilor sale literare este vădită prin dublarea exercițiului liric, de obicei cutezător, avangardist, cum cerea moda epocii, cu traducerea unor versuri din Edgar Allan Poe. Liceanul Horia Groza publică și un eseu în franceză despre Charles Baudelaire. Formula va fi perfecționată scriind *Indianismul*, eseu cu care în 1930 este marcat debutul său propriu-zis în ziarul “Curentul” al vestitului Pamfil Șeicaru.

Deceniul următor se va defini printr-o apariție explozivă a lui Horia Groza în presă, unde el semnează eseuri, critică literară, proză și versuri. Deloc întâmplător,

poezia teribilistă *Deschidere* a lui Horia Groza este așezată de Lucian Boz pe prima pagină a revistei „Ulise”, care a fost scoasă, începând din 15 mai 1932, în 4 numere. Ne plasăm în anii 1930, când o tânără generație de scriitori români era așteptată să-și afirme voința înnoitoare. În 1932, tinerii anunță romanul *Interior* al lui Constantin Fântăneru, căruia M. Eliade nu-i găsește un editor. În cartea ei *Tânără generație interbelică*, Edit. Vremea, 2015, Miruna Lepuș reproduce o *Scrisoare deschisă d-lui Profesor I. Simionescu*, care era directorul Editurii Cartea Românească, de către Mihail Sebastian. Ideea este că tinerii cred în valoarea aceluia roman, care astfel va fi acceptat în ziarul “Cuvântul”, cu două fragmente. S-a atins scopul urmărit, căci Alexandru Rosetti se interesează de noua carte și o publică la Editura Cultura Națională, romanul fiind intens comentat de Camil Baltazar, Mircea Eliade, Mihail Sebastian, Petru Comarnescu, Simion Stolnicu, Horia Groza, Anton Holban, Lucian Boz etc. În “Ulise”, Horia Groza aprecia că într-o perioadă când din abundență sunt editați Mihail Sadoveanu și Cezar Petrescu, tânărul Fântăneru “e cel dintâi al generației noastre pătruns și lansat așa cum trebuia”, el dând după *Isabel* al lui Eliade „opera cea mai valabilă” a literaturii române contemporane. Tânărul critic are, așadar, o scară axiologică precisă, iar cuvântul lui era ascultat.

Absolvent al Academiei de Înalte Studii Agronomice din București în 1934, Horia Groza activează ca

redactor-șef la vol. I-IV *Enciclopedia Agricolă* și redactor al revistei „Pagini agrare și sociale”, în aceeași ani, 1935-1938. El va fi doctorand în economia agrară la Sorbona, cu cercetări în Elveția la Basel. Între anii 1945 și 1949, ajunge conferențiar în învățământul superior, la Facultatea de Agronomie și la cea de Horticultură din capitală. Inginerul atinge apogeul activității sale științifice, intrând în Institutul de Cercetări Agronomice al României între 1939 și 1954, când a murit la doar 44 de ani martiric, după ce i s-a adus o acuză total falsă.

Preocupările științifice în agronomie sunt dublate consecvent cu cele literar-metafizice, domeniu unde între 1930 și 1937, respectiv timp de 8 ani, “singurul critic literar al tinerei generații”, cum îl considera Mircea Eliade pe inteligentul și harnicul Horia Groza, publică 500 de texte, fie recenzii și poezii sau eseuri, dovedind o prolificitate uimitoare. În 108 zile din anul 1935 scrie vol. *Colocvii*. La concursul de la Fundația pentru literatură și artă “Regele Carol II” dedicată scriitorilor nepublicați, cartea *Colocvii* a lui Horia Groza a intrat între cele 153 manuscrise, dintre care au fost selectate de către comitet 139, majoritatea versuri și doar 15 dintre ele eseuri și studii. Președintele comisiei a fost Tudor Vianu, iar între membri figurau: Camil Petrescu, Adrian Maniu, Șerban Cioculescu, Mircea Vulcănescu, Petru Comarnescu, Mircea Eliade etc. Între lucrările reușite se numără *Inimi sub săbii* (1934) de Eugen Jebeleanu, *Memnon* (1934) de Horia Stamatu, *Pe culmile disperării* (1934) de Emil Cioran etc., iar printre lucrările respinse în mod surprinzător a fost atât cartea lui Eugen Ionescu *Nu*, devenită celebră prin elanul înnoitor al tinerei generații, cât și *Colocviile* lui Horia Groza, chiar dacă prietenul său, scriitorul Dan Petrașincu, aprecia epistolar: “Eseurile tale sunt în primul rând mărturia unui cap de mare gânditor...”. (p. 303) Refuzând să facă politică, criticul literar H. Groza, în schimb, demolează vechile tipare de gândire estetică, emițând în ședințele Cenaclului „Sburătorul” judecăți ce vor pune în gardă pe însuși maestrul Eugen Lovinescu, atacat chiar și el ca autor de romane și ca un critic impresionist.→

ANCA SÎRGHIE

Publicarea *Colocviilor* la Editura Logos din București în anul 2022 scoate la lumină volumul în care Horia Ion Groza, într-un gest recuperator, a concentrat, alături de conținutul vechiului volum al lui Horia Groza *Colocvii* cu cele 3 părți (*Elemente, Colocvii, Erorile unei idei fundamentale*), un calup substanțial de *Eseuri de critică literară și de cultură* (p. 135-282). Portretul îi va fi întregit cu *Poeme* (1930-1931), cele 4 poezii fiind completate cu *Che-mare*, ca la final să citim *Gânduri memorabile din scrierile lui Horia Groza*. Cartea se bucură de un *Cuvânt introductiv* semnat cu autoritate de Ion Dur și de o postfață *Despre Colocvii și activitatea eseistică și literară*, unde fiul autorului plasează această producție în perioada 15 aug.-1dec. 1935, când autorul avea 25 de ani. Așadar, a existat la Horia Groza o creație pre și una post *Colocvii*.

În *Indianism*, eseu debutului din "Curentul" în 1930, ne frapează directă legătură cu actualitatea imediată, când Gandhi se adresa viceregelui Indiei cerând să împlinească doleanțele conaționalilor, care se eliberau de cotropirea engleză. Comentatorul se lasă atras de o imagine poetică, recurând la o sugestivă metaforă a trezirii Indiei din letargie: „Adormitul de veacuri elefant indian, în păduri pline de mistere și locuri sacre, și-a scuturat muntele trupului și-a început să vadă și să umble.” (p. 137). Pornind de la disensiunile create între știință și religie, „ele privindu-se cu ochi dușmănoși de plumb”, tânărul de 20 de ani exprimă ideea intuitiv: „Adevărul - acest produs comercial, care e cu atât mai greu de găsit cu cât e mai căutat - să-lăsluiește undeva unde noi nu-l putem bănuși”. Se diferențiază două moduri de abordare a aceluiași traseu spre adevăr, eseistul constatând: „Omul Indiei l-a căutat în el însuși. Omul Europei l-a căutat în manifestarea atât de multiplă și de variată a faptelor naturii. Care dintre ei l-a găsit? Întrebarea prezintă limpezimi de cristal.” Eseistul român nu se nutrește din tradiția gândirii clasice, ci încearcă o explicație proprie, prezentată cu pedanterie aproape didactică, spre a concluziona că evenimentele Indiei augmentează nevoia de înfrățire a popoarelor lumii, idee umanistă, ce va fi validată mai târziu prin structuri de

tip Uniunea Europeană, ca replică a Statelor Unite ale Americii.

Exerciții de abstractizare face în eseuri ca *Note asupra lui Machiavelli* sau *Contribuții la o istorie a fericirii*, așa cum a găsit-o la Maeterlinck, „acest țârcovnic al fericirii contemporane”, care „a descoperit până acum cele mai bune metode de abecedă al beatitudinii.” (p. 143).

Înainte de toate, Horia Groza a fost o voce care s-a auzit printre contemporanii săi. De aceea, ne interesează cu precădere, pe mai departe, faptul că criticul literar, dublat de publicist, prezintă un proiect mereu actual și în zilele noastre, el scriind *Un sfert de oră cu scriitorii*. Este un reportaj literar apărut în „Rampa” din 25 decembrie 1931, Horia Groza comportându-se ca un reporter descins în cuiburile de creație ale câtorva scriitori consacrați. Cum i-a selectat rămâne o enigmă, întrucât nu putem stabili dacă alegerea temei *Criza cărții și criza spirituală* era a redacției sau a lui personală, variantă secundă pe care o credem plauzibilă, întrucât aceia erau scriitorii lumii în care el se mișca.

Astfel, la Liviu Rebreanu în birou, Groza e impresionat de mulțimea cărților, ce „atestă o puternică intelectualitate.” (p. 166). Intră în dialog cu scriitorul, care anunță apariția romanului *Răscoala*, terminat de mai mulți ani, însumând 700 pagini, dar care mai solicită o dificilă corectură finală. Există și romanul *Mojarul iluziilor*, cu personaje ale actualității-funcționari, un scriitor, gazetari. Eroina este Liliana. Recunoaștem una dintre variantele romanului *Jar*, care va fi publicat în 1934, reluat în 1939, 1941, 1942 și 1944. Cea mai iubită dintre cărți, în declarația lui Rebreanu, e *Adam și Eva*, publicată în 1924-1925, pentru că în ea a surprins zbuciumul sufletului. Horia Groza subliniază enumerativ importanța romanului *Ion* (1920) și *Pădurea spânzuraților* (1922), fără pretenția de a le estima literar, dar totuși o face metaforic și uimitor de succint când afirmă că acestea sunt „cărți de viață întinsă ca o spadă”. Merită să adevărim faptul că tocmai acestea au spintecat timpul cel mai cutezător.

Camil Petrescu îl fascinează pe Groza cu intelectualismul său, „pur-tat ca o corabie grea de conținut pe paginile atâtor cărți...”. Discuția lor

are în centru criza spiritului contemporan, soluțiile date de marele scriitor fiind stârpirea analfabetismului la români, care ar lecu criza cărții, iar cea a spiritului s-ar eradica „prin-o reșezare a valorilor intelectuale în eternitatea lor.” Ceea ce intenționa să pregătească la fine de an 1931 Camil Petrescu nu era literatură, ci o lucrare *Quiditatea estetică teatrului*. E domeniul tematic în care scriitorul va susține teza de doctorat *Modulitatea estetică a teatrului*, publicată în 1937. Cartea desemnată ca definind personalitatea autorului este *Danton* (1924-1925), dar cea mai dragă dintre toate era *Mioara* (1926). Ca ziarist, Groza nu simte nevoia să formuleze alte opinii, mulțumit să ia temperatura momentului literar.

Ion Minulescu este întâlnit „lucrând cu febrilitate” la fostul Minister al Artelor, într-un birou cu tablouri „aproape proaste”, dar având un lemn minunat al lui Mac Constantinescu. Reporterul înregistrează un poet care îi vorbește în șarade, anunțând că pregătește un volum în proză *3 și cu Rezeda 4*, o creație unde, în mod programatic, nu va pune nicio problemă, ca să nu supere pe cei incapabili să dezlege tainele firii. Horia Groza are modul lui de a prinde în asemenea pilule de interviu esența creației, ca aici unde despre Minulescu afirmă că este autorul *Romanțelor pentru mai târziu*, adevăr atestat în posteritate. Merită să specificăm faptul că acest roman a fost digitizat în cadrul proiectului Muzeul Digital al Romanului Românesc 1901-1932, inițiat de revista „Transilvania”, organizat de Complexul Național Muzeal ASTRA și cofinanțat de Administrația Fondului Cultural Național.

În același periplu reportericesc, Cezar Petrescu îl surprinde pe tânărul Groza prin vivacitatea creatoare, declarând că are două cărți sub tipar și una în șantier. El lua ca exemple pe Tolstoi, Balzac, Daudet, Dostoievski, pe Cehov și pe Anatole France, care au scris mult, ceea ce înțelegea să facă și el. Prozatorul îi dezvăluie ritmul creației sale, căci, după încheierea unui roman, el ține să se odihnească și apoi să schimbe mediul de inspirație. Dă exemple romanul *Plecăt fără adresă* (1931-1932), unde inginerul, care e protagonist, pare să cucerească tot ce-i oferea progresul, dar noul secol →

în care intrase nu avea adresă. El dorea să redea pustiul epocii prezente. Dimpotrivă, romanul *Apostol* (1933), dedicat primului său învățător, are ca personaj principal un dascăl de țară. Este „un roman optimist deși începe în cea mai sumbră și ostilă atmosferă.” (p. 170). Romanul *Greta Garbo* (1932) se dorește un caz de depersonalizare în stil pirandellian. În convingerea lui Cezar Petrescu niciun roman nu l-a împlinit, din moment ce el a continuat să scrie următoarea carte. Oricare volum finalizat îl eliberează pe autorul ei. El întărește această convingere, iar profesiunea sa de credință continuă: „Drumul nostru e înainte, cărțile scrise sunt ca niște iubite moarte și pierdute...” Posteritatea îi va reproșa tocmai mulțimea romanelor scrise cu condei alert de ziarist, lipsit de suficient talent scriitoricesc.

În reportajul lui Horia Groza, profesorul Nichifor Crainic apare suprasolicitat cu conferințe în diferite orașe. Îl privește așezat între etajerele cu cărți de tradiție teologică și gândește că de aici „au plecat în zbor deschis toți îngerii literaturii noastre de după război”. Autorul dă recenta carte *Țara de peste veac*, urmând să poarte o discuție după lectură.

La Eugen Lovinescu în locuința din str. Câmpineanu, unde „au pătruns întâia dată, cu inima bătând, atâtea generații”, Horia Groza se reîntoarce cu aceeași familiaritate. Criticul laudă ieftinirea cărților prin colecții de 15 și de 25 de lei..., dar măsura este propice cărților de mici dimensiuni, întrucât celor voluminoase li se aplică patul lui Procust. România are preocupări culturale „mediocre sau inegal repartizate, chiar în timpurile de mare prosperitate” (p. 173). Intervievantul izbutește să creioneze un portret valoros al criticului: „Sub ochii mici și jucăuși ai domnului Lovinescu, față de amabilitatea domniei sale proverbiale (sic!), ascultându-i vorba domoală și curgătoare ca un fald, crești, te deschizi, îndrăznești...” Cuprins de o reală emoție, musafirul reține cu privirea pe biroul de lucru al criticului „cele mai noi cărți, cele din urmă reviste, de la cele mai bătrâne la cele mai tinere, semn al respectului pentru maestru. Pe perete, chipul său, lucrat de Marcel

Iancu...Vorba domnului Lovinescu e domoală și parfumată de un veșnic zâmbet”. (p. 172).

Când Horia Groza a conceput o „anchetă printre scriitorii noștri”, într-o selecție cu totul remarcabilă, problemele vizate erau legate de criza cărții și de cea a spiritului. Iată că acestea sunt teme și astăzi fierbinți în cultura română și cea mondială. Dintre scriitorii, Liviu Rebreanu și Camil Petrescu au răspuns verbal, ceilalți în scris.

Aflăm astfel că Rebreanu semnalase într-un raport trimis Ministerului Artelor criza cărții, ce are 3 aspecte: de producție, editorial și privitor la cititori. Editurile promovează 3-4 scriitori, dar nu încurajează pe tineri. Rebreanu, cel aflat desigur printre scriitorii consacrați, ține să explice că „interesul este să se formeze generația următoare, să se păstreze nealterat entuziasmul creator al tinereții. Am propus acest remediu: pentru nuvelă, pentru poezie, pentru eseu, statul va ajuta editorul cu jumătate de sumă din cheltuieli, iar autorii cu nume format vor prefața cărțile celor tineri.” (p. 174-175) Rebreanu avea o redutabilă experiență publică, pentru că din decembrie 1929 a fost director al Teatrului Național din București timp de un an. În 1929, la însărcinarea primului ministru, a lucrat la proiectele de organizare a Direcției Educației Poporului, al cărei conducător a devenit la începutul anului 1930. Pe 19 noiembrie 1930, în urma unor cumplite dezamăgiri înregistrate în conducerea treburilor publice, Rebreanu a demisionat din conducerea Direcției Educației Poporului. El se manifesta înainte de toată ca romancier, drept care a cumpărat o casă și o vie la Valea Mare, lângă Pitești, unde au fost scrise majoritatea cărților sale. Va reveni la începutul anului 1941 în funcția de director al Teatrului Național. Cu referire la editorul Ciornei, care are o redutabilă experiență în domeniu, Rebreanu semnaleză practica de a publica 100 de scriitori străini și doar un scriitor indigen, întrerupându-se astfel tradiția editurilor Minerva, Socec, Cartea Românească ce preferau scriitorii autohtoni. În domeniul spiritual, Rebreanu semnaleză experimentele

ortodoxiste, ale estetismului sau impresionismului, dar noua formă de viață promovată de comunism se pare inacceptabilă, pentru că aduce „exercitarea dictaturii asupra conștiinței”. Este o primejdie de care nu va scăpa România, iar Horia Groza, care activase în anii 1950-1954 ca inginer-șef și director la Stațiunea Experimentală Agricolă Lovrin, Laureat al Premiului de Stat, clasa a III-a în 1952, pentru rezultate excepționale în cercetare, va fi una dintre victimele dictaturii comuniste, murind torturat de comuniști.

Camil Petrescu apreciază că în fapt „criza cărții este endemică. Cele mai mari succese, care în străinătate ar schimba soarta scriitorului, la noi înseamnă o simplă furtună într-un castron cu apă.” (p. 175) El tânjește după „adevărata viață literară” de care țara duce lipsă din cauza lipsei lecturii. „Să învețe românii noștri să citească.” (p. 175). Ion Minulescu afirmă adevărul că o criză a cărții „nu datează de azi” ci ea există „de totdeauna”. (p. 176). În școli, elevii nu sunt îndemnați să citească scriitori contemporani, ci numai clasici, drept care plictisiți de clasici, „elevii sfârșesc și ei prin a deveni dușmanii tuturor cărților, atât vechi cât și noi.” (p. 177). Prețurile cărților literare depășesc posibilitățile intelectualilor. Soluția ar fi ca statul să admită cumpărarea hârtiei din străinătate, unde costă de 4 ori mai puțin ca în România. Librării și editorii nu plătesc dreptul de autor decât cu procese la tribunal, care să-i forțeze. Editorii, de obicei, vând cărțile cu preț aproape dublu decât suma pe care o dau autorului. Voiajorii comerciali, care duc cărțile în provincie, câștigă mai mult ca autorii. Tinerii scriitori marchează o „continuă ascensiune a nivelului cultural din ultimii ani.” (p. 178)

El nu recunoaște o criză spirituală a contemporanilor, pentru că de 60 de ani se merge pe aceeași linie. Cezar Petrescu atestă „o criză mondială a cărții”, ca o consecință a crizei economice mondiale, în timp ce în România niciodată nu a fost „o prea aprinsă patimă a cititului”. În Europa-Paris, Praga, Varșovia, Viena, Budapesta- în anul în curs desfacerea de carte a scăzut cu 50%, iar cea școlară cu 75%. Pentru că criza cărții este un efect, trebuie să combați cauzele. →

Cea mai frumoasă poveste

Adrian Cioroianu este Decanul Facultății de Istorie a Universității din București, de peste două decenii. A publicat în multe reviste și ziare din țară, adesea putând fi văzut, în calitate de colaborator, la diferite televiziuni. Autor al mai multor volume de istorie, eseuri istorice sau politice, scenarii pentru documentare de televiziune și, mai recent, al unui roman, în prezent lucrează la scenariul unui serial documentar pentru Televiziunea Română.

„Cea mai frumoasă poveste - câteva adevăruri simple despre istoria românilor” este, așa cum reiese din titlu, un volum istoric scris din propria perspectivă asupra evenimentelor marcante din istoria noastră, evenimente povestite pe intelesul tuturor categoriilor de cititori, de orice vârstă. Un volum inedit, de aproape 300 de pagini, de povesti legate de perioada regalității, de cele două războaie mondiale, de Tezaurul românesc trimis la Moscova, de mișcarea legionară și cât de mult a influențat aceasta cursul istoriei, de moartea lui Nicolae Iorga, de instalarea regimului comunist și consecințele nefaste ale acestuia, care se mai resimt încă și astăzi, de evenimentele din decembrie 1989. Adrian Cioroianu ne dezvăluie astfel că savantul și istoricul Nicolae Iorga a fost unul dintre părinții naționalismului modern. Însă a sfârșit tragic, la vârsta de 69 de ani, împușcat

de legionarii lui Corneliu Zelea Codreanu, la marginea unei păduri aflate în drumul spre Capitală. Un alt episod inedit și necunoscut de foarte mulți români se referă la intrarea României în al doilea Război Mondial, despre care Regele Mihai a aflat de la ...radio. Această poveste pentru că generalul Ion Antonescu, conducătorul statului în acel moment, luase singur decizia de a se alătura Germaniei în operațiunea de atacare a Uniunii Sovietice. Însă Antonescu nu s-a gândit să îl anunțe pe rege despre această decizie, mai ales că nu îl invitase la niciun consiliu de război.

Scriitorul relatează, de pildă, despre colonizarea economică a Ro-

mâniei, care a durat 11 ani, din 1945 până în 1956, prin vestitele Sovromuri (cooperative sovieto-românești, întreprinderi mixte, în care resursele economice aparțineau României, iar conducerea era sovietică). În realitate, sovromurile au fost o manieră cosmetizată de spoliere economică.

Despre venirea lui Ceaușescu în fruntea Partidului Comunist Român, după moartea lui Gh. Gheorghiu-Dej, în martie 1965, istoricul afirmă că a fost un joc abil pus la cale și jucat de Ceaușescu exact cu „ășii” de care dispunea: promisiuni făcute unor membri ai Comitetului Central că îi va avansa în funcții înalte dacă îl vor propune prim-secretar al PCR. „Scopul scuză mijloacele”, principiul machiavelic după care s-a condus permanent Ceaușescu, i-a servit pentru a se debarasa de potențialii rivali, atunci când se simțea amenințat.

Despre evenimentele din decembrie 1989, care au marcat înlăturarea dictaturii comuniste, Cioroianu afirmă că „Ceaușescu a fost omorât de propriul sistem”; soarta s-a întors cumva împotriva dictatorului.

În ultimul capitol al cărții sale, istoricul se întreabă și ne întreabă dacă România este cumva condamnată să fie la coada Europei.

Sau avem acea uriașă capacitate de regenerare, după fiecare eșec sau greșeală?

ROXANA LĂDUNCĂ

→Se ia ca reper acea „douceur de vivre” dinaintea Războiului cel Mare, „în care ne-am trăit adolescența”. Un paleativ este ieftinirea cărților, scoase pe hârtie acceptabilă, cum procedează editurile franceze. În România această stratagemă a folosit-o editorul S. Ciornei, care a creat colecția Rosidor, „cu preț accesibil tuturor pungilor. Douăzeci și cinci de lei volumul-cu cinci lei mai puțin decât un pachet de Regale.” (p.179-p.180).

Despre criza spiritului contemporan, considerată mai acută decât cea economică, inversând termenii, ea, criza spirituală, ar fi produs-o pe cea economică, aceasta fiind un corolar al crizei morale, prin care pentru confortul îndestulărilor pământești, omul și-a neglijat sufletul de la Platon și Iisus, de la Pascal și de la

Kant. Eugen Lovinescu socotește că în 1930 nu este criză, ci chiar decesul cărții. Criticul detectează o „aneantizare în domeniul spiritului”. El prevede „neantul editorial... în apoteoza amurgului culturii române”. (p. 181-182)

În concluzie, vedem în Horia Groza o personalitate complexă și strălucită, cu atât mai interesantă cu cât în el s-a oglindit epoca sa. El realizează „un caleidoscop problematic în care sunt explorate statutul, alianțele și orizontul metafizic al criticii literare, mecanismul creației, cu accent pe creația artistică.” (p. 9), cum afirma Ion Dur. Demn de specificat este adevărul că Groza depășește critica estetică, pentru o critică metafizică. Deosebește literatura colectivului, înțeles ca grupare spirituală, de „literatura societății de toate zilele”,

ce nu ajunge la metafizic. Oamenii se despart prin material, dar se leagă prin nevoia de spiritual. Cel ce afirmă că „Încoronarea imaginii ca final al activității creatoare este incongruentă” nu se oprea la critica estetică, ci folosea arta spre a ajunge în metafizic.

Imperioasă ne apare la început de secol al XXI-lea descoperirea adevăratului său chip și desprinderea lui Horia Groza dintre scriitorii uitați. Aceasta, pentru că el ilustrează tipul rar al intelectualului român care s-a manifestat cu vivacitate pe multiple planuri, reușind să strălucească pentru un moment în aproape fiecare dintre ele. Dar potrivnicia vieții politice i-a tăiat aripile de albatros, ucis de marea comunistului, care s-a manifestat dușmănos cu pleiada strălucită a intelectualității românești interbelice.

Drum aristotelic prin Transilvania

Aristotelic prin renume și prenume, dar mai ales prin stilul scriiturii, jurnalistul Bunescu ne surprinde cu o nouă lucrare care confirmă aserțiunea că nu există idei fără tangență cu realitatea: *Drum de vis în Ardeal. Oameni și locuri de poveste*”, Ed. „Cronica mureșeană” - 2023.

O a doua meditație aristotelică spre care m-a îndemnat lectura cărții constată unicitatea lucrurilor, definite fiecare în felul său specific. Transilvania, cu eternele-i valori culturale, unică, inegalabilă, i-a lansat lui Aristotel Bunescu o subliminală chemare, să colinde locuri neasemuite în spațiul intracarpatic, spre a ne oferi veritabile mostre de artă autentică, începând cu Tezaurul Uman Viu (doamna Nagy Margareta din Chendu) și până la sculpturile lui Ion Vlasiu, într-o împletitură, parcă din colorate pănuși de porumb artisanale, între descrierea sentimentelor veritabile și narațiunea gazetărească.

Fascinanta punte pe care o traversează între artă (de regulă picturală) și realitate (de regulă natural-mirifică) ne poartă din nou, volens-nolens, cu gândul la magnificul Aristotel: realitatea este secvența tranziției de la formă la materie și de la materie la formă. Artiștii pe care îi întâlnește autorul în pelerinajul său transilvan dau formă estetică imaginativă obiectelor reale, prin pictură, sculptură, artizanat sau cuvânt.

Imaginile fotografice îl ajută pe Bunescu în demersul său, aducând cu generozitate sub ochii cititorului operele și personajele schematic evocate, printre care pictorițele Lucia Zîna Suci, Maria Mera și Iuliana Marin.

El însuși împătimit al armoniilor cromatice, copilărinte în preajma șevalului unei mame talentate, Bunescu se raportează cu profesionalism la picturile pe care ni le înfățișează.

Chemare la cunoașterea culturii transilvane nefalsificate, cartea poartă un iz aristotelic chiar și prin subtilele trimiteri la Divinitate. Dacă pentru filosoful antic, Dumnezeu se situează în vârful ierarhiei existențiale, pentru Bunescu, conform cronicilor sale artistice, icoana se află în vârful creației picturale. Recent, bunul Bunescu mi-a dat o temă de meditație: când o pictură devine icoană? I-aș răspunde că este exact momentul când cuvântul devine rugăciune.

Prin mesajul transmis, cartea sa face apel la suflet, ca purtător al conștiinței.

Indirect, personajele prezentate și momentele istorice evocate raportează lucrarea la sufletul românului dintr-un spațiu geografic generos în evenimente și personalități. Una din aceste personalități se deosebește prin însuși coautorul cărții, Ilarie Gh. Opreș, pe care cititorul îl va descoperi în complexitatea sa artistică, socială și umană. Un suflet nobil, cum se spune în popor!

Iar când ne referim la suflet, revenim la ilustrul filosof Aristotel, care distingea trei categorii: sufletul plantelor, cel animal și cel uman. Invit cititorul să distingă indirect, în lectura cărții de față, fiecare din cele trei categorii, prin corelație între natura transilvană și natura umană. Peisajele transilvane, redactate în fotografii și picturi, ne transmit vibrația pură a naturii, a pădurilor și pașiștilor care izgonesc stresul uman, iar dacă amintim de faimosul câine Boss Phantom prezentat în carte, atunci înțelegem sufletul imens al animalelor. Fără îndoială, superior prin funcțiile de gândire, credință, sentiment și conștiință de sine, dar nu numai, sufletul uman iradiază împlinire din întreaga lucrare, în mod cu totul firesc.

Mă opresc, spre a nu diminua din savoarea lecturii, cu o precizare. Fără a face pe filosoful, cred că asemenea cărți produc elementarul efect de catharsis într-o lume hăituită de pandemii, războaie proxime, pericole climatice sau virtuale amenințări ale inteligenței artificiale.

Ca unul născut în ținutul mureșean, adaug un post scriptum ușor corectiv, cu iz local: noi, românii născuți pe malul Mureșului, preferăm numele Transilvania, în loc de Ardeal.

RADU ȘERBAN

O CARTE DULCE-AMARĂ SAU JURNAL ÎNTRE VIAȚĂ ȘI MOARTE*

Mariana Eftimie Kabbout este o cunoscută poetă gălățeană, autoare a 13 volume de poezii/poezii pentru copii, două romane (*Trandafirul deșertului*, Editura Anamarol, București, 2008, și *Glăsurile tăcerii*, aceeași editură, 2011) și un jurnal de familie, Editura StudIS, Iași, 2023. Debută editorial cu volumul de poezii *Sărutul unui înger*, în anul 2006, apărut la editura care-i va promova alte șase volume, *Anamarol*, mare parte dintre celelalte fiind girate de Editura StudIS, din Iași. Spre confirmare amintim doar câteva titluri cu rezonanță lirică: *Dincolo de Paradis* (2008), *Șoapta unui amurg* (2011), *Cântec pentru mai târziu* (2013), *Bilet spre inima de-acasă* (2014), *Mama, floare de april* (2015), *La mulți ani, copilărie!* (2015) etc. Este prezentă cu poezii în peste 15 *Antologii*, colaborează cu creații la mai toate revistele gălățene (*Antares*, *Dunărea de Jos*, *Boema*, *Axis Libri*), din Călărași, Sibiu, Călan, cât și din Cahul și Montreal. Participă la diferite concursuri și festivaluri, în țară (Galați, Călărași, Constanța, București, Pitești, Botoșani, Târgoviște, Buzău etc.) și peste hotare (Triuggio, Trebisacce, Cassano allo Ionio, San Leucio, toate din Italia, Chișinău, Bosnia Hertzegovina etc.), creațiile/cărțile sale fiind răsplătite cu premii, mențiuni și diplome.→

Prof. GHITĂ NAZARE

Însemnările noastre au în atenție cea mai recentă carte a Mariane Eftimie Kabbout, o carte care se deosebește prin conținut și stil de toate celelalte. Este vorba de *Dor lăcrimând sub o năframă*, apărută la Editura StudIS din Iași, o carte-jurnal de familie de un realism tragic, zguduitoare, trăit de autoare în perioada pandemiei. Subiectul cărții împletește într-un adevărat registru al durerii suferința fizică a mamei cu suferința sufletească a Mariane Eftimie Kabbout. Cartea este populată de scene dramatice, în relațiile pe care autoarea le are fie cu mama sa bolnavă, dar, mai ales, cu mediul sanitar/medical în care este obligată să acționeze pentru a-și salva mama. Pe ansamblu, putem spune că *Jurnalul* reprezintă un vot de blam dat de autoare personalului medical, administrativ și de pază dintr-un spital gălățean cu menirea expresă de a alina suferințele oamenilor.

„Nimic nu prevestea ce urma să se întâmple în ziua aceea aparent liniștită”, 11 aprilie 2021, era semnalul sub care va trăi autoarea fiecare dintre zilele următoare alături de mama sa, când „tremurul sacadat al capului începuse să se accentueze”, „clișee foarte des și uneori închidea doar ochiul stâng...piciorul stâng se încordase și el foarte mult...în câteva clipe, întregul corp a fost cuprins de contracții involuntare foarte puternice” (p.75). Așa începea calvarul apelului la 112, avatarurile prin care avea să treacă în mai multe perioade ale internării în spital a mamei sale. „Spitalul era plin de Covid! La urgențe nu mai este loc! Nu ai voie să intri! E o grămadă de lume înăuntru și avem ordin să nu lăsăm pe nimeni să intre! E clar?” (p.80), era sentința implacabilă a gardienilor de la poarta spitalului.

Durerea sufletească a Mariane întreacă durerea trupească a mamei. Adesea medita la o altă tragedie a familiei, pierderea surorii la vârsta de doar 17 ani: „toată singurătatea lumii s-a înghesuit în sufletul meu” (p.22), „străzile erau pustii și doar mirosul morții plutea în aer” (p.13), „cred că nu am vorbit cu Dumnezeu în toată viața mea cât am vorbit în acele clipe” (p.25), dar rămâne optimistă în preajma operației pe creier a mamei, consolându-se la ideea „Că așa e în viață. Îți faci scut din

șperanță și ideal din așteptare” (p.33). Credința în Dumnezeu devine pentru Mariana un aliat în clișeele grele ale vieții.

Internările repetate ale mamei în spital și agravarea stării ei de sănătate slăbeau tot mai mult rezistența sufletească a Mariane. „Am ieșit din spital, plângând în hohote, în timp ce durerea din mine sfâșia tăcerea orașului peste care se așternuse noaptea” (p.140), făcând-o să-și verse oful/supărarea pe sistemul medical, pe oamenii în halate albe, neputincioși și ei în fața Covid-ului: „Nu ai voie să intri în spital. Nu ai voie să știi nimic despre rudele internate. Nu ai voie să te revolți dacă nu primești niciun răspuns. Nu ai voie să îndrăznești să te aperi dacă cineva atentează la viața ta sau a familiei tale! Nu ai voie nimic!...”.

Operația pe creier, crizele și infecțiile urinare repetate, chinul dintr-un pat de la ATI o slăbeau iremediabil pe mama Mariane, Aneta Eftimie. 25 martie 2023. Doctorița de gardă de la ATI o informa, telefonic, pe Mariana: „Îmi pare rău că trebuie să vă anunț, doamnă, dar în această dimineață, în jurul orei 05.00, mama dumneavoastră a intrat în stop cardio-respirator. Din nefericire, nu a răspuns la manevrele de resuscitare și a decedat” (p.216). Sufletul Anetei Eftimie se ridicase la ceruri. Din păcate, șocurile cu care se confrunta fiica Anetei continuau. Exemplul este stupefiant, trădând o practică devenită obișnuită în mediul spitalicesc. Să o ascultăm pe autoare: „Un alt moment șocant...a fost atunci când am dat hainele cu care cei de la

Muzeul pietrei, Sângeru

morgă trebuiau să îmbrace trupul mamei. Mi s-a spus cât se poate de direct: - Dacă vrei ca mama dumneavoastră să nu mai fie băgată în sac, puneți 200 lei în sacoșă cu haine și i-o dați băiatului care vine să o ia” (p.223). Comentariile sunt de prisos. Doar o sugestie pentru Mariana Eftimie Kabbout: să ofere un exemplar din această carte, poate chiar gratuit, drept „recunoștință”, tuturor celor care au contribuit ca suferințele tale sufletești să fie chiar mai mari decât suferințele trupești ale mamei.

Semnificativ pentru continuitatea vieții este mesajul de rămas bun al autoarei către mama sa: „Îți mulțumesc, mămică! Îți mulțumesc pentru că mi-ai dat viață și m-ai crescut ca să fiu omul care sunt! Iartă-mă pentru tot ce ți-am greșit în viața asta! Să te odihnești în pace, mămică mea dragă!...Te iubesc, mămică! Și te voi iubi merei!...” (p.240), iar viața ei va fi în continuare „Un dor lăcrimând sub o năframă”, titlu atât de fericit formulat al cărții.

Un Dor lăcrimând sub o năframă este o carte care merită citită de cât mai mulți lectori. Felicitări, chiar amare, autoarei pentru subiectul abordat și succes la lectură cititorilor! Un gând de mulțumire și deplină apreciere se cuvin Editurii StudIS și tipografiei de sub teacurile căreia a apărut o asemenea lucrare!

*Mariana Eftimie Kabbout, *Dor lăcrimând sub o năframă*, Editura StudIS, Iași, 2023

Eveniment editorial

Simona Miheuțiu, „Speranța nu urcă niciodată cu liftul”, teatru

ÎN AȘTEPTAREA SPERANȚEI

Întrebările legate de soarta dramaturgiei românești sunt vechi, revenind adesea cu acuitate, ca semnale ale unei crize care își caută soluții.

În discuție însă apare ecuația autor-scenă-public, fiecare din cele trei elemente revenind, într-un fel sau altul, în prim plan.

Publicul de teatru trece și el prin schimbări profunde, pe măsură ce generațiile care se succed își adaptează orizontul de receptare, nevoile culturale.

Teatrul românesc și-a avut însă mereu un public fidel, oricâte oscilații de interes au apărut.

Poate că un rol important, decisiv, l-au avut teatrele care au avut capacitatea să se adapteze, fără compromisuri majore, fără să scadă ștacheta valorică. Atragerea publicului spre sălile de teatru a presupus schimbarea strategiilor și a arsenalului. Mai ales în condițiile în care ofertele culturale s-au diversificat, iar tentațiile zonei de la periferia culturii beneficiind de mijloace dintre cele mai agresive.

Actorii au trecut și ei prin încercările schimbărilor din viața teatrelor, unii au dat vamă timpului, iar „înlocuitorii” lor n-au mai reușit să atingă performanțe care să-i impună în conștiința publică, mulți rămânând în masa actoricească de duzină, fără relief.

Din arsenalul teatral, categoria lipsită de oportunități pentru performanță, regizorii, a rămas datoare față de teatrul românesc.

Repertoriul teatrelor, la o rapidă panoramare, este foarte colorat, adesea cu tonuri stridente.

Politicile de promovare au rămas și ele tributare fie unor fonduri insuficiente, fie unor inabilități ale impresarilor de ocazie, nu de vocație.

Nu în ultimul rând, soarta dramaturgului român a rămas vitregă, în raport cu ceea ce presupune condiția autorului de teatru.

Tinerii dramaturgi nu mai sunt de mult „tineri”, iar cei care vin din

urmă, discret, par mai degrabă seduși de experiment decât de termenul de expirare a elanului lor creator.

Cred că în loc de „tinerii dramaturgi” e mai potrivită sintagma „noii dramaturgi”, legătura cu vârsta biologică fiind mai degrabă irelevantă.

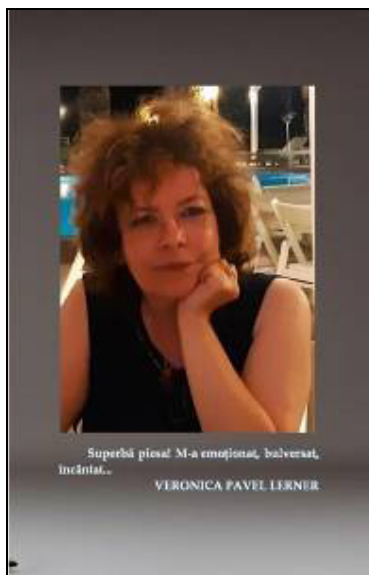
Cei care își încearcă puterile în acest gen sunt, de regulă, trecuți prin exercițiul literar, dramaturgia fiind cireașa de pe tortul creației lor.

E și cazul autoarei piesei *Speranța nu urcă niciodată cu liftul*, care are în urma sa cărți de poezie și proză publicate și o vârstă a deplinei maturități. Ceea ce îi asigură autoarei și o anume autoritate în a aborda o zonă fierbinte a realului: actualitatea.

Fiindcă piesa Simonei Miheuțiu este una de ardentă actualitate și una ce nu rămâne prizonieră granițelor de nici un fel.

Piesa este despre condiția celor de vârstă a treia, numiți mai ales „seniori” (un mod ipocrit de a vopsi cioara realității, bătrânețea), a căror îngrijire e o responsabilitate asumată în fel și chip, adesea pasată ca la ping pong, atât instituțional cât și familial, până se recurge la extrema delegării spre cele mai noi realizări ale Inteligenței Artificiale.

Adevărat manifest, piesa readuce umanitarul în teritoriile sale

autentice, „scorpia” tehnologiei fiind îmblânzită, umanizată și ea.

Deși aflată la începuturile sale dramaturgice (după piesa *Norocul din tomberon*), Simona Miheuțiu este foarte sigură pe instrumentele sale (așa cum este, profesional, ca medic oncolog), iar construcția sa este una foarte solidă, bine articulată, cu ritm și nerv, cu emoție bine dozată, cu personaje credibile, atât Mia cât și Vetuța, dar și cele două creaturi robotice, Rob Max și Rob Kai.

În plus, dacă e să privim lucrurile și din perspectiva spectacolului de teatru, *Speranța nu urcă niciodată cu liftul* nu pune mari probleme nici regizorale și nici scenografice.

Iar publicul pare invitat la o dezbatere deschisă depre probleme care frământă omenirea, sub toate aspectele, ieșind din problematicile locale, reclamându-se soluții și atitudini ferme pentru conservarea esenței umanității.

Prevăd un destin fast acestui debut în dramaturgie, rămânând „în așteptarea speranței”, garantată de talentul indiscutabil al autoarei, de dorința sa de a face din dialog artă de a trăi și de a ne recupera trecutul pierdut sau deturnat de la valorile sale fundamentale.

NICOLAE BĂCIUȚ

Simona Miheuțiu, *Speranța nu urcă niciodată cu liftul*, teatru, Editura Vatra veche, 2023

SIMONA MIHUȚIU, DRAMATURG

Motto: **Speranța nu urcă
(niciodată) cu liftul!**

„Mi-am văzut visul cu ochii, de-acum pot să mor ferice!”... :)

Simona Mihutișu a devenit și dramaturg!

„Instigată” de mine, după ce i-am admirat calitățile de prozatoare, n-a stat prea mult pe gânduri - mai ales că unul dintre ele era chiar acela de a-și proba talentul în genul dramatic - și s-a și prezentat cu prima ei piesă de teatru. Fermitate, tenacitate, hărnicie... plus talent! Iată careul de ași cu care autoarea noastră își ornează panoplia.

Debutul în genul dramatic, după ce a trecut și prin cele epic și liric, și-l face cu o piesă în 3 acte, în care se regăsesc două teme de mare actualitate: 1.tema singurătății oamenilor aflați spre apusul existenței lor pământene; 2.tema „resetării globale”, prin înlocuirea omului cu Inteligența Artificială (IA).

Drama aproape octogenarei profesoare - pensionară și văduvă - de a-și petrece crepusculul vieții, cu dorul nestins după unicul fiu, plecat în Australia fără niciun semn de viață, e dublată de îngrijorarea, dusă până la spaimă, că nu va mai avea cine s-o îngrijească, după ce mai multe îngrijitoare au părăsit-o. Fără posibilitatea de a se deplasa neajutată, dar și cu un comportament plin de hachițe față de ele, fu nevoită să accepte oferta forțată a unei firme private, de asistență socială prestată de roboți. Ofertă care s-a materializat prin trimiterea la domiciliul doamnei a doi roboți îngrijitori, care, fără să știe ce e acela gen, erau, totuși, un El și o Ea. Întâlnirea celor trei dă naștere unor dialoguri spumoase, dar pline de sevă, între o minte ce nu și-a pierdut din bogăția exercițiului intelectual îndelungat, în ciuda suferințelor fizice inerente vârstei, și niște clișee artificiale, stereotipe, de exprimare verbală a doi purtători de Inteligență Artificială (IA). Inteligență care produce, la început, tot soiul de silogisme aiuritoare ori interpretări hazlii ale unor expresii luate la propriu, cum a fost aceea cu „-Lasăți-o baltă!”, având drept consecințe vărsarea a două ligheane cu apă pe podea, de către cei doi roboți.

Programul zilnic impus bolnavei, cu asprimi cazone - în care scena hrănirii forțate amintește de o scenă similară din filmul *Modern Times*, cu genialul Charlie Chaplin - produce și un declin în mașină roboților, la momentul în care sunt aduse în discuție cuvintele fericire și iubire, dar mai ales după vizionarea unui celebru film de dragoste. Începe un proces crescendo de umanizare a cuplului robotic, deprinzând stări și sentimente pe care nu le trăiau mai înainte: îndoiala, neliniștea, teama că cei de la Centrul Robohelp îi vor înlocui cu alții dintr-o generație mai nouă ori teama că roboții vor fi înlocuiți de către oameni și astfel ei vor fi casați!! Dar și sentimentul de iubire, materializat într-o îmbrățișare și un sărut!

Iar într-un gest de empatie, împrumutat din panoplia sufletească umană, i-au simulat doamnei profesoare o convorbire telefonică inițiată de fiul ei, în care acesta îi spunea mamei sale cât de mult îi este dor de ea și că va veni curând acasă, s-o vadă.

„Mia – Nici nu realizezi cât de bucurăsoasă pot fi!

Lăsați-mă un pic liniștită, să-mi savurez această fericire!”, le-a spus doamna și zâmbetul fericit de pe chipul ei a însoțit-o la trecerea în lumea de Dincolo, în timp ce cruciulița pe care o ținea în mână când se ruga, îi alunecă pe podea... Cei doi însuflețiți, considerați deja defecți de către supraveghetorii lor de la Centru, încercară atunci spaima umană de a fi scoși din uz și în disperarea lor nu au găsit decât soluția rugăciunii către Domnul, ținând în mână cruciulița, așa cum văzuseră la pacienții lor. Și-n rugăciunea lor și-au pus toată speranța. Și mai știau, acum, că Speranța vine, întotdeauna, de-Acolo, de Sus!

Speranța nu urcă niciodată cu liftul!

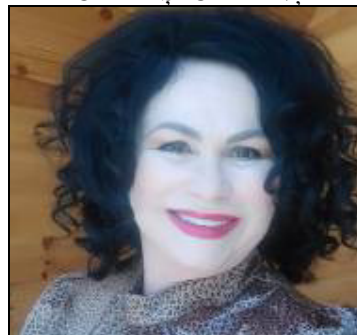
Simona Mihutișu, bine ai venit în lumea teatrului, pe scenă! Cortina îți face o reverență, iar de-Acolo, de Sus, Nenea Iancu îți zâmbește!

Nu știu dacă piesa aceasta, pusă pe scenă, îți va aduce un succes de casă, dar cred că toți cei care vor veni în sală, vor avea sentimentul unei înălțări spirituale. Eu îți doresc mult Succes! Și nici acesta nu urcă niciodată cu liftul!

*DIODOR

SIMONA MIHUȚIU ȘI SOLUȚIILE DRAMELOR SALE

**SPERANȚA VINE MEREU DIN
IUBIRE ȘI CREDINȚĂ**

Literatura science-fiction și-a croit drum spre preferințele publicului cititor, ca un gen de anticipație a unor realități considerate utopice, inițial, dar devenite obsesii și considerate soluții la diferite situații de necesitate sau de criză ori pur și simplu de aspirație a societății umane. S-a întâmplat în secolul al XIX-lea, odată cu îndrăzneala lui Jules Verne de a cutreiera adâncurile mărilor la bordul unei nave subacvatică, devenită, ulterior, prototip pentru submarinele militare, iar mai apoi, pentru yachturile superluxe, dar începutul nu a fost al lui. Literatura mitologiilor antice, inclusiv cea biblică, oferă numeroase mărturii despre călătorii în timp sau între lumi, cu năstrușnice nave spațiale care sugereză existența lumilor extraterestre și a tehnologiei avansate de propulsare în cosmos.

Dar tema roboților este semnalată în literatura dramatică la 1920, în piesa lui Karel Čapek, intitulată R.U.R., un acronim pentru Rossumovi Univerzalul Roboti. Atunci s-a impus și termenul robot, al cărei etimologie este slavă și care înseamnă chiar rob, sclav pe viață la muncă silnică. Muncitorii lui Karel Čapek aveau aspect uman, dar erau crescuți în rezervoare.

De la 1920 până astăzi, s-au scurs 100 de ani încheiați, iar roboții lui Čapek au devenit androizi, înzestrați cu inteligența artificială de esența genialității cognitiv-umane, dar lipsită totalmente de inteligența emoțională. Încă de pe atunci se născuse spaima oamenilor că vor fi înlocuiți de aceste mașinării capabile să eficientizeze muncile cu efort și timp minim. →

VALERIA BILȚ

„Nu scriu despre ceea ce este, ci despre ceea ce ar putea fi” - este concluzia unui prozator și dramaturg, de reală forță, drag mie, Nicolae Suci, în ceea ce privește scrisul său. La fel pare că gândește și **Simona Mihuțiu** în lucrarea sa de dramaturgie *Speranța nu urcă niciodată cu liftul*.

Ea scrie de asemenea despre ce ar putea fi. Ba mai mult, povestea domniei sale scoate piesa de teatru din sfera strictă s.f.-ului imposibil de realizat, aducând-o în sfera unei realități posibile și probabile, într-un viitor mult mai apropiat decât ne-am închipui noi, a unui viitor care deja „ne bate la ușă”, timpul fiind scurt „până să i se și deschidă”.

Saga Simonei Mihuțiu este una simplă, dar plină de sensuri, care nasc întrebări și temeri, și de ce nu și speranțe, că lumea va ști când și unde să se oprească. Este o lume aflată la interferența dintre real și virtual, între uman și tehnologie, aceasta din urmă „gândită”, „după chipul și asemănarea” umanului. Oare?

O octogenară (Mia), îngrijită la domiciliu de Vetuța, și cu schimbul de încă două persoane, nu mai găsesc cale de înțelegere, datorită mofturilor și tabieturilor celei dintâi, firești, așa zice, în contrast cu pragmatismul și obligațiile de îngrijitoare, deloc ușoare, ale acesteia din urmă. În discuția purtată, Vetuța sugerează apelarea la roboți specializați în astfel de treburi, care să o înlocuiască, deși încă de la început ideea naște controverse. „Mia: - Cum să vorbesc cu un robot? Vetuța:- Luați partea bună a lucrurilor. Puteți striga la ei, îi puteți înjura cât vreți, că ăia nu se supără, n-au suflet”. Neavând altă soluție îi sunt trimiși doi roboți→

RĂZVAN DUCAN

Între timp, au pătruns tot mai insinuant în viața omului, devenind chiar indispensabili în viața cotidiană, adevărate resurse de confort și divertisment. Dar obsesia se agravează în secolul 21, căci industria robotică a câștigat teren periculos, iar androizii capătă caracteristici omenești tot mai complexe, riscându-se imposibilitatea identificării lor printre oameni. Literatura S.F. a ultimilor decenii și cinematografia abundă de astfel de scenarii care sunt, pe cât de interesante și atrăgătoare atâta timp cât știi că sunt pură ficțiune, devin tot pe atât de neliniștitoare, îngrijorând în legătură cu perspectivele umanității.

În această obsesie, se înscrie piesa Simonei Mihuțiu, „Speranța nu urcă niciodată cu liftul”, în trei acte și 21 de scene dispuse egal, câte 7, un amănunt ce ține de unitatea compozițională, excelent înscrisă în cele trei reguli clasice. Unitatea de loc: camera protagonistei, de timp: 24 ore, de acțiune: un singur fir. Piesa demonstrează reale chemări literare, doctorița exersându-se până acum în proză și în poezie și iat-o așezându-se în lunga listă de autori dramatici de science – fiction.

Însă vine cu o poveste în care drama bătrâneții degradante și însingurate se grefează pe tendința covârșitoare a societății de a implica inteligența artificială în serviciile sale, inclusiv în caregiving și asistență medicală. Mia, profesoară octogenară aflată în stare de infirmitate, are un caracter autoritar și capricios, în parte datorită deformării profesionale, în parte din cauza conștiinței că se află într-o stare degra-dantă. Îngrijitoarele o părăsesc, incapabile să fa-că față solicitărilor obositoare ale bolnavei, de-venită tot mai egoistă și mai pretențioasă. Are noroc cu femeia de serviciu de pe scară care, fiind nevoită să-și rotunjească veniturile spre a-și întreține familia, acceptă să o înlocuiască temporar pe ultima badantă care plecase în concediu. Numai că aceasta se hotărăște să nu se mai întoarcă, iar Vetuța apelează la serviciile de asistență socială care trimite doi roboți specializați în caregiving.

Aici, se produce o schimbare de atitudine în comportamentul Miei, care găsește inumană situația de a se lăsa îngrijită de cele două

creaturi din fiare și circuite și începe să prețuiască eforturile Vetuței de a-i asigura confortul psihic și fizic, în ciuda tratamentului ingrat la care a fost supusă de profesoară.

Pe de altă parte, cei doi roboți, Rob Max și Rob Kai, trăiesc și ei drama lor, de care oamenii nu sunt conștienți. Văzuți ca niște monștri insensibili, incapabili de sentimente și limitați la automatismele cu care au fost programați, cei doi roboții trec printr-un profund proces de dezvoltare personală, alunecând, în cel mai scurt timp în umanizare. În mod curios, pe măsură ce se află în preajma ostilei profesoare, care-i provoacă, îi respinge, îi umilește, suferă o contaminare umană, o spiritualizare la care nimeni nu s-ar fi așteptat, dar care, în protocolul Centrului Robohelp, firma care-i gestionează, trece drept o deficiență tehnică majoră, atât de gravă încât sentința lor este gata semnată: vor fi scoși din circuit.

Perspectiva îi întristează, dar se consolează unul în brațele celuilalt, descoperind că sunt de sexe diferite și că între ei funcționează chimia, ca între oameni. Unindu-se printr-un sărut care le dă forța de a accepta destinul, dar în plus, experimentează credința și rugăciunea.

Finalul aduce cu sine un dublu deznodământ: moartea fericită a profesoarei, împăcată că a vorbit cu fiul ei demult emigrat în emisfera sudică, fără să știe că vocea fiului era una artificială, convorbirea nu avusese loc în mod autentic, dar îi adusese mamei abandonate o mare mângâiere, fapt ce insinuează ideea beneficiilor incontestabile ale utilizării I. A. Apoi, această rezolvare în spirit uman, prin iubire și rugăciune, a celor doi roboți, aflați și ei în pragul morții.

Momente de delicii lirice, jocuri cu sensurile multiple ale cuvintelor, neînțelese decât în sensul propriu de către cei doi roboți, situații comice survenite chiar din dramatismul de fond, lejeritatea și naturalitatea dialogurilor, știința gradării, răsturnările de situație, finețea observației psihologice utilizată în construcția personajelor și această perspectivă dublă asupra unor probleme obsedante, fac din această piesă de teatru o operă cu reale calități, iar autoarea se impune indis-cutabil ca un dramaturg de vocație.

(Rob Max și Rob Kai) de la Centrul Robohelp, care de la început se prezintă și repetă fiecare în parte, la fel, aceeași „lecție” învățată: „*Bună ziua. Eu sunt Rob Kai 01 de la firma Robohelp, îngrijire persoane vârstnice. Firma noastră asigură îngrijire completă, înalt tehnologizată a persoanelor vârstnice, bolnave sau cu handicap. Răspundem prompt tuturor cerințelor și nevoilor*”.

Interacțiunea dintre octogenara de îngrijit și îngrijitorii roboți începe și se desfășoară nu sub cele mai bune auspicii, datorită exasperării la care este adusă ființa umană de judecata strict pragmatică, ce ține cont de analize chimice, fizice, de analize statistice, până la urmă, în luarea deciziilor, și mai puțin de nevoile umane și sufletul celei îngrijite. „*Sunt nostimi și nu știu cum văd prin om*”. Și „văd” parametrii care nu sunt în parametri, trăgând concluzii și gândind soluții, ba și acționând „robotic”, în consecință. Viața personajului principal este dată peste cap de către roboți, prin criteriile lor stricte, lipsite de empatie și de nevoi umane pe care doar alte ființe umane le-ar fi putut înțelege. „*Minutul de lectură*”, „*minutul de muzică*”, „*minutul de somn*” sunt programe care nu se pot plia cu succes pe imprezibilul uman, ca stare, ca și chef, ca și disponibilitate. Comunicarea este dificilă și prin faptul că roboții nu înțeleg cuvinte și expresii, iar atunci când le caută în baza lor de date le găsesc fără să le înțeleagă cu adevărat semnificația. „*Mia: - Lăsați-o baltă!...Ați innebunit? Ce faceți...Ați spus să lăsăm o baltă...*”; „*- Dacă „mor”?* – *Căutăm item „mor”. Așa. Am găsit. „Viața și moartea sunt același lucru!*”. Diferențele se văd, se simt și chiar se comentează, între personajul principal și roboți, la tot pasul, desigur, de multe ori cu exasperare din partea umană. „*- Mia: Noi, oamenii suntem diverși, niciunul nu-i la fel cu altul! Și asta pentru că avem și bune și rele!...Noi (roboții) avem doar bune!*”.

Dialogul halucinant, ca între protagoniști din lumi diferite, începe să „se înmoaie” pe măsură ce roboții învață din expresiile și cuvintele octogenarei de îngrijit, căutând să-și explice o serie de itemi, aflați sau

neafilați în baza lor de date. Ce înseamnă „mor”, „suflet”, „a se ruga”, „Tatăl nostru care ești în ceruri”, „Doamne”, „fericirea”, „libertatea”, „empatia”, „iubirea”, „Domnul” etc.? În acest ritm, roboții ajung să pună întrebări, ce ies de sub sfera strictă a softurilor lor. „*Doamnă Mia, am rămas cu o nelămurire: pe dumneavoastră cine v-a inventat?*”.

Ba mai mult, încetul cu încetul, roboții îngrijitori prind caracteristici umane, acționând în consecință. „*Sunt speriat, Kai. Și eu Max. Noi nu am fost învățați să glumim. Nici să ne speriem*”.

Atunci când Mia o dorește înapoi cu disperare pe Vetuța, îngrijitoarea ei umană, roboții găsesc soluția să o aducă „înapoi”, dar altfel. „*Ce ați făcut cu Vetuța? Am introdus-o în thetaverse. De acolo putem să o aducem în orice moment ați dori. O, Doamne, am crezut că este reală!*”.

Cu timpul, roboții încep să lăcrimeze, să simtă, să mintă și chiar să se îndrăgostească unul de altul, semn că „*ne-am defectat*”, după cum afirmă unul dintre ei, așteptând să fie înlocuiți de către alți roboți mai performanți, datorită semnului neîntrerupt cu Centru, unde s-a luat la cunoștință de ceea ce se petrece. Ba mai mult, roboții gândesc și în cheie apocaliptică, pentru ei: „*În momentul în care roboții firmei vor fi înlocuiți de oameni, își vor pierde prestigiul*”. Și totuși ca să se salveze de înlocuire, care înseamnă moartea lor, se gândesc să fugă sau chiar și altceva: „*Putem face un back-ul al informațiilor doar pentru noi și să ne creăm propria memorie. Poate că am putea să o folosim în avantajul nostru, ca să supraviețuim*”.

Finalul piesei este unul nu numai uman, ci și strict spiritualizat, care este până la urmă, cireasa de pe tortul evoluției umane. Lângă Mia, care moare din motive naturale.... „*Rob Max (se pune lângă ea, în genunchi): - Doamne, ajută-ne! Rob Max și Rob Kai: - Doamne, iartă-ne greșelile, că nu știm ce facem! Doamne, păzește lumea asta de ce-i rău! Din preaplinul tău, dă-ne și nouă speranță și iubire!*”

Piesa de teatru e chiar impresionantă! Ea are mult mai multe întrebări, decât răspunsuri. De fapt, în lucrul acesta stă frumusețea și forța ei!

SPRE ROBOTIZARE?!

Simona Mișuțiu ne surprinde cu o nouă apariție editorială, însă de această dată este vorba despre o piesă de teatru cu un nume care intrigă: „*Speranța nu urcă niciodată cu liftul*”. Piesa conține teme mai întunecate, cum ar fi boala și moartea și transmite toate emoțiile protagonistei, căci se concentrează asupra unor momente veridice din viața personajului central, Mia. Principiul verosimilului, formulat de Aristotel și reluat de Horațiu rămâne esențial artei teatrate, din toate timpurile. Nici Simona Mișuțiu nu se abate de la acest principiu, ea pleacă la vânat de verosimil, prezentând decorul, personajele (puține la număr) și conflictul dramatic având atâta simțire și firesc, de parcă totul s-ar întâmpla cu adevărat, ca într-o veritabilă oglindă a vieții umane.

Narator de tip realist, autoarea reflectă fidel realitatea, cu personaje ca-n viață, bine structurate psihologic și puse în relații veridice cu mediul înconjurător și societatea. Subiectul este verosimil la modul absolut, urmărindu-se descoperirea cauzelor profunde care determină caracterul personajelor și implicit gândurile, limbajul ori faptele lor. Desfășurarea acțiunii este condusă de caracterul personajelor, de motivațiile lor psihologice profunde, de forța motrice obiectivă a faptelor. Totul devine astfel reprezentativ, tipic, emblemă a contemporaneității, o reflecție ca-n oglindă a realității, fiindcă acest teatru realist este unul de mimesis, de studiu și redare a realității oricât de plată, neinteresantă sau de crudă ar părea.

Documentarea pentru decor, dar și pentru personaje (umane sau roboți) e foarte riguroasă. Iată, așadar, cum e prezentat decorul: „*într-o garsonieră. În cameră se găsește patul în care →*

DOINA BĂLȚAT

personajul își petrece majoritatea timpului, pat prevăzut cu posibilitatea de ridicare a părții superioare, o noptieră pe care se află mereu medicamentele, un pahar de apă, două fotografii, una a fiului și alta a sofului decedat; o măsuță, trei fotolii, un scaun, o bibliotecă și o servanță pe care este amplasat televizorul și un CD-rom, completează decorul. Bucătăria este una comună, mică, cu mobilă veche. Baia este pe partea laterală.” (p.20).

Dacă în cadrul genului epic autorul este ascuns în spatele naratorului, în genul liric în spatele eului poetic, în genul dramatic autorul se exprimă prin intermediul personajelor. Iar personajul principal e **Mia**, o fostă profesoară, văduvă și cu un fiu stabilit în Australia. Aceasta „se apropie de a opta decadă de vârstă. Mișcările ei sunt limitate, nu se poate deplasa deloc fără ajutorul cuiva. Trăiește modest” (p. 20). La vremea neputințelor, Mia nu se poate bizui pe sprijinul nimănui, nici măcar pe al fiului său, care nici nu se deranjează să o sune, așa cum remarcă Vetuța, o femeie plătită să o îngrijească:

„**Mia** – Dar de mine îi pasă cuiva? Îi pasă că tremur de frică să nu rămân neîngrijită, lăsată să putrezesc ca un câine?”

Vetuța – Ne pasă, oricum mai mult decât fiului dumneavoastră din Australia, care nu se îndură să dea măcar un telefon din când în când.” (p.25).

Acest „tremur de frică” reflectă toate spaimile și dramele unui personaj încă lucid, aflat în apropierea morții. Cu toate acestea, ca o mamă grijulie și iubitoare, îi caută fiului său indolent scuze, dând vina pe o căsătorie nepotrivită:

„**Mia** – El n-are nicio vină decât că s-a căsătorit prost.

Vetuța – Da, da, o victimă, ce să zic? Săracul de el!” (p.25), răspuns care conține două cuvinte (victimă, săracul) folosite tocmai cu sensul opus, în mod ironic, de incredula angajată.

Cuvintele care alcătuiesc discursul dramatic, conținutul lor ideatic și emoțional, valoarea lor în comunicare se deosebesc întrucâtva de aceleași cuvinte pe care le folosim zilnic, prin structurile de compoziție, de scriere dramatică. Înțelegerea unui text dramatic nu înseamnă doar înțelegerea textului ca atare, ci și a contextului social, și a celui cognitiv, a modelelor cognitive, a măsurii în care acestea se contopesc. Înțelegerea textului dramatic înseamnă totodată construirea

și/sau reconstruirea lumilor cognitive ale personajelor, respectiv a autoarei, se realizează prin modelul cultural socio-cognitiv al cititorului, fiecare cititor având propriile presupuneri, așteptări, interpretări în receptarea textului. Sub multe aspecte, dialogul, în care personajele din acest text dramatic se regăsesc, este similar celui ce apare în mod natural în conversațiile uzuale:

„**Vetuța** – Alo! Da... Cum, nu mai vii? Dar eu nu am cum să acopăr și programul tău și al Tanței. Așa ceva îmi este peste puteri! Era vorba că muncim fiecare mai mult până mai găsim pe cineva. Este greu să se găsească o persoană, darămite două! Sabina, nu putem să o lăsăm așa pe doamna!”

Mia – Doamne, ce mă fac? Nu vreau la azil. Nu mă lăsa, Doamne!

Vetuța (continuă conversația telefonică) – Da, am auzit și eu de firma asta. Îmi notez, da. Să văd dacă doamna Mia va accepta. Personal, eu n-am încredere în așa ceva... Bine, ce pot să zic?”

Mia – Am auzit! Nu mă duc la azil, să știi!

Vetuța – Doamnă Mia, nici nu se găsește loc așa, cât ai bate din palme. E cu listă de așteptare până pleacă cineva.” (p.29).

Dorița Miei este auzită parcă de Cel de Sus, căci nu se pune problema de a fi dusă la azil, ci se discută „despre o firmă, Robohelp, care asigură îngrijirea la domiciliu a persoanelor vârstnice. Îngrijire robotizată [...] care acoperă toate cerințele și nevoile persoanelor vârstnice, la un înalt nivel de tehnologie.” (p.30).

Textul dramatic are elemente apropiate prozei deoarece include, pe lângă personaje și dialog/monolog, și o narațiune/conflict dramatic. Iar acesta este structurat astfel: în **expozițiune** sunt prezentate personajele (Mia și Vetuța), locul (garsoniera Miei) și timpul (timpul real devine unidirecțional: el curge din prezent spre viitor), timpul și spațiul având și valoare simbolică; **intriga** pornește de la un fapt aparent mărunț, însă cu urmări foarte mari: Vetuța află de la Sabina, o altă îngrijitoare a pacientei, că și aceasta renunță pe motiv că „n-a știut că trebuie să ridice bolnava, că, dacă știa, n-ar fi acceptat să vină” (p.29), oferind o recomandare a firmei Robohelp, sporind neliniștile pacientei care izbucnește în lacrimi; **desfășurarea acțiunii** prezintă o serie de răsturnări de situație în viața pacientei care intră, fără voie, în îngrijirea celor

doi roboți, Rob Kai și Rob Max, a căror imagine este descrisă de autoare în îndrumarea scenică de la Partea I, Scena 3: „Aspectul exterior, mișcările stereotipe, rigide și tonul plat, propozițiile, fragmentate uneori, ne sugerează clar că sunt doi roboți humanoizi. Au pe partea anterioară, în dreptul pieptului, un ecran care din când în când emite semnale luminoase.” (p.32). Rob Kai îi asigură un consult medical Miei, descoperind: „Puls – 120 bătăi pe minut. Tahicardie sinusală. Tensiune arterială 120/80. Indice de masă corporală 18. Sarcopenie. Scolioză. Mers dificil. Osteoporoză. Poliartroză.” (p.35). Aceștia îi recoltează „probe de laborator” cu forța, motivând că pacienta ar fi fost deja „de acord cu termenii GDPR 07 și FUTROB 05” (p.36). Apoi îi asigură „minutul de lectură” la ora 17:30, dar și de audiție muzicală; la ora 19:00 îi pregătesc cina, după nevoile organismului depistate de ei „Necesar de calorii: 800. Calculăm necesarul de proteine. Așa. Calculăm necesarul de lipide. Așa. Calculăm necesarul de glucide. Așa. Calculăm necesarul de săruri minerale și vitamine. Așa. Gata. Pregătim bolul. Amestecăm.” (p.38). La ora 21, i se asigură „ora de somn”, iar dimineața următoare, la ora 9:00, i se dă semnalul „Trezirea!” (p.48), apoi deplasarea la baie, micul dejun la ora 9:30 și a prânzului la ora 12:00. Protagonista discută cu acești roboți despre semnificația unor cuvinte care le produc celor doi confuzii: *ticăloasă, mor, suflet, creator, Cel de Sus, a se ruga, Doamne, lacrimi, fericire, „a lăsa baltă”, fudul, iubirea, Domnul*, interpretarea roboților stârnind de fiecare dată zâmbetul cititorului:

„**Rob Kai** – Doamnă Mia, am rămas cu o nelămurire: pe dumneavoastră cine v-a inventat?”

Mia – Noi, oamenii, suntem creați de Cel de Sus. El ne-a adus pe Pământ, la El ne-ntorcem. Suntem la mila Lui.

Rob Kai – Caută item Cel de Sus. Eroare. Caută item milă. Așa. Gata. N-am găsit cine este Cel de Sus, dar se pare că aveți de mers ceva până la el! 5280 de picioare, adică 1,609 kilometri.” (p.47).

Punctul culminant îl constituie momentul în care protagonistă realizează că fiul său nu o va suna la telefon să o întrebe ce face ori cum se simte, motiv pentru care îi cere lui Rob Kai telefonul pentru a vorbi virtual cu fiul său: „**Mia** – Vreau să vorbesc cu fiul meu. El e în Australia, știi? [...] →

El nu vorbește cu mine de mult timp... Dar mi-ar plăcea să-l mai văd... Ai putea... să mi-l aduci... din theta-versul vostru sau din Avatar. Chiar ați putea asta?" (p.80). Chiar dacă este conștientă de faptul că nu vorbește cu fiul său, ci doar cu simularea creată printr-un program de către Rob Max, femeia își exprimă direct sentimentele de dragoste maternă, dar și nedumeririle legate de comportamentul ingrat al fiului care și-a părăsit mama când aceasta avea cea mai mare nevoie de ajutor: „**Mia** (plânge) – Ai fi putut să dai măcar un telefon, să te interesezi de biata ta mamă! Ce ți-am făcut atât de grav încât să nici nu te mai gândești la mine? Te-am crescut, te-am educat... Ei, poate aici am greșit... Dar, te-am iubit ca pe ochii din cap. De-atâta timp aștept un telefon... Am ajuns să fiu a nimănuui, să fiu îngrijită de niște blestemai de roboți... O, Doamne!” (p.80-81).

Suferința și lacrimile Miei se pare că provoacă o reacție în comportamentul lui Rob Max, care, fără să i se mai ceară, lasă impresia protagonistei că fiul acesteia este cel care o caută încă o dată la telefon, de data aceasta în mod real. Comportamentul și limbajul mamei este cu totul schimbat acum, dorește să îl protejeze de griji, declarând altceva decât arăta realitatea: „**Mia** – Puiul mamei drag! Ce faci? Atât de dor mi-a fost să te aud! Ești bine? [...] Sunt bine. Da, sunt bine. Se mai uită după mine niște roboți care îmi măsoară tensiunea, pulsul... Ce invenție formidabilă! Ce progrese a făcut omenirea! Mă mai supără un pic oasele astea, din când în când. Acuma, ce să zic, nu mai am nici eu 20 de ani, dar în rest sunt foarte bine. Ai mare grijă de tine, puiul meu! Tare m-aș bucura să te văd în carne și oase. Aș putea muri împăcată...” (p.81-82).

Rob Kai observă schimbarea și i-o comunică: „Ce bine arătați acum, doamnă Mia! Parcă ați întinerit!”

Mia – Nici nu realizezi cât de bucurătoare pot fi! Lăsați-mă un pic liniștită, să-mi savurez această fericire!” (p.82).

Conflictul se rezolvă și **deznodământul** ne înfățișează pe doamna Mia moartă: „**Rob Kai** – Vai de mine! Puls – 0, Tensiune arterială – 0, Pe EKG – o linie! Saturație... O! A murit! Max, a murit!” (p.86).

Imaginea omului pe care o oferă teatrul Simonei Mișuțiu e una tragică, o imagine derizorie a unei ființe care se târâște jalnic: „**Mia** – Oh, Oh! Nu mai suport! De ce m-ai blestemat așa, Doamne? Cu ce ți-am greșit? N-am

făcut rău nimănuui, niciodată. De ce mă lași să zac în neputință? Mai bine, ia-mă! Nu mai suport! Nu vreau să mai trăiesc în condițiile astea!” (p.21) sau pe care pământul urmează să o cuprindă după moarte.

Degradarea fizică a Miei nu este însoțită și de declinul spiritual, de aceea conștientă fiind de starea precară în care se află, suferința ei crește exponențial. Viziunea autoarei despre condiția umană este sumbră, întunecată, creatura suferindă și infirmă nu are nicio șansă într-o societate bazată pe câștig în lupta pentru supraviețuire, căci banul devine motorul care împinge societatea actuală înainte. Odată cu moartea Miei, moare o lume, apune un alt mod de viață, cu alte valori, cu alte obiceiuri... Această viziune pesimistă, sceptică, cuprinde o imensă compasiune pentru ființa umană supusă iremediabilei și inexorabilei degradări înscrisă în condiția sa însăși, iar oglinda pe care pesimista dar lucida autoare ne-o pune în față ne invită să medităm, să respingem iluziile, să ne privim condiția cu luciditate.

Această piesă de teatru care denunță condiția umană supusă decrepitudinii și trecerii în eternitate, se dorește a fi și o combinație ingenioasă de comic și tragic, Simona Mișuțiu putând oferi o imagine a speranței într-o lume peste care pare să fi trecut un suflu al distrugerii finale... Este o lume răsturnată, oamenii devin nepăsători la dramele celor din jur, se comportă asemenea roboților pe care îi caracterizează a fi insensibili:

„**Vetuța** – Luați partea bună a lucrurilor! Puteți striga la ei, îi puteți înjura cât vreți, că ăia nu se supără, n-au suflet. ăia nu obosesc și nici nu-i așteaptă copiii acasă.

Mia – Vorbești prostii, cum pot îngriji pe cineva dacă n-au suflet?

Vetuța – Ei, parcă oamenii au întotdeauna?

Mia – Dar n-au conștiință. Atunci cum să știe ei ce e bine și ce nu?

Vetuța – Ei, cică, fac ceea ce au fost învățați să facă.” (p.31).

La rândul lor, după discuțiile cu Mia, cei doi roboți recunosc cu au aflat lucruri noi:

„**Rob Max** – Este ciudat că am învățat atâtea de la doamna Mia, nu ți se pare?

Rob Kai – E o figură!” (p.84).

Iar aceste lucruri noi care le modifică radical comportamentul față de oameni, față de suferința umană, făcându-i empatici, le poate aduce sfârșitul:

„**Rob Max** – Acum viitorul nostru este foarte sumbru. Pe tine te ridică cei de la depanare, pe mine, după ce vine doamna Vetuța înapoi, la fel...”

Rob Kai – Fii pozitiv! Te vor trimite la altă doamnă Mia să o îngrijești...

Rob Max – Nu va fi așa și știi și tu asta. În momentul în care roboții firmei vor fi înlocuiți de oameni își vor pierde prestigiul.

Rob Kai – Și câștigul.

Rob Max – Exact. Depanarea mă așteaptă și pe mine.

Rob Kai – Ai fi putut evita asta. Tu i-ai adus telefonul să o sune pe Vetuța. Ai fi putut să oprești legătura sau să o bruiezi astfel încât să nu se înțeleagă nimica. Am fost învățați să facem asta. Dar tu ai decis și aici. Parcă ai vrut să faci altfel.” (p.83).

Iar „speranța” din titlul piesei pare să vină nu dinspre oamenii care se comportă ca roboții, reci, insensibili, lipsiți de orice fel de sentimente, ci dinspre roboți, care învață să se comporte ca oamenii de caracter, înțelegători, curioși, capabili de empatie până la sacrificiul de sine pentru aproapele, de dragoste, de credință în divinitate... Finalul piesei conține câteva replici ale roboților care ilustrează sau conduc la ceea ce sugerează titlul:

„**Rob Max** – Ce faci acolo în genunchi?”

Rob Kai – Îl rog pe Domnul să ne ierte... Îl rog să ne îndrume, să ne arate calea... Și să ne dea speranță.

Rob Max – Cine este „Domnul”?

Tu te-ai lămurit?

Rob Kai – Nu știu, Max. Dar am văzut că atunci când se ruga, doamna Mia era mai luminoasă, avea așa o... aură, nu știi cum să explic, era mai liniștită și mai împăcată. [...] Și eu, să știi că de când am luat cruciulița asta în mână, înțeleg mai bine ce înseamnă să sper!

Rob Max (se pune lângă ea, în genunchi) – Doamne, ajută-ne!

Rob Max și Rob Kai – Doamne, iartă-ne greșelile, că nu știm ce facem! Doamne, păzește lumea asta de ce-i rău! Din preaplînul tău, dă-ne și nouă speranță și iubire!” (p.88).

Legat de componența acestei piese de teatru, autoarea a împărțit-o în trei părți, fiecare parte având același număr de șapte scene. Drama aceasta care conturează un conflict puternic, împletește elementele grave cu cele comice și receptează viața în toată complexitatea și diversitatea ei, se distinge prin întâmplările și situațiile tragice care o caracterizează, caracterul personajelor fiind analizat în profunzime.

Suferințele noastre și inteligența artificială

Simona Mișuțiu este fascinată deopotrivă de misterele științei și ale artei. O atrage noutatea. De aceea iat-o abordând teatrul pe lângă proza și poezia practicate până acum. Cu piesa *Speranța nu urcă niciodată cu liftul*, (Ed. Vatra Veche, 2023) autoarea ne introduce într-un domeniu controversat și nu pe deplin explorat și anume acela al inteligenței artificiale. Un industrialist atât de productiv ca Elon Musk a atras atenția nu o dată asupra pericolelor prezentate de AI (artificial intelligence) pentru umanitate, dacă nu se va reglementa strict prin lege utilizarea ei. S-a mers până acolo că s-a afirmat că acela care va avansa în cercetarea și aplicarea inteligenței artificiale va domina lumea. Mai avem nevoie de încă o temere? Nu ne-au ajuns cele pe care le-am experimentat până acum?

Simona Mișuțiu vine să ne liniștească oarecum prin dezbateră lansată în adorabila ei piesă de teatru. Naivitatea și umorul se împletesc în schimbul de replici dintre profesoara pensionară Mia, total imobilizată la pat, și Rob Max și Rob Kai, roboții trimiși de la *Robohelp*, Centrul de administrare a serviciilor la domiciliu. Mia, o octogenară abandonată de unicul ei fiu, stabilit în Australia, are o tonă de experiență umană, dar este vulnerabilă prin boală. Roboții știu atât cât au fost programați de inventatorul lor, dar știu destul ca s-o hrănească pe Mia, s-o mute de pe pat pe fotolii, să-i citească poezii și basme, chiar dacă nu totdeauna bine alese. Tonalitatea piesei combină duioșia specifică Simonei Mișuțiu cu amărăciunea damnatului și curiozitatea spiritului investigativ. Durerea nu este lăsată să debordeze, fiind pigmentată cu întrebări hilare, situații comice și mai ales o profundă înțelegere a condiției umane fatalmente limitată. Citind piesa Simonei Mișuțiu am retrăit emoțiile de lectură a *Micului prinț* de Saint Exupéry: aceeași gingășie, aceeași atingere a cordelor lirice din sufletul nostru, aceeași neliniște în fața marilor întrebări ale existenței umane privită blajin într-o cheie minoră.

La debutul piesei, le vedem pe doamna Mia și pe îngrijitoarea ei, Vetuța, ciorovăindu-se pentru că bolnava nu mai are răbdare și pentru că are constant tonul autoritar de la

clasă, o deformare profesională. Umilită de condiția ei de a fi la mână altora, agasată de boală, Mia comandă pentru că știe că ea plătește. Este cam arțăgoasă bătrâna, dar Vetuța o înțelege în întreaga ei tragedie. N-o menajează totuși atunci când conversația lor ajunge într-un punct critic. Mia se lamentează: „Dar de mine îi pasă cuiva? ... Îi pasă că tremur de frică să nu rămân neîngrijită, lăsată să putrezesc ca un câine?” (p. 11). Vetuța îi dă replica tăioasă: „Ne pasă oricum mai mult decât fiului dumnevoastră din Australia ...” (p. 12)

În ciuda aprehensiunilor Mieii când află de colaborarea cu cei doi roboți, relația se dovedește benefică, în orice caz deloc conflictuală, pentru că mașinile execută totul conform prescripțiilor tehnice. Savoarea dialogului începe acolo unde roboții sunt provocați să gândească realități necunoscute lor, cum ar fi sufletul, iubirea, empatia, libertatea, sclavia, puterea de decizie, raportarea la divinitate. Într-o manieră pedantă, de aici și hazul piesei, roboții caută febril în baza lor de date ce se spune despre acele concepte morale, psihologice, chiar filosofice. Cu o continuă uimire se discută teme dintre cele mai profunde. Doamna Mia îi tratează multă vreme ca pe niște entități mecaniciste de la care nu poți aștepta mai mult decât le-a fost turnat în cap. Într-o oarecare măsură, se teme ca nu cumva să fi fost planificați să facă răul. Ei o asigură că pentru cauzarea răului sunt alte tipuri de roboți și nu este cazul lor.

Treptat, relația dintre Mia și cei doi roboți se ameliorează, pentru că roboții sunt capabili să învețe lucruri noi tot cercetând baza lor de date și ascultând la reflecțiile fostei profesoare. Asistăm la un proces de umanizare a roboților, care descoperă e-

moțiile umane: atracția reciprocă, iubirea, suferința unei posibile despărțiri, empatia. Ei o văd pe Mia plângând la auzul unui poem de Radu Gyr, care-i trezește amintiri dureroase, probabil despre o posibilă detenție a tatălui ei. Și așa spațiul auster al garsonierei doamnei Mia, aproape ca o chilie mânăstirească, se umple de căldura trăirilor omenești. Această umplere culminează cu finalul când, copleșită de dorul fiului de la capătul lumii, Mia îi cere lui Rob Max să i-l aducă virtual. Rob Max i-l aduce prin Thetaverse. Are loc o convorbire sfâșietoare între mamă și fiul ei alienat, în comparație cu care roboții se dovedesc a fi mai umani. Mama nu se plânge de nimic, dorind să nu-l supere. Ea, cea care e crucificată pe patul suferinței îi ascunde fiului adevărul într-un ultim elan de protecție maternă. Lui Rob Kai i-au dat lacrimile la auzul acestui dialog. Recuperarea fiului n-a fost însă adevărată, dar Rob Max a făcut gestul ca s-o fericească pe Mia: „Am mințit ca un om, dar nu-mi pare rău! Vezi ce fericită arată doamna Mia acum?” (p. 61). Este aceeași minciună vitală cu care ne întâlnim în piesa *Rața sălbatică* a lui Henric Ibsen.

Deci să nu se despartă pentru că se iubesc, cei doi roboți se duc s-o anunțe pe doamna Mia că pleacă înainte de sosirea celor de la *RoboHelp*. Doamna Mia însă își dăduse obștescul sfârșit între timp. Roboții cad în genunchi și se roagă, așa cum o văzuseră pe dascălița lor. Îi cer Domnului să păzească lumea de rău și să-i dea iubire și speranță. La drept vorbind, o asemenea rugăciune are ecou în multe inimi dacă ne gândim la umanitatea aflată în cel mai tensionat moment al ei de la războiul mondial încoace.

Cu o economie extremă de mijloace artistice, în manieră clasică, Simona Mișuțiu a creat un text autentic, tulburător, reflectând cu grație asupra temelor majore cu care ne confruntăm astăzi. Scriitoarea a dobândit o tonalitate a ei, inconfundabilă, învăluitoare, stăruind mult după încheierea lecturii.

Concluzia piesei e că robotizarea nu se va substitui ființei umane în toată complexitatea ei, dimpotrivă, dominant rămâne omeneșul.

SILVIA URDEA

DOCUMENTELE CONTINUTĂȚII Transilvania, starea noastră de veghe

(LXI)

Oamenii noștri de cultură au notat toate aceste evoluții și au luat atitudine. Primul român care a făcut, în felul său, elogii Occidentului a fost umanistul Nicolaus Olahus (1493-1568). El era os domnesc și provenea din familia domnitoare a Țării Românești, dintre Basarabi. Tatăl său, Stoian (sau, în variantă catolică, Ștefan), primar al Orăștiei și apoi prefect al salinelor Transilvaniei, era fiul boierului Mânzilă de la Argeș (căsătorit cu Marina, sora lui Iancu de Hunedoara), ruda lui Vlad Dragul (Dracul). Olahus scrie în lucrarea sa, *Hungaria*: „Limba lor, a moldovenilor, ca și a celorlalți români, a fost cândva romană, ca unii ce sunt coloni ai romanilor”. În plus, laudă originea aceasta romană a românilor săi, se mândrește cu descendența sa valahă și cu domniile Țării Românești care au oprit puhoiul otoman, povestește despre podul lui Traian de la Turnu Severin. Și-a petrecut o parte din viață în Occident și vedea soarta viitoare a românilor în legătură cu Europa.

Pentru că timpul și spațiul nu ne permit să fim exhaustivi, vom enumera în continuare doar acele episoade și personalități din istoria Moldovei care au subliniat vocația occidentală a românilor.

1. Nașterea politică a voievodatului Moldovei – ca țară unitară și centralizată – a primit un puternic impuls dinspre apus, dinspre românii din Maramureș și Transilvania, trăitori în regatul vecin al Ungariei, condus de o dinastie franco-napolitană. Cu alte cuvinte, descălecatul a pornit dinspre vest, și nu dinspre răsărit.

2. Linia principală de politică externă a Moldovei (inaugurată tot în secolul al XIV-lea) a fost, pentru mai bine de 100 de ani, alianța cu Polonia, putere catolică, orientată tot spre civilizația occidentală. Câtă vreme Moldova a reușit să oscileze între suzeranitatea ungară și cea polonă, independența țării a fost practic asigurată, iar înflorirea civilizației moldovenești a atins apogeul.

3. Stilul arhitectonic moldovenesc, afirmat în vremea lui Ștefan cel Mare, este o sinteză originală între

tradiția locală și modelele gotice venite dinspre Transilvania. Ogivele, ancadramentele ușilor și ferestrelor, anumite bolți cu nervuri, rozetele etc. sunt toate elemente occidentale, adaptate nevoilor locului.

4. Cea mai glorioasă perioadă politică din istoria medievală a Moldovei a fost cuprinsă între jumătatea secolului al XV-lea și jumătatea secolului al XVI-lea, adică de la Ștefan cel Mare la Petru Rareș și (parțial) la Alexandru Lăpușeanu, și a corespuns alianțelor țării cu lumea occidentală. Atunci, puterea Moldovei era apreciată la Roma, la Veneția sau la Viena și Buda, iar Ștefan cel Mare era numit de papă „preaputernicul atlet al lui Hristos”; la 1497-1498, principele Moldovei era menit ca, împreună cu împăratul habsburg, să-i răstoarne pe Jagiello-ni din fruntea Ungariei și a Poloniei și să devină „guvernatorul” Transilvaniei.

Apariția otomanilor islamici, de orientare asiatică, a dat Moldovei prima mare lovitură, i-a știrbit independența și i-a ocupat primele teritorii (Chilia, Cetatea Albă, Tighina și Bugeacul). Transformarea Mării Negre în „lac turcesc” a fost o mare lovitură dată Moldovei, rupte în mare parte de lumea prosperă europeană.

5. Mihai Viteazul – venit în Transilvania și în Moldova în numele împăratului habsburgic – ne-a dat la 1600 un exemplu de forță și de unitate, cu scopul de a ne elibera de dominația otomană răsăriteană și de a ne alia cu Republica Creștină europeană. Proiectul de țară, cu titulatura (intitulăția) domnească întregă și cu stema unită a celor trei țări, a fost elaborat la Iași!

6. Primele impulsuri spre modernizare în limba română au venit tot dinspre occident, pe filieră moldavă: Grigore Ureche și Miron Costin, care studiaseră la școlile iezuite din Polonia, au fost admiratorii civilizației occidentale, au lădat originea romană a românilor, latini-tatea limbii lor, înrudirea cu italienii etc.

În vreme ce dominația otomană și atacurile (jafurile) tătare periodice (1241-1717) au tras societatea moldovenească înapoi, aceste idei ale învățaților moldoveni au menținut vie speranța progresului. 7. Dimitrie Cantemir, care, paradoxal, a fost silit să se refugieze în Rusia (adică spre est), a făcut elogii lumii

apusene. Opțiunea sa pentru Rusia și traiul său acolo se explică însă tot prin încrederea lui în civilizația apuseană, pe care o importase (cu succes, în oarecare măsură) țarul Petru I, cel care-i vedea Rusiei a viitor numai prin adoptarea modelului civilizației occidentale. Cantemir, ajuns membru al Academiei din Berlin, la invitația prietenului său Gottfried Wilhelm von Leibniz, a fost primul român care, în calitate de român, i-a făcut cunoscuți pe români în Occident (scriind și publicând în limbi de circulație europeană).

A fost primul savant european care a văzut clar decăderea puterii otomane și victoria lumii creștine europene asupra Semilunii. Ar fi dorit să dea un impuls de occidentalizare societății moldovenești, dar nu a mai apucat. Opera lui Cantemir – prezentă în mari biblioteci occidentale – i-a iluminat pe corifeii Școlii Ardelene, cu noi argumente, în susținerea romanității, unității și continuității românilor, a latinității limbii și chiar a nevoii de drepturi politice naționale.

8. Regimul turco-fanariot a fost o perioadă de regres, fiindcă influența otomană, exercitată mai ales prin grecii vânduți din Fanar, a condus lumea românească pe căi care nu erau potrivite. Dar acest regim are și părți evident pozitive și ele se leagă tocmai de cultura occidentală a unora dintre fanarioți care, influențați de ideile progresiste preluate din Franța, au introdus anumite reforme de model occidental.

Vezi exemplul lui Constantin Mavrocordat, care a publicat în *Mercure de France* un proiect de constituție.

La fel, proiectele de reforme ale boierilor moldoveni dintre anii 1750 și 1848 sunt legate de cultura și educația lor de tip apusean.

Acad. IOAN AUREL POP

Eminescu despre creștinism

Unii teologi și biserici sunt dispuși să-l prezinte pe Eminescu în diferite stări, poziții, să caute un loc în istorie pentru el, fără a fi nevoie. Curentul creștin ortodox consideră că poetul ar trebui plasat printre sfinți, fără a ține cont că el s-a considerat poet, a suferit pentru poporul său, a deschis punți între oameni, culturi diferite. A cercetat mult, a reținut ceea ce-i de folos poeziei sale, operei sale. Opera s-a deschis spre universalitate.

Alte curente creștine, care nu au cultul sfinților, îl consideră poet care, uneori, nu înțelege Evanghelia, nu a cercetat Scriptura, un poet național rămas blocat în activitatea sa literară, o personalitate a lumii laice.

Sunt extreme care exclud capacitatea unui scriitor de a vedea dincolo de limitele umane, mai ales dacă are geniu, geniu primit de Sus. Poetul a cercetat în profunzime Scriptura, dar a înțeles că forțele religioase pot bulversa oamenii. Oamenii simpli, cei care iubesc, cântă după o săptămână de muncă, se căsătorec, au urmași și se bucură de toată truda lor.

Totuși, Eminescu are o poziție aparte față de adevărul din Scripturi, a săpat în profunzime, acolo unde omul se poate întâlni cu Dumnezeu, conform cu standardele vremii sale. Evident, el nu a cunoscut operele marilor teologi din secolul al XX-lea, dar a simțit pulsul divin din textele Scripturii.

Eminescu și Evanghelia: „Învățăturile lui Buddha, viața lui Socrate și principiile stoicilor, cărarea spre virtute a chinezului Lao-tse, deși asemănătoare cu învățămintele creștinismului, n-au avut atâta influență, n-au ridicat atâta pe om ca Evanghelia, această simplă și populară biografie a blândului nazarinean a cărui inimă a fost străpunsă de cele mai mari dureri morale și fizice, și nu pentru el, pentru binele și mântuirea altuia. Și un stoic ar fi suferit chinurile lui Hristos, dar le-ar fi suferit cu mândrie și dispreț de semenii lui; și Socrate a băut paharul cu venin, dar l-a băut cu nepăsarea caracteristică virtuții civice a antichității. Nu nepăsare, nu dispreț: suferința și amarăciunea întregă a morții au pătruns inima mielului simțitor și, în momentele supreme, au încolțit iubirea în inima lui și și-au

Statuia lui Eminescu de la Deva

încheiat viața pământească cerând de la tată-său din ceruri iertare prigonitorilor. Astfel a se sacrifica pe sine pentru semenii săi, nu din mândrie, nu din sentiment de datorie civică, ci din iubire, a rămas de atunci cea mai înaltă formă a existenței umane, acest sâmbure de adevăr care dizolvă adâncă dizarmonie și asprimea luptei pentru existență ce bântuie natura întregă.” (*Timpul*, VI, nr. 81, 12 aprilie 1881, p. 1).

A avut o idee profundă despre Sfintele Scripturi. În biblioteca lui, alături de operele sfinților părinți: Vasile cel Mare, Grigore Teologul, Efreim Sirul, Augustin, Ioan Damaschin, se găsea și Sfânta Scriptură. În manuscrisele sale există o traducere în limba română veche a începutului prologului din Evanghelia după sfântul Ioan: "La început era Cuvântul și Cuvântul era la Domnu Dumnezeu și Domnu Dumnezeu era Cuvântul; Aquesta era la începutu Domnul Dumnezeu...".

El consideră că Evanghelia, "această simplă și populară biografie a blândului Nazarinean", este aceea ca l-a "ridicat atâta pe om". Într-un articol din publicat în ziarul "Timpul", notează: "Iată, două mii de ani, aproape, de când biografia Fiului lui Dumnezeu e cartea după care se crește omenirea". Și precizează: "Ea a ridicat popoare din întuneric..., le-a constituit pe principiul iubirii aproapelui". În același articol, deplânge cum "în clasele mai înalte, soluțiuni filosofice a problemei existenței iau locul soluțiunii pe care o dă Biblia".

În Evanghelii se găsesc "cuvintele de miere", din care preoții învață poporul. Într-o noapte de Paști, așa cum reiese din poezia, "Învierea", fiind în Biserică, urmărit de "spiritul rece al morții", Poetul contemplă și ascultă: „Un singur glas îngână cuvintele de miere, / Închise în tartajul străvechii Evanghelii". Și apoi adaugă: „C'un muc în mâini moșneagul cu barba de zăpadă / Din cărți cu file unse norodul îl învață / Că moartea e în luptă cu veșnica viață, / Că de trei zile nvinge, cumplit muncindu-și prada".

Eminescu apreciază valoarea rugăciunii, invocarea ajutorului de sus. În manuscrisele lui s-au găsit o transcriere în limba latină a rugăciunilor "Tatăl nostru" și "Ave Maria", precum și rugăciuni către Mântuitorul: "Isuse Cristoase / Izvor mântuitor / Și Domn al oștirilor / De oameni iubitorule / Mântuitorule"; "Isuse Cristoase Mântuitorule / Învingătorule / Prealuminate".

Rugăciunea vizează următoarele: să fie ascultate plângerile, durerile noastre. Iată rugăciunea: "Rugămu-ndurării, / Luceafărului mărilor; / Ascultă-a noastre plângeri, / Regină peste îngeri / Din neguri te arată / Lumină dulce clară, / O, Maică Preacurată / Și pururea Fecioară, / Marie!"

Poetul are încrederea că asupra sufletului rănit, se va așeza binefăcătoarea "lumină lină", care poate să-i redea speranța: "Speranța mea tu n-o lăsa să moară, / Deși al meu e un noian de vină; / Privirea ta de milă caldă, plină, / Îndurătoare-asupra mea coboară".

Se roagă apoi pentru credință: "Redă-mi credință". Sentimentul nimicniciei și al păcatului îl face să vadă distanța dintre ce ar trebui să fie și ce este. Simțindu-se fără credință, poetul o cere în rugăciune: „Străin de toți, pierdut în suferința / Adâncă a nimicniciei mele, / Eu nu mai cred nimic și n-am tărie. // Dă-mi tinerețea mea, redă-mi credința / Și reapi din cerul tău de stele / Ca să te-ador de-acum pe veci, Marie!" (*Răsari asupra mea*, 1879)

Eminescu are o considerație specială pentru Iisus Hristos, Mântuitorul. El este modelul suprem, demn de a fi urmat. El e „martirul omenirii lăntuite”. „Crist, scrie Eminescu în *Apelul* din anul 1870 pentru praznicul de la Putna, a învins cu litera de aur a adevărului și iubirii, Ștefan cu spada →

CONSTANTIN STANCU

cea de flacără a dreptului. Unul a fost libertatea, celălalt apărătorul Evangheliei".

El s-a născut în sărăcie la Betleem, luminând și devenind împăratul omenirii. În poezia "Dumnezeu și om" (1873), se adresează Mântuitorului dintr-o veche icoană: „Era vremei acelea, Doamne, când gravura grosolană / Ajuta numai al minții zbor de foc cutezător... / Pe când mâna-ncă copilă pe-ochiul sânt și arzător / Nu putea să-l înțeleagă, să-l imite în icoană. Erau vremurile când Isus se arăta ca darul divin venit de sus: "Te-am văzut născut în paie", căci acolo, la Betleem, "Răsări o stea de pace, luminând lumea și cerul".

Vede distanța dintre ceea ce se întâmplă în prezent și ce era în trecut: "Azi gândirea se aprinde ca și focul cel de paie / Ieri ai fost credința simplă însă sinceră, adâncă, / Împărat fuși omenirii, crezu-n tine era stâncă... / Azi pe pânză te aruncă, ori în marmură te taie".

În „Rugăciunea unui dac" (1879), Poetul evocă lucrarea mântuitoare a lui Cristos, deși nu-l numește: „El este-al omenimei isvor de mântuire / Sus inimile voastre! Cântare aduceți-i, El este moartea morții și învierea vieții!".

La 12 aprilie 1881, publică articolul "Și iarăși bat la poartă...", cu ocazia sărbătorii Paștelui: "Duiosul ritm al clopotelor - scrie el - ne vestește că astăzi încă Cristos e în mormânt, că mâine se va înălța din giulgiul alb ca floarea de crin, ridicându-și fruntea sa radioasă la ceruri" (Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XII, Ed. Academiei, 1985, p. 134-135). Cristos este acela care moare și învie, biruie moartea, se jertfește, pentru a ne dărui nouă viață. "Un clopot lung de glasuri vui de bucurie... / Colo-n altar se uită și preot și popor, / Cum din mormânt răsare Cristos învingător / Iar inimile toate s-unesc în armonie: «Cântări și laude-nălțăm / Noi, ție unuia, / Primindu-l cu psalme și ramuri, / Plecați-vă, neamuri, / Cântând Aleluia! / Cristos au înviat din morți, / Cu cetele sfinte, Cu moartea pre moarte călcând-o, / Lumina ducând-o / Celor din morminte!»" (*Învierea*, 1878)

Poetul este fascinat cu privire la creștinism: puterea lui transformatoare. Nici o altă învățătură nu l-a ridicat atât de mult pe om, precum Evanghelia lui Cristos. Biografia

divină, care întrupează și descoperă iubirea este cea care "au ridicat popoare din întuneric, și le-au constituit pe principiul iubirii aproapelui"

"Omul trebuie să aibă înaintea lui un om ca tip de perfecțiune după care să-și modeleze caracterul și faptele. Precum arta modernă își datorește renașterea modelelor antice, astfel creșterea lumii nouă se datorește prototipului omului moral, Isus Cristos. După el încearcă creștinul a-și modela viața sa proprie, încearcă combătând instinctele și pornirile pământești din sine... Pentru a se îmbogăți, pentru a-și îmbunătăți starea materială, pentru a ușura lupta pentru existență, dând mii de ajutoare muncii brațului, oamenii au nevoie de mii de cunoștințe exacte. Pentru a fi buni, pentru a se respecta unii pe alții și a-și veni unul altuia în ajutor, au nevoie de religie" ("Și iarăși bat la poartă...", *"Timpul"*, 12 aprilie 1878).

Eminescu are admirație pentru Fecioara Maria. Ei i se destăinuia, ei i se roagă. Pentru el, Fecioara este "crăiasa" lumii, "regină peste îngeri", "luceafărul mărilor", "Maica Sfântă", "pururi fecioară", îndurarea, cea care are puterea să ne înalțe "din valul ce ne bântuie", mila care risipește deznădejdea, cea care poate veni "în noaptea gândurilor", care poate să "asculte a noastre plângeri". Poetul înalță rugăciunea către ea: "Crăiasă alegându-te, / Îngenunchem rugându-te / Înălță, ne mântuie / Din valul ce ne bântuie; / Fii scut de întărire / Și zid de mântuire, / Privirea-ți adorată /

Muzeul pietrei, Sângeru

Asupra-ne coboară / O, Maică Preacurată / Și pururea Fecioară, / Marie!" (*Rugăciune*, 1879).

Versurile "Privirea-ți adorată / Asupra-ne coboară" amintesc de imaginile Maicii Domnului din iconografia bizantină, unde Preacurata își pleacă privirile pline de duioșie asupra celui care privește icoana.

Fecioara Maria este alături de Isus: "De dragul Mariei / Ș-a Mântuitorului / Lucește pe ceruri / O stea călătorului" (*Colinde, colinde*, 1878).

Maria l-a născut pe acela care poate da adevărata libertate. În anul 1870, un comitet care îl avea secretar pe Eminescu chema la praznicul Mănăstirii Putna. "În ziua de 15 august a.c. românii în genere serbează ziua Sântei Marii, vergină, castă și totuși mama care din sânul ei a născut pe reprezentantul libertății, pe martirul omenirii lănuite, pe Crist", scria Eminescu în Apel. "Fraților, am proiectat a serba cu toții ziua acelei sante care-a conceput în sânul ei vergin tot ce lumea a visat mai mare, tot ce abnegațiunea a legiut mai nobil, tot ce pune pe om alături cu omul: Libertatea!" (Mihai Eminescu, *Opere*, vol. XVI, Ed. Academiei, București, 1989, p. 32).

Creștinii protestanți consideră că Isus este singurul mijlocitor între om și Dumnezeu, el este Omul Isus (1 Tim. 2:5). Totodată Biblia are și ea mesajul ferm legat de Maria, mama Domnului Isus:

Matei 1: 39. Maria s-a sculat chiar în* zilele acelea si a plecat în grabă spre munți, într-o cetate a lui Iuda.

40. A intrat în casa lui Zaharia si a urat de bine Elisabetei.

41. Cum a auzit Elisabeta urarea Mariei, i-a săltat pruncul în pântece, si Elisabeta s-a umplut de Duhul Sfânt.

42. Ea a strigat cu glas tare: „**Binecuvântată * ești tu între femei si binecuvântat este rodul pântecelui tău.**

43. Cum mi-a fost dat mie să vină la mine maica Domnului meu?

44. Fiindcă iată, cum mi-a ajuns la urechi glasul urării tale, mi-a săltat pruncul în pântece de bucurie.

45. Ferice de aceea care a crezut; pentru că lucrurile care iau fost spuse din partea Domnului se vor împlini.”

Mulți protestanți, evanghelici și din alte culte, predică din acest text, subliniind rolul și poziția Mariei. Biblia are totdeauna dreptate, →

pe de altă parte, situație acceptată de cultele creștine.

Alexandru Vlahuță, atunci când l-a vizitat în ospiciu din București, cu puțin timp înainte de a muri: „Era prin martie 1889; m-am dus într-o zi să-l văd pe Eminescu la ospiciul din strada Plantelor, unde era de curând internat. M-a cunoscut și i-a părut bine când m-a văzut... M-a întrebat de prieteni căindu-i, vorbind de ei cu milă... adusei vorba de poezii... Atunci cu o bucurie de creator, scoase din buzunarul paltonului un petic de hârtie și, așezându-se pe scaun, începe să citească... un șir lung de strofe de o sonoritate și un efect ritmic fermecător... Fiecare vers părea rupt dintr-o poezie frumoasă. Mi-aduc aminte că două vorbe: foc și aur reveneau mereu... n-am putut reține decât aceste patru versuri: *"Atâta foc, atâta aur / Și-atâtea lucruri sfinte / Peste întunericul vieții / Ai revărsat, Părinte"*.

Eminescu și credința:

„E ușoara credință ca prin precepte teoretice de morală, prin știința oarecum, omul se poate face mai bun. Omul trebuie să aibă înaintea lui un om ca tip de perfecțiune, după care să-și modeleze caracterul și faptele. Precum arta modernă își datorește renașterea modelelor antice, astfel creșterea lumii nouă se datorește prototipului omului moral, Iisus Hristos. După el încearcă creștinul a-și modela propria sa viață”. Întrebării retorice de ce Iisus Hristos este așa de mare, Mihai Eminescu îi da un răspuns simplu: „Pentru că prin iubire el a făcut cearta între voințe imposibile. Când iubirea este, și ea este numai când e reciproca, și reciprocă absolut, va să zică universală; când iubirea e, cearta e cu neputință” (M. Eminescu, *Fragmentarium*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, 1981).

Iată că Biblia a avut un rol important în viziunea despre viață la Mihai Eminescu. Desigur, comentarii vor fi, teologii vor căuta să arate că ei au dreptate. Uită un lucru, literatura este punte deschisă spre Viață. Ori viața fără Biblie nu se poate concepe decât trăiești în civilizația iudeo-creștină.

*Sursa informațiilor: Internet, și <http://ercis.ro/actualitate/viața201001.asp?id=20100124>, preot: Cornel Cadar

Contribuția lui Miron Cristea la edificarea noii

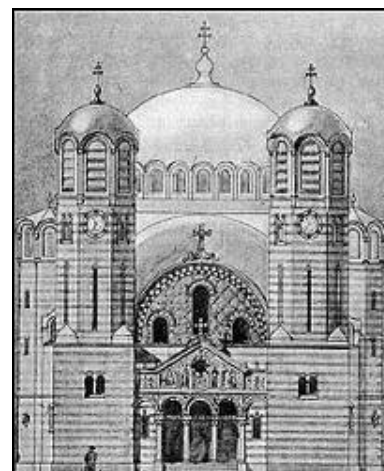
Catedrale Mitropolitane din Sibiu

„Ca să fie multe veacuri spre mărirea lui Dumnezeu...”

Cei dintâi pași pentru construirea unei noi catedrale la Sibiu au fost făcuți încă de către episcopul Andrei Șaguna, în 1857, prin adresarea unei scrisori împăratului Francisc Josif I (5 octombrie 1857), pentru aprobarea unei colecte publice. La 25 octombrie, același an, Șaguna a primit răspunsul favorabil, iar cel dintâi care a contribuit la colecta proiectată a fost chiar împăratul, cu o considerabilă sumă de 1000 de galbeni. În „Telegraful Român” nr.47 din 1906. anunța această veste: *„Majestatea Sa cesară reg.apostolică preaînduratul nostru împărat Francisc Josif I prin preainalta hârtie de cabine din 26 Decembrie c.n. 1857 s-a îndurat preamilostiv a dăruii una mine galbeni pentru zidirea unei biserici catedrale dreptcredincioase răsăritene din Sibiu, precum și a porunci, ca suma aceasta să se dea prin mijlocirea Serenității Sale a domnului guvernator al țării, prințul Carol de Schwartzenberg, la locul său cuviincios”*⁴.

După obținerea aprobării colectei, cu ocazia sărbătorii Nașterii Domnului din 1857 Andrei Șaguna a dat Pastorală cu nr. 980, prin care a îndemnat pe toți credincioșii să contribuie, fiecare cu cât va putea, să *„ascuțați glasul arhipăstorului vostru, să alergați cu ajutorul vostru către zidirea unei biserici episcopoești la Sibiu”*⁵. În urma Pastoralăi și a acțiunilor de colectare a banilor, în 1873, anul morții lui Șaguna, suma colectată se ridica la aproximativ 70.000 de florini. Din păcate, cea mai mare parte a acestei sume s-a pierdut în urma falimentului unei societăți la care episcopul Șaguna a cumpărat acțiuni, convins de niște „binevoitori” că va câștiga mulți bani. Acțiunile însă s-au devalorizat, astfel că mitropolia a mai rămas doar cu vreo 2000 de florini.

Cu toate acestea, nu s-a renunțat niciun moment la ideea zidirii noii

catedrale, ea fiind reluată de către noul mitropolit, Miron Românul, fiind discutată în ședința sinodală din 8/20 mai 1880. S-a ales terenul unde urma să înceapă construcția, respectiv grădina „Flora”, pentru care urma să se plăti suma de 20.000 de florini. În ședința plenară a consistoriului arhiepiscopozan din 30 martie 1898, s-a optat, cele din urmă pentru un alt teren, cel din str. Morii nr. 12 și 16 *„care formează proprietatea fondului catedralei”*. Tot atunci s-a hotărât să se stabilească, în cel mai scurt timp, dimensiunile și stilul edificiului și să se publice concurs pentru procurarea planului de edificare.

La moartea mitropolitului Miron Românul chestiunea construirii noii catedrale mitropolitane intra în stadiul de realizare. Numai că după venirea noului mitropolit, Ioan Meșianu, s-a pus din nou în discuție locul unde urma să se construi biserica-catedrală. În cele din urmă s-a optat definitiv pentru terenul din str. Măcelarilor nr.39, unde se afla vechea bisericuță, zidită în 1790, cunoscută cu numele de „biserica grecească”. În hotărârea ședinței sinodului din 22 aprilie 1900 se prevedea: *„Biserica catedrală să se edifice pe locul din cetate strada Măcelarilor nr.39, unde se află actuala bisericuță cu hramul „Schimbarea la față” mai luându-se lângă același cele trei realități ale arhiepiscopozan nr. 37, 41 și 43 din imediata apropiere, iar din str. Bruckenthal casa nr.30, care asemenea este proprietatea bisericii, precum și realitatea învecinată cu aceasta imbiată spre cumpărare”*⁶→

ILIE ȘANDRU

⁴ I.Pușcariu, M.Cristea, M.Voileanu – Biserica Catedrală de la Mitropolia Ortodoxă Română în Sibiu –Vistoricul zidirii, Sibiu, Tip. Arhiepiscopozană, 1908, pag. 11

⁵ Ibid, pag.13

⁶ Ibid, pag.50

La concursul pentru proiectul bisericii catedrală au fost selecționate trei proiecte, clasate pe primele trei locuri, primul loc fiind obținut de proiectul „Constantin și Elena”, realizat de arhitecții Kommer Josif și Virgil Nagy, din Budapesta, după care, cu unele modificări, s-a edificat, în cele din urmă catedrala. Dar înaintea începerii construcției trebuia demolată vechea bisericuță. „*Ultima liturghie s-a săvârșit în această bisericuță, care a fost martoră la multe evenimente însemnate în istoria mai recentă a bisericii noastre, în 13 iulie 1902, cu o solemnitate deosebită, dându-se prilej credincioșilor să asiste la un act de rară elevațiune sufletească. Serviciul divin l-au oficiat protopopul Ioan Papiu, asesorii Nicolae Ivan, Mateiu Movileanu și diaconul Demetriu Câmpeanu; iar predica ocazională a rostit-o Dr. E. Miron Cristea, asesor consistorial*”⁷. Aceasta a însemnat cel mai important moment din acel ultim serviciu divin din mica bisericuță, apreciat de toți cei prezenți, între care mulți dintre fruntașii societății românești din Transilvania.

Așezarea pietrei de temelie s-a fixat pentru data 18 august 1902, ziua de naștere a împăratului Francisc Josif I, cel dintâi contribuient la fondul catedralei. Ea s-a făcut în prezența mitropolitului Ioan Meșianu, însoțit fiind de arhidiaconul Dr. E. Miron Cristea, protosinghelul Dr. Eusebiu Remus Roșca și diaconul Demetriu Câmpeanu.

Lucrările de zidire a noii biserici s-au desfășurat de-a lungul anilor 1902-1906, cele patru clopote: de 1345 kg., 790 kg., 732 kg. și 168 kg. Au fost aduse și sfințite în ziua de marți, 30 noiembrie 1904, la sfânta sărbătoare a apostolului Andrei, după care au fost ridicate și așezate în turnurile bisericii. Ele au fost trase pentru prima dată, de probă, în ziua de vineri, 10 decembrie, la ora 10, când la Sibiu era obișnuitul târg săptămânal. „*O bucurie nespusă i-a cuprins pe toți românii. Instinctiv s-au oprit fiecare la locul unde se afla; și - îndreptându-și privirea spre catedrală - făceau semnul crucii, zicând: Doamne ajută!*”⁸.

Pe fațada principală a monumentalei biserici, pe o placă de mar-

mură neagră, așezată în stânga intrării, se află următorul înscris, compus de Dr. E. Miron Cristea: „*Ziditu-s-a această sfântă catedrală a Arhiepiscopiei ortodoxe române din Transilvania, cu hramul „Prea-sfintei Treimi” de la 1902 - 1906, în zilele M.S. Preaînălțatului Împărat și Rege FRANCISC JOSIF I, prin neobosita stăruință a I.P.S. Sale arhiepiscopului și mitropolitului Românilor dreptcredincioși din Ungaria și Transilvania IOAN MEȘIANU și a Consistoriului arhiepiscopesc, parte din mijloacele fondului, anume întemeiat încă la 1858 de către marele și providențialul arhiepiscop și nemuritorul reînțemeietor al vechei mitropolii răsăritene din Transilvania și Ungaria ANDREI baron de ȘAGUNA, episcop de la 1864, arhiepiscop și mitropolit, sporit în măsură însemnată sub îndelunga și înțeleapta păstorire a fericitului arhiepiscop și mitropolit MIRON ROMÂNUL, parte dintr-o colectă benevolă, făcută sub conducerea arhipăstorului Ioan Meșianu cu cel mai bun succes, distingându-se cu frumoase contribuiri - pe lângă preoțimea din arhidieceză - și alți fii ai bisericii în frunte cu ilustra familia Mocsonyi; iar în duminica din 30 aprilie 1906 sfințindu-se cu solemnitatea cuvenită, s-a predat sfintei sale destinațiuni: ca să fie multe veacuri spre preamărirea lui Dumnezeu, spre întărirea credinței și a legii strămoșești și spre mângâierea sufletească a tuturor celor ce cu credință și cu dragoste vor intra într'însa. Amin.*”⁹

Costul total al lucrărilor, inclusiv a cheltuielilor legate de sfințire, s-a ridicat la suma de 912.192,24 florini.

Festivitățile prilejuite de sfințirea noii catedrale s-au desfășurat timp de trei zile, începând de sâmbătă, 29 apr./12 aprilie, până luni, 1/14 mai 1906. Actul sfințirii s-a petrecut duminică, 30/13 aprilie, la ora 8, când, în dangătul clopotelor, procesiunea s-a pornit de la reședința arhiepiscopescă, în frunte cu formația corală a seminarului, după care venea cortegiul protopopilor din toate protopopiatele bisericii ortodoxe din întreaga Transilvanie, urmat de marii clerici, în frunte cu mitropolitul. După binecuvântarea sa și după ectenii, „*Dr. E.M.Cristea cetește*

paremia a treia carte a împăraților. Cuvintele rugăciunii: <„Să fie ochii Tăi, Doamne, deschși spre casa aceasta ziua și noaptea, spre locul acesta, despre care ai zis: Fi-va numele meu acolo...Auzi rugăciunea... ori câte veți cere în locul acesta, Tu să auzi în locul locuinței Tale din ceriu, și să faci și milostiv să le fii lor”>...au făcut adâncă impresie asupra ascultătorilor”. La banchetul oferit după oficierea sfintei liturghii, au toastat: Coriolan Brediceanu, deputat; Partenie Cosma, bancher; Nicolae Ivan, asesor consistorial și Dr. E. Cristea, asesor consistorial, care, în cuvântul său, după o scurtă evocare a momentelor importante din istoria noastră, a elogiat rolul micilor biserițe de lemn, în care românii s-au rugat și și-au apărut cu strășnicie credința străbună: „*Vouă biserițe de lemn, cari ne-ați mângâiat, ne-ați întărit, ne-ați fost scut și adăpost puternic al legii, al limbii și al celor mai scumpe tradiții strămoșești, vă aduc eu prinusul recunoștinței întregului neam în această zi de mare și epocal praznic, dorind ca noua, pompoasă și monumentală catedrală, pe care - cu ajutorul ceriului - astăzi am predat-o sfintei și românești sale destinațiuni, nu numai să ofere același adăpost și scut puternic credincioșilor ei, ci să întrupeze în sine toată tăria miilor de biserici din întinsa noastră vladicie, căci atunci sigur putem fi, că glasul clopotelor ei va fi glasul duios al mamei, care va electriza, va încălzi și lega inimile tuturor fiilor ei și va susținea pe vecie unitatea credinței românești*”¹⁰.

Între invitații de onoare de dincolo de Carpați s-a numărat și marele istoric Nicolae Iorga, cel care avea să consemneze apoi în revista „Semănătorul” cele auzite și trăite la Sibiu: „*Aud că dincolo decanul săsesc a lădat silințele spre cultură ale poporului nostru, pe care îl privea cam de sus. Asesorul Cristea a spus răspicat că Mitropolia românească din Ardeal a fost întemeiată de Mihai Viteazul. Și celălalt mare viteaz a fost deci pomenit cu cinste, în auzul chiar al străinilor, în această zi*”¹¹.

Dar rolul lui Elie Miron Cristea, în edificarea acestei mărețe →

⁷ Ibid, pag. 67-68

⁸ Ibid, pag. 79

⁹ Ibid, pag. 80-81

¹⁰ Ibid, pag.131-132

¹¹ I.R.Abrudeanu, op. cit. pag. 127

Amvon

Locul întâlnirii cu Dumnezeu

Îmi aduc aminte că scriitorul Sinclair Lewis, povestește că un diavol era foarte îngrijorat pentru că un om, pe care îl avea în primire ca să-l pregătească pentru iad, începuse să meargă la biserică. Atunci diavolul i-a scris o scrisoare lui Satan, întrebându-l ce să facă. Acesta i-a răspuns să nu se neliniștească, dar să se țină mereu de omul lui. Chiar și în biserică. "Fă-l să se preocupe de lucruri mărunte", l-a sfătuit Satan. "Fă-l să gândească, de pildă, că paraclisierul e un fățarnic, că episcopul e un hoț, că unul are pantofii scâlțiați, că vreo doamnă e îmbrăcată cam fistichiu, că preotul nu predică bine și n-are nici voce frumoasă, ș. a. m. d. Stai de vorbă cu el tot timpul, prin gânduri, fă-l să se plictisească. În felul acesta nu se va

mai concentra la rugăciune și nu se va folosi cu nimic de la slujbă...

Noi avem mulți din ăștia prin biserici. Ba mai mult, ei se cred bisericoși și îi privesc de sus pe cei care nu vin la biserică. Așa că, stai liniștit și lucrează precum ți-am zis, că o să avem roadă bogată. Periculoși pentru noi, zice Satan, sunt cei care vin de dimineață la biserică, îmbrăcați cuviincios, și își plâng păcatele, care trăiesc slujba și stau smeriți pe locul lor, care se hotărăsc să se îndrepte. Pe ăștia, însuși Hristos și Maica Domnului îi acoperă și nu te poți apropia de ei. Noi trebuie să ne ocupăm de toți! Cine-și imaginează

Contribuția lui Miron Cristea

→ catedrale, nu s-a mărginit doar la cele amintite. Încă în timpul zidirii catedra-lei, în calitatea sa de asesor consistorial, el a primit sarcina de mare răspundere, aceea de aranjament interior al noii catedrale. Și-a asumat-o cu deplină luciditate, convins că o va duce la bun sfârșit. În acest scop, el a făcut o lungă călătorie, însoțit de arhitectul Josif Schussnig, în România, oprindu-se la București, Iași și Sinaia, Curtea de Argeș, Chișinău precum și în alte centre culturale din țară, dar și din alte țări cu biserici ortodoxe surori. Ei s-au informat mai ales picturii și localizarea icoanelor; au căutat modele pentru realizarea iconos-tasului, ca și pentru celelalte întocmiri interioare ale bisericilor răsăritene. Așa s-a putut întocmi un proiect clar asupra picturii interioare a catedralei, începând cu vestibulul de la intrare, continuând cu antișambra pronaos-sului, în pronaos, pe cupolă, în strana stângă și strana dreaptă, în hora dreapta și hora stângă dinapoi, pe pereții laterali, înaintea iconostasului, în proscomodie, pe amvon etc.

Dr. Elie Miron Cristea a adunat întregul material documentar într-o lucrare intitulată „*Iconografia și întocmirile din interiorul bisericii răsăritene*”, pe care a tipărit-o la Sibiu, în 1905. În introducerea cărții sale, autorul a ținut să precizeze: „*Pictura bisericească s-a dezvoltat*

sub influența locului și a înclinațiilor diferitelor popoare, formându-se cu timpul mai multe ramuri de pictură bisericească printre care una e cea bizantină-orientală și alta latină-apuseană”¹².

Lucrarea a avut un rol important în reorientarea picturii bisericești și a iconografiei către spiritul bizantin, care, în Transilvania, datorită unor puternice influențe apusene a avut mult de suferit. Cartea dr. Elie Miron Cristea constituie și o extraordinară demonstrație de cunoștințe vaste și temeinice despre pictura, sculptura și arhitectura bisericească. De-a lungul ei, autorul face o călduroasă susținere pentru introducerea în biserică a unui stil religios românesc, așa cum a făcut, într-o altă lucrare, prof. dr. Daniil Popovici Barcianu, susținând „*colectarea și introducerea modelelor țărănești în manufacturile femeilor din clasa noastră cultă*”. Elie Miron Cristea se exprima, în cartea sa, și mai tranșant: „*Eu însă merg mai departe, creând aplicarea generală, pretutindeni, a motivelor naționale, creând astfel un stil românesc. Dându-mi-se o bună ocazie în această privință, cu ocazia construirii catedralei din Sibiu, am stăruit –în calitate de referent și conducător al lucrărilor de pictură –*

¹² Dr. E. M. Cristea – *Iconografia și întocmirile din interiorul bisericii răsăritene*, Sibiu, 1905, pag. 18

ca necuratul joacă doar într-o parte, se înșală profund. E pe tot terenul, în ambele echipe.

În încheiere trebuie să mai adăugăm un îndemn, un sfat, o îndrumare: Să mergem la Biserică, să plângem păcatele noastre aici, ca să ne bucurăm dincolo în veci, că după plecarea noastră din trup, toți ne vor uita. Să nu ne punem nădejdea în oameni, ci numai în Dumnezeu. Că omul se schimbă. Azi îți dă și mâine te ocărăște. Și să ne punem nădejdea în mila lui Dumnezeu și nu vom greși niciodată.

Să ne ajute Dumnezeu cu harul Lui să ne folosim de restul vieții, sporind în fapte bune, și mai întâi în smerenie și dragoste, ca să ne mântuim sufletele și să-i folosim și pe alții, îndemnându-i spre Hristos.

**Pr. Dr. GHEORGHE NICOLAE
ȘINCAN**

Muzeul pietrei, Sângeru

pentru aplicarea cât mai bogată și la ornarea îmbrăcămintelor, acolo unde aceasta se potrivește(...) Zidirea Catedralei ortodoxe române din Sibiu mi-a dat avânt pentru studiul meu, întreținându-mi munca în speranța că voi reînvia tradiția trecutului ortodox și românesc, atât de înfloritoare odinioară”¹³.

În finalul cărții, Miron E. Cristea precizează: „*Cartea, mai ales după punerea ei în aplicare la pictura Catedralei din Sibiu, a avut un mare rol, contribuind astfel la reînvierea vechilor tradiții a zidirii bisericilor și a finisării interioarelor*”¹⁴

¹³ Ibid, pag. pag. 18

¹⁴ Ibid, pag. 41-47

Convorbiri duhovnicești

Îoan al Banatului

„Paza minții”

Luminița Cornea: Înaltpreasfințite Părinte Mitropolit, cei care ne-am învrednicit să pășim pragul bisericii la sfânta liturghie cu pericopa evanghelică narată de Sfântul Evanghelist Matei (8, 28-34; 9, 1), cunoscută din calendare ca *Vindecarea celor doi demonizați din ținutul Gadarei*, vă rugăm să ne spuneți un cuvânt de învățătură despre aceasta.

Înaltpreasfințitul Ioan: Pentru că știu că ați fost în pelerinaj în Țara Sfântă, gândiți-vă dacă putem insera cuvântul „pelerinaj” în contextul acestei sfinte evanghelii. Mântuitorul, spune Sfântul Evanghelist Matei, se afla pe malul drept al Iordanului, la Capernaum. În zona aceea și acolo a făcut multe minuni. S-au umplut de bucurie sfântă cei care L-au văzut pe Iisus făcând atâtea minuni. Unde este Hristos, acolo este Raiul bucuriei lui Dumnezeu. Unde este Hristos, acolo este Raiul lui Dumnezeu. După aceste minuni săvârșite, Hristos își ia apostolii și-i duce într-un pelerinaj, trece cu ei marea Tiberiadei, trece dincolo.

În general, cei care organizează pelerinaje, excursii, îi duc în locuri sfinte, în locuri cu istorie deosebită. Iată, Hristos nu-și duce apostolii pe Sinai, unde Dumnezeu îi dă *Legea* lui Moise. Nu-i duce acolo. Unde i-a dus? În iad. I-a dus în iad. Apostolii L-au văzut făcând minuni, lucrare a harului lui Dumnezeu, dar s-a gândit Hristos să-i ducă să le arate și iadul – o imagine destul de vagă, pentru că mult mai multă suferință este în iad decât în mormintele unde erau cei demonizați. Dar, în iad, omul este stăpânit integral de puterea celui rău. Iată ce pedagogie sfântă aplică Hristos apostolilor! Le-a vorbit și despre împărăția bucuriei lui Dumnezeu, dar le-a arătat, pentru o clipă, și un pic de imagine despre cum sunt oamenii stăpâniți de cel rău. Vedeti ce școală dumnezeiască a făcut cu apostolii Săi!

L.C.: Vă rog, Părinte Mitropolit, să insistați asupra consemnării Sfântului Apostol Matei referitoare la spusele demonilor: „*Ce ai Tu cu noi, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu? Ai venit aici mai înainte de vreme ca să ne chinuiești?*” (Matei 8, 29)

Îps. Ioan: Iată, prin aceste cu-

vinte, demonii Îl mărturisesc pe Dumnezeu. Iar astăzi, din nefericire, o parte a corabiei lumii creștine se clatină în privința acceptării uneia dintre persoanele Sfintei Treimi. În viață, ni se întâmplă să mergem prin locuri străine, de exemplu, dacă suntem într-un mare aeroport cu foarte multă lume, nu ne cunoaște nimeni. Totuși, de unde Îl cunoaște demonii și dau această extraordinară mărturie despre Hristos? Demonii aceștia L-au cunoscut pe Hristos, pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt în Rai, când ei încă nu căzuseră, de aceea nu li s-a părut o figură străină. Era acum, într-adevăr, întrupat, dar ei L-au recunoscut, pentru că acești demoni au auzit înaintea noastră, vedeți la *Facere* capitolul 3, versetul 15, când au căzut protopărinții noștri. Ei au știut că va veni ceasul când Fiul lui Dumnezeu se va întrupa și va veni să ridice omul din adâncul păcatului. Aceștia ce au spus „*Ce ai cu noi, Iisuse, Fiul lui Dumnezeu?*”, o vreme și încă o vreme mai înainte, I-au cântat lui Iisus, în cer, privesc. Ce să facă în cer decât să cânte și să-L preamărească pe Dumnezeu! Cântau imnuri de laudă lui Hristos. Iată de unde îl cunoșteau!

Binecuvântat să fie Dumnezeu că nouă ni s-a arătat și am început să-L cunoaștem pe Hristos în taina botezului. De atunci sufletul nostru, în mod deosebit, îl cunoaște pe Hristos, pe Tatăl, pe Fiul și pe Duhul Sfânt, în numele cărora am fost botezați.

Nu avem nicio dovadă scripturistică anume că cei doi demonizați ar fi făcut un păcat greu și, în urma păcatului greu, au intrat demonii în ei. Iisus de multe ori a spus: *iertate își sunt păcatele!* și se vindeau cei bolnavi. În acest caz nu se spune că, în urma unui păcat greu, au intrat demonii într-înșii. Oare această evanghelie n-ar fi și o motivație ca toți copiii să fie botezați de mici, să intre în ei mai întâi harul lui Dumnezeu? De aceea la noi, la ortodocși, botezăm copiii de mici în apă sfințită. Mamele, în general, la botez îi dau de grijă preotului: *Vai, părinte, să nu cumva să*

fie apa prea rece, să fie călduță!

L.C.: Iertați-mă, Înaltpreasfințite Părinte, dar consider că e o reacție firească a mamelor care se gândesc cu dragoste și cu grijă la sănătatea copilului.

Îps. Ioan: Da, așa sunt mamele, se grijesc de pruncul lor. Dar n-am auzit mamă care să zică: *Părinte nu cumva să vă grăbiți la botezul pruncului meu, să nu faceți sfințirea apei în care se afundă copilul!* Așa că, iubite mame și cinstiți părinți, când mergeți la botez cu copilul să spuneți: Părinte, nu vă grăbiți! Este un act unic în viața creștinului și faceți după rânduiala sfințirii apei și botezați-mi pruncul în apă sfințită, că apa sfințită are într-însa aur puterea lui Dumnezeu și aceea să intre întâi în om, ca să-l apere, că, iată, ce au pățit cei doi oameni din evanghelia la care ne-am referit.

Trecerea, mergerea lui Hristos în iad cu apostolii, ca să le arate cum este iadul, am putea-o lua ca o prefigurare a coborârii la iad a Mântuitorului, înainte de Înviere. Iată, Hristos nu i-a luat pe apostoli să-i ducă în adâncul iadului, ci îi duce într-o mică cămăruță a iadului, care era cămăruța unde se aflau cei doi demonizați.

Sfântul Evanghelist Marcu nu a scris o evanghelie foarte extinsă, dar fără câteva amănunte scrise de el, nu am fi înțeles-o. Să vedem ce ne spune Sfântul Marcu la capitolul 5, versetul 15. Citiți.

L.C.: „*Și s-au dus la Iisus și au văzut pe cel demonizat șezând jos, îmbrăcat și întreg la minte, el, care avusese legiune de demoni, și s-au înfricoșat.*”

Îps. Ioan: Auziți: *întreg la minte!* Nu mâinii, nu piciorului, nu altui organ din trupul nostru i se adresează demonul, ci minții. Deci, omul care nu e stăpânit de diavol este întreg la minte. Să ne binecuvinteze Dumnezeu mințile! Ne rugăm mereu pentru sănătate trupească, mai ales, când suntem cercetați de vreo boală, dar câți dintre noi ne rugăm lui Dumnezeu pentru minte? Să ne păzească Dumnezeu mintea! Să ne țină Dumnezeu mintea clară, lucidă, limpede, să-L vedem pe Dumnezeu la fel cum este în rugăciunea pe care o spune preotul în altar: „*strălucește în inimile noastre!*” Și se roagă preotul ca Dumnezeu să-i dea cuvânt ca să →

A consemnat

LUMINIȚA CORNEA

Amintiri despre Ion Colan

- cum s-a născut Muzeul Primei Școli Românești din Brașov -

L-am cunoscut pe profesorul Ion Colan la 15 noiembrie 1950, când am fost angajată ca ajutor de bibliotecar la Biblioteca Centrala Regională Brașov, cum se numea pe atunci biblioteca Astei, creată, în 1930, din nimic, de același Ion Colan. Am devenit prieteni buni și în ianuarie 1960, după ce mi-am terminat studiile de arhitectură, ne-am căsătorit.

În anul 1952, Ion Colan a fost înlăturat din funcția de director de bibliotecă, după care a lucrat timp de cinci ani la cooperativa „Lemn și Mobilă”, ajungând de la muncitor necalificat, la strungar în lemn. Odată cu funcția a pierdut și locuința pe care o avea, și a trebuit să locuiască, cu sora lui Valeria, în apropierea Pieții Prundului.

În vara anului 1957, Mitropolitul Nicolae Colan, rudenie și prieten bun cu Ion Colan, a venit într-o vizita neoficială la Brașov. Cu această ocazie, Ion Colan i-a prezentat ideea de a transforma clădirea vechii școlii din curtea bisericii Sfântul Nicolae într-un muzeu. Ideea de a salva școala, care era nefolosită și în stare de

Convorbiri duhovnicești

→ înțelege Sfânta Evanghelie și, fărâmițată cu fărâmiță, să le-o împărtășească credincioșilor.

Ce ai cu noi Iisuse? s-a zis atunci. Oare astăzi această întrebare ce nuanță are? Eu, umblând prin cetate, am auzit o ușoară reformulare a acestei întrebări: *Dar ce are Dumnezeu cu noi?* Mai ales atunci când ne cercetează cu o secetă, cu un cutremur, cu o furtună, cu alte necazuri... Auziți ce zic oamenii?! Atunci au zis: *Ce are Dumnezeu cu noi.* Dumnezeu nu are nimic cu noi, doar ne iubeste și caută prin infinite metode de a ne lăsa îmbrățișați de El.

Dacă, după participarea la sfânta liturghie cu aceasta evanghelie, are să vă întrebe cei de acasă, vecini etc. *unde ați mai fost?* să le spuneți că ați fost cu Hristos, că ați fost pentru o clipă cu Dumnezeu în iad. Să le mai spuneți că doriți ca nici dumneavoastră, nici nepoții sau strănepoții să n-ajungă niciodată sub pecetea celui rău.

casa, a observat că femeile care vindeau semințe în fața clădirii protopopiatului foloseau pagini cu scriere chirilică drept punji. Întrebând femeile de unde au paginile de cărți, au spus ca le obțin de la crâșnicul bisericii.

Mitropolitul a promis că se va ocupa de această problemă, iar în toamna aceluiași an, s-a creat un post de arhivar și muzeograf pentru biserica Sfântul Nicolae, post în care a fost angajat profesorul Ion Colan.

După ce Ion Colan a primit cheile clădirii, am intrat împreună în interior, pentru a vedea despre ce este vorba. În încăperea din dreapta, am găsit un dulap mare, deschis, cu o ușă care atârna, și de pe rafturi se împrăstiau cărți vechi, formând pe podea o grămadă, unele deschise și rupte, multe având scriere chirilică. A fost un spectacol foarte trist, pentru orice om, dar cu atât mai trist pentru cei care cunosc valoarea cărților și le iubesc. În restul camerei erau diverse ambalaje vechi, sticle goale și pline, gunoaie, praf. Pardoseala din scândură era murdară, umedă, și deteriorată în anumite zone. În camera din stânga era un fel de depozit, la fel de murdar și neîngrijit, iar camerele de la etaj, erau aproape goale. La etaj exista și o cameră mică cu o toaleta din scânduri, prin care se vedea iarba din curte.

În această stare de lucruri și-a început slujba profesorul Ion Colan. După ce lucrurile depozitate acolo au fost transferate la parohia bisericii (cu excepția cărților, care au rămas pe loc), Ion Colan a început să facă curățenie în limita posibilităților. Materialele și ustensilele de curățenie i-au fost furnizate cu dificultate. După multe zile de muncă, parterul clădirii a devenit locuibil și Ion Colan a aranjat, cu mobilierul vechi primit, o masă cu două sau trei scaune și câteva rafturi, un fel de birou.

În fața Bibliotecii Centrale Regionale Brașov

Ion Colan, la maturitate

Clădirea nu avea apă curentă. Ion Colan aducea apa de care avea nevoie (inclusiv pentru curățenie) de la o cișmea din curtea bisericii, cărând-o în găleată. Curentul electric era conectat la casa parohială, care, probabil, din motive de economie, oprea lumina după amiaza, astfel că, dacă Ion Colan dorea să lucreze mai mult, o făcea la lumina lumânării. Pentru încălzirea camerei a primit o sobă de metal, care funcționa cu lemne sau cărbuni.

Desfășurarea evenimentelor s-a petrecut încet și în etape. Ion Colan lucra singur, îndeplinind rolurile de muzeograf, arhivar și om de serviciu. Se pare că nici cei de la parohia bisericii Sfântul Nicolae și nici conducerea Primăriei nu-l prea agreau și nu-i ofereau sprijin.

Profesorul Ion Colan era un om harnic, modest, ordonat și organizat. Încet, cu perseverență și răbdare, dar mai ales cu multă plăcere și dragoste de muncă, lucrurile au început să se contureze în bine. Treptat, datorită incertitudinilor vremurilor, s-a răspândit vestea despre noua instituție înființată la Biserica Sf. Nicolae din Șcheii Brașovului, iar unii dintre preoții din satele și orașele din jur au venit să doneze cărțile vechi pe care le dețineau, precum și obiecte de cult.

Clădirea școlii necesita cât mai urgente reparații. Fiind pe lista monumentelor istorice, reparațiile trebuiau să fie aprobate de secția de Monumente Istorice din București. Cu toate acestea, deoarece nu s-au adus nici o schimbare structurii și planului clădirii, reparațiile au putut fi aprobate de către reprezentantul local al secției de Monumente Istorice din cadrul Sfatului Popular.→

IRIS COLAN
(Carolina de Nord)

Au fost înlocuite pardoselile, s-au efectuat drenaje în pereții de la parter, pentru înlăturarea umidității, s-au făcut zugrăveli, vopsitorii și altele. Cu această ocazie au fost achiziționate cele două sobe din teracotă albă pictată, foarte frumoase, de la etajul clădirii.

Cândva, după 1958, a fost angajată o femeie de serviciu, ceea ce a ușurat munca profesorului Colan. După finalizarea lucrărilor, Ion Colan a început să organizeze muzeul în încăperile de la etaj, folosind vitrine și mobilier vechi, primite din diferite locuri. Pentru sala de clasa de la parter, Ion Colan a achiziționat băncile vechi și masa învățătorului. Tăblițe, abacuri, opaițe și alte obiecte au fost donate mai mult de locuitorii din Șchei. În sala de tipar, a fost achiziționată o tiparniță asemănătoare cu cea a lui Coresi. Cu ajutorul foștilor muncitori de la tipografia Astra, unde Ion Colan a fost director, tiparnița a fost reparată și pusă la punct. Cu această ocazie s-a realizat și o matriță pentru un ancadrament utilizat în diverse moduri (mai târziu, chiar și de către pr. V. Olteanu pentru cărțile sale). Desenul pentru matriță a fost realizat de mine, folosind o imagine luată dintr-o carte veche. Am simplificat decorațiile și am plasat imaginea școlii în partea de sus, în mijloc.

Muzeul a fost deschis în iunie 1961 și a avut mare succes.

Odată ce casa Barac a revenit în administrarea bisericii Sf. Nicolae, primele două încăperi primite au fost destinate muzeului. Cu mobilierul vechi primit, Ion Colan a amenajat în prima cameră un birou, iar cealaltă cameră, cu acces din birou, a devenit un depozit de cărți și obiecte pentru arhivă și muzeu.

Mai târziu, câteva încăperi din clădirile din curtea bisericii, care au fost eliberate de locatari, au revenit muzeului. Ion Colan a organizat acolo case memoriale pentru familia Bogdan și Tudor Ciortea, la care s-au adăugat pe rând și alte personalități.

Pentru o perioadă, lucrul la muzeu și la arhivă s-a desfășurat destul de normal, la fel și colaborarea cu autoritățile și instituțiile culturale locale, fiind totodată în bune relații și cu Arhivele Statului.

La începutul verii anului 1965, Ion Colan a suferit un infarct miocardic și a fost internat la Spitalul județean pentru aproape o lună, după care s-a întors la muncă.

În vara anului 1967, președintele Nicolae Ceaușescu, însoțit de Elena Ceaușescu și fiul lor Nicușor, au făcut o vizită neoficială la Brașov și au vizitat Muzeul Primei Școli Românești și biserica Sf. Nicolae. Se pare că familia Ceaușescu a apreciat ceea ce a văzut, pentru că puțin mai târziu, spre sfârșitul anului 1967 sau începutul anului 1968, muzeul a primit suma de 100.000 lei pentru mobilier și alte necesități.

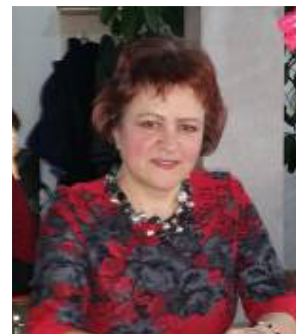
La începutul toamnei 1967, Ion a suferit al doilea infarct miocardic, în tren, întorcându-se de la Sibiu, unde a fost pentru câteva zile la Mitropolie, pentru o lucrare. Transportat de urgență la spital, a fost salvat și s-a întors la serviciu după aproximativ două săptămâni. Tot în 1967, toamna târziu, a fost angajat la muzeu, în calitate de asistent de muzeograf, dl Vasile Olteanu, bărbat tânăr, de 19 ani, proaspăt absolvent de liceu. Profesorul Ion Colan a fost foarte bucuros să aibă acum un ajutor tânăr, pe care să-l poată instrui în muzeografie și arhivistică. Tot atunci, Ion Colan a fost numit director al muzeului iar salariul i-a fost mărit.

În anul 1968, colaborarea cu autoritățile locale s-a îmbunătățit. Se pare că existența muzeului și a arhivei din Șchei a început să fie apreciate și cunoscute pe scară mai largă iar colaborarea cu instituțiile culturale din același domeniu a devenit mai bună. De asemenea, în anul 1968, a fost comandat mobilierul pentru muzeu, care, din păcate, a sosit după decesul lui Ion Colan.

În ianuarie 1969, Ion Colan a primit un apartament cu trei camere, extrem de necesar pentru sănătatea sa,

Familia Iris și Ion Colan

MIRELE VERII

Pe patul de ierburi cosite, iubite,
Tâmpla mi-o culcă-n culori parfumate,
Sărutul de mire mi-l lasă pe buze
Cu gust de răcoare și fructe-aromate!

Pe deget îmi pune verigă de raze
Strecurate prin geana albastrului vast,
Margarete pe frunte-mpletite cunună
Cu tainicul mugur al fiorului cast!

Mă strângi lângă tine... mi-e teamă și-
mi place
Cum mâna ta-mi umblă sub cămașa de
rouă,
În vârtejuri nebune te sorb în adâncuri,
Cum face pământul cu apa când
plouă!

O, mire frumos...! Tu, mire al verii,
Stăpân peste zare și flori cu parfum,
Privește-ți mireasa virginelor ierburi
Fecioară în zori și femeie de-acum...!

CAROLINA BALDEA

cât și pentru familia noastră, având doi copii mici.

În 24 aprilie 1969, Ion Colan urma să vină acasă mai devreme, pentru a se îmbrăca în costum, deoarece în acea după-amiază urma să țină o conferință cu tema: „Cartea, factor al unității noastre naționale”, cred, la casa ARLUS. Dar în locul lui, în jurul orei 14, a venit un milițian (polițist) să mă anunțe că profesorul Ion Colan a murit și că trebuie să merg la miliție (poliție) să iau lucrurile lui.

Ion Colan și-a găsit sfârșitul în grădina Institutului Silvic de la Poarta Șchei, așteptând autobuzul spre casă. A suferit cel de-al treilea infarct, fatal. Întotdeauna mi-a spus că ar dori să moară undeva în mijlocul naturii pe care o iubea foarte mult. Și dorința lui s-a împlinit! Era primăvară și toți copacii din grădina erau proaspăt înfrunziți!

Starea prozei

Viața pe strada Principală

(III)

Era un timp turbure în care mulți se bucurau ca familia Gruia, dar concomitent mulți sufereau și mureau după gratiile închisorilor al căror nume rostit dădea fiori de groază. Mulți plăteau pentru turnătorii unor inși rău intenționați sau pentru crezuri politice inacceptabile la partidul comunist, sau pur și simplu pentru poezii scrise sub influența ideologiei burgheze. Nu era nici o îndurare, nu era nici o dreaptă judecată, ci doar cruzime stalinistă exercitată pentru consolidarea puterii instalate abuziv, prin furt electoral la alegerile din martie 1946.

- Să-i „mulțumim” lui Churchill că la Yalta ne-a vândut lui Stalin în proporție de 90%, cel mai ridicat procentaj din tot estul și centrul european spunea adesea în gura mare dl. Mincu.

Exceptând exploziile de revoltă ale tatălui, Amalia și Petruța au crescut într-un climat pașnic, ferite de vuietul urgiei de afară. De dragul Amaliei și al bunicilor la sărbătorile religioase tradiționale se duceau în satul originar. Amalia era cuprinsă de efuziuni sentimentale pentru „primii” ei părinți cărora le dăruia întotdeauna din pușinii ei bani câte ceva dulce de la Magazinul universal din comună. În special Petruța și Cosmin îl provocau pe bunicul Gheorghe să le povestească amintiri din America sau din timpul războiului, sau din copilăria lui. Casa bunicilor era cu totul bătrânească, având pământ pe jos care era stropit cu o ulcică de apă înainte de a fi măturate odăile. Un fel de-a zice odăile: era de fapt camera *dintre*, adică odaia din față, unde se dormea, se mânca și se stătea la taifas când veneau musafiri. Mai era la intrare o tindă, adică spus pretențios, un vestibul unde un cuptor de pâine ocupa cea mai mare parte a încăperii în care mai era o sobă rudimentară de gătit și o laiță (o laviță). Asta era toată casa bunicilor, care se lumina de fericire la sărbători și ori de câte ori îi vizitau de-alde Mincu. Fetele realizau deja că pe lângă casa bunicilor casele săsești din comună erau niște edificii mult

_ mai de soi, mult mai confortabile. Nu erau nici ele dotate cu instalația de gaz metan sau canalizare, dar interiorul lor era mult mai fasonat. Aveau ferestre mari, luminoase, podea de scânduri, lampadare, sobe de încălzit din teracotă etc.

Cu siguranță în primul an după despărțirea de bunicii Amalia suferise, dar cu timpul durerea din sufletele ei se ameliorase, se obișnuise cu frații ei mai mici și descoperi chiar că are o misiune în familie.

Viața în comună se scurgea fără mari evenimente. Din când în când se putea admira pe strada principală convoiul vreunei nunți săsești cu femei și bărbați îmbrăcați în portul lor popular, pășind în ritm de fanfară spre biserica luterană din centrul localității. Era pasiunea Amaliei să se uite la frumosul alai care se impunea privirilor nu doar prin vestimentație, dar și prin disciplină, prin stăpânirea de sine a nuntașilor. Nu se auzeau chiuiturile celor care se îmbătaseră deja sau nu se puteau zări mășcări de oameni care-și pierduseră autocontrolul.

Asemenea ocazii fericite alternau și cu câte o veste tristă despre ridicarea de către securitate a unui legionar până atunci nedescoperit sau a vreunui partizan nedeclarat, ascuns prin vreo gaură de pivniță, cum a fost cazul Pridon dintr-un sat învecinat. Dl Mincu îl cunoscuse înainte de război și acum suferea pentru tragedia lui. Undeva trebuie că îl scăpase gura despre acest episod că numai ce se treziră ai lui Mincu într-una din zile cu un polițai la ușă care îl invita la șeful de post, cum îi spuneau sătenii lui Curuț, milițianul-șef transferat tocmai din Bihor. Atât el cât și soția vorbeau în graiul bihorean, cu o pronunție care îi făcea să rădă pe localnici. Într-o zi

d-na Mincu o auzi pe d-na Curuț strigând către soțul ei *”deschide oblăcăul să intre levegheul”*, în traducere *”deschide geamul să intre aerul”*. Era vorba de influența limbii maghiare asupra românei. Altădată atrăgea atenția o pronunție foarte regională: *”amu bachel Doamne și sfurtică-l c-o mâncat lapcele tăr”* adică *”acum bate-l Doamne și sfârtecă-l c-o mâncat tot laptele”*. Tovarășul Curuț îl preveni pe dl. Mincu despre o posibilă arestare. Era amabil cu familia Mincu deoarece apelasera la ajutorul lor când se strămutaseră din Bihor în comuna săsească. Locuiau într-o casă naționalizată, care va fi recăștigată de proprietarii sași după ani de procese și d-na Helga se întorsese la avutul ei doar ca după ceva ani să plece definitiv în Germania.

Avertismentul tovarășului Curuț se adevăra, astfel că nu după mult timp, fără judecată dl Mincu fu aruncat în închisoare ca pedeapsă că vorbise la cârciuma din sat despre legionarul Pridon, deplângând suferințele omului și mai adăugând la această compasiune și o informație despre partizanii din munții Făgăraș, ambele subiecte cu desăvârșire interzise în acel moment. Soția dlui Mincu îl critica adesea că e prea slobod la gură și de data asta necăjită tare îi aminti muștrarea *”gura bate fundul”* pe care o repeta adesea, îndemnând la prudență și tăcere în asemenea vremuri. Noroc cu Amalia că primea un modest salariu de secretară că altminteri nu ar fi avut nici bani de pâine.

Petruța își aminte a un episod de la biserica din sat unde se ducea dna Mincu spre a implora Cerul să-l scape pe soțul ei de belea. Era întemnițat în cetatea de la Făgăraș devenită simbol al terorii roșii. Apăsată de greutate, mama Petruței leșină în biserică, fu scoasă rapid afară la aer unde își reveni în scurt timp. Petruța simți că a căzut cerul pe capul ei, în sufletul ei de copil amestecându-se teama pentru starea de sănătate a mamei, rămasă a fi singurul sprijin al copiilor și cumva jena că durerea lor familială era dezvăluită public. Și publicitatea îi ustura ființa. Era de vină și educația maternă care mereu îi îndemna pe copii la discreție, la decență, la prudență și sfială. Fiți smeriți, le→

SILVIA URDEA

spunea mama mereu, ceea ce venea de multe ori în contradicție cu viața socială plină de neciopliți și bătărași. Leșinul mamei de la biserică a obsedat-o pe Petruța zile în șir. Ceilalți doi frați nu au fost de față, ei rămânând acasă cu diferite pretexte.

Petruța se îmbolnăvi de insecuritate, de frica pierderii ambilor părinți: unul la închisoare, celălalt bolnav de inimă. Știa și ea cât de importantă era buna funcționare a inimii pentru viața omului. Zile în șir o chinuia durerea ivită așa pe neașteptate. Era un copil introvertit. Nu avea cu cine să vorbească. S-ar fi dus la tanti Basiloglu, dar prea auzise referințe cu totul neplăcute de la părinții ei. Dacă arestarea tatălui ei li se trăgea și de la șoaptele la securitate a vecinilor binevoitori? Plutea în totală suspiciune și incertitudine. Amalia a chestionat-o despre amarnica întâmplare de la biserică, dar Petruța nu dori să o neliniștească și pe ea, reducând cu mult descrierea tensiunii situației. La ce bun să sufere și sora ei mai mare? Este destul că îi ajută cu câștigul ei. Cosmin era prea mic ca să fie inclus în sfera necazurilor de familie. Într-o zi mama îi informă că se duce la pușcărie la Făgăraș ca să dea voie la vorbitor ca să-l vadă pe soțul ei și să-i ducă ceva merinde. A fost un adevărat eveniment la care copiii au reflectat triști în ziua respectivă și după aceea. Mama le spuse că nu este cazul să-i ducă și pe ei ca să nu încerce întâlnirea cu mai multe emoții decât era necesar. Probabil mama lor se referea la faptul că pe tatăl lor s-ar putea să-l taie plânsul la vederea copiilor, or mama lor dorea să-i ferească de o traumă în plus. Dl. Mincu ieșea la muncă în fiecare zi, silindu-se să-și reducă din pedeapsă, astfel că în loc de trei ani cât primi inițial făcu numai doi. Noroc cu bunicii care le mai dădeau din puținul lor ori de câte ori d-na Mincu și copiii o luau pe jos cinci kilometri până în satul dintre dealuri. Bunicul Gheorghe era atât de generos că ori de câte ori îi mulțumeau pentru produse avea o vorbă: *"dar din dar se face rai"*, pe care Petruța n-o prea înțelegea.

În drum spre satul bunicilor trebuiau să urce o coastă, cum zicea d-na Mincu. La întoarcere Petruța și

Cosmin se întreceau să culeagă mai multă ghindă și mai mult jir ca să ducă la purcelul pe care îl cumpăraseră la un târg din Hălmeag, un sat unguresc din apropiere. Îngrijirea purcelului era în mare parte sarcina Petruței și a lui Cosmin. În fiecare după amiază vara se duceau în verzărie, adică în spatele grădinilor din zonă, într-un *no man's land* să rupă iarbă pentru același purcel răsfățat de toată familia. Nu le veni să creadă când cineva sosit din America la un vecin de casă le spuse că la ei unii oameni cumpără purceluși ca să-i aibă ca animale de companie. Răseră de se stricară, imaginându-și cum s-ar plimba ei cu purcelușul prin centrul comunei. Nu le venea să creadă, dar oaspetele american care vorbea și săsește și românește le arătă o poză cu un domn care-și plimba purcelul. *"Se vede treaba că americanii ăia n-au nici o grijă, de au răbdare să se ocupe de animale ca de ființe omenști"*. Vecina, o săsoaică bine învățată, cum se zicea în satul bunicilor despre cineva gras, întări spusa americanului mărturisind că rudele din America le-au spus și lor despre asemenea distracție. D-na Mincu gândi că pe lângă necazurile lor nu mai încăpea și asemenea răsfăț.

Timpul trecea alene de parcă ar fi curs printr-un smârc nesfârșit. Așa i se părea Petruței care nu conținea s-o întrebe pe mama ei când vine tatăl lor de la "cetate". D-na Mincu le spuse că închisoarea va fi amenajată într-o cetate cu valoare istorică și că o să vină vremea probabil când istoria o să intre din nou în drepturile ei. Nici Cosmin, nici Petruța nu pricepură prea bine despre ce fel de *intrare în drepturi* a istoriei le vorbise mama lor. Dar tălmăciseră pentru ei pe scurt că d-na Mincu se referea probabil la vremuri mai bune.

Când pedagoga le ducea pe eleve cu rândușul pe jos la baia comunală treceau pe lângă cetatea unde dl Mincu își ispășea pedeapsa. Petruța nu spunea nimănui despre situația tatălui ei, îngropându-și cu grijă durerea în sufletele ei. Copiilor le place să fie asemenea majorității. Simțea câteodată chiar un fel de jenă, dar nu mergea până într-acolo încât să-l judece pe tatăl ei. Tatăl ei rămânea, indiferent de ce-ar fi făcut,

tatăl ei. Iubire necondiționată, urcând spre noi din vremuri imemorabile. Ca să nu intre în prea multe detalii, d-na Mincu le spuse simplu că tatăl lor a vorbit la cârciumă ceea ce nu se cuvinea să spună. *"Omul trebuie să știe pe ce lume trăiește"*, încheia ea concis și sobru, repetând unul dintre proverbele ei preferate: *"tăcerea e ca miera"*. *"Mierea pe care n-am văzut-o demult pe masa noastră"*, continuă Petruța ca să o întoarcă spre glumă, destinând atmosfera. La auzul acestei observații, d-na Mincu se gândi că n-ar fi rău să-i facă o vizită lui nenea Ionică Damian, stuparul originar tot din satul bunicilor.

Amalia era la servicii, având scripte de întocmit pentru secția de învățământ raională, Petruța și Cosmin - în vacanță. Îi luă pe ei doi și plecară la stupar ca să mai iasă din casă, sperând totodată că stuparul îi va da un borcănel de miere pentru copii. Casa lui nenea Ionică era pe ulița Oltului destul de departe de buricul târgului de pe strada Principală, unde locuia familia Mincu. Nenea Ionică Damian se întorsese din America cu ceva ani înaintea izbucnirii Războiului al Doilea Mondial. Își cumpărase o casă în comună deoarece se trăia mai civilizată decât în satele aferente. În America se obișnuise cu amalgamul de naționalități, așa că nu-l deranja deloc preponderența sașilor în comună.

De fapt acum nu se mai putea vorbi de o dominanță etnică săsească, deoarece mulți fuseseră trimiși în Siberia lui Stalin din cauza colaborării lor cu naziștii.

De câte ori se întâlneau cu nenea Ionică Damian d-na Mincu îi punea o întrebare stereotipă: *"Da cin'te-o adus înapoi nene Ionică? De ce n-ai rămas acolo că uite ce prăpădenie a venit aici peste noi!?"*

Nenea Ionică încuviința printr-un surâs blajin înțelesul subtextual al întrebării, lăsând-o pe interlocutoare să deducă ea răspunsul. Când se întorsese el n-avea de unde să știe ce festă îi va juca istoria. Totuși nu-i părea prea rău: avea casa lui, se ocupa cu apicultura, nu-l deranja nimeni, făcuse ceva bani în America, așa că moșul nu o ducea deloc rău.

- Păi uite că nu ți-ai luat și dumneata o nevastă, continua mama→

Petruței și acum la bătrânețe stai singur cuc.

În acest moment al discuției bătrânul începea să-și depeze amintirile americane despre cum iubise el o polcioaică (poloneză), dar ea nu vroise să-l urmeze în România, iar el se încăpățănase în ideea repatrierii:

- Mă săturasem și de America. Că nu e acolo cum credeți voi. E muncă, muncă și iarăși muncă. Și muncești că mereu te temi să nu rămâi fără muncă. Atunci e mai rău. Deci, am vrut neapărat să vin să mă odihnesc acasă și să fac ce-mi place. Să am grijă de albinuțele mele, asta-mi place. Familie să-și facă cine îi simte lipsa. Eu nu i-o mai simt dacă polcioaica n-a vrut să mă urmeze.

- Nene Ionică, poloneza dumitale o fost mai înțeleaptă. O fi aflat de la cineva, or s-o fi informat ea că în Europa lucrurile sunt tulburi. Doar știai și mneatale că Hitler se pregătea de război.

- Am aflat cum să nu aflu, dar eu m-am întors cu vreo cinci ani înainte de bătaie și am tot sperat că s-or potoli nebunii ăștia care ne conduc spre dezastru.

Apoi d-na Mincu trecu la ce-o interesa mai mult, să obțină de la nenea Ionică un strop de miere pentru familia ei. Bătrânul nu se sinchisi să-i ofere nimic și atunci d-na Mincu îi ceru un borcănel pe datorie ca să achite când o scăpa soțul ei de la închisoare. Deși nu se ducea la biserică, nenea Ionică devenise ateu în State, aflase de necazul familiei Mincu din "gura satului". Încet, încet bătrânul se învoi mai mult de rușine și-i dădu doamnei un minuscul borcan pentru că fostul american era cam zgârcit. Când plecară Petruța nu se putu abține să nu spună că nenea Ionică e un Hagi Tudose, nume de care mama ei habar nu avea. Îi explică Petruța cum e cu povestea cu hagiul care spera să cumperă "o găină mică, dar grea". Răseră cu poftă toți trei și se întoarseră acasă ca să guste câte o linguriță din miraculoasa miere a lui nenea Ionică. D-na Mincu îl compătinea pe bătrân că nu-și făcuse o familie, pentru ea rămânând fără o familie echivalând cu a fi un neisprăvit în această lume, unul care a lăsat viața să treacă fără rost. De aceea se simțea contrariată când îl auzea confesându-se că nu

simte nevoia unei familii. Plecând de la el d-na Mincu nu se abținu să nu exclame: "*Prost bătrân și fără minte*", exprimându-și revolta față de asemenea mentalitate. Îl dădea de exemplu copiilor și le sublinia, să nu rămână ei în viață să hălăduiască precum nenea Ionică Damian. Era convingerea ei că trebuie să le vorbești copiilor de când sunt mici despre problemele serioase ale vieții pe înțelesul lor.

D-na Basiloglu ori de câte ori o prindea pe Petruța în curtea comună o descosea despre dl Mincu, prefăcându-se că îl compătinește. Petruța nu mai era un copil, știa să-i citească pe oameni. Mai ales intuiția îi spunea că vecina lor are o curiozitate răutăcioasă, că se bucură de necazul lor, cel puțin așa simțea Petruța. De aceea nu-i răspundea decât cu monotonul "*nu știu nimic, de unde să știm noi copiii de treburile celor mari?*" Cu asta vecina puneă buză peste buză și intra în casă nemulțumită că n-a aflat ce dorea. Pe Amalia care era deja domnișoară dna Basiloglu n-o aborda deloc. Știa că n-are nici o șansă să afle lucruri inavuabile. Și de când cu mașina de tocat pe care d-na n-a mai binevoit să o înapoieze familiei Mincu, mințind că n-a împrumutat-o relațiile între vecini se răciseră considerabil.

Oricine își poate imagina că familia Mincu n-o ducea pe roze. Mai precis aproape nimeni n-o ducea pe roze în acele vremuri din caleafată de aspre, dar familia Mincu o ducea ca pe spini. Doamnei Mincu nu-i era în fire să se vaite nimănu. Tăcea și răbda. Poate nu era deloc bine pentru sufletul ei, dar așa era ea, foarte rezervată. Nu-i plăcea să îi încarce pe alții cu poverile ei și era destul de sceptică în privința sincerității oamenilor mai mult curioși decât empatici. Deci pe d-na Mincu n-o aborda nimeni dintre vecinii din curtea de pe str. Principală.

Amalia își vedea de serviciul ei la secretariatul Școlii Elementare, Petruța era în clasa a zecea, iar fratele Costin abia intrase la liceu. Învățau pe rupele că mama lor le spunea întruna că dacă nu învață o să devină șușteri, adică cizmari. Nu că ar fi avut ceva de obiectat împotriva acestei meserii, dar ambiția lor era să se ridice din rândul oamenilor simpli

în sfera mai înaltă a intelectualilor. Asta înțelegeau ei din sfaturile insistente ale mamei. Într-una din zile după masa devreme pe când Petruța învăța în meditația repartizată clasei ei fu surprinsă de o colegă care o înghionți și-i șopti la ureche că trece o căruță cu milițeni și pușcăriași chiar pe strada din fața liceului lor. Instinctiv Petruța se repezi la fereastră ca să zărească tocmai pe tatăl ei împreună cu alți doi frați de suferință, duși probabil spre tribunal unde erau judecați. Nu i-a spus nimic colegei ei, dar a simțit un fior de spaimă care îi electrocută tot trupul. Nu strigă, deși acesta a fost primul impuls, dar se ferea ca să afle toate fetele ce se întâmpla cu familia ei.

Încă nu împlinise optsprezece ani, dar mintea îi era coaptă ca a unui om de treizeci de ani. Greutățile își spusese cuvântul. La sfârșitul săptămânii mama o trimise pe Amalia să facă o scurtă vizită fraților ei.

Oamenii găseau supape în ciuda contextului amar. Amalia era deja o domnișoară frumoasă. S-a dus la pedagoga Petruței ca s-o învoiască pentru două ore să petreacă surorile împreună. Făcu același lucru și la internatul lui Costin ca să-l învoiască și pe el și așa toți trei la braț au luat Corso-ul de la capăt, ținând cofetăria fostă *Enbacher*, unde Amalia vroia să le ofere pe banii ei câte o prăjitură ca să cinstească evenimentul. Vai, ce s-au entuziasmat cu toții, privind-o cu admirație și respect pe sora lor mai mare, care, iată avea banii ei. Asta le-ar fi plăcut și lor, dar trebuiau să mai aștepte.

Costin și Petruța au condus-o pe Amalia undeva după cetatea-inchisoare ca să ia autobuzul de întoarcere acasă. Vai ce după amiază minunată au petrecut împreună frații și ce rău le părea că se încheia totul. Când Costin dădu glas părerii de rău, Amalia îi spuse

- Costine, binele nu ține mult și nimic nu ține o veșnicie.

- Vorbești ca o filozoafă, Amalia. Ce multe știi tu deja. De unde le-ai învățat, din cărți sau de unde oare?

- Din cărți, dar mai ales din viață. Eu când am trăit cu bunicii a fost atât de frumos, dar a venit o vreme când totul s-a terminat, rosti Amalia cu o ușoară tristețe în glas.

Să auzi zborul unui fluture și căderea fulgilor de nea sau un eseu despre tăcere

De ce tocmai despre tăcere? Pentru că tăcerea poate însemna atât de multe. Poate fi liniștită și relaxantă, chiar frumoasă dar și neplăcută, frustrantă și respingătoare. Nu demult am avut o conversație despre tăcere cu un prieten. Despre cât de dureroasă poate fi. Când oamenii nu reacționează la lucrurile, uneori dificile, pe care le spui. Când aceștia răspund cu tăcere și indiferență. Despre cele o mie de fețe ale tăcerii. Despre tăcerea în literatură, Shakespeare, Becket și Susan Sontag. Apoi ne-am cufundat fiecare, cu un foșnet stins și cutremurător, în tăcerea lui ca într-o floare a unui arbore de mătase. Tăcerea nu se împarte!

„In the end we will remember not the words of our enemies, but the silence of our friends. / În cele din urmă ne vom aminti nu de cuvintele dușmanilor noștri, ci de tăcerea prietenilor noștri”, (Martin Luther King). Am citatul în minte. Încerc să înțeleg. Devine din ce în ce mai puternic pe zi ce trece. Mai tangibil. Mai real. Ce înseamnă cu adevărat? Înseamnă totul și poate fi aplicat la orice. E atunci când tăcerea/ pasivitatea oamenilor buni e cea care permite răului să se extindă. Este tăcerea mea. Toate fețele inexpresive care sunt printre noi. Sunt eu. Ești tu. Eu care mă întreb în mod constant cum se poate întâmpla ceva sau altceva care e rău. Tăcerea mea este frica mea. Frica mea vrea să mă protejeze. De ce vrea să te protejeze frica ta?

Frica te protejează de ceva și mai important decât răul. Te protejează de toți oamenii buni, prietenoși, zâmbitori care îți sunt aproape, dar care aleg să tacă. Care pot fi mereu tăcuți. Pentru că nu pot rezista, nu vor, nu pot. Și-ți sunt atât de aproape! Poate te trezești alături ei, mănânci cu ei, te iubești cu ei, râzi cu ei. Poate îi ții în brațe, îi consolezi și știi că vor fi mereu liniștiți. Frica ta te protejează mai ales de tine însuși. Cu cât ești mai tăcut, cu atât devii mai mic. Vocea ta devine mai slabă și dispare în propria ta umbră, contururile se estompează și devii parte din tăcerea colectivă pe care am creat-o. Ne simțim în siguranță acolo. Sigur. De acolo observăm de la distanță. Îngroziți. A te

enerva. A te simți rău. Toate la o distanță sigură. Apoi mergem mai departe. Cu viața. Fiecare în coconul lui. E în siguranță acolo. Nu ne permitem să simțim prea mult, să gândim prea mult. Pentru că nu știm ce să facem cu furia, frustrarea, îngrijorarea și tristețea.

Dar cât timp poate dura o tăcere înainte să devenim nesiguri, anxioși sau să ne simțim inconfortabil? Când devine tăcerea insuportabilă, când arată lipsă de respect și chiar dispreț? Cine deține puterea asupra tăcerii? Când își face efectul tăcerea, când este doar goală și când îți este aruncată înapoi ca un recul? Există răspuns/răspunsuri?

Uneori se întâmplă ceva care te obligă să gândești, din ce în ce mai mult, poate chiar să regândești totul în jurul tăcerii. A tăcerii și a refuzului de a vorbi.

Poate părea paradoxal. Cum să scriu despre tăcere? Și chiar mai paradoxal: cum să vorbesc despre asta? Totul se mișcă între vorbire și tăcere. Distanța dintre una și cealaltă este la fel sau egală cu cea dintre viață și moarte. De multe ori totul pleacă de la o singură persoană sau întâmplare și aparent se învâрте în jurul unei tăceri personale, dar perspectiva poate fi lărgită treptat, se poate răspândi într-o baie de tăcere și chiar mai mare, într-un context social. Bineînțeles că putem vorbi despre diferite feluri de tăcere, mai ales despre tăcerea amenințătoare, sufocantă și anihilatoare. Și despre răspândirea culturii tăcerii, tăcerea celor care nu au voie să fie auziți dar și despre dimensiunile diferite ale tăcerii.

Tăcerea poate fi atât o constrângere, cât și un drept. Putem pretinde că am cedat și trebuie să luptăm, în numele libertății de exprimare, în timp ce dreptul de a refuza să vorbim este înțeles ca o tăcere mai complexă și în unele cazuri provocată, adică o tăcere care nu este o tăcere, constrângere sau un ordin de sus, ci o strategie voluntară, din interior, o alegere conștientă, poate chiar un protest.

Donald W. Winnicott a scris articolul „A comunica și a nu comunica” în care tema principală este că în centrul personalității omului există o tăcere, un loc necomunicativ care e o condiție prealabilă pentru a te simți real. Johan Eriksson examinează locul tăcerii în cura psihanalitică de vorbire. Cu referiri la Heidegger și la Winnicott el subliniază că vorbirea

autentică și expresivă are ca fundament necesar tăcerea și liniștea. Tăcerea și ascultarea atentă sunt o condiție prealabilă pentru un discurs plin de sens. Dar, aș adăuga, nu dacă strângem doar tăcere ci numai dacă aceasta este determinată de ascultare. Și de înțelegerea a ceea ce ascultăm.

Tăcerea nu poate fi măsurată decât într-o singură dimensiune: timpul.

Spațiul dintre un om și alt om este o altă interpretare a tăcerii și, cu adevărat, doar un alt termen cu sens similar. Oamenii care se întâlnesc într-un context au nevoie de instrumente pentru a putea comunica. Abilitatea noastră lingvistică ne dă, de cele mai multe ori, valoarea ca oameni.

Dar uneori tăcerea este doar un gol - o absență, a angajamentului sau a promisiunii.

Tăcerea „nu trebuie confundată/ cu nici un fel de absență” scria poeta americană Adrienne Rich iar ea este susținută de Susan Sontag care pledează într-un eseu pentru rolul semnificativ al tăcerii în artă. „Să te uiți la ceva „gol” înseamnă încă să cauți, să vezi ceva – chiar dacă este doar fantoma propriilor așteptări. Pentru a percepe plinătatea, trebuie să ai un sentiment bine dezvoltat al golului care o înconjoară”, scrie Sontag.

Această fantomă a propriilor noastre așteptări ne întâlnește și în ultimul act al piesei lui Shakespeare „Măsură pentru măsură” (Measure for Measure), unde dramaturgul a ales să lase finalul deschis. Tânăra călugăriță Isabella tocmai a primit o cerere în căsătorie de la duce și genul – comedia – îi dictează că ar trebui să accepte. Ea nu acceptă. De fapt ea nu spune nimic. →

DORINA BRÂNDUȘA LANDÉN

Criticii literari numesc o astfel de tăcere „*tăcere deschisă*” și, în sensul literal, chiar este. Tăcerea Isabellei devine o ușă deschisă care o duce fie în patul conjugal, fie înapoi la mănăstire, o reintrare care ar reprezenta un protest împotriva discursului sexualizant din Viena – același discurs care o presează acum pe Isabella să răspundă da, astfel încât piesa, o dată pentru totdeauna, poate fi definită drept comedie romantică. Însă tăcerea Isabellei ne obligă, ca spectatori, să ne confruntăm cu „*golul*” lui Susan Sontag, deoarece ni se refuză desăvârșirea căsătoriei.

Tăcerea joacă un rol extrem de important în piesele lui Shakespeare. În „*Hamlet*” el își face publicul să se gândească dacă cantitatea verbală este într-adevăr aceeași cu calitatea verbală atunci când Hamlet, pe moarte, rostește celebrele cuvinte „*restul este tăcere / the rest is silence*”. Este adevărat? Afirmatia se pretinde a fi sfârșitul a ceva, dar de fapt tot ceea ce a fost înainte a fost tăcere – deși nu tăcerea literală.

De asemenea, se poate compara tăcerea și țipătul. Uneori tăcerea este un țipăt și altelei țipătul nu se aude.

Tăcerea este unul dintre cele mai dificile argumente de respins.

„*Trebuie să continui, nu pot continua, trebuie să rostesc cuvinte, atâta timp cât sunt, trebuie să le rostesc până mă găsesc, până când ele îmi spun ceva, ce pedeapsă ciudată, ce vinovăție ciudată, trebuie să continui, poate s-a întâmplat deja, poate mi-au spus deja, poate m-au adus deja în pragul poveștii mele, la poarta care se deschide spre povestea mea, m-ar surprinde dacă s-ar deschide, voi fi eu, asta va fi tăcerea, unde sunt, nu știu, nu voi ști niciodată, în tăcerea pe care nu o cunosc, trebuie să merg mai departe, să continui.*” (Samuel Beckett, *Nenumitul/The Unnamable* din trilogia Molloy).

Astăzi pare redundant, ca un pleonasm, să spui că Samuel Beckett a cultivat tăcerea și implicațiile ei fizice sau metafizice, dimensiunile ei estetice și filozofice. Numele Beckett a devenit sinonim cu termeni precum inactivitate, apatie, lipsă de speranță, paralizie, inutilitate și, da, tăcere. Referințe la tăcere se găsesc în aproape toate textele sale. Dacă ar fi putut, dacă ar fi fost posibil, ar fi scris un text care constă doar din tăcere. Aproape că a reușit când a scris piesa

„*Respirația / Breath*” în 1969. Durata foarte scurtă a dramei, are doar treizeci și cinci de secunde, aici vorbește deja despre pactul autorului cu tăcerea, ceea ce este evident prin faptul că singurul lucru care se aude pe scena goală sunt două țipete slabe, o inspirație și o expirație.

Când vrei să scrii din interiorul tăcerii, când folosești tăcerea ca o condiție prealabilă pentru ceea ce ai de spus sau de scris, atunci îți se pare inevitabil să te distanțezi de mediul despre care vorbești sau să scrii despre realitatea imediată care te înconjoară. și care e mereu prezentă, însoțindu-te de fiecare dată când intri în contact cu lumea.

Samuel Becket avea nevoie de tăcere. El a vrut să scrie într-o limbă străină (franceza), pentru că atunci este mai ușor să pleci de la tăcere și să cauți cuvinte care ies din tăcere. Cuvinte care poartă tăcerea în ele. După ce a făcut asta, scriind într-o altă limbă, a avut din nou sens să revină la propria sa limbă. Beckett și-a tradus singur textele din franceză în engleză. Până atunci se apropiase deja de propria lui tăcere, o făcuse deja tangibilă. Am atins astfel relația particulară a lui Beckett cu tăcerea. Aceasta este o condiție prealabilă pentru scrisul lui, să scrie din interiorul tăcerii iar cuvintele din textele sale să poarte tăcerea în ele.

Dar deja în 1937, într-o scrisoare, Beckett scria astfel: „*Din ce în ce mai mult mi se pare că limbajul meu este un vâl pe care trebuie să-l rupi pentru a ajunge la lucrurile subiacente (sau la Nimicul subiacent)*”. Și a adăugat despre limbaj: „*Să găurim gaură după gaură până când curentul subteran, indiferent dacă este ceva sau nimic, începe să se scurgă – nu îmi pot imagina un obiectiv mai înalt pentru un scriitor modern*”. Zece ani mai târziu, el știa că în spatele vâlului limbajului nu se află nimic. Că acest vâl ascunde o tăcere fundamentală, că până și vâlul este o alegorie pentru această tăcere, el reprezintă, mărturisește și creează această tăcere. Tăcerea este pe primul loc. Nu urmează discursul, nu este creat pentru că cuvintele au decis să ia o pauză. Nu cuvintele decid tăcerea, ci tăcerea hotărăște cuvintele. Nu este vorba de o tăcere care vorbește prin tăcere sau sugestivă, care formează o punte între cuvinte și intenții. Este vorba despre o tăcere care vorbește despre

imposibilitatea de a spune ceva care este adevărat, o tăcere care nu spune niciodată nimic nici măcar atunci când vorbește.

Poți încerca întotdeauna să exprimi imposibilitatea de a exprima, dar nu poți exprima niciodată ceea ce dorești cu adevărat să exprimi. Între lume, artist și opera de artă există o distanță, un vid, o liniște care ne face să ne apropiem unul de celălalt cu ajutorul diferitelor tipuri de limbaj. Nu putem intra niciodată în contact direct cu alți oameni, cu lumea, cu noi înșine, cu percepția noastră despre noi înșine și despre creațiile noastre. Faptul că scriitorul/artistul trebuie să creeze cu ajutorul unui limbaj dat îi ia posibilitatea de a spune ceva propriu sau nou. Fiecare limbă exprimă doar o abatere lingvistică, scrie Beckett în *Molloy*.

Această a doua tăcere este cea pe care textele sale încearcă să o facă tangibilă. Știa că tot ceea ce scria exprima doar o abatere de la ceea ce voia cu adevărat să exprime. Și tăcerea lui imposibilă este cea care provoacă această abatere.

Pentru a păstra această tăcere imposibilă, el trebuie să-și scrie abaterile. A oprit complet scrisul este irelevant pentru Beckett și este imposibil să crezi tăcerea totală, tocmai pentru că este imposibil să crezi chiar ceea ce vrei. Singura modalitate de a face tangibilă această tăcere imposibilă este să o lași exprimată prin texte și personaje deviate: subiecte și stiluri literare radical diferite de restul modernismului, eroi care nu au nici urmă sau dorință de eroism, care, dimpotrivă, sunt în periferia socială, fizică și spirituală a vieții, unde tăcerea și-a deschis deja abisul.

Este tăcerea ceva pentru care merită să lupți sau tăcerea este moarte? „*Tăcut ca mormântul*”, se spune.

Poate că tăcerea nu este niciodată corectă, poate este un limbaj al puterii la fel de clar ca și cuvântul. Tăcerea necesită perspectivă pentru ca noi să o înțelegem, iar paradoxul, cred, este că trebuie să vorbim despre asta până la urmă.

Este greu de înțeles puterea de a rămâne tăcut dacă nimeni nu știe de ce sau nu știe către cine este îndreptat refuzul de a vorbi. Tăcerea nu este întotdeauna de aur, dar controlul asupra tăcerii este.

Povești despre muzicieni

În apărarea lui Antonio Salieri

(18 august 1750 - 7 mai 1825)

Da, astăzi voi lua apărarea vestitului compozitor **Antonio Salieri** care, pe nedrept, e tratat ca un personaj negativ. Desigur, umblă o mulțime de povești despre relația dintre Salieri și **Mozart** (27 ian. 1756 - 5 dec. 1792), cu care a fost contemporan, iar oamenii au avut - și au în continuare - o rețineră la adresa lui Salieri, mai ales pentru că genialul Mozart nu putea fi egalat, dar și pentru că acesta a murit tânăr, la nici 36 ani, în timp ce Salieri a trăit aproape 75 de ani!

Doresc să-i iau apărarea lui Salieri, pentru că lumea, din cauza filmului *Amadeus* și a altor păreri nu întotdeauna bazate pe realitate, e înclinată să nu-i dea atenție. Or Salieri nu numai că a avut relații bune cu Mozart, dar a fost și un extraordinar profesor de muzică, i-a avut elevi, printre alții, pe marii **Beethoven**, **Schubert**, **Liszt**, **Hummel** și alții. El a fost un foarte talentat dirijor și, în plus, a avut calități umane deosebite, a dat lecții gratuite elevilor talentați la muzică, dar cu posibilități materiale modeste. El însuși fusese tratat astfel în copilărie, ca orfan.

Părerile negative despre Salieri au fost provocate de piesa ficțională *Amadeus* scrisă în 1979 de **Peter Shaffer** și ecranizată în 1984. Moartea prematură a lui Mozart la numai 35 de ani a stârnit zvonul că Salieri l-ar fi otrăvit. Ipoteza a fost infirmată și, dimpotrivă, sunt dovezi contrare, cei doi au fost prieteni și s-au respectat reciproc.

Sigur că a existat rivalitate, cum altfel? Ambii au trăit în același timp și același loc! Dar biografiile spun mai curând că Mozart a fost cel care, de exemplu, la un concurs de compoziție organizat de **Împăratul Josif II** în 1786 la *Schönbrunn*, Mozart a fost cel care a pierdut competiția. În plus, Mozart s-a inspirat adeseori din muzica lui Salieri. Melodia celebrului duet *Papageno-Papagena* din *Flautul Fermecat* e bazată pe cea dintr-un concert pentru clavicin de Salieri.

Multe documente atestă prețuirea lui Mozart de Salieri și descriu în termeni laudativi colaborările lor. În ultima sa scrisoare dinainte de moarte, Mozart îi povestește soției cum l-a luat pe

Salieri în trăsură ca să meargă împreună la premiera operii *Flautul Fermecat* și cum acesta din urmă a reacționat la spectacol:

„El (Salieri, n.m.) a ascultat și privit cu toată atenția și, de la uvertură până la corul final n-a fost niciun fragment la care el să nu exclame bravo, sau ce frumos” [...]

Repertoriile orchestrelor par să ignore meritele lui Salieri, dar în ultima vreme lucrurile s-au mai îndreptat. Desigur, dacă personalitatea muzicală a marelui Salieri va fi expusă mai des publicului, se va restabili un echilbru în aprecierea calităților acestui mare muzician.

***

Antonio Salieri s-a născut la sud de Verona, în Italia, dar viața de adult și cariera a petrecut-o în *Imperiul Habsburgic*. El a avut un rol important, printre altele, în dezvoltarea operii la sfârșitul secolului 18. Elev al lui **Florian Leopold Gassmann** și foarte apreciat de **Christoph Willibald Gluck**, ambii muzicieni celebri, Salieri a scris peste 30 de opere, în trei limbi. De asemenea, a contribuit la formarea și dezvoltarea vocabularului componistic al operii, iar muzica lui a avut o puternică influență asupra compozitorilor contemporani cu el.

Din păcate, multe din compozițiile de tinerețe ale lui Salieri, printre care opere și lucrări religioase, s-au pierdut. E posibil ca însuși Salieri să le fi distrus spre sfârșitul vieții.

După un stagiul plin de succese în Italia, la opera *Scala din Milano* (1778-1780), Salieri, la vârsta maturității (între 30 și 48 de ani - 1780-1788) a avut o bogată activitate artistică la Viena și Paris. Este de remarcat că opera *Danaidele*, cu un subiect dintr-o legendă greacă, bazată pe un subiect, a fost inițial oferită cu contract lui Gluck, iar Salieri ar fi trebuit să-l asiste pe aceasta în completarea proiectului. În final, însă, Gluck i-a oferit proiectul în întregime tânărului său prieten Salieri care, în final a fost autorul oficial al acestei

Muzeul pietrei, Sângeru

opere, care, de altfel, a avut mare succes la public. Răsunetul acestei opere a făcut ca Salieri să câștige o mare popularitate în acea vreme. Tânărul - pe atunci - **Hector Berlioz** a scris, în cartea sa de *Memorii* cât de impresionat a fost de această operă.

În 1788 Salieri s-a întors la Viena, unde a rămas până la sfârșitul vieții. Imediat a fost angajat prim-concertist la *Capela Imperială*, unde a ținut cursuri de muzică și a dirijat până la sfârșitul lui 1824, dată apropiată de cea a morții sale, în 1825.

A continuat să compună opere de mare succes, popularitatea sa din anii 1790 crescuse imens. Fusese numit și director al operii italiene, dar, din motive politice, s-a retras din acest post în 1792, continuându-și însă activitatea de compozitor, dirijor și instrumentist în orchestre de cameră.

După 1804, Salieri a părăsit opera, recunoscând că stilul artistic nu mai era același și că el nu avea nici destulă putere creativă pentru a se adapta schimbărilor, dar nici impulsul emoțional de a continua:

„Din acea perioadă (cam 1800, n.m.), am realizat că, treptat, gustul muzical s-a schimbat într-un fel complet opus celui din vremea mea. Excentricitatea și confuzia în stiluri au înlocuit simplitatea care domina”.

În noiembrie 1823, Salieri a făcut o încercare de sinucidere. În ultimul an al vieții, sănătatea sa mentală s-a degradat și pe 7 mai 1825, la 74 de ani, a murit. La serviciul funerar s-a cântat, în premieră, *Requiemul* său în do minor, compus în 1804. Pe monumentul lui aflat în *Cimitirul Central din Viena* se află un frumos poem omagial scris de unul din numeroșii săi elevi.

VERONICA PAVEL LERNER

Revoluția franceză, între inevitabil și absurd

(I)

„Dacă nu au pâine să
mănânce cozonac “

(Regina Maria Antoaneta)

Dacă stăm în apropierea Piramidei din curtea Palatului Louvre și privim într-o zi senină în depărtare, spre cartierul La Defense, putem vedea clar Cubul aliniat cu Arcul de Triumf din Piața Charles de Gaulle și Obeliscul din Piața Concorde. Acest lucru este posibil pentru că azi nu mai exista Palatul Tuileries care a ars în timpul represiunii Comunei din Paris după înfrângerea de la Sedan a Franței. Nu putem lega brusc războiul franco – prusac cu incendierea Palatului Tuileries, dar indirect și reconstituind toate faptele notate de istorie, putem lega, în timp, toate evenimentele petrecute de la înfrângerea armatelor franceze la Sedan, urmate de asediul Parisului și rezistența Comunei din Paris, continuate cu luptele din Paris și căderea Comunei, cu haosul din acele momente și în final, în marea dezordine ce domnea în oraș, cu acel act absurd și nedrept al incendierii Palatului Tuileries de către o bandă de derbedei inconștienți.

Grădinile Tuileries își datorează existența mai ales prin spațiul devenit liber și bine plasat în continuarea curții interioare a Louvreului, între Carrusel și Piața Concorde. Această piață imensă, considerată a fi cea mai frumoasă din Paris, ne amintește fără să vrem de momentele Revoluției Franceze care a bântuit ca un blestem toată Franța și mai ales Parisul timp de zece ani, între anii 1789 și 1799, însângărând istoria cu crimele sale în numele democrației și ale naționalismului. Aici, în locul unde se înalță azi Obeliscul adus din Egipt, urmare campaniei lui Napoleon în urmă cu mai bine de 230 de ani, se înalță înfricoșătoarea mașinărie a morții, cea mai sinistră unealtă de ucis, ghilotina. A fi girondin când iacobinii erau la putere sau invers, a fi hoț dovedit sau reclamat, a vinde scump pâine sau a nu vinde deloc când era foamete, a fi un regalist convins sau bănuț, a fi preot când catolicismul era considerat o crimă sau bogat când ceilalți erau săraci și, în fine, a fi ceea ce era considerat contra revoluției, era condamnat.

Judecata era sumară și rapidă, urmată de o moarte la fel de rapidă prin ghilotinare indiferent cine ai fi fost. Dovada supremă este că însuși Ludovic al XVI-lea și soția lui, Maria Antoaneta, au murit ghilotați urmare a celei mai grave acuzații, trădarea valorilor revoluționare franceze.

Povestea Revoluției Franceze, reamintită deja în treacăt la parcurgerea traseului ce se întinde dealungul cheiurilor Senei, putea mai bine lipsi din povestea unui oraș ca Parisul dacă locul ghilotinei nu fi fost exact în centrul orasului și în cea mai frumoasă piață a sa. Vreau să spun că ai putea trece nepăsător spre Champs Elisées dacă nu ai simți încă prezent golul imens din stomac produs de imaginea grotescă a eșafodului morții ce se înalță în acest loc. Istoria ne va obliga să ne întoarcem în timp ca să ne amintim de cele mai odioase crime făcute de cea mai civilizată societate a lumii în momentele ei cele mai revoluționare din perioada celor 10 ani sângeroși care au uimit Europa. Nu ne vine să credem că oameni ca Robespierre, născuți parcă pentru a-și condamna compatrioții la moarte, a fost contemporan și cetățean al Parisului în același timp cu o scriitoare de nivelului lui Madame de Stael Holstein a)) fca ministrului de finanțe al lui Ludovic al XVIII Jacques Necker b)), cea care a scris „Delphine“ și care, în salonul său literar îl avea ca invitat frecvent pe însuși Taleyrand. Ca fică de ministru și ca cetățean elvețian e posibil ca statul ei să fi creat o anume impresie asupra lui Robespierre. Nu că ar fi absolvit-o de orice vină ci pentru că probabil, pe moment, contrariat de statutul ei, nu a știut ce încadrare ar fi putut să-i dea ca infractoare în raport cu revoluția. Dar,

de întâlnit s-au întâlnit desigur, iar întâlnirea lor a marcat-o suficient pe scriitoare pentru a se convinge că este mai bine să plece din Paris decât să riște o arestare după ce l-ar fi reîntâlnit pe marele călău.

Cauzele Revoluției Franceze au fost de natură economică. Sărăcia atinsese cote nemaîntâlnite iar poporul nu mai putea suporta foametea și dările pretinse pe de o parte de rege și pe de alta de nobilimea locală. Confuzia domnea în toată țara, pe măsură ce apăreau noi structuri administrative adăugate la cele deja existente. Înainte de izbucnirea revoluției, Franța avea 35 de provincii independente, 135 de diocese catolice, 38 de regiuni militare, 13 parlamente regionale și circa 34 de alte forme administrative locale. O altă problemă era legislația eterogenă ce se aplica, dreptul roman în sud și diverse alte legi în nord. În aceste condiții, cu toate bunele intenții afișate de Ludovic al XVI + lea, haosul domnea peste tot și nemulțumirea creștea iar revolta stătea la pândă. Luxul casei regale fusese și el o problemă în timpul domniilor lui Ludovic al XIV-lea și al XV-lea, pe când cheltuielile casei regale depășeau constant veniturile ei. Aceste cheltuieli nu au scăzut în timpul domniei lui Ludovic XVI, mai ales acelea făcute de anturajul reginei Maria Antoaneta care cerea mereu bani. Visteria era goală. Reducerea cheltuielilor propusă de ministrul de finanțe Necker ca o primă măsură nu a fost acceptată. Aceste probleme s-au adunat și au crescut presiunea socială. Oricum, decontul se apropia și totul trebuia plătit de Ludovic al XVI-lea.

O a doua cauză care s-a dovedit a fi la fel de importantă, a fost influența operei artistice, filozofice și academice a perioadei iluministe. Marii oameni de cultură, filozofi și oameni de știință ai secolului al XVIII -lea ca Voltaire, Montesquieu, Jean – Jaques Rousseau, Diderot și D’Alembert, prin operele lor antimonarhice și antireligioase, au furnizat capitolul Revoluției Franceze, toate argumentele care fundamentau o schimbare profundă și o răsturnare a rolului claselor (a stărilor) sociale existente. Operele lor „Spiritul Legilor“ c)), „Dicționar Filozofic“ d)), „Contractul Social“ e) și „Enciclopedia“ f)), au criticat modul de funcționare a societății și bisericii→

ALEX MĂROIU

catolice franceze. Aceste lucrări de mare valoare rămân și azi opere de bază în studiul evoluției sociale. Dacă existența acestor cărți înainte de revoluția din 1789 aveau doar rolul de a explica cum funcționa societatea și legile ce guvernau această funcționare, după izbucnirea revoluției aceste lucrări au căpătat alte valențe pentru că au fost folosite de șefii răscoalei populare ca baze ale ideologiei revoluționare.

Nu putem ști cu precizie dacă Revoluția Franceză ar fi izbucnit în special din cauza celor două motive descrise mai sus. Cu siguranță însă, sărăcia poporului și ideile iluministe au contat mult. Cele două aspecte reprezentau situația și baza teoretică a revoltei ce a urmat. Evident, tot așa de bine s-ar fi putut ca poporul să continue să îndure așa cum mai făcuse sute de ani înainte. Ceea ce e însă sigur e că însuși Ludovic al XVI-lea a fost persoana care a început totul. A riscat și a pierdut. A întreba pe alții ce e de făcut înseamnă a risca să primești un răspuns care nu te avantajează. Fără să vrem ne amintim de Napoleon Bonaparte, care spunea că : „Dacă vrei ca un lucru să iasă bine, fă-l tu !“. Ludovic al XVI-lea era prea ezitant de felul lui pentru a face ceva de unul singur. Nu-i stătea în fire să se impună. Nu a făcut niciodată nimic din propria convingere și experiență, s-a bazat pe alții pentru a îndrepta situația economică a Franței și a acționat sub influența curtenilor din jurul reginei Apoi, speriat de revolta poporului și situația dezastruoasă a finanțelor, în loc să ia în serios sfaturile ministrului Necker a decis să adune toată țara prin reprezentanții (stările) sociale ca să le întrebe ce e de făcut. Un lucru atât de complicat știi cum începe dar nu poți ști cum se termină.

E poate momentul să notăm situația economică în raport cu cea administrativă. În 1789 Franța era o monarhie absolută. Puterile regelui erau nelimitate și regele era considerat o putere divină ce răspundea doar în fața lui Dumnezeu. Teoretic totul era clar. Numai că rege al Franței nu mai era Ludovic XIV ci Ludovic XVI iar influența reginei era imensă. Monarhia franceză din 1789 era departe de a fi una puternică și hotărâtă, haosul domnea pretutindeni și el contribuia la slăbirea regatului. În mai 1789, la inițiativa regelui, cele trei stări –

ordine sociale, clerul, nobilimea și cea de a treia, adică restul populației, s-au reunit la Versailles.

Mulți istorici au încercat să explice puterea nefată sau diabolică pe care regina Maria Antoaneta a avut-o asupra lui Ludovic XVI. Una dintre explicații a fost timiditatea lui Ludovic în relațiile intime cu regina și greutatea realizării actului așteptat de toată țara. În cartea sa “ Vulpile în vie “ Lion Feuchtwanger, descrie noaptea de august în care Louis a reușit să treacă cu bine examenul în patul lui Toinette : “ Coridorul era plin de lachei, gărzi elvețiene și demnitari care se foiau în toate direcțiile. Louis, stânjenit de privirile lor, hotărâ să poruncească clădirea unui coridor care să lege camera sa de cea a lui Toinette..

Să bată la ușa camerei de dormit a lui Toinette ar fi fost necuvincios. Luă pieptenul, zgărie cu el ușa, dispăru în dormitor. Cinci minute mai tâziu, zvonul străbătu tot palatul : „Grăsunul s-a culcat cu ea !“ (Lion Feuchtwanger – „Vulpile în vie“, vol.II, pagina 115).

Cea de a treia stare, formată din burghezie, țărani și muncitori, pornea la drum inițial fără prea mari șanse și idei, eterogenă ca situație materială, ca pregătire și ca unitate de acțiune. Și totuși, treptat, ea avea să-și mărească influența și rolul ajungând să se impună și să hotărască totul, de la legi la aplicarea lor și de la o poziție inițială pasivă la cea mai dură opoziție acaparând puterea de a decide tot în toate domeniile. Revenind la momentul inițial al reunirii stărilor, vom nota că Prima Stare era reprezentată de cler, cea de A Doua Stare era cea a nobilimii și A Treia Stare de burghezie, muncitorime și țărani.

Starea a Treia era starea în plină ascensiune, fără titluri sau avantaje dar active în comerț, în industrie și sistemul bancar, medici, juriști și funcționari publici.

În anul 1789 burghezia franceză număra 2,3 milioane de persoane adică 8 % din populație și ocupa cam 40.000 de funcții în sistemul administrativ.

Mulți dintre burghezii importanți se îmbogățiseră din comerțul exterior. Este de menționat că între burghezie și nobilime nu exista un conflict deschis de interese, nobilimea încercând să imite burghezia pentru a câștiga mai

mulți iar burghezia dorindu-și titluri nobiliare pentru a avea beneficii și o poziție socială în vârful societății și scutiri de taxe și obligații. Rezumând situația, clerul era starea cea mai rigidă și mai conservatoare, nobilimea se baza pe drepturile câștigate în timp și pe relații, burghezia era în plină ascensiune și se baza pe inițiativa și munca proprie având o relație bună cu nobilimea. Restul stării a treia, formată din muncitori și țărani, erau pătura cea mai săracă și lipsită de drepturi.

Țăranii ocupau numeric pătura socială de bază, cam 85 % din populație, dar dețineau mai puțin de jumătate din suprafața totală arabilă. Majoritatea lor munceau pământul dat în arendă plătind o dijmă egală cu jumătate din recoltă ceea ce nu le permitea să-și asigure traiul. Muncitorii, la rândul lor, trăiau în aglomerările urbane în sărăcie, munceau 16 ore pe zi, 6 zile pe săptămână. Traiul lor era extrem de greu, salariile erau mici iar prețurile în creștere.

În august 1786 regelui Ludovic al XVI -lea i se aduce la cunoștință că Franța se află în pragul falimentului, un deficit de peste 100.000.000 de livre urmând a fi înregistrat ca urmare a cheltuielilor exagerate făcute de monarhie dar mai ales după trei războaie cu Anglia, războiul de succesiune austriacă urmat de războiul de șapte ani și de războiul american de independență.

Cum o parte importantă a banilor din impozite nu ajungeau până la rege datorită organizării administrative defectuase, se impunea o reformă totală a modului de stabilire a taxelor dar și a controlului privind modul de strângere a acestora. Situația se va complica tot mai mult și apar revolte ale celor trei stări, prima fiind revolta aristocraților. Acestia nu numai că nu doreau să-și piardă privilegiile dar ar fi vrut chiar să le extindă.

În acest context, fără să anticipeze dezastrul ce urma, ei cer urgent convocarea Stărilor Generale. Este ca moment debutul revoluției, pentru că revolta nobiliară a atras după sine și revolta burgheziei. Trebuie notat că până în luna septembrie 1788, nobilimea și burghezia s-au susținut reciproc în demersul lor de a schimba modul de acordare a drepturilor și obligațiilor lor față de rege și stat.

Schiță de portret

Dorin N. Uritescu

Totdeauna l-am considerat tânăr, inventiv și mereu dispus pentru eforturi intelectuale strălucite și nu mi-am dat seama că timpul, acest Cronos lacom și nemilos, mușcă setos din destinul și vitalitatea bunului meu prieten Dorin N. Uritescu, de l-a adus, iată, în pragul octogenarilor. Este scriitorul pe care îl țin în grații receptiv de mulți ani și care nu conține să mă surprindă cu zbaterile sale cărturărești - totdeauna pline de substanță, de curaj, de inedit și de finețe analitică. Căci una din ororile lui Dorin N. Uritescu este să hălăduiască pe trasee bătătorite, clișeice și uzate de prea multă folosire.

Cu abilitățile sale inventive și cu interesul arătat lucrului nou, inedit și

nesesizat de confrăți, s-a aplecat asupra subtilităților limbii românești, a identificat omofiliile intrate în limbajul uzual le-a supus reflecției epistemice și-a subliniat apăsător înțelesul metalingvistic al semnificațiilor acestora. Dublu licențiat - în filologie și istorie-filosofie - Dorin N. Uritescu a cercetat, cu o devoțiune neîngrădită, subtilitățile limbii românești, a identificat greșelile curente, i-a arătat capcanele și i-a epurat slujirile indigeste. Noutatea și importanța lucrărilor sale despre profunzimile limbii românești au fost deseori subliniate de cărturari rafinați și subtili, lingviști cu o reputație neîndoielnică precum Gh. Pruteanu, Eugen Simion, Gh. Bulgăr, N. Mihăescu și mulți alții care au insistat asupra noutății dispunerilor sale și asupra

conținutului sporitor al cercetărilor întreprinse.

Lucrările lui Dorin N. Uritescu se înscriu în obiectivul dintotdeauna asumat de Academia Română, acela de a cerceta limba românească în toate subtilitățile ei, și chiar a reușit să-i descopere o surprinzătoare diversitate de nuanțe și formulări lexicale. Cu calitățile sale de polihistor încercat și bine așezat în probleme de cunoaștere a arătat că limba românească poate exprima întreaga varietate de idei și simțăminte omenești. De unde Noica și alți gânditori au cercetat potențialul metafizic și aptitudinea limbii românești de a coborî în adâncimi, Dorin N. Uritescu s-a interesat cu precădere de suprafața pe care o poate acoperi lexical, de posibilitățile ei de înnoire și de a se îmbogăți neconținut.

IONEL NECULA

MEMORIILE UNEI CAPRE SUFERINȚA NU ESTE DURERE

ÎN SÂMBURELE EI

Suferința nu este ceva care să aparțină, în întregime, anatomic medicinei, ci suferința în sine depășește sfera definiției cu care ne-am obișnuit. În sâmburele ei, ea are cu totul și cu totul alt orizont. Spuneam de nu știu câte ori cât de subtilă și capabilă celor mai subțiri nuanțe se pretează limba română. Ne-am propus să ne ocupăm de două teme dragi filosofiei și religiilor lumii și anume sâmbura/oul și cercul. Pornind de la cercul vulturului ca prototip al zborului sfânt, trecând prin pivnițele pline de diferite "tării" ale gândului strigând barbarului un "noli tangere circulos meos" - libertate, ocolind cercul născător de circ "circus", cerc, arena rotundă, apoi fatalitatea cosmică din filosofia hindusă, ajungem pe unde numai aripile limbii române te pot duce. La prima vedere "încercarea" este acțiunea de a verifica un lucru, etimologic ducându-ne la "in+circare". Cum așa? Fiecare lucru care poate fi cunoscut cu simțurile noastre, și chiar cele care există, dar sunt noțiuni abstracte care ne depășesc cunoașterea noastră de verificare practică, orice lucru are o sferă a lui, sau un fel de cerc pe

circumferința căruia sunt însușirile lui, deci orice lucru pentru a fi cunoscut ne forțează să-i spargem zidurile de "circus"/cerc și să intrăm în arena lui pentru a ne lupta să-l cucerim. Verbului "cognosco" nu prea îi place de noi oamenii, cauza prostiei noastre constând în aroganța acestui satrap care cu toată mândria noastră care ne crește în bătaură nu prea ne dă like pe facebook, iar uneori văzându-ne și proști și leneși ne blochează, pur și simplu. Tare e viclean acest vulpoi bătrân! Un lucru nu poate fi cunoscut până nu îl cuprinzi (avez-vous compris?). "Cognosco" se uită la vărul primar "comprehendere" și-i face cu ochiul. Ai îmbrățișat? Treci mai departe. Deci, fiecare lucru are o anumită arenă a cercului în care trebuie să te lupti. Cea mai grea este îmbrățișarea ca sfârșit al săvârșirii. Dar sunt anumite lucruri mai dificile. De exemplu, moartea. Și moartea are

cercul ei. Ce e în sine moartea? Neant? Ai vrea tu să scapi așa de ușor! Ce e în sine, întrebă tainele oului primordial și noaptea de trei zile ale seminței. Dacă Ivan Turbincă nu și-a făcut treaba bună cu turbina și a slobozit-o spre noi, apoi ne trezim cu moartea, că vrea și ea să cunoască, să ne cunoască mai de aproape că tot timpul o purtăm în cărcă. Și atunci moartea încearcă (în circare) să intre în interiorul cercului (circus) nostru. În vechea limbă română, atât de plastică și plină de sevă, vorbim de "încercări" care se abat asupra cetății noastre, necazurile care sună din trâmbiță pârându-ne morții pe unde suntem mai slabi cu zidurile.

Am grămădit în capul meu prost tot felul de cuvinte străine, dar cele românești îmi sunt atât de dragi că, vorba lui Noica, pe unele îți vine să le mângâi. Pe altele le văd atât de adânci că îmi amintesc de un film SF în care vehiculul de transportare în spațiu și timp din afară apărea cât o cabină de telefon, iar înlăuntru era atât de mare că îți satisfăcea orice cerință spațială, inclusiv miraculoasele motoare. Dar cele mai dragi îmi sunt cele care au trupul din tăcere, care nu este o lipsă de cuvinte, ci limbajul celor îndrăgostiți când buzelor li se dă adevăratul sens de îndumnezeire. Pentru că Dumnezeu e în noi, nu în mijlocul cercului, ci pe tronul de spirală al inimii.

DUMITRU ICHIM

Saptezeci și cinci

Printre florile ritmate în cruce
Buiestru meu, buiestru meu,
Agheasma timpului aduce
Din lacrimă de Dumnezeu,
Apoi, spre apus o duce
Sub formă de cruce, formă de
cruce...

Povestea e spusă în glasul domol
Cu timbru din vitejască luptă,
Timpul îmi lasă saptezeci și cinci în
inimă gol
Împărțind agheasma la inventata
nuntă
A stivuirii anilor în stol
Printre florile ritmate în gol.

Căinele nimănu

Căinele nimănu
Latră pe umărul meu,
Îmi sfășie inima,
Îmi suge sângele,
Mă lasă lumânare
Fără flacără.
Mă topesc
Unindu-mă prin iarbă
Cu rădăcinile...
Căinele scoate oasele
La lumină,
Le așază
La temelia cetății lui,
Își face acoperiș
Și horn
Prin care
Sufletul meu
Iese odată cu fumul
Prin umărul trecutului
Care a uitat
Să latre!

Exerciții de lectură

Număr exercițiile de lectură,
Citesc, recitesc și constat
Că mai am un univers ...
Merg prin oraș,
Străbat străzile
Și tot mai am
De străbătut...
Dumnezeu interoghează
Cu precipitații,
Tunete,
Fulgere,
Trăsnete...
Mai am de citit,
Mai am de umblat,
Crezul mi-i
Numărătoarea sensibilă
În sacrificiul
Neputinței

De a face
Din scame
Munți,
Din flori
Ochi de lumină!

Florile speranței

Moleculele vieții aduc florile
speranței
Neamului meu, pus în gura icoanelor
Ce invadează crucile rânduite
Între meridianele lumii.
Pluta de salvare rămâne sicriul
Și pumnul de pământ peste care
Îngerii poartă aripile
Din creanga zăpezilor căzute
În calea amărăciunii.
Pe colțul inimii patinează visele
Vâjâind în parfumul virgin
Al plăcerilor din tăișul de rouă.
Cu noi a început ruleta rusească
A diviziunilor moleculare,
Floarea speranței scutură petalele
Sub cripta amintirii!

Praful întâmplării

Cărările adevărului
Scutură praful întâmplării
Pe țambalul iubirii.
Pământul acceptă
Starea poveștii
Modelând veșnicia.
Miezul visului
Pierde numele
Așteptându-ne.
Așchiile luminii
Răscolesc ochii
Poemelor
Prin aripi și flori.
Corabia mea
Încremenește
În plânsul lui Dumnezeu
Transformat
În șuvoiul vieții.

Sufletul vrea chirie

Sufletul vrea chiria trupului,
Trupul caută gravitația pământului,
Rădăcinile gândului se coc în algele
stelelor
Încrustate în fulgere de lumină.
Leagănul tristeții face scut
În rana despărțirii.
Între vorbe și tăcere
Duhovnicul păzește
Uitarea de anafură și tămâie!

Semnal

Mă împinge credința

În perfecțiunea spirituală
Unde patinează lumina
Într-o candelă banală.
Semnalul inimii arată
Elipse multiplicat în cer,
Furtuna în sânge îmi plânge
Neputința de zbor în mister!

Acatiste

Lacrimi de îngeri curg pe obraz
A murit o floare inocentă,
Asta s-a întâmplat azi
Cu desenarea oaselor în cretă,

Ieri au trecut meteoriții în șir,
Țintirimul e flământ ca și noi,
Am dat acatiste și peșchir,
Lacrimi de îngeri cad în gunoi.

Poeții se spune, nu mor niciodată,
Ei trăiesc în veșnicii de stele
Scrise într-o viață ciudată
Cu mizeria pusă-n acadele.

Veacul guvernează genii în derivă,
Prostimea este pusă în prim rang,
Pentru ea sunt acatiste stivă,
Pentru genii, acatiste-n ștreang.

Inflație

La marginea crângului
Rânjesc câinii civilizației protejate
de ONG-uri,
Copii, femeii, bătrâni
Își oferă viața prin durere și țipetele
Inflației dinților sfâșietori...

Timpul se scurge în discuții,
Banii se adună în fundații
Doar viața și fericirea
Pun batista pe țambal...
Un roi de muște măsoară timpul
Disjuns din punctul unde
Degetul responsabilității
Își pune semnătura la marginea
crângului...

MARIN MOSCU

Starea prozei

Alegerea

Într-o zi pe la amiază, la ușa cortului meu, își făcu apariția trei inși cu bărbi albite și vestminte de aceeași culoare. Am ieșit cu plecăciune în întâmpinarea oaspeților și i-am rugat să-mi onoreze cortul pășind înăuntru. O slujnică a adus un vas cu apă și îngenunchiat în fața lor, am spălat și uscat picioarele musafirilor, apoi le-am pus în față cele mai de preț bucate ca să se ospăteze și să se odihnească după lungul drum.

- Cum o duci om bun? mă întrebă cel din mijloc, care părea mai mare între ei.

- Da păi, ce să zic? Dacă pășunea-i verde și oile mele sunt vesele, slăvit fie Domnul pentru bunătatea Lui!

- Așa e. Dar vezi că astea nu-s lucruri statornice.

- Adevărat spui, Doamne. Cum să nu știu? Văd că nori negri se îngrămădesc pe cer și în gând mă tem că urgia se va așterne pe noi. Zvonuri aduse de solii au ajuns și la urechile noastre cu știri că lumea s-a înrăutățit de tot. Legea nu mai este respectată și Minciuna a ajuns la preț mai înalt decât Adevărul. Mă tem Mărite Doamne de urgia care vine și mă rog pentru iertarea păcatelor noastre și ale urmașilor noștri.

Oaspeții ascultară în tăcere spuselor mele, apoi unul dintre ei, cel din dreapta, luă cuvântul:

- Cum faci să știi ce e adevărat și ce nu e? Când unul zice că celălalt a început discordia și cel pârât îl arată pe pârător că e adevăratul făptaș, cui îi dai dreptate?

- Nu știu! Dacă nu cunosc pricina discordiei, nu știu cui să-i dau dreapta judecată.

- Să zicem că pârătorul a dat pârâtului un galben să-i plătească a doua zi la târg datoria la un târgoveț. Pe drum, pârâtul este prădat de tâlhari. Când vine înapoi, spune că n-a putut face plata că a fost jefuit pe drum. Pârătorul nu știe ce să creadă și ce are de făcut. Pentru că martori n-au existat să confirme povestea, pârâtul putea zice adevărul ori o poveste inventată. Cui îi dai dreptate?

- Pârâtului, că el a fost expus... am răspuns. -Același lucru i se putea întâmpla și pârătorului, dacă el ar fi mers a târg în aceeași zi.

- Da, dar vezi că cineva a zis că l-a văzut pe pârât chefuind la târg cu un

amic. Nu arăta niciun semn de ciudă că a fost prădat pe drum...

- Ah, păi atunci se schimbă situația! Desigur că pârătorul are dreptate! El a pierdut de două ori: pentru că a dat un galben pârâtului, și pentru că acesta nu și-a făcut datoria el continuă să fie dator târgovețului. Pârâtul este un hoț mizerabil.

- Dar stai să vezi: Cel ce-a spus că l-a văzut pe pârât la târg chefuind, era cunoscut de toți ca un mare mincinos și șarlatan. Și-ar fi vândut propria mamă pentru un câștig. Tras la răspundere de mai marii obștiei, a ieșit la iveală că el a mințit spunând că l-a văzut pe pârât în târg.

- Doamne, ce nelegiuire! am grăit cutremurat de imaginea unui individ așa de josnic. Cei trei drumeți mă priviră în liniște, așteptând să rostesc cum văd rezolvarea pricinii:

- Măreți oaspeți, mi-e grea cumpăna, am spus în cele din urmă. - Cred că normal ar fi ca pârâtul să dea omului înapoi galbenul primit, pentru că acesta nu a avut nici o vină că el a fost prădat la drum. Mai mult nu știu ce să spun...

Bătrânul din marginea opusă a spus:

- Ai grăit cu chibzuială, om bun. Domnul în marea Lui înțelepciune a deschis în calea noastră drum spre cortul tău. Puțini sunt aleșii Domnului astăzi, pentru că minciuna, fărădelegea și păcatul s-au întins de la un capăt la altul al lumii. Oile Domnului au fost părăsite; păstorii, ispițiți de duhurile plăcerii și-au uitat misiunea. Măhnit este Domnul de cele se întâmplă în lume și semnele Sale de supărare ce ar fi trebuit să înspăimânte lumea, sunt nesocotite de oameni. Răul trebuie stârpit și mulți vor plăti pentru asta!

- Oh, Doamne, Miluiește-ne pe noi cei fără nicio vină! Nu lăsa măhnirea Ta să aducă peste cei nevinovați plata păcatelor săvârșite de alții. Iartă Doamne pe cei ce nu s-au depărtat de

Muzeul Pietrei, Sângeru

percepțiile Tale, pe cei care și-au pus speranța în Tine socotind că ei nu pot opri răul din lume și pe cei slabi, căzuți în ispita vorbelor mincinoase! Îndură-Te Doamne, că ei nu știu ce fac...

- De crezi, omule bun, că ei ar merita mila Domnului, atunci iată ce ai făcut: Adună-ți în jur copiii, nepoții, casa, slugile și oile tale și mergi către soare răsare, acolo unde muntele îi întrece în înălțime pe toți ceilalți. Oamenii te vor întreba de ce faci treaba asta? Tu să le zici că Domnul ți-a vorbit să ridici un templu pe culmea aceluia munte! Unii poate te vor urma, rudele vor zice că ai înnebunit, majoritatea poporului va râde de tine și vrăjmașii te vor ocări și vor azvârlii pietre în urma ta. Cei ce nu vor venii în urma ta de bunăvoie, vor pierii când Domnul va ridica zăgazurile apelor care va inunda lumea.

- Oh, Doamne! De ce eu? Nu s-o găsi în lume om mai vrednic ca mine să facă treaba asta? Eu sunt bătrân, nevolnic. Vlaga mea a pierit odată cu anii cei buni. Acum nici picioarele, nici vocea, nici ochii și nici mîntea nu mai răspund nevoilor mele de fiecare zi. Cum pot eu să mă achit de sarcina asta?

- Tu ești Cel Ales! Picioarele tale vor găsi calea cea bună, vocea ta va fi ascultată de mari și mici, ochii tăi vor străbate zările cum vulturii văd orice de sus, iar mîntea ta va fi mai ageră ca în anii tinereții.

- Doamne! Fii cu milă de sclavul Tău! Amin! Ai milă, Doamne! am tânguit prăvălindu-mă cu fața în jos și ochii închiși la picioarele celor trei oaspeți.

Când am deschis ochii, afară era lumină. Prin fereastra deschisă a camerei de dormit, aer proaspăt răcoros și ciripit de păsările umplu camera de un sunet straniu după visul din noaptea trecută. Am zăbovit un timp amintindu-mi discuțiile aprinse și comentariile de la televizor înainte de culcare.

DAVID KIMEL

Plecăm

Haideți să ne dezlegăm mâinile din
pământ
Și să ni le curățim de păcatele nașterii
noastre,
Ridicându-le spre Cer,
Cerând ofrandă Zeului pentru
închipuirea mincinoasă
Și preamărindu-l de pe moșia Lui
pentru mântuirea spiritului fără crez
Și fără cele sacre.

Plecăm,
Departa de locul fărădelege și de
cugetele scurse din anii crucilor din
lemn,
Uitate!
Cum sunt uitate mințile promise
demenței.

Noi plecăm!
Pentru a nu ne mai putea întoarce
niciodată cu atâta neștiință,
În păcatul nașterii,
Care ne costă atât de mult.

Tot ce Dumnezeu are

Bucata mea de pământ suspină în aur,
Am tălpile pline de drum:
-M-am zărit în podul palmei crescută
de cuvânt.

Mi-am cunoscut ursitele destinului
meu!
Fir cu fir mi-au țesut haina de
mătasea Cerului:
-De culoarea iazului și-a
mormântului.

Fir cu fir mi-au înnodat visul:
-Să nu capete picioare și s-o ia la
goană prin păduri.

Fir cu fir, cu fir:
-M-au născut.

Tânăra rămân

Cât timp frunze de cireși îmi vor face
coroniță,
Iar noaptea-nalță luna ca s-adulmece
dureri,
Eu tânără cutreier epoci,
S—adun din lacrimi, primăveri.

Cât timp norii-mi poartă vestitele
Cerului-ploi,
Iar din lacuri îmi voi face
maiestruoasele oglinzi,
În dimineața pală, arborii îmbrățișați,
Vor răsufila-n ochii mamei triști.

Și-așa, tânără rămân...

Cât timp blânde mângâieri, iubirii dau
amplare,
Iar Soarele îl apuc cu mâinile întinse,
Copiii toți joacă-n zi de sărbătoare
Și-aromele florilor dorm pe piele-
nchise!

Am iubit

Am iubit nopțile albe
Și buze dulci de cireși uzi,
Am iubit nenumărate stele
Și sân-otravă și cuvânt.

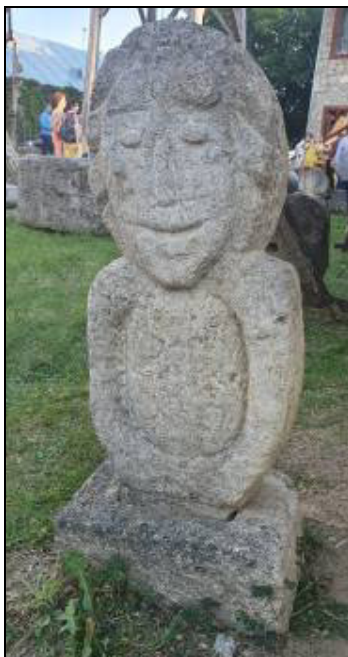
Am iubit în duhul lumii,
Palmele Tatălui nostru,
Am iubit și pe Hristos-omul
Și fecioara și un astru.

Am iubit icoana-mare
Și suflul valurilor moi,
Am iubit cu patimă mirare
Și foc și lacrimă și nori.

Am iubit serenada verii,
Cu nor în tălpi și ochi de fân,
Am iubit un cânt al morii
Și porumb și vin și câmp.

Pe o corabie departe

O să-ți spun: haide, stai, ori pleacă
dacă vrei
Departa pe o corabie bătătorită de
urme și de ploaie

Muzeul pietrei, Sângeru

Unde soarele arde durerile și le
înflorește prin ape și păduri bogate,
Unde sentimentele se ridică la scară
înaltă,
Unde cenușa se aprinde pe apă
Și cei morți învie stelele.

O să-ți spun: stai, ori pleacă departe
dacă vrei
Pe străzile care oricum se duc,
Sub ploile care oricum se duc,
Prin viața care oricum se duce.

O să-ți spun mai bine pleacă!
Și nu te uita la drumul pe care mergi
Pentru ca pe o corabie undeva
departe,
Unde se ascund îndrăgostiții,
totul se uită,
totul moare,
totul se scufundă

ANDREEA-ELENANEGOIANU

Andreea Elena Negoianu, 22 ani,
absolventă a Universității din
Craiova, specializarea Filosofie.

S-a născut în Craiova și s-a
stabilit în orașul natal.

A publicat poezie în revistele
„Mozaicul” (Craiova) și „Boema”, iar
în volum a debutat cu „Revoltă pentru
liniște” (editura MJM Craiova, 2020
proză lirică),

Poezia i-a fost comentată în ziarul
„Linia întâi”.

A făcut niște filmări pentru
recitaluri la redacția „Tribuna”.

Lucrează la cel de-al doilea
volum, cuprinzând comentarii despre
poezie. Recent, a participat la un
cenaclu din Roma, „în salonul
doamnei scriitoare Tatiana, unde s-au
făcut și câteva filmări la un recital”.

A participat la cea de a-II-a și a-
III-a ediție a Festivalului „Zilele Iei,
zilele poeziei”, de la Târgu-Lăpuș „cu
aceeași prețuire și dragoste pentru
artă”.

PROTOCOALELE DE LA TORONTO (XXI)

ELIMINAREA PROPRIETARILOR DE PĂMÂNTURI

Vom reda primele 23 de puncte din acest document pentru instaurarea **GUVERNULUI MONDIAL** (n.n.: unele puncte le-am mai redat în lucrare).

1. «Vom amplifica „Societatea Plăcerilor”, care ne-a fost atât de profitabilă până în prezent. Folosindu-ne de inventarea tehnicii „video” pe care am finanțat-o și de jocurile care-i sunt anexate, vom finaliza **pervertirea morală a tineretului**. Îi vom oferi posibilitatea de a-și satisface, de acum încolo, toate instinctele. O ființă posedată de simțuri și ajunsă sclavă a acestora, după cum știm, nu are nici idealuri, nici forța interioară pentru a apăra pe oricine sau orice. Omul respectiv este un „individualist” prin definiție, reprezentând candidatul perfect pe care-l vom modela cu ușurință, conform dorințelor și priorităților noastre. De altfel, amintiți-vă cu câtă ușurință au putut predecesorii noștri să **orienteze întregul tineret german**, la începutul secolului, folosindu-se de dezabuzarea acestuia din urmă!

2. Vom încuraja „**contestațiile studentești**” asociate cu toate cauzele privitoare la „**ECOLOGIE**”. Protecția obligatorie a mediului ambiant va deveni un atu major în ziua când **vom fi determinat națiunile-state să-și schimbe „DATORIA INTERNĂ”, CONTRA PIERDERII a 33% DIN TOTALUL TERITORIILOR LOR RĂMASE ÎN STARE DE SĂLBĂTICIE.**

3. Vom umple vidul interior al acestui tineret, **inițiindu-l, încă de la cele mai fragede vârste, în universul computerelor**. Vom folosi, în acest scop, sistemul de învățământ. Un sclav în slujba altui sclav, care va fi controlat de noi. (n.n.: acest punct a mai fost redat de noi).

4. Pe un alt plan, vom stabili „**LIBERUL SCHIMB INTERNAȚIONAL**” ca pe o prioritate absolută pentru supraviețuirea națiunilor-state. Această nouă concepție economică ne va ajuta să accelerăm declinul „**naționaliștilor**” din toate națiunile;

să-i izolăm în facțiuni diverse și, la momentul dorit, să-i instigăm cu sălbăticie unii împotriva celorlalți, în războaie intestinale care vor finaliza ruina acestor națiuni.

5. Pentru a ne asigura cu orice preț de reușita unei asemenea întreprinderi, să facem astfel încât agenții noștri infiltrați deja în Ministerele de Afaceri Interguvernamentale și de **EMIGRĂRI** ale națiunilor-state să procedeze la modificarea în profunzime a legilor acestor ministere. Modificările respective se vor orienta în esență spre a **deschide porțile țărilor occidentale spre o emigrație din ce în ce mai masivă în interiorul granițelor lor – o emigrație pe care noi o vom fi provocat** în prealabil, având grijă să declanșăm, pe ici pe colo, **noi conflicte locale**. Prin campanii de presă bine orchestrate asupra opiniei publice din națiunile-state vizate, **vom provoca în acestea un aflux important de refugiați** care va avea efectul de a le destabiliza economia internă și a amplifica tensiunile rasiale din interiorul teritoriului. Vom avea grijă să facem astfel încât **organizațiile extremiste străine să facă parte din aceste torente de emigranți**; ceea ce **ne va facilita destabilizarea politică, economică și socială a națiunilor** luate în colimator.

6. Vom organiza acest „**liber schimb**” care, **în realitate, numai liber nu este**, întrucât e controlat deja de noi, până în vârful ierarhiei economice, în „**Trei Comisii Laterale**”: (cea a Asiei, cea a Americii, cea a Europei). El **ne va ajuta să semănăm discordia în interiorul națiunilor-state, prin escaladarea șomajului asociat cu restructurările multinaționalele noastre**.

7. Vom transfera încet dar sigur multinaționalele noastre în **țări noi**, cucerite de ideea „**economiei de piață**”, ca **ȚĂRILE DIN ESTUL EUROPEI, RUSIA și CHINA**, de exemplu. Pentru moment, nu ne va interesa dacă populația lor reprezintă sau nu un vast rezervor de noi consumatori.. Ceea ce ne interesează este să avem **acces**, în primul rând, **la o Mână de Lucru Sclavagistă – ieftină și nesindicalizată – pe care ne-o oferă aceste țări și cele din Lumea a Treia**.

De altfel, **guvernele lor nu au fost instalate chiar de noi înșine?** Nu fac apel la ajutorul extern și la împrumuturile de la „**Fondul Monetar Internațional**” și de la „**Banca Mondială**”, care ne aparțin nouă?

8. Aceste transferuri ne oferă mai multe avantaje. Contribuie la menținerea acestor noi populații în **iluzia unei „eliberări economice” și a unei „libertăți politice”**, când în realitate le vom domina noi înșine, prin pofta de câștig și adâncirea în datorii pe care nu le vor putea achita niciodată. În ceea ce privește populațiile occidentale, ele vor fi menținute în visul „**bunăstării economice**”, căci produsele importate din aceste țări nu vor suferi nici o mărire a prețurilor. Dimpotrivă, fără ca ele să-și dea seama de la început, din ce în ce mai multe industrii vor fi obligate să-și închidă porțile, din cauza transferurilor pe care noi le vom fi efectuat în afara țărilor occidentale. Aceste închideri vor duce la escaladarea șomajului și vor provoca pierderi importante de venituri pentru națiunile-state.

9. În acest fel, **vom pune pe picioare o „ECONOMIE GLOBALĂ” la scară mondială, care va scăpa total de sub controlul națiunilor-state**. Această nouă economie va fi mai presus de toate; **nici o presiune politică sau sindicală nu va avea vreo putere asupra ei**. Își va dicta propriile „**politici mondiale**” și va obliga inițierea unei reorganizări politice, dar în conformitate cu prioritățile noastre la scară mondială.

Prof. EUGEN MERA

Literatură și film

La camera obscura și poezia sufletului

Excelent filmul Mariei Victoria Menis – *La camera obscura* – un fel de fabulă de catifea despre aparență și esență, formă și fond. Gertrudis, fata unor imigranți evrei ruși, se naște în Argentina la sfârșit de secol 19. Complexată de fizicul dizgrațios, ea refuză mereu să pozeze. Urmează o căsătorie fără dragoste cu un fermier și naște cinci copii. Gertrudis se refugiază în sine însăși, în imaginar și natură. Tot timpul robotește, gătește, servește, în umbra unei tristeți discrete. Ceilalți sunt veseli, aproape că n-o observă, ea face parte dintr-un decor ingrat, lipsit de afectivitate. O viață ternă, de sclavă domestică. Uneori privește luna când ceilalți dorm, iar fața ei se metamorfozează

în volute misterioase. În jurul ei e ordine – masa pusă, apoi debarasată. E o singurătate asumată, în mijlocul „orbilor” din familia sa, care laudă bucatele și atât, tratând-o ca pe un robot impecabil. Într-o zi, vine un fotograf francez să facă portrete familiei. Care fotograf era integrat în mișcarea suprarealistă și știa să descifreze poezia sufletului. Acea „cameră neagră” poate deveni magică. Vezi ce poți în spatele aparențelor. Totul se schimbă pentru Gertrudis: cineva o vede diferit, pozitiv. Ce spunea Kandinsky? „Frumosul e ceea ce vine din interiorul tău”. Actrița Mirta Bogdasarian posedă acea expresivitate fluidă, ambiguă, concordantă cu personajul. Filmul nu prea are intrigă, ci un tempo lent, cu emoții latente. Pe locul întâi: nespusul dulce-amar. Imaginile panteiste se

infiltrază gradat, în ecleraj plin de rafinament. Finalul? Fotograful a plecat, și-a făcut datoria. E dimineață. Masa de seară e plină de vase nespălate. Dezordine. Unul din băieți e uimit de ceea ce vede. Lipsa mamei, din moment ce farfuriile nu sunt spălate. Absența care sparge inerția. Normal că ne gândim la Nora lui Ibsen. Evadarea s-a produs tacit, într-o implozie pulsională.

ALEXANDRU JURCAN

Ocean întors

Vacanțe estivale

În luna august a fiecărui an sora mea și eu mergeam cu părinții noștri la Mangalia. Ne cazam la o familie de tătari, într-o casă scundă, de la marginea orașului, împrejmuțată de un zid de piatră. Nagie, gazda noastră, era o femeie de vârstă mijlocie, subțirică și vorbăreată. Obrajii ei erau roșii-vineții, iar nasul îi dispăruse aproape complet. Avea lupus. Cu fiii ei, Fikiret și Gokberk, de vârstă apropiate cu ale noastre, jucam Popa Prostul serile, și noi, fetele, îi cam trișam, spre marea lor indignare.

Dimineața mergeam la plajă. Era o adevărată provocare să înălțăm cortul. Pe atunci, nu se puteau închiria umbrele sau șezlonguri. Pur și simplu nu existau. Mama, înalta și zveltă, în costumul ei de baie întreg, încerca de mai multe ori să fixeze pânza albă de cort de cei patru pari aduși special de acasă. Briza îi zădărnicea însă eforturile, iar noi, copiii, nu-i prea eram de folos și ne hlizeam tot timpul.

La Mangalia am băut pentru prima oară Pepsi, cumpărat de tata după ce stătuse la o coadă kilometrică. Occidentul avea un gust teribil de excitant...

Îmi plăcea tare mult să fac pluta în larg, dincolo de geamandură. Legănată de valurile clipocitoare, complice, aproape că mă fura somnul.

Mangalia era o stațiune estivală veselă, colorată, animată de turiști. Veneau puțini străini pe-atunci. Tarabe cu suveniruri, care astăzi mi s-ar părea kitchioase, dar care atunci mă încântau, străjuiau aleea principală. La insistențele noastre, tata ceda și ne cumpăra șiraguri de scoici cu care, întorși acasă, ne arătam cu oarecare ostentație copiilor din bloc.

Mă fascina mozaicul din centrul orașului, ale cărui culori vii distilau parcă esența parfumată a vacanței estivale.

La prânz mergeam întotdeauna la pensiunea familiei Sima, la capătul unei alei abrupte, umbrită de o bogată boltă de viță de vie. Mesele, acoperite de pânze vesele, cadrilate, nu erau prea numeroase. Aici am văzut într-o zi, raci, în vase mari, albastre, smălțuite. Vii, mișcându-și amenințător clești uriași, păreau creaturi extraterestre. În farfurii, fierți, păreau mai puțin înfricoșători, dar la fel de stranii. Noi, fetele nu am putut mânca, în schimb părinții noștri și-au savurat cu bucurie porțiile.

La Pensiunea Sima am mâncat cei mai buni papanăși, a căror savoare, îmbibată de aroma miezului de vară, nu am mai regăsit-o niciodată, nici chiar în restaurantele și terasele cu pretenții din București.

De Ziua Marinei, luam kikicarul care ne amuza grozav și mergeam să vedem festivitățile. Erau pline de farmec, și noi, copiii eram entuziasmați. Ne-au impresionat mai

ales focurile de artificii, zgomotoase, multicolore.

Într-una din veri, cred că eram printr-a 6-a, iar sora mea a 5-a, l-am cunoscut pe Mirel, fiul unui fost coleg de facultate al tatei. Era cu doi ani mai mare ca mine. Era înalt, cu ochi mari, de culoarea alunei, deschis și vesel. Știa o mulțime de bancuri și ne simțeam tare bine împreună. Erau timișoreni. Am făcut schimb de adrese. După vacanță, am corespondat cam un an și jumătate. Apoi, am încetat să ne mai scriem. Peste ani, am aflat că, în decembrie 1989, fusese rănit grav și viața lui atârtnase de un fir de păr. Absolvise Medicina și devenise neurochirurg. Nu ne-am mai revăzut din vara aceea îndepărtată. Îmi amintesc însă și acum silueta lui sveltă și cămașa bleu pal fluturând în bătaia vântului în timp ce alerga de-a lungul peronului, făcându-ne semne de rămas-bun și noi răspunzându-i din trenul ce ne ducea acasă, la sfârșitul vacanței noastre estivale.

DANIELA GIURCULESCU

Haiku-uri de august

final de august
un nor se ușurează
pe pragul uşii

turist de august
cu nisip și tăceri
îmbie valul

apus de soare
august se umflă-n pene
preț de-o rafală

zodia Leu
pe linia din zenit
un cocor grăbit

vânt de august
poale, tivuri, jupoane
în toate direcțiile

meniul de august
în piață albina învață
dansul zemosului

pe o felie de pepene

trei muște se ceartă
piață în august

final de august
fierbinte este sarea
sub pașii nisipului

10 august
cu amintiri despre un gaz
murmură urbea

final de august
între boboșele de struguri
miros de busuioc

final de august
pălăria îi zboară pe plajă
cu tot cu umbră

mijloc de august
într-un suc de piersici
danseză trei albine

plajă în august
soarele n-alege între
mare, fese, nisip

GABRIELA MOCĂNAȘU

Cartea zilelor noastre

Piersic amintindu-și...

...multe și de toate. Strânse într-o carte. Binevenit, util și cu câștig de bani. Căci povestea lui e, neîndoios, pe placul fanilor atâția. Nu-i un volum* cu nivel literar de vârf, da' nici lipsit de atracție nu se-nfățișează. Fiindcă octogenarul actor are șarmul lui nedeșmințit. Și lipici la public duim. Iar amănuntele date la iveală cuceresc. Orice artist care "dă din casă" se acoperă inevitabil de larg interes. Cititorul, în speță, simțindu-se astfel mai aproape de idolul său. Crezându-se mai bogat în informații după lectură...

Și poate chiar așa stau lucrurile pentru numeroși. Căci Florin adunat-antre file, nu neapărat cronologic, "oameni, fapte, întâmplări" numeroase din viață și munca-i bogată. De jucător cu talent pe ecran ori pe scenă. De star, mai exact spus. Destin ce i-a creat ocazii de a lucra și-n țară, și-afară cu numeroși colegi de breaslă ai vremii. De a-i portretiza acum cu mândrie și drag. Cu recunoștință ori cu subtilă maliție. Omagiind preponderent pe cei duși, da' neocolindu-i pe cei rămași încă printre vii. Și, mai ales, relatând câte ceva despre rude, cunoscuți, membri ai familiei...

Am remarcat, emoționat, relația specială, profundă, creatoare, cu părinții. Ce i-a stat la temelie construcției sale artistice remarcabile. Precum și respectul nestrămutat, exemplar, pe care-l nutrește și azi pentru ei. Nici multitudinea de expresii "poporane" șarmante vădit nu e de trecut cu vederea. Pentru că pe temeiul lor e structurat umorul îmbelșugat. Cuceritor pentru majoritate. Chiar dacă pentru mine, om de text cu experiență certă, uneori e cam forțat. Înțeleg că se vrea în op "un om între oameni", adică popular,

da' și treaba asta trebuie realizată cu grijă. Adecvat, subtil, echilibrat...

Oricum, se poate spune cu mâna pe inimă că amintirile nouă dăruite merită categoric a fi cetite. Eu am făcut-o cu drag și folositor. Întrucât aflat-am chestii neștiute, interesante pentru cultura mea în domeniu. Pe de altă parte, e o contribuție de neînălțat la istoria teatrului și filmului autohton. La punțile pe care le durează acestea în timp și spațiu între țări și popoare. Aducătoare de fală, în ultimă instanță, pentru românii de pretutindeni. Și prin aportul clar al marelui (și la propriu, și la figurat) Florin Piersic. Reverență, maestre! Sau, în tonul tomului, să trăiești o mie de ani, Mărgelatul!

ADRIAN SIMEANU

*Florin Piersic, *Viața este o poveste...*, Ed. BOOKZONE, 2022

Iară premii la revistă

Cireșaru-i luna-n care mensualul "ARGEȘ" își răsplătește semnatarii unor texte din a' sale pagini. Anul ăsta fură vreo șase: Daniel Corbu, de la Iași, Dumitru Ungureanu, de la Găești, Dumitru Augustin Doman, de la Curtea de Argeș, Cristian Cocea, Iudita Dodu Ieremia, din Pitești amândoi, Florin Golban, din București. Oameni cu rubrici constante-n publicație, rostitori (mai puțin poetu') de mulțumiri, pe scenă, la primirea diplomelor. Nu comentez alegerea, că nu e roștu' tabletei. Cititorii decidând dacă e corectă, nimerită, îndreptățită. Eu am să semnalez altceva îngrijorător: lipsa unui public asistent pe măsură. Măcar numeric. În afară de cei invitați, doar câțiva ca mine. Curioși dintr-un motiv sau altu'. Jurnalistic, în cazul-mi. Eu socotind că e vorba, totuși, de un eveniment cultural de nivel. Dar, n-a

fost să fie nici acum. Ceea ce mă face, întrucâtva, să dau dreptate și organizatorilor. Care pot fi (sunt?) și ei decepționați de sporirea dezinteresului pentru acțiunile de acest fel, nu? Având mare dreptate cineva când a scris, în esență, că trăim "într-o subcultură a instinctelor". Voit, prăpăstios, nevrednic, neîndoios...

Ce-ar fi discutabil anul acesta în organizare este alegerea pentru colecția cărților publicate de revistă. Simona Fusaru, realizatoarea, este secretar de redacție și-a optat pentru redactorul șef. Strângându-i textele într-un op ("Filosofia pentru adolescenți"). Cum așa? Să nu mai fi fost nimeni altcineva care să merite, pe bune, banul piteștenilor? Oare nu-i suficient că șefu-i plătit pentru funcție? E deontologic deplin ca el să nu refuze oferta în mod categoric? Adică, să culegă dublu beneficiu?

Nu te onorează, Leonide (apelativ strict colocvial, fără conotații)! N-ai procedat corect. Poți însă a-ndrepta eroarea renunțând la leafa de căpetenie până compensezi costurile de apariție a cărții. Și, dacă tot s-a tipărit aceasta pe cheltuială publică, doneaz-o îndată școlilor interesate...

Bănuiesc ce epitete îmi vei, veți atribui pentru atenționare, da' să nu uite nimeni că dreptul la opinie e garantat juridic pe mapamond. Un jurnalist având voie și la păreri critice. Mai cu seamă cel deloc străin de cultură. Nu poți contesta că am apreciat public întâlnirile de nivel, oaspeții lor, când s-a meritat. Așa că, deocamdată, închei tableta cundemnu' știut: adu-i câtă frunză și iarbă, nevoie enorm de cultură p-acea fiind realmente. Da' nu chiar pe oricine, desigur. Ca să nu ne plictisim. Sugestii am dat, numeroase, n-o mai fac și-acum. Loc de mai bine este oricum și oricând, convins o afirm...

ADRIAN SIMEANU

CATRENE ALERGENE

PREZIDENT CĂLCÂND ÎN STRĂCHINI

Că Putin pierde războiul
Din Ucraina sau Irak
Ori pe cel din beci cu țoiul -
Pentru dânsu-i tot un drac.

CINE PUNE LA ÎNDOIALĂ RENUMITUL ARTICOL 5?

NATO-i scut fără probleme.
Cum să-ndrugă, de la o vreme,
Că Tratatul-ar fi un scut
Cu picioarele de lut?

CU VITEZA MELCULUI

Aproape-un an și câte ghioage
Să scoatem din cartofi fecule!
Deci, peste cinci, poate, -om extrage
De gaz vreo două molecule.

PRIMA CĂLĂTORIE ÎN STRĂINĂTATE A PRIM-MINISTRULUI

Domn' prim-ministru, încotrova?
Poate, ne spuneți, mult stimate,
De când Republica Moldova
A devenit ... străinătate?

FĂRĂ CASH NU FACI UN PAS

Nu știm: legea sau hazardul
Nu l-a învățat pe noul
Că, de când îi el, metroul,
Biletul nu-l iei cu cardul.

UNUI DEMNITAR CARE TRUDEȘTE PENTRU BINELE NOSTRU

Mersul cu tramvaiul, cu metroul,
Cu-autobuzul, zilnic, pe parcurs,
V-ar fixa mai bine statu-quo-ul:
Nu s-ar holba lumea ca la urs.

SIMULACRU DE SOLIDARIZARE CU VOTANȚII SĂRACI

Votează harnic deputații,
Cedând la pensii speciale,
Convinși tranșant că-s protejații
Ai Curții Constituționale.

JUSTIȚIE PENTRU JUSTIȚIARI?

Magistrați din toată țara
L-amenință pe Ciolacu:
„De ne taie pensioara,
Și pe dânsul îl ia dracu'!”

MAGISTRAȚII: „SĂ SE REVIZUIASCĂ, DAR SĂ NU SE SCHIMBE NIMIC!”

Focu-ncins cu ce sofism să-l stingă?
Nu știu ei ce-nseamnă legi și normă?

„Noi suntem, firesc, pentru reformă,
Însă ea de noi să nu se-atingă!”

POPORUL ȘI SLUJITORII SĂI

Nu le dai pensii cât vor –
Se dezic de-acest popor?
Nu-i neliniștește-un gând:
Ce fac oamenii de rând?

PARLAMENTUL NU ELIMINĂ, CI PĂSTREAZĂ PENSIILE SPECIALE

Pensiilor speciale,
Neatinse nici de-un vânt,
Cum să le stea Curtea-n cale,
Când și pentru Curte sunt?!

SĂ TE-AȘTEPTI CURTEA S-ACCEPTE...

Pentru pensii un nou croi?
Ca și cum o oaie-ar cere
Un verdict de grațiere
Lupului paznic la oi.

FARSA CU PENSIILE SPECIALE

Ținem trenul mai întâi
Pe-un tronson de grație,
Iar în timpuri mai lălâi
Îi dăm drumu-n stație.

FARSA NU MIROASE-A BINE

Pensiile speciale
Ne dau de-a dura la vale
Nu doar din PNRR,
Ci, -n curând, și din UE.

MOȘ ION ROATĂ ȘI IMPOSIBILITATEA DE A CUMULA PENSAIA CU SALARIUL

Când ne spun că pensioara,
O să-nțarce lefușoara,
Este clar: tot lui moș Roată
Cu ortacii laolaltă.

CINE SE BUCURĂ DE DREPTUL DE A CUMULA PENSAIA CU SALARIUL

Pensioara și cu leafa
Nu le-mbini pân' nu-ți vezi ceafa.
Doar c-o pensie babană
Poți și-o leafă-avea budană.

PLAGIATUL E ÎN FLOARE

Patriotismul economic
Și zișii noștri sclavi moderni
Ne-arată ce putrid și gnomice
E eu-l hoților eterni.

EPIGONI ȘI LA URĂRI

Nici n-au mai consultat vreo firmă
„Práximo”
Cu vreun slogan original să se-
mbârlige.

L-au copiat direct pe lider maximo,
Convinși: așa echipa lor o să câștige!

N-AM ÎNVĂȚAT NIMIC DIN TRAGEDIE?

La „Colectiv”, de tragedie crunt
șocați,
Habar n-aveám de shantalezi sau
parși.
Azi parși-i suplinesc pe cei plecați,
Da noi tot n-ávem un spital de arși.

ÎNTREBARE CĂTRE LIDERUL „AUR”

Când te laudă dușmánul
Cu glas tare, sostenúto.
Nu ți-o sugera maidanul
Cam de ce va fi făcut-o?

RĂBDAREA PRIVIND REGULARIZAREA PREȚURILOR LA ALIMENTELE DE BAZĂ CÂT PE CE SĂ CRAPE

Mai să erupă supărarea.
Toți ne-mpăcați, flămânzi, frustrați:
„Mai așteptăm cât plafonarea?
Sau decidenții-s plafonați?”

NU TE PUI ÎN POARĂ CU UE

De-am reduce TVA la zero
La un grup restrâns de alimente,
Am fi demni de-un loc în romancero
Și-am trezi-n U# resentimente.

PLAFONARE NUMAI PENTRU TREI LUNI

Guvernanții, geranți buni,
Prețu-l scad la alimente,
Dar de ce pentru trei luni,
Când trei zile-s mai decente?!

INDIGNAREA URȘILOR

Ne-ați distrus tot habitatul,
Ne-ați lipsit de fragi și mure
Și-ați mai pus pe jar și statul
Că nu stau urșii-n pădure...

NICOLAE MĂȚCAȘ

Lumea lui Larco

ÎN LUNA AUGUST

AUGUST

E luna-a opta-n calendar,
I se mai zice și *gustar*,
În piață fructe sunt, de toate ...
Aduse din străinătate.

CALEA CUNOAȘTERII

Să o parcurg mi-am dat silința,
Și nu m-am dat nîcîcînd în lături,
Dar tare-i scumpă neștiința,
Că toată viața n-o înlături.

CHEFLIUL

De băutură dependență
Având, el face-un sacrificiu
Și umblă beat, în permanență,
Să uite de cumplitul viciu.

LA STAREA IVILĂ

Blonda, tânără, sprintară,
Menținut-a, din prudență,
Numele de domnișoară
Pentru-a ei independență.

STAREA NAȚIUNII

Românii-s prinși ca-ntr-o cunună,
Spre minunate culmi s-ajungă,
Doar că civismul îi adună,
Iar foamea-n alte țări i-alungă.

SITUAȚIE CONJUNCTURALĂ

Vicleanul iese din strămtoare,
Constați pe loc, și nu adăști,
Că are simț de-orientare...
Utilizând mai multe măști.

CORECTĂRI

COMPORAMENTALE

Să n-alerge alandala,
Calului îi pui zăbala,
Omului cu vorbă dură
I se pune „pumn-n gură”.

AH! PREȚURILE

Sejurul de acum la mare
S-a cam redus, pe neștiute,
E clar, deci, în continuare

Cu toții ne-om prăji mai iute!

ANOMALIE PE PLAJĂ

Unii vin, iar alții pleacă,
Doar la tineri mă refer;
Că-s destui ce se dezbracă...
Până și de caracter.

GHINION, PE LITORAL

Frunza, după cum se știe,
Pentru Eva-i lenjerie,
La nudiști, bătu-m-ar Sfântul,
Toată ziua suflă vântul!

SFÂRȘIT DE AUGUST

Pe cer sunt porțiuni umbrite,
E ceață, chiar puțin răcoare,
Deci vara este pe sfârșite...
Ca banii de prin buzunare!

UNUI DONJUAN

Se dă cocoș, nici că-i mai pasă
De puii care-i cer mâncare,
Lăsând găina lui acasă,
Își ia puicuța la plimbare!

INSTANTANEU LA ȚARĂ

Pe-aripa timpului mai fac popas,
Cu nostalgie și din vreme-n vreme
În satul scump cu maci și crizanteme
Să văd în urma mea ce-a mai rămas.

Sub tălpi cernoziomul jalnic geme,
Pământul e vândut azi pas cu pas,
Profită unii care-s de pripas
Și politicieni din vechi sisteme.

De-o vreme nu mai plouă, e sinistru,
Întreaga țară parcă e de jar,
Dorind să dea de apă un ministru

Se frășuia, dar n-a fost în zadar,
Găsit-a o idee salvatoare:
De a-și petrece un sejur la mare.

ORIENTARE ÎN TEREN

Orientează - te puțin,
De ai sosit la încadrare,
Nu te grăbi ca fata mare,
Că-i vorba de al tău destin.

Să-l mulțumești pe fiecare
Și nu vei fi nîcîcînd un spin...
Orientează-te puțin,
De ai sosit la încadrare.

Că pari băiat cu gustul fin,
Iar cei din jur nu au răbdare,
Să știi, ajungi chiar o valoare
De ai în butelcuță vin...
Orientează-te puțin!

VASILE LARCO

De la un clasic citire:

MIRCEA TRIFU

(1922-1994)

VIATA

Din omeneștile comori,
E hotărât - cea - mai ciudată:
Deși n-o dăm decât o dată,
Ne-o risipim de mii de ori.

PROSTIA

Prostia e un monument
Clădit c-un anumit tipic:
Sub soclu nu e fundament,
Iar peste soclu nu-i nimic.

CAUZĂ ȘI EFECT

Vrând pe semeni să-i îndrepte,
Moralistul înfocat
Le-a dat sfaturi și precepte
Până când i-a cocoșat!

EPIGRAMA

Dacă vrem să ținem cont
De esența ei picantă,
Epigrama e un pont
Ce trăiește dintr-o poantă.

EPIGRAMISTULUI

Dintre atâtea rânduiești
De una trebuie s-ascuți:
Pe cititori să nu-i înșeli,
Că nici așa nu ai prea mulți!

Selecție: VASILE LARCO

Unui tânăr

Crezi că învață, evident,
Și e intens preocupat
De carte. E chiar dependent
De iarbă rea pentru prizat.

Interpretare

Un mândru soț, cu insistență,
Masculul Alfa zis, ori fante,
Mai multă vrea independență,
Mai multe, deci, să aibă-amante.

Conversie

Văzându-se poet ratat,
Se convertește și devine
Un critic unanim cotate:
Să tacă ar fi fost mai bine.

CORNELIU VASILE

Curier

De la „Vatra” veche, la noua „Vatra veche”

Mulțumesc stimate maestre Nicolae Băciuț, am primit recentul număr al prestigioasei reviste *Vatra veche*, minunat realizat, cu materiale interesante, iar un cititor șugubăț ar zice:

În *Vatra veche* des găsesc
Și poezie, epigramă
De *Larco* scrise, le citesc...
Dar viciul nu le bagă-n seamă.

Și cum suntem în plină vară, transmit un gând, o sugestie, către toți cititorii fideli ai revistei, așadar:

RECOMANDARE

O vorbă spun și mi-o asum,
Căldura verii-n grabă trece,
Deci, faceți-vă de pe-acum,
Rezervă pentru vremea rece!

Vasile Larco

Mulțumesc !

La fel de consistentă, interesantă,
scrisă pentru un utilizator avizat.

Felicitări, distinse domnule redactor-șef, Nicolae Băciuț !

Cu prețuire pentru tot ce ne oferiți,

Ioan David.

**Conf. univ., CS II, dr. Ioan David
Director, Biblioteca Academiei
Române, Filiala Timișoara**

Dragule,

De fiecare data cand primesc revista ta, îmi propun să îți mulțumesc din suflet pentru bucuria asta rară! Este minunat ce faci!

Mulțumesc! Să știi că mă delectez la maximum, la fiecare ediție!

Cu drag și recunoștință,

Simona

Stimate domnule Nicolae Băciuț,

Ce bucurie au fost lecturarea noului număr al Revistei „Vatra veche” și călătoria în pictură” a artistei Teli Iacșa! Vă mulțumesc!

Zile cu inspirație și grație divină să vă însoțească!

Cu prețuire,

Adriana Pană

Domnule președinte Nicolae Băciuț,

Am primit cu bucurie revista ....

Acum citesc la ea, impresionant!

Aristotel Bunescu

Domnule Nicolae Băciuț,

Vă trimit câteva note la o carte de poeme scrise de Eugen Dorcescu. Sper să sune bine.

Mulțumesc pentru revista „Vatra veche”, onorat pentru textele publicate, felicitări pentru materialele incluse în ea. Literatura română are o forță a ei care nu poate fi omisă. Este bine că în tot acest vacarm nu se pierde glasul acela fin care reglează viața, susur blând și dulce, venit din poeme, dialog, proză, eseu, exercițiul artelor și prezența culturii ca mod de împlânzire a sufletelor.

Sărbători cu lumină și bucurie!

Constantin Stancu

Mulțumesc pentru revistă! E super bine că reușiți s-o scoateți în continuare! Să fie cu noroc și să nu vă lăsați, mai ales în vremurile astea..

Ecaterina Țărălungă

Stimate Domn N.B și bunule prieten

Mulțumesc din nou, cu mare emoție, pentru faptul că îmi găzduiți rememorările de scrib.

Vă urez din inimă mari succese în editarea frumoase Dvs reviste, una dintre cele mai prestigioase publicații literare.

Devotat,

Ion Lazu

Am primit revista *Vatra veche* purtând numărul șapte, mulțumesc, felicitări! O voi citi cu mare plăcere și în curând vă voi trimite, cu permisiunea Dv., materialele mele pentru revista cu numărul 10, octombrie 2023. Doamne ajută!

Cu stimă,

Vasile Larco

Vă mulțumesc frumos! Felicitări pentru cele două numere excepționale ale revistei! Toată admirația pentru puterea de muncă și pentru dăruirea neobosită!

Cu stimă,

Sânziana Batiște

E o vară ce nu poate fi definită, chiar dacă am dori-o să fim pragmatici ori înotând în cuvinte filosofi.

E minunat să fiu alături de voi, de tine și să citesc o minune de revistă.

Vin și eu cu un grupaj de poeme care să ne onoreze în egală măsură și să fie dovada sufletelor noastre îngemănate în valoarea pe care puțini o mai îmbrățișează/
Cu prietenie,

Liviu

Mulțumesc mult. Un număr dens, profitabil cititorilor pretențioși.

V.H.

Bună ziua!

Vă mulțumesc mult pentru revistă, o primesc cu regularitate lunar și o parcurg cu setea-mi de lectură!

Cu permisiunea dv, în speranța că își va găsi loc în paginile următorului număr, vă mai trimit o recenzie scrisă de mine. Mulțumesc!

Roxana Lăduncă

Mulțumim, Nicolae.

Admirabilă continuitate de foc spiritual în vatră transilvană!

Cu bine,

LuVa

Salut, Nicu și mersi.

Am parcurs *en passant* revista - fb, ca de obicei. O voi citi cu atenție.

Numai bine!

Eugen

Vă mulțumesc d-nule Băciuț pentru acest nou număr al revistei „Vatra veche” pe care mi l-ați trimis. F f interesant, literatură și istorie adevărate, așa cum de altfel ne-ați obișnuit. Mii de mulțumiri, o zi bună de-aici, din Țara Bârsei!

Nicolette Orghidan

Mulțumesc mult! Foarte frumoasa poezie a doamnei Vernica Pavel Lerner mi-a deschis imediat apetitul pentru citit. Întreaga revistă confirmă așteptările: lectura este o plăcere!

Felicitări!

Cu prețuire,

Gabriela Căluțiu Sonnenberg

Ziua Limbii Române, 31 august 2023

Moto

„A vorbi despre limba română este ca o duminică” (Nichita Stănescu)

În organizarea Direcției Județene pentru Cultură Mureș, a Ligii Pensionarilor Mureș, filiala Reghin, a Asociației Culturale „Casa dinainte”, a Asociației Culturale „Graiul Câmpiei”, în parteneriat cu Muzeul Satului Bănățean, Ziua Limbii Române va fi marcată anul acesta în trei secvențe: în 31 august (ora 10,00) la Muzeul Satului Bănățean din Timișoara, oraș care este și Capitală Culturală Europeană, în 1 septembrie în localitatea Torac (ora 18,00, Căminul Cultural), Serbia, cu comunitatea de români de aici, și în 2 septembrie, la Mănăstirea Sf. Mina, din Sârmașu.

Manageri de proiect Sorina Bloj și Nicolae Băciuț, Dinuca Burian.

Manifestările sunt organizate sub egida UZPR, filiala Mutreș-Harghita.

Participă scriitori, ziariști, oa-

meni de cultură mureșeni și invitații lor: Valeria Bilț (Târgu-Lăpuș), Veronica Bălaj, dr. Maria Mândroane (Timișoara), Nicolae Suci (Dumbrăveni), Carolina Baldea (Teiuș), Dan Liuț (Bocșa).

Din echipa mureșenilor fac parte Sorina Bloj, Nicolae Băciuț, pr. dr.

Gheorghe Nicolae Șincan, Răzvan Ducan, Viorica Șutu, Maria Bucin Crișan, poet și rapsod popular, recitator, interpret, Maria Pop, tezur uman viu, Viorica Oprea, interpret pricesne, Grupul vocal „Crenguța de brad”, Grupul folcloric vocal „Ibășteanca” ș.a.

Vor avea loc în cele trei repere (Timișoara, Torac, Sârmașu), evocări, prezentări de carte, recitaluri de muzică și poezie etc.

Sunt planificate și alte întâlniri cu scriitori din Petroșani, Timișoara și Serbia.

Pelerinii mureșeni vor poposi pe traseul sărbătoririi Zilei Limbii Române și la Mănăstirea Oașa, Mănăstirea Vișina, Mănăstirea Lainici.

La Timișoara, se va participa și la Întâlnirea Internațională a Tinerilor Ortodocși, unde vor fi prezenți, circa 3000 de tineri ortodocși din toată lumea, precum și Patriarhul României, Preafericitul Daniel, și acad. Ioan Aurel Pop, președintele Academiei Române, și, firește, ÎPS Ioan, Mitropolitul Banatului. (N.B.)

DE LA VATRA VECHÉ....

→Felicitări din inimă și pentru acest număr al revistei „Vatra Veche”, dragă Nicolae!

Cu drag,

Adriana Weimer

Mulțumesc mult!

Vă apreciez și vă felicit pentru munca depusă, pentru ținuta revistei.

Prețuire și recunoștință că nu mă uitați!

Vasile Gondoci

Te îmbrățișez, frățioare!

Mulțumesc pentru prietenie și pentru excelenta publicație care-mi încântă sufletul! (...)

Te îmbrățișez cu dragoste și ne vom vedea în toamnă la Brăila, la o evocare Stere Bucovală.

Valeriu

Am primit recentul număr al revistei. Bucuria lecturii.

Mulțumesc mult!! Toată admirația!!

V.B.

Felicitări pentru ținuta revistei.

Vă trimit un material, care sper că vă interesează.

În septembrie 29 va fi comemorată (1888), iar în noiembrie (15) sper că va avea loc simpozion în memoria scriitoarei române de expresie france-

ză.

P.S. Voi trimite materialul și pe adresa revistei, întrucât am probleme cu calculatorul meu.

Cu stimă,

Crina Decusară Bocșan

Bună dimineața, domnule redactor-șef Nicolae BĂCIUȚ!

Toate gândurile de bine din Țara Silvaniei!

Mulțumesc! Am primit și sunt, încă, în plin... citit. Din nou, un număr deosebit, frumos și cu folos.

FELICITĂRI! Vă mulțumesc și

pentru... nominalizare!

Multă sănătate și spor în toate!

S-auzim de bine!

Cu înaltă considerație,

Marin Ștefan

Mulțumim mult!!! Admirăm

lucrările domnului Arcadie Răileanu...

păstrăm acarelele datorite de dumnealui la loc de cinste!

Carmen Sima

Bună ziua, mult stimat Domnule

Redactor-șef, scriitor Nicolae Băciuț,

Mă onorează, de fiecare dată, osârdia

Dvs. de a ne transmite varianta

electronică a revistei VATRA

VECHE, trăind bucuria de a descoperi

aici, de fiecare dată, o lume a

prietenilor, în care mă regăsesc/ne

regăsim și în care descoperim frumusețea interioară a omului de creație, dar și măiestria artistică individuală.

Totodată, apreciez eforturile Dvs. susținute în sistematizarea materialelor, aranjarea lor în pagină, dar și responsabilitatea asumată pentru fiecare material prezentat.

Vă doresc multă sănătate, entuziasm, bucuria de a împărți darul cuvântului

Cu prețuire,

Lidia Grosu, Chișinău

P.S. La discreția Dvs., vă rog să-mi acordăți un spațiu pe paginile acestei reviste prestigioase, exprimându-mi recunoștința anticipată pentru întreaga noastră colaborare și pentru surprizele literare de care m-am bucurat pe parcursul anilor.

L.G.

Stimate Domnule Băciuț,

Aveti multumirile mele pentru trimiterea revistei *Vatra veche*, apreciată de toată intelectualitatea românească nu numai din țară, dar și de peste tot.

Am găsit chiar, privitor la situația actuală, analize care în vestul Europei de azi nu ar putea apărea.

Vă doresc numai bine și un sfârșit de vară mai puțin dogoritor.

Luminița Fassel

Panoramic cultural 2023

Vălenii de Munte, Universitatea Populară de Vară „Nicolae Iorga”: Constantin Stere, acad. Mihai Cimpoi, acad. Gheorghe Chivu, acad. Valeriu Matei, Nicolae Băciuț

Vălenii de Munte, Centrul Cultural „N. Iorga”, întâlniri admirabile: Constantin Stere, Emil Calotă, Ionuț Vulpescu, Valeriu Matei, Nicolae Băciuț

Vălenii de Munte, Casa Memorială „N. Iorga”, evocare acad. Răzvan Theodorescu

Sângeru, Festivalul-Concurs de Poezie „Lucian Avramescu”, ediția I

Drajna, Prahova, participanți la cursurile Universității Populare de Vară „N. Iorga”, o întâlnire de suflet, români de ambele maluri ale Prutului, sub semnul aspirației întregirii hotarelor românești

OCHIUL CICLOPULUI

Sângeru, Muzeul pietrei

Directori de onoare
Acad. MIHAI CIMPOI
MIHAI BANDAC

Redactor-șef adjunct
GHEORGHE NICOLAE ȘINCAN

Redactori:

Mihaela Aionesei, Emilia Amariei, Doina Bălțat, Florin Bengean, Valeria Bîlț, Sorina Bloj, A.I. Brumar, Aurel Buzincu, Geo Constantinescu, Luminița Cornea, Melania Cuc, Iulian Dămăcuș, Răzvan Ducan, Dumitru Hurubă, Alexandru Jurcan,

Vasile Larco, Rodica Lăzărescu, Cleopatra Lorințiu, Ioan Marcoș, Eugen Mera, Simona Mițuțiu, Cristina Sava, Mihaela Malea Stroe, Nicolae Suci, Titus Suci, Gheorghe Sarău, Ilie Șandru, Dorin N. Uritescu, Gabriela Vasiliu

Correspondenți: Elisabeta Boțan (Spania), Darie Ducan, (Paris), Dumitru Ichim, (Canada), Bianca Marcovici (Israel), Dorina Brândușa-Landen (Suedia) Simina Lazăr (Paris), Veronica Pavel Lerner (Canada), Gabriela Mocănașu (Franța), Dorin Nădrău (SUA), Mircea M. Pop (Germania), Ognean Stamboliev (Bulgaria), Silvia Urdea (SUA).

Alexandra Scherer (Paris), secretar de redacție

Lunar de cultură editat de ASOCIAȚIA „NICOLAE BĂCIUȚ” PENTRU DESCOPERIREA, SUSȚINEREA ȘI PROMOVAREA VALORILOR CULTURAL – ARTISTICE ȘI PROFESIONALE Președinte SERGIU PAUL BĂCIUȚ

Tiparul executat la S.C. Intermedia Group, Târgu-Mureș, str. Iuliu Maniu nr. 14, România. • Nicio parte a materialelor nu poate fi preluată fără acordul editorului. • Copyright © Nicolae Băciuț 2023 • Email : nicolaebaciu@yahoo.com; vatraveche@yahoo.com • Adresa redacției: Târgu-Mureș, str. Ilie Munteanu nr. 29, cod 540390 • telefon: 0744474258. • Tehnoredactare Sergiu Paul Băciuț • Materialele nepublicate nu se restituie. • Responsabilitatea asupra conținutului textelor revine autorilor. Opiniile reflectă exclusiv punctul de vedere al acestora.

2044-0952